

קובץ גליונות

פרשת נצבים-ראש השנה-וילך-יום כיפור
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

**"זוהלים
ורועדים
מיום
בואך"**

**ברכת כתיבה
והתימה טובה**

מערכת קובץ גליונות

לעילוי נשמת
ר' מנחם מנדל ב"ר צבי קנול ז"ל
נלב"ע י"ז שבט תשנ"ח
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס'
ע"ש קובץ גליונות

לכל הקוראים
והלומדים
החשובים שליט"א

לקראת השנה
החדשה
הקדישו ע"ג
הקבצים את
יקיריכם באחת
משבתות השנה

ותזכו להיות
שותפים בזיכוי
הרבים הגדול
להגדיל תורה
ולהאדירה.

כ"ז תשרי	בראשית	ד' אדר א'	תרומה	י"ט סיון	שלח
ד' חשוון	נח	י"א אדר 'א	תצוה	כ"ו סיון	קרח
י"א חשוון	לך לך	י"ח אדר 'א	כי תשא	ג' תמוז	חוקת
י"ח חשוון	וירא	כ"ה אדר א'	ויקהל	י' תמוז	בלק
כ"ה חשוון	חיי שרה	ב' אדר ב'	פקודי	י"ז תמוז	פינחס
ב' כסלו	תולדות	ט' אדר ב'	ויקרא-זכור	כ"ד תמוז	מטות
ט' כסלו	ויצא	ט"ז אדר ב'	צו	ב' אב	מסעי
ט"ז כסלו	וישלח	כ"ג אדר ב'	שמיני - פרה	ט' אב	דברים
כ"ג כסלו	וישב	א' ניסן	תזריע	ט"ז אב	ואתחנן
ל' כסלו	מקץ - חנוכה	ח' ניסן	מצורע-שבת הגדול	כ"ג אב	עקב
ז' סבת	וגש	ט"ו ניסן	חג הפסח	ל' אב	ראה
י"ד סבת	ויחי	כ"ט ניסן	קדושים	ז' אלול	שופטים
כ"א סבת	שמות	ו' אייר	אמור	י"ד אלול	כי תצא
כ"ח סבת	וארא	י"ג אייר	בהר	כ"א אלול	כי תבוא
ו' שבט	בא	כ' אייר	בחוקותי	כ"ח אלול	נצבים - ראש השנה
י"ג שבט	בשלח	כ"ז אייר	במדבר	ו' תשרי	וילך - שבת שובה - י"ב
כ' שבט	יתרו	ה' סיון	נשא - חג השבועות	י"ג תשרי	האזינו - חג הסוכות
כ"ז שבט	משפטים	י"ב בסיון	בהעלותך		

ברכת השנים

לכל הקוראים והלומדים החשובים את תורתם
של גדולי ישראל מדי שבוע,
ולכל השותפים החשובים שהוזילו מהונם
במשך השנה החולפת עבור הוצאות הדפסת
הקובץ, ולכל האחראים החשובים במוקדים
ברחבי הארץ
(אשר א"א לפורטם כירבים הם)
הטורחים מדי שבוע לזכות את הרבים
(וזאת שלא ע"מ לקבל פרס)
נאחל ברכת

"לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר
להיים טובים ולשלום"
ותזכו להכתב בספרן של צדיקים
בברכת התורה
מערכת 'קובץ גליונות'

לקראת חג הסוכות הבעל"ט
יופיע קובץ מוגדל ומורחב
ברצונו להקדיש את הקובץ
לע"נ הרבנית הצדקנית
מרת **בת שבע קניבסקי** ע"ה
אשר נסתלקה בחול המועד סוכות
המעוניינים להשתתף בהקדשה זו
יפנו בהקדם למערכת
ויהי רצון שנוכה שתהיה למליצת יושר
עבור כל התורמים.

הקובץ הבא
יצא לקראת
חג הסוכות
ויופץ החל
מיום א' ז'
תשרי

לעילוי נשמת
מרת אמי **צפורה בת אסתר** ע"ה
נלב"ע כ"ט אלול תשנ"ד
תנצב"ה
ולהצלחת משפחת **מבשב**

להקדשות ע"ג הקובץ
או לפתיחת מוקד הפצה חדש
ובכל עניני הקובץ
ניתן לפנות למס': 053-3145900
פקס: 077-2092005
או במייל: k.ailyonot@gmail.com

לקבלת הקובץ במייל ניתן לשלוח בקשה
למערכת 'קובץ גליונות'
kovetz+subscribe@aooaleargroups.com

יו"ל
בסיוע:
יתדות
תשמו
להחזרת
ערכי
היחדות
ע.ר.

עדיף לשלם ולתרום במכשירי
"קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות'
ובחיפוש קובץ גליונות, או בטלפון:
נדרים פלוס
486-7630585-03 שלוחה-486
קהילות
4311-2757000-073 שלוחה-4311
או בהעברה לבנק מרכנתיל-17
סניף: 745 מס' חשבון: 71262
ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 295 פרשת נצבים
תשע"ח שנה שיטת

גליון זה יוצא להצלחת
הר"ר שמואל רוזנברג ובני משפחתו,
ולהבל"ח לע"נ
מרת היה שרה בת ר' היים צבי
תנצב"ה

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"והותירך ה' אלקיך וגו' בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך" (ל, ט)

ובפ' תבא (פ"ח ד') כתיב ברוך פרי בטנך ופרי אדמתך ופרי בהמתך הקדים אדמתך לבהמתך, וי"ל דבפ' תבא דמיירי בצדיקים גמורים נקט כסדר השנה דניסן אייר סיון הוא זמן קציר התבואה כמ"ש בב"מ ק"ו ב' ואב אלול הוא זמן לידת הבהמות כמ"ש בר"ה ח' א' אבל כאן דמיירי בבעלי תשובה שמתחלה היו רשעים ונתקלקל הכל או שנלקח ביד גוים וקאמר שאם יעשו תשובה יברך הקב"ה מה שנותר מהם וכיון דמיירי שכבר היו כולם הקדים הבהמה להתבואה דחשיב יותר כמ"ש בחולין פ"ו א' לעולם ימכור אדם שדה ויקח עתודים ואל ימכור עתודים ויקח שדה וכן מבואר בגיטין נ"ב א'. והא דכתיב בפרשת כי תבא בסוף הפרשה שם (פסוק י"א) וכתיב והותירך ה' לטובה בפרי בטנך ובפרי בהמתך ובפרי אדמתך קאי נמי אבעלי תשובה כדמשמע ל' והותירך.

"לא בשמים היא" (ל, יב)

ובעירובין נ"ה א' אמר שאם בשמים היא אתה צריך לעלות אחרי' ואם מעבר לים היא אתה צריך לעבור אחרי'. וקשה איך אפשר לעלות לשמים. וח"א אמר ע"י שם כדפירש"י בחגיגה י"ד ב' ארבעה נכנסו לפרדס שעלו לשמים ע"י שם, ומעבר לים ע"י אניות. וקשה דהאמר בב"מ צ"ד א' ה"ז גיטך ע"מ שתעלי לרקיע הוי תנאי שא"א לקיימו (ויש ליישב). עי"ל שישאלו לנביאים ויודיעו לנו מה אומרים בשמים על הלכה זו קמ"ל דהתורה ניתנה בארץ ומה שפוסקים ב"ד שלמטה זה פוסקים בשמים כמ"ש בב"מ נ"ט ב'. ועוד י"ל, דבאמת אי אפשר כי למעשה א"צ לעלות אבל אם היו צריכים לעלות היה השי"ת עושה שיוכלו לעלות השמימה, אלא שזה היה ע"י קושי גדול כדכתיב מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו. ועוד י"ל, דהכונה על הירח והכוכבים וזה נקרא השמים כמש"כ (לעיל ד' י"ט) פן תשא עיניך השמימה וראית את השמש ואת הירח ואת הכוכבים כל צבא השמים, ומכאן משמע שאנשים יכולין לעלות על הירח והכוכבים.

(טעמא דקרא)

מספר הודעות לקראת ראש השנה

נכתבים ונחתמים

ביום רביעי כ"ה אלול לפנות ערב, יכנס רבינו שליט"א בהדרו בעז"ה למעמד התפילה של גדולי ישראל שעל תורמי 'קופת העיר' וישא תפילה לשנה טובה ומתוקה, וברכת הצלחה.

תענית ערב ראש השנה

ערב ר"ה אחרי תפילת שחרית יקיים רבינו את מנהג ההתרת נדרים בשלשה דינים, ולאחר מכן יסיים את מסכת קידושין (חצי ש"ס) ועל ידי זה פוטר מתענית של ערב ראש השנה את כל המשתתפים.

ברוך עם הדרת מלך

אי"ה בליל א' דראש השנה אחר תפילת ערבית, יקבל מרן שליט"א בבית מדרשו 'לדרמן' (ק"ב) את אלפי ישראל הבאים לברך ולהתברך בשנה טובה.

בקשה מגבאי בית הכנסת לדרמן: בעקבות העומס הגדול בשנים עברו, שערי בית הכנסת יפתחו לככל הציבור רק אחרי סיום תפילת מעריב ולאחר שהציבור שבפנים יחל לצאת, מבקשים מהציבור הרחב בכל לשון של בקשה לשמור על הסדר, ולא להתעכב כלל שלא לצורך.

עשרת ימי תשובה

בימים אלו תתקיים קבלת קהל בבית רבינו שליט"א במתכונת מצומצמת.

בברכת שנה טובה כתיבה וחתימה טובה

יחזקאל שניידמן

סגהדף היומי

"ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך"

מנחות כ"ז ב' וטהורים שנכנסו לפניו ממחיצתן להיכל כולו בארבעים. הק' התו' מהא דתנן בפ"ז דתמיד בזמן שכה"ג נכנס להשתחוות הגביהו לו את הפרוכת נכנס והשתחוה ויצא ואיך מותר לו להכנס להיכל או לבית קה"ק שלא לצורך ותו' ר"ת דהשתחוה צורך עבודה היא, ומשמע מדבריהם שאין ההשתחוה עצמה נחשבת עבודה אלא היא צורך עבודה, ונראה דכונתם דמייירי שהכה"ג עבד עבודה כגון שהקריב קרבן וכיו"ב שהוא חייב להשתחוות וכדאי' בתוספתא דשקלים פ"ב ה"ז דכל המביא קרבן צריך להשתחוות [ושמא יליף לה מבכורים דכתיב שם והשתחוית, וזה הכונה שאומרים בתפילה ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך ככתוב בתורתך], ומדינא יכול להשתחוות בכל מקום שירצה ואם ירצה להכנס להיכל להשתחוות מותר לו להכנס דצורך עבודה היא כדי לקיים מצות השתחוה אלא דלהדיט לא רצו חכמים להתיר להכנס להיכל להשתחוות כיון שיכול להשתחוות גם בעזרה אבל לכה"ג מפני כבודו התירו לו להכנס להיכל להשתחוות, אבל אם רוצה להשתחוות בלי שום עבודה יתכן דגם כה"ג אסור לו להכנס להיכל עבור זה כיון שאין עליו חיוב השתחוה הוי כנכנס שלא לצורך, אמנם לעזרה בודאי מותר לכל אדם להכנס להשתחוות שם אפ' בלי שום עבודה ומצינו הכהנים והעם העומדים בעזרה כשהיו שומעים את השם המפורש יוצא מפי כה"ג היו כורעים ומשתחווים ומודים ונופלים על פניהם וכו'.

(דרך אמונה פ"ג מהל' בכורים הי"ב בה"ל ד"ה וישתחוה)

עניני יום טוב דראש השנה

ברמ"א כתב כי בערב ראש השנה נוהגין ללכת לבית הקברות וכן כתב לגבי ט"ב, האם החזו"א נהג כך? **הוא הלך בט' באב. לא זכור לי שהלך בערב ראש השנה. גם אני הולך בט"ב ולא בערב ראש השנה.**

זוג עם חמישה ילדים, הבעל מעוניין לנסוע למירון לראש השנה, ולהשאיר את אשתו בבני ברק לבד עם הילדים, הוא אומר שזה לטובת הרוחניות שלו. בעיירה שהוא מתגורר הוא גבאי וזה מפריע לו את התפילה (הגבאות). היא שואלת האם היא צריכה לוותר או להתעקש על כך שלא יסע, זה מאד קשה לה לבד עם הילדים, ויש לה ילד שכבר מתפלל ומי ילך איתו לתפילה.

זו לא דרך, לא כלפי בית הכנסת ולא כלפי הבית. אם הוא גבאי צריך לנהוג גבאותו גם בראש השנה או שיתפטר ויקחו אחר. וכן כלפי האשה, מה שאמרו במסכת סוכה דף כ"ז: 'משבח אני את העצלנין' - הם הללו שלא נוסעים מבתם בחג, וגם בראש השנה יש מצוה של שמחת בחג.

הזמינו אותי לדרוש בפני בעלי תשובה היום, שבוע לפני ראש השנה, מה לומר להם בשם הרב משהו מעשי ליום הדין? **ללמוד תורה [בחברותא ושמייעת שיעורי תורה] זה הדבר המרכזי והחשוב לקראת יום הדין - ותלמוד תורה כנגד כולם.**

הרב... ר"מ בשיבה גדולה, וראש השיבה שם מבקשו שידבר התעוררות לפני תקיעות ביום ב', הוא מפחד שלא להראות עצמו ביום קדוש הזה. ב. על מה לדבר בשיבה?

[א] זיכוי הרבים הוא דבר גדול [לדבר על תורה, כי תלמוד תורה כנגד כולם.

סיפר לי רבי זלמן רוטברג כי הפצירו בחזו"א לדבר לפני תקיעות עד שהסכים והחזו"א נהיה אדום, ואמר אז רק המשנה באבות פ"ט מ"ו של אמר רבי יוסי בן קיסמא וכו' אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד וכו' ויותר לא אמר. **אני זוכר את זה הייתי שם.**

בדרך כלל מדברים התעוררות על המשפט והדין, מה יש במשנה הזו שהחזו"א אמרה? **חיזוק בתורה זה הדבר הכי חשוב לשעה זו.**

רבנו אמר לי. לאבא היה חוש נגינה ובחז"ל התפלל ש"ץ בימים נוראים לפעמים, ולא היה לו כסף לנסוע לארץ ישראל והשכיר את עצמו שם לחזן בימים נוראים ושילמו טוב ומוזה היה הכסף לנסיעה, כאן בא"י בתחילה התפלל ש"ץ אבל אחר כך הפסיק ואמר כי זה מפריע לו בתפלתו.

האם מותר ללכת לעבור כנגד המתפלל לפתיחת הארון ובבהכ"נ יש כיבוד כזה עם עסק שלם, ואם אסור יתבטל הכיבוד הזה. **במשנה ברורה סימן ק"ד סק"ט כתב שהעולם חושב את זה לקצת מצוה, אבל אין היתר לעבוד כנגד המתפלל.**

סיפר לי רבנו אחד שאלני במכתב, שחברו קנה עליה בראש השנה ומקנא בו, האם עובר לא תחמוד? ועניתי לו שאפשר שעובר. **שאם אה"נ כוונתו לרוחניות אין לו לאו [ולכאורה זה כלול במעלה של קנאת סופרים תרבה חכמה] ואם כוונתו לכבוד שבדבר, אפשר שיש לאו.**

בקשו לשאול, א' מה חשוב יותר - עליה בראש השנה או יום הכיפורים? תרוויחו כחד דמי. ב' האם כסף שיקנה עליה האם עדיף שיתן לצדקה? **איך שירצה.**

אמרתי קמיה. רבנו אמר לי פעם כי כמה שנים שאנשים עוברים בליל ר"ה ואני אומר להם שנה טובה ויש כאלה שעוברים און **אָעס זאָנצאָן נײַט אַרויס באַמיר דָער לַשְׁנָה טוֹבָה. מה היה השנה?**

שתק רבנו והרהר ולא השיב. אח"כ אמר: האר"י הק' ידע על כל אחד מה נגזר עליו.

אבל עדיין לגבי לומר ברכה לאדם, אם מן השמים לא מגיע לו הברכה, היא לא יוצאת, וזו לא דרגת האר"י הק'?

היו כל כך הרבה אנשים ואינני יכול לזכור מה היה (ראיתי שרבנו מתחמק).

סיפר רבנו כל השנה הרב כץ התפלל בבית הכנסת הגדול כי היה שם רב, וביום כיפור התפלל בשיבה. **בליל י"כ היה מברך בחור אחד מבוגר שיה' לו שידוך ואמרו שברכתו הייתה מתקיימת בזאת השנה. פעם אחת ביום את כל הבחורים המבוגרים ואני בתוכם ובשנה זו כולם התארסו, וגם אני.**

הוא היה ת"ח וְעָרְלָאָקְעֵר. החזו"א אמר שהוא אמנם ברבנות הראשית והוא הכי טוב מכל העשר מכות. החזו"א סידר דרכו דברים. **וגם אחד פטירת החזו"א אבא סידר דרכו דברים לדוגמא כאשר התקיים 'מפקד' והרבנות הראשית לא התנגדה, אבא שלח לו - שלא יעשו זאת, והוא הגביה את קולו ואת כוחו - שם ברבנות, אם זה ועיל איני יודע אבל הוא פעל.**

מהיכן השורש מה שרבנו אמר כל יום בעש"ת כל התהילים, במשנה ברורה כתוב י' פרקים. זה התחיל בהיותי ילד. ולכן זה כבר נמשך עד היום.

כיצד ראו אצל אבא זצ"ל? **אבא אמר תהילים, אבל איני יודע אם כל יום את הכל.**

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

גיליון מס' 296 ראש השנה
תשע"ט שנה שישי

גיליון זה יוצא לזכות ידידינו החשוב
הר"ר ירמיה סולמן שליט"א
לברכה והצלחה וכתובה והתיימה טובה
לבריאות לתורה ולפרנסה
לו ולכל משפחתו היקרה

דברי שי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

מענייני ראש השנה

כתב מהר"ל (מובא בד"מ או"ח ס"ס תקפ"ב וש"ע שם) בשם הירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלי' וכן מובא בדרשות ר"י בן שועיב דרשה לר"ה בשם הירושלמי (ולפנינו חסר זה בירושלמי). והנה תיבת דמיך הוא תרגום שכיבה על ב"ר פע"ב סי' ג' לכן ישכב עמך הלילה עמך הוא דמיך עמי לית הוא דמיך אלא שחז"ל השתמשו בלשון מושאל ע"ז גם על שינה ומיתה כידוע, ומדקאמר כאן מאן דדמיך ולא אמר מאן דניים ו"ל דדוקא בשוכב לישן יש קפידא אבל המתנמנם בישיבה וכיו"ב אין קפידא בזה. וכן מש"כ הרמ"א יושב בטל כישן דמי דוקא יושב דהיינו בקביעות.

מסוד חכמים ונבונים ומלמד דעת מבינים אפתחה פי בתפלה ובתחנונים. צ"ב מהו סוד חכמים ונבונים. ו"ל דבע"ז ז' ב' פליגי ר"א אומר שואל צרכיו ואח"כ יתפלל ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ שואל צרכיו וחכ"א שואל צרכיו בשו"ת או בבקשות הקודמות ומסיק שכן הלכה כחכמים, וזהו מסוד חכמים ונבונים שקבעו שתחלה יתפלל שבח ואח"כ יבקש בקשותיו אפתחה פי בתחלה בתפלה ואח"כ בתחנונים.

באין מליץ יושר כו' וצדקנו כו'. אין מובן מה טעם הוא זה. ו"ל דה"פ מתחלה אמר שתזכור לנו זכות אברהם זכות יצחק זכות יעקב ואח"כ אמר אם אין שום מליץ יושר מול המקטרג תפסוק לנו כפי ההלכה דסנהדרין שראו כולם לחובה פוטרין אותו וזהו תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט ולכן וצדקנו במשפט.

כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו. פי' כבעה"ב שמעביר מעשר בהמה תחת שבטו כמש"כ מעביר צאנו תחת שבטו וכמ"ש בר"ה י"ז א' בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון כבני אימרנא פירש"י של מעשר בהמה והעשירי סוקרו בשבט לסימן כך כל מי שנגזר עליו אפשר להכיר וכמ"ש בהוריות י"ב א' ואף שהאדם שנגזר עליו אין יודע כלום כמו שהכבש אין יודע שסקרו עליו וכ"כ בשם האריז"ל שאפשר להכיר מי שנגזר עליו.

מי יחי' ומי ימות מי בקצו ומי לא בקצו. נראה דזה פירוש למי ימות מי ימות בקצו ומי ימות בלא קצו מי ימות באש ומי בחרב כו' וכן הלאה.

ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה. בר"ה ט"ז ב' השיב ד' דברים ומוסיף שם שינוי השם והכא לא חשיב לי' משום שזה לא תלוי בעצמו אלא באחרים.

היום הרת עולם. פי' כמו בהריון וכמו ששם יכול הקב"ה להפך מזכר לנקבה כמו שהי' בדינה (עי' ברכות ס' א') כן בכל הגזרות שנגזר בר"ה אפשר להפך, וכמ"ש בר"ה י"ז ב' הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים כו' הרי שהגזרה מתקיימת אלא שנהפכת ע"ש.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ה

דנים כל אחד כשיטתו

היה זה בחודש אלול לפני כמה שנים בשבת אחרי צהרים, עם דמדומי החמה. כידוע רבינו שליט"א נוהג שלא ללמוד לאור הנר מבלי למנות מי שישמור עליו שלא יטה את הנר, כמבואר בשולחן ערוך (או"ח סימן ער"ה) ולכן למד אז בהרהור. לפתע פנה אל אחד מהנכדים ואמר לו, אספר לך דבר יפה מאבא זצוק"ל:

בגמרא בראש השנה (ט"ז). מובא כי על התבואה נדונים בפסח, והקשו שם התוס' מגמרא בברכות דף י"ח שם משמע (במעשה עם חסיד אחד) שבראש השנה נדונים גם על התבואה, ותייצו שני תירוצים. הראשון - שיתכן שבפסח דנו על התבואה ובראש השנה הזכירו את מה שכבר דנו בפסח. השני - שהגמרא בברכות סובר רבי יהודה שאמר שכולם נדונים בראש השנה וגזר הדין נחתם כל אחד ואחד בזמנו, ממילא גזר הדין של התבואה נחתם בפסח. ושאלתי פעם את אבא זצ"ל מה יענה על זה רבי יוסי, הרי הוא סובר (גמרא ר"ה שם) שאדם נדון בכל יום, ובגמ' בברכות דף י"ח מוכח שדנו בראש השנה על כל השנה.

ואבא ענה לי, שכוונת התוס' שאותו חסיד סובר כמו רבי יהודה שהכל נדונין בראש השנה וא"כ בשמים מתנהגים כלפיו כדיעה זו, ובאמת יתכן שלגבי אחרים יתכן שנדונים כל יום וכדעת רבי יוסי.

והוסיף רבינו שליט"א בחיוך: מרן החזון איש היה נוהג להתפלל בכל יום ערבית 40 דקות אחרי השקיעה, ובמוצאי שבת היה מאחר ל' 45 דקות אחרי השקיעה משום תוספת שבת, וגם כדי שיתאחרו הרשעים לחזור לגיהנום (עי' מ"ב או"ח סימן רצ"ה סק"ב בשם טור) ופעם אחד שאל את החזון איש מה הטעם לאחר, הרי בלאו הכי יש מאחרים יותר, ולמשל בירושלים נהג אז מרן הגרי"ז להתפלל מאוחר יותר וא"כ הרשעים מתאחרים עד שהוא יתפלל.

ענה לי החזון איש, הרשעים שלי מחכים עלי והרשעים שלו מחכים עליו... והיינו שעם כל אחד מתנהגים כמו שנהג להלכה בעולם הזה.

בברכת שנה טובה
יחזק יצחק

סגהדף היומי סג

"וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת"

שם ל"ד א' ת"ר וכתבתם יכול יכתבנה על האבנים נא' כאן כתיבה ונא' להלן כתיבה מה להלן על הספר אף כאן על הספר או כלך לדרך זו נא' כאן כתיבה ונא' להלן כתיבה (וכתבת על האבנים) מה להלן על האבנים אף כאן על האבנים דנין כתיבה הנוהגת לדורות וכו' א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי רחמנא אמר על מזוזות ונילף כתיבה כתיבה א"ק וכתבתם כתיבה תמה והדר על מזוזות (פירש"י ואין כתיבה תמה על העצים ואבנים אלא על הספר ומאחר דכתיב וכתבתם האי ג"ש ל"ל אי לאו ג"ש הו"א לכתבה אאבנא וליקבעא אסיפא קמ"ל (פירש"י יחקה בסכין על האבנים דהויא כתיבה תמה). וצ"ע איך אפ"ל שיכתבו על האבנים הרי הל"מ שצריך לכתוב בדיו (כדאי' בירו' מגילה פ"א ה"ט וברי' מס' ס"ת) ואין לומר שימלאו אח"כ בדיו בתוך החקק דהא כיון דחקיקה הוי כתיבה כדמסקי' בגיטין דף כ' דחק ירכות הוי כתיבה א"כ מה שממלא אח"כ בדיו הוי כתב ע"ג כתב וגם אי"ז נקרא כתיבה בדיו כיון שיש כבר כתיבה בלא"ה, ואולי ס"ל לגמ' דידן דהל"מ לא היתה על מזוזה וצ"ע, מיהו למסקנא דילפי' מגז"ש דלא לכתוב על האבנים י"ל דהג"ש ניתנה לכל מילי וגם לענין לכתוב בדיו. וצ"ע אם על אבני הר עיבל היתה כתיבה בדיו או חקיקה ע"ג האבנים דשם לא כתיב כתיבה תמה וא"כ אפשר לכתוב בדיו ע"ג האבנים, אך לכא' כיון שסדו בסיד וקלפו אח"כ את הסיד אם ה' כתוב רק בדיו לכא' כשקלפו את הסיד ירד ג"כ הדיו ואיך העתיקו אח"כ את התורה (אם לא שה' מעשה ניסים), וגם הרמב"ן בפ' תבא הביא ממדרש שהעתיקו משם כל התגין ואם היה כתוב בדיו קשה לעשות כל התגין ע"ג האבנים. (מס' ס"ת פ"א ס"ה ע"ש עוד)

בעניני התקיעות

שמעתי מפי רבנו. כי כאשר הוא התמנה למקריא אחרי הגאון רבי יודל שפירא זצ"ל, קרא לבעל תוקע רבי יצחק ב"ר שלמה כהן זצ"ל ואמר לו ג' פרטים בתקיעת שופר, שהוא מעוניין בהם.
א' מה שכתב החזו"א סס"י קל"ו תקיעות דמיושב בכח אחד ושל מעומד בב' כחות בהפסק פחות מכדי נשימה. עוד, תרועה מתוך השבר, וכמש"כ בש"ה מהחזו"א.
ואמרתיו לו כי אביו אמר לי שהחזו"א אמר לו שיעשה כך. בלמדי הענין יצא לי שגם בין שבר לשבר צריך להפסיק טיפה שאל"כ הרי כל הקולות כשרין לתקיעה ולא שברים הן. להגרו"ג יש שיטה אחרת בזה ולכן עד עתה לא עשו כך.
עוד אמר לי רבנו החזו"א היה מקריא ובדרך כלל לא החזיר והתוקע לפעמים קרה כן אח"כ היה אבא מקריא וכן רק לפעמים קרה כך שהחזיר. אבא ידע לתקוע ורצה ללמדני ולא עלה בידו.
אבא אמר לי כי חושב שמה שהחזו"א לקח את ר' שלמה כהן לבעל תוקע כי רוצה כהן כמו בבית המקדש.

בנוסה תפלות ימים נוראים

שמעתי מתלמיד חכם בשם רבי עקיבא איגר בנוסח התפלה בימים נוראים אומרים "אדם יסודו מעפר וסופו לעפר בנפשו יביא לחמו", ולכאורה אינו כסדרן קודם בנפשו יביא לחמו ואח"כ סופו לעפר?! ואמר על כך רעק"א: תכלית ביאת אדם לעולם הזה היא שלא יהיה לו נהמא דכיסופא, וזה שאמר אחרי שסופו לעפר ובא, בנפשו - ככל שהתאמץ במסירות נפשו כך יביא "לחמו". זהו פשוט או רמז?
זהו רמז. אכן בפשוטו אלו ב' דברים. א' שפלותו שהוא כל כך עפר - שגם יסודו וגם סופו מעפר, וב' שבנפשו יביא לחמו. אגב, שאלוני מה פירוש הפסוק "תצא רוחו ישוב - לאדמתו" הוי ליה למימר לאדמה, ואמרתיו על פי מה דאיתא בתנחומא ש לפני שהאדם נולד מראים לו היכן מקום קבורתו, וזהו אדמתו.
בימים נוראים לפני הוצאת הספר אחרי י"ג מדות ביהי רצון הנוסח "ולחם לאכול, בגד ללבוש ועושר וכבוד ואריכת ימים להגות בתורתך" ושאלני תלמיד חכם אם מבקשים עושר מה הקדים לחם לאכול? היינו לכל הפחות שיהיה לחם ובגד. ומה שאומרים לחם לאכול וכי לחם אינו לאכול, אפשר לומר כל מיני דברים בזה, אבל הפשטות הוא - לחם שראוי לאכילה דיש לחם שלא ראוי לאכילה וסודר ובגד הראוי ללבישה.
"כתבנו לחיים וגו' פרנסה טובה" שאלו, וכי יש פרנסה רעה והוי לן למימר - פרנסה רחבה בשפע.
בוודאי שיש פרנסה שבאה בדרך רעה. [מה שהישיבות מקבלים מהמדינה אם זה נקרא פרנסה רעה או שאנו מחזירים את הגזילה שגוזלים מעמנו? זו השבת הנזילה, אבל אל תביאנו לידי מתנת בשר ודם].
בספר חיים ברכה ושלוש וגו' כפלו כאן את הבקשות שהרי בסוף אומרים שוב לחיים טובים ולשלום, וראיתי בשם ספר קדמון שהעולם טועה באמירה שלו, ויש כאן ב' חלקים בספר חיים ברכה ושלוש ופרנסה טובה נזכר, ונכתב לפניך אנחנו וכל עמך בית ישראל לחיים טובים ולשלום. ת: הוא צודק.
נכנס הרב ליבוביץ נין ונכד לברכ"ש וסיפר כי היה בעל שלא רצה לתת גט והבטיחו לו כסף, והסכים, ולא עשה תנאי, ואחרי הגט לא נתנו את הכסף. אמר הברכ"ש שהגט גט כי בר"מ פ"ב מגירושין ה"כ כתוב מדוע מהני כפיה במכות כי אח"כ רוצה לעשות המצוה, ואם כן מאי נפק"מ כפיית מלקות או כפיית כסף. וחייך רבנו.
עוד אמר כי שמע מפי מרן הרב שך באבינו מלכנו אומרים ה' פעמים כתבנו בספר וגו' והרי בגמ' אמרו שרק ג' ספרים הן? וביאר מרן הרב שך שאנו לא קורין את זה נכון, ולא אומרים כתבנו בספר פרנסה וכלכלה בחדא מחתא, שאז משמע ספר של פרנסה, אלא קורין כתבנו בספר, פרנסה וכלכלה, בספר של ג' הספרים יש דפין ויהיה שם פרנסה וכלכלה. **רבנו אמר שגם הוא חושב שהפשט כך.**
בנוסח התפילה ותערב לפניך עתירתינו כעולה וכקרבן, מה הכוונה כקרבן הרי גם עולה זה קרבן? **קרבן שאינו כליל.** אבל כליל מקודש יותר, ואם כעולה למה לי למימר קרבן? **מכל מקום, אין בו אכילת אדם, ויש בשלמים מה שאין בעולה.** (כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

גיליון מס' 297-8 פרשת וילך-יום כפור
תשע"ט שנה שישית

גליון זה יוצא לזכות ולהצלחת התורם
החשוב שנדב עבור הוצאת הגליון

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשט על הפרשה

"ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה" (לא, טז)

בסנהדרין צ' ב' שאלו רומיים את ר"י מנין שהקב"ה מחי' מתים ויודע מה שעתיד להיות א"ל תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה ודילמא וקם העם הזה וזנה א"ל נקוטו מיהו פלגא בידייכו דיודע מה שעתיד להיות. וצריך להבין דהם שאלוהו ראי' על ב' דברים ור"י לא השיב להם אלא פלגא, ויל"פ דבזה תי' להם הכל דהנכרים כפרו בתושבע"פ ולזה שאלוהו מנין כי אינו מספיק בשבילם הקבלה ושאלו מדוע לא נכתב בפירוש, והשיב להם נקוטו מיהו פלגא פי' והלא לבך יודע שגם באותו פלגא המפורש בתורה אינך מאמין וא"כ אין תועלת בשבילך גם אילו הי' הכל נכתב בפירוש וממ"נ לישראל קדושים מספיק התושבע"פ, ולכופרים בתושבע"פ גם במה שכתוב אינו מאמין. ויש להוסיף עוד דבזה גופא הוכיח להם אמיתת תושבע"פ שהרי אנו רואין דהכופר בתושבע"פ הוא כופר ג"כ בתורה שבכתב שאינו מאמין בלבו ואינו מקיים כלל התורה והמצוות וא"כ חזינן שלא יתכן כלל קיום תושב"כ בלא תושבע"פ ומכיון שאין בידם להכחיש תושב"כ ממילא מוכרחים להאמין גם בתושבע"פ כי לא יצוייר כלל זה בלא זה וא"כ כבר הוכיח להם על הכל. מאמור"ר שליט"א (צוק"ל)

(טעמא דקרא)

שהדף היומי

"והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייר"

שם מ"ג ב' ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות וכו' ומזוזות בפתחיהן ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתייבבה דעתו. והנה המג"א כ' בסי' כ"א סק"ב בכתבי האר"י כ' ע"פ הסוד שיש לשכב בלילה בט"ק ומביא ראי' מדאמר' כיון שראה דוד עצמו ערום בבית המרחץ אמר אוי לי שאני ערום מן המצות וק' למה לא אמר כן בלילה שהי' ג"כ ערום אע"כ שהי' שוכב בט"ק ע"כ ודבריו דברי קבלה נקבל אבל לדין יש תשובה וכו'. ובשע"ת הק' דשאני דוד שהי' מלך והי' לו ס"ת בזרועו בלילה ורק במרחץ צריך להוציא הס"ת כדאמר בסנהדרין כ"א ב' ולכן אמר שהוא ערום, ודבריו תמוהים מאד מלבד שזה הי' רק כשמלך ומעיקרא מאי איכא למימר, מלבד זה הי' מוריד הס"ת כשהי' הולך לישן בלילה כמש"כ הרמב"ם בהדיא פ"ז מס"ת ה"ט ומלשון הרמב"ם משמע דבלילה לא הי' לובשו כלל ואפי' ביום כשהי' הולך לישן הי' מוציא, וכן"מ קצת במדרש אבא גוריון פ"א דף ג' ב' כששלמה עולה על הכסא יונה של זהב יורדת מן העמוד ופותחת את הארון ונוטלת את התורה ונותנת על ברכיו לקיים מה שנא' והיתה עמו כו' וכ"ה בתרגום שני אסתר א'], מיהו בשו"ט פק"ט אות מ' איתא אני הולך למרחץ והוא עמי אני ישן והוא עמי כשם שצויתני והיתה עמו וגו' אבל הוא תמוה דבמרחץ אמר בהדיא בגמ' דאסור.

(פי' תש"ר סוף מס' תפילין ע"ש עוד וקרית מלך פ"ז מהל' ס"ת)

עלי שי"ח

"מצות הידוי"

את הלכות תשובה פותח הרמב"ם בהלכה זו:

כל מצות שבתורה בין עשה בין לא תעשה אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתודות לפני הקל ברוך הוא וכו'.

וידידינו הגאון רבי אורי טיגר שליט"א שא"ל (בספרו לדופקי בתשובה - על סדר הרמב"ם תשובה) את רבינו מה יעשה יהודי שהיה רחוק מהמצוות רח"ל וחטא באין סוף עבירות. האם עליו להתודות על כל עבירה שעשה או וידוי אחת כללי. כי פשטות לשון הרמב"ם משמע שיש לו להתודות על כל עבירה ועבירה.

והשיב לו, שאם חטא באותו עבירה אפילו אלף פעם, יתודה בלשון אחת ובכוונה אחת על הכל. והנה זה פתח גדול ורחב לכל אדם הרחוקים השבים בתשובה שאינם צריכים לטרוח יום ולילה באמירת הידוי.

עוד פסק הלכה לא ידוע, מובא שם שהורה רבינו שליט"א: כי מי שחטא גם בבין אדם למקום וגם בין אדם לחבירו יקדים את מעשה הידוי על עבירות שבין אדם למקום.

והעיר רבינו שליט"א שבשבת (רגילה) וי"ט עצמו אין להתודות ורק בהרהור מותר. אבל בר"ח וחנוכה ושאר ימים שאין אומרים בהם תחנונים אפשר לסמוך לומר הידוי למי שבא לו התעוררות לשוב בתשובה.

בברכת שבת 2018
יחזק 81607810

תיקוני תשובה הדרכות והוראות

לא אחת דתו להמית. הגיע יום כיפור ורע היה עלי מאד לעבוד ביו"כ ואז עלה לי רעיון, כל מי שמוציאים לו שן למחרת יש חופש, כי פעם הוצאת שן ה' נורא.

באתי למפקד ומאד התאוננתי כאילו כואב לי השן והוציא את השן והיה לי יסורים נוראים, ולמחרת לא עבדתי. וכך 5 שנים - כל שנה שן והראה לו שחסר לו 5 שיניים.

זה הפירוש - יום כיפור איד... ע"כ. מה אם היה חייב לעשות כך, ומדוע עשה כן על יום כיפור ולא על שבת שהיה יותר חמורה. **הוא לא מחוייב בזה, ולכן, אם נקודת הרגש שלו הייתה רק על יו"כ הוא עשה כפי הרגישו.**

שמעתי מרבנו כי לפני נעילה היה מגיע ועומד בסמוך לאביו **הסטיפלער זצ"ל.**

וגם בשנים המאוחרות של אביו ואמר: "כי פחדתי, חזרת אבא יעזור לי".

סיפר לי הרב... כי באחת הארצות בפאתי אירופה (נקטתי בשם הקהילה והמקום) קיימת קהילה יהודית חרדית, ושם נהוג ב'נעילה' שכל פעם כאשר אומרים י"ג מדות תוקעין בשופר.

ה' שם יהודי הרב... שהוא היה התוקע שנים רבות, והוא שייך שם גם לח"ק, ונהוג בקהילה כאשר יהודי הולך למות, חבר מהח"ק בא לשהות עמו, והנה לפני נעילה קראו לו כי יש אשה חולה מאד. הוא מאד לא רצה ללכת כדי לא להפסיק חזקתו, וניסה לשלוח אחר במקומו ולא עלה בידו, ונאלץ ללכת לשם ובאמת היא הייתה גוססת ושהה שם בשעת פטירתה. וכאב לו על הפסקת חזקת התקיעות שלו, והנה אחר יום הכיפורים הרגיש לא טוב, ולקחוהו לבית חולים וראו שצריך מיד ניתוח לב, וניתחו אותו מיד, והרופא אמר: לתקוע תקיעות חזקות כמו שהיה נוהג תמיד (לתקוע בקול גדול ולנפוח בכוח) צריך לב חזק, ואם היה נשאר בית הכנסת ותוקע היה מת שם, ובזכות שעשה מצוה עם הגוססת נשאר חי.

ע"כ. והרי יש איסור שבות לתקוע ביום כיפור. וכי נכון הדבר לתקוע כמו שהם עושים?! **ודאי שלא. עליהם לבטל את התקיעות הללו באמצע הסליחות. לא מביעין בבין השמשות, אלא גם אחרי ביה"ש כיון שעדיין מתפללין נעילה זה יום הכיפורים - זה תרתי דסתי, ובכלל הרי אין נעילה אחר צאת הכוכבים. כי זמנה של נעילה עד צאת הכוכבים. א.ה. לגבי התקיעה שאחרי נעילה המ"ב בס' תרכ"ג סק"א מתיר לתקוע בבין השמשות ורק בודאי יום אוסר. עוד מבואר במ"ב סק"ב שעכשיו שנוהגים לסיים נעילה בלילה אין למחות בידם.**

מתוך מכתב ציבור שלחלקם קשה הצום במיוחד, ועל כן החליטו להנהיג לקצר בתפילת הנעילה כדי לסיים מנה בזמן. וכדי לעמוד במשימה עליהם להוריד 40 דק' מכל שנה. הם שואלים במה הם יכולים לקצר? (א) למהר באמירת הסליחות או לדלג על חלק מהסליחות (ב) לומר פחות מ'ז' פעמים י"ג מדות (ג) למהר בחזרת הש"ץ בקטעים שהחזן אומר לבדו (ד) למהר באמירת אבינו מלכנו או לדלג [אמנם יש לציין כי בחזורים יותר מכוונים באבינו מלכנו מבסליחות] (ה) לקצר בזמן שהש"ץ ממתין לציבור עד שיגמרו שמ"ע ולהתחיל חזרת הש"ץ מיד כשסיימו מנין אנשים את תפילתם [בתפילה משתתפים כ 450- איש]. במה עוד אפשר לקצר? אולי למהר בסליחות ולהספיק ברכת כהנים ואח"כ לומר אבינו מלכנו בניחותא.

תשובה: צריך לסיים בזמן. ולגבי השאלות (א) אפשר (ב) לא לפחות (ג) אפשר (ד) אפשר לא לומר פסוק בפסוק (ה) כשיש עשרה יתחיל לבקש מראש הישיבה שיקצר בשמ"ע דערבית או שלא יחכו עליו.

סיפר רבנו. באחד ממוצאי יום הכיפורים בישיבת בית יוסף אצל אבא, אחד הבחורים אמר לבני הישיבה: נאחר את האכילה ברבע שעה ונלמד רבע שעה, אחרי הבדלה.

אבא שמע מך, נכנס לבית המדרש ומיד הכניס את כולם לאכול, ונער בבחור שיזם את הדבר.

האם לרוץ בנעילה להספיק ברכת כהנים, כי מאן יימר שזה גדול מזה? **במנין של החז"א אף פעם לא הספיקו ברכת כהנים רק פעם אחת. ר' שמואל גריינימן הודדו קצת והספיקו ברכת כהנים.**

מבואר שיונה לא רצה ללכת לניווה כי עכ"ם קרובים בתשובה יותר מישראל ויעשו תשובה ויהיה קטרוג על בני"י, למה הגוי יותר קרוב לתשובה. ת: כי החשגה שלהם בתשובה וחטא קטנה מישראל.

האם חז"א ואביו קבלו מלקות בערב יו"כ? זה היה מנהג בח"ל, **כאן לא נהגו.** ספרתי לרבנו. ב' אנשים נפגשו באוטובוס והאחד שאל את חברו מי הוא ומה הוא? ענהו: אני יום כיפור איד... ומקובל, שהגדרה זו מציינת את היהודי שכל השנה לא בא לבהכ"נ רק ביו"כ. שאלו חברו: אתה לא נראה כך, אתה הרי חבוש כיפה וזקן.

אמר לו היהודי: אסביר לך מה כוונתי. שירתתי בצבא הרוסי 5 שנים, ושם צריך לעבוד יום יום 356 ימים בשנה, וגם בשבת. ואם

רבנו מכריז באחזי רבים המתדפקים בשעריו כי אין דבר העומד בפני התשובה.

וכמה פעמים שמוסיף ליעץ להם בכמה תיקוני תשובה - להללו המבקשים

רופאה בעלת תשובה מבקשת לשאול, יש לה מחלה, שהרופאים לא יודעים לה תרופה, וחוששת שבשעה שעבדה בבית חולים בתור סטודנטית לרפואה צוו עליה לנסות תרופות על חולים, ואפשר אף מת משהו על ידה, ועתה מדה כנגד מדה חלתה בלא תרופה, מה תעשה?

וכי זה בלבד עשתה, הרי מסתמא חללה שבת וכו' וכיון שעשתה תשובה, הרי עשתה תשובה.

כתב ב"כתר ראש" סי' קל"ג כתב: תשובה לנכשל בעוון קרי כמעט בפשע ר"ל, הוא כשעוסק בתורה אין צריך לדאוג כלל וכו'. ושמעתי מת"ח ששמע מחתנו של רבי דוב יפה זצ"ל ששמע מרבי וולבה זצ"ל ששאל את החז"א אם כמעט בפשע דווקא או גם פשע ממש גם כן. ואמר: גם פשע ממש. ושאל האם אפשר לפרסם את זה, ואמר כי מצוה לפרסם.

לא שמעתי מזה, אבל זה לא ראייה שלא אמר כן.

בחורים לפעמים נכנסים משום נושא זה לעצבות, מה לומר להם? **הנה אמש קבלתי מכתב מבחור שכותב שהוא יו"ש ומדקדק בהלכה ונזהר, ואתמול בישיבה נתנו אוכל והתברר אח"כ שהיו הרבה תולעים ונכשל בעון הזה שאפשר שאכל עד כ 20- שרצים. וכתבתי לו שילמד חיי אדם ה' תולעים. ובענין הנ"ל ששאלתם באים לכאן הרבה בזה, ואני אומר להם שצריך לדעת שמחני תשובה, וגם מיעץ לראות את מה שכתב ב"קריינא דאיגרתא" חלק א' סימן ק"ב קי"ג בנדפס מחדש. ובדפוס הישן ממכתב י"ב עד י"ז.**

פלוגית, בקשה לשאול, כי כמה פעמים אחרי נישואיה עברה על האיסור חנק, והיא יראת שמים גדולה וזה היה כבר לפני 40 שנה, מה תקנתה, אין לה כסף לצדקה, וגם אין לה מה ללמוד כי לומדת מוסר, ותעניות וסיגופים גם אין לה אפשרות כיום? **יש לדעת כי אין דבר עומד בפני התשובה, רק [שעם זאת] הרי היא מבקשת תיקון.**

חשב רבנו אולי כשתי דקות ואמר: שתאמר 30 יום רצוף כולל שבת וערב שבת כל יום את התהילים כולו.

תורה המכפרת האם דווקא בתשובה? **הרי בלא תשובה - ולרשע אמר א' מה לך לספר חוקי. אם כן מהו שאמרו הלואי אותו עזבו ותורתי שמרו? תלוי איזה רשע, יש לשמה ויש שלא לשמה ויש באמצע.**

שאלתי יהודי - מה אתך בענין עשי"ת לקראת יום כיפור, האם אתה מתרומם? והוא ענה בכאב וייאוש - אינני יכול לחזור בתשובה, כי יש לי אינטרנט נורא.

חלילה, תראה בפנים את דברי הר"מ סוף פרק ג' מהלכות תשובה שכתב - כי אין דבר עומד בפני התשובה!

המשך רבנו: אומרים בתפילת יום כיפור ותתן לנו ה' אלוקינו וכו' למחילה ולסליחה וכו' ולמחול בו את כל עוונותינו, יש כאן כפל לשון שאומר שוב את כל עוונותינו, והכוונה - כל עוונותינו כמו שכתב הרמב"ם הנ"ל ספ"ג מתשובה שאין דבר העומד בפני התשובה.

(שאלו שאלות נוספות בענין האינטרנט. פלוגי שאל מה דעת רבנו על פלאפון שאפשר להתחבר אתו לאינטרנט ואין שום צורך של פרנסה האם לשוברו לרסיסים? הוא צריך לשרוף את המכשיר. עוד שאלו. הנה יש דינים איזו עבירה פוסלת לעדות. פלוגי יש לו פלאפון טרף שמעתי כי רבנו פוסל אותו לעדות, באיזה עבירה הפוסלת זה נכנס? **עבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים.** בשלמא עבודה זרה וגילוי עריות אני מבין, והיכן השפיכות דמים? **מלבד מה שרואה שם, יורד לדיוטה כזו שגם לשפיכות דמים יכול להגיע.**

עיצומו של יום הכיפורים / תפילת נעילה

האם חז"א ואביו קבלו מלקות בערב יו"כ? זה היה מנהג בח"ל, **כאן לא נהגו.** ספרתי לרבנו. ב' אנשים נפגשו באוטובוס והאחד שאל את חברו מי הוא ומה הוא? ענהו: אני יום כיפור איד... ומקובל, שהגדרה זו מציינת את היהודי שכל השנה לא בא לבהכ"נ רק ביו"כ. שאלו חברו: אתה לא נראה כך, אתה הרי חבוש כיפה וזקן.

אמר לו היהודי: אסביר לך מה כוונתי. שירתתי בצבא הרוסי 5 שנים, ושם צריך לעבוד יום יום 356 ימים בשנה, וגם בשבת. ואם

(כל משאלותיך)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה יהשיא 52 בני-ברק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

רחמים בכל הלב על אלו שצריכים לחזור בתשובה, בודאי זה היה משפיע יותר שהיו חוזרים בתשובה.

חובת ההשפעה להחזיר רשעים למוטב

ומי שיכול להשפיע על אחרים שיחזרו בתשובה, אם אינו משפיע יש עליו תביעה, כמו שמצינו בגמרא (שבת נה, א) דאמר רבי אחא ברבי חנינא מעולם לא יצתה מידה טובה מפי הקב"ה וחזר בה לרעה חוץ מדבר זה דכתיב (יחזקאל ט) ויאמר השם אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים והתוית תיו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגוי, אמר ליה הקב"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה.

אמרה מידת הדין לפני הקב"ה ריבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו, אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים, אמרה לפניו ריבונו של עולם היה בידם למחות ולא מיחו, אמר לה גלוי וידוע לפני שאם מיחו בהם לא יקבלו מהם, אמרה לפניו ריבונו של עולם אם לפניך גלוי להם מי גלוי? והיינו דכתיב זקן בחור ובתולה טף ונשים תהרנו וגוי וממקדשי תחלו אל תקרי מקדשי אלא מקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה כולה מאלף ועד תיו וכו', ע"כ מדברי הגמרא.

היינו שאם יש רשעים ויש צדיקים, והצדיקים לא מנסים להחזיר בתשובה את הרשעים, יש תביעה על הצדיקים, ואף על פי שגלוי וידוע לפני הקב"ה שזה לא יעזור, והרשעים לא יחזרו בתשובה, מכל מקום כיון שהצדיקים עצמם אינם בטוחים בזה, ולפי מחשבתם יכול להיות שכן ישפיעו, אם כן הם חייבים לנסות ולהשפיע, ולעשות מה שביכולתם להחזיר את הרשעים בתשובה.

ויש עוד פסוק ביחזקאל (פרק ג') "בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני; באמרי לרשע מות תמות ולא הזהרתו ולא דיברת להזהיר רשע מדרכו הרשעה לחיותו הוא רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש; ואתה כי הזהרת רשע ולא שב מרשעו ומדרכו הרשעה הוא בעונו ימות ואתה את נפשך הצלת".

היינו שיש חיוב להזהיר את הרשעים שיחזרו בתשובה, ואם אדם משתדל ועושה כל מה שביכולתו להשפיע על הרשע, אך הרשע לא מקבל את דבריו ולא שב בתשובה, אזי הרשע בעונו ימות "ואתה את נפשך הצלת", אבל אם אינו מנסה להחזיר את הרשע בתשובה, אזי הוא רשע בעונו ימות "ודמו מידך אבקש", דמו היינו מה שהוא מת, המיתה בעולם הזה, או הגיהנום בעולם הבא שיהיה לו, כל זה מידך אבקש, שאתה הצדיק אשם במיתתו ובגיהנומו שיש לו, כיון שלא השתדלת להשפיע עליו ולהחזירו בתשובה.

זוהי התביעה אם יכולים להשפיע על הרשע ולא משפיעים, ורק מי שניסה להשפיע ולא הצליח, כמו שכתוב ואתה כי הזהרת רשע וגוי, היינו שעושה כל טעדיקי שיחזור בתשובה וזה לא עוזר, אז יצא ידי חובתו, שעשה מה שהוא יכול לעשות.

תוכחה - בדרך כבוד וידידות

ובענין תוכחה מצינו בגמרא (ערכין טז, ב) אמר רבי טרפון תמיה אני אם יש בדור הזה שמקבל תוכחה וכו', ולהלן שם אמר רבי אלעזר תמיהני אם יש בדור הזה שיועד להוכיח, ופירש רש"י: שיועד להוכיח דרך כבוד שלא יהו פניו משתנין, ע"כ, היינו שצריך לדעת להוכיח בדרך כבוד וידידות, ורק באופן זה הדברים משפיעים.

ובספר מנחת שמואל כתב: ראוי שתדע, שכך קיבלתי מרבותי, ובפרט מאדמו"ר רבי חיים מוואלאזין נ"ע, שבזמן הזה קשות אינם נשמעים, ורק בדברים רכים וטובים, ומי שאין טבעו לדבר רכות, ותיכף יכעוס על עושי עוול, ובפרט כשלא ישמע לו, אזי הוא פטור ממצות התוכחה [וכן מובא בכתר ראש אות קמג], והיינו כי כשמוכיח בידדות בלשון רכה, לא

מעביר על מידותיו - מצד האמונה

אנו עומדים לפני ראש השנה, יום הדין, וצריכים הרבה זכויות כדי לזכות בדין, ונתבונן מה הם הזכויות שאפשר לזכות בהם.

דבר אחד מצינו בגמרא (ר"ה יז, א) שכל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו, היינו אם מישחו מצער אותו ועושה לו צרות וקשיים, והוא מעביר על מידותיו ואינו מקפיד עליו, בזכות זה מן השמים מעבירין לו על כל פשעיו מידה כנגד מידה.

ופשעיו היינו עבירות החמורות, כידוע שיש שלוש דרגות: חטא עוון ופשע, חטא הוא שוגג, ועוון הוא מזיד, ופשע הוא גרוע מכולם, שמכיר את ריבונו ומתכוון למרוד בו, כמו שאמרו (יומא לו, ב) פשעים אלו המרדים, ומי שמעביר על מידותיו מעבירין לו אפילו על הפשעים שעשה במרידה. כך ביארו המפרשים (עיין שערי קדושה ועוד).

וכיצד אפשר להעביר על מידותיו, מי שחברו מצער אותו ועושה לו צרות, איך שייך שלא יהיה אכפת לו ולא יקפיד עליו? - ראשית מצד האמונה, כבר דיברנו הרבה פעמים שכל קושי שיש לאדם הוא מן השמים, כל צער נגזר עליו מן השמים, ואם זה לא היה מן השמים לא היה לו שום צער, רק מן השמים גזרו עליו צער.

ומדוע נגזר הצער? כנראה יש לו איזה חטא שצריך לתקנו, והצער בא לעורר אותו לתשובה, או שהצער עצמו הוא כפרה במקום גיהנום, ואם כן, מאחר שזוהי הסיבה של הצער, הרי זה לטובתו, שכל דעבד רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב), וגם הצער הוא לטובה כנ"ל לעורר לתשובה ולכפרת עוונות, ומאחר שזוהי טובתו, צריך לשמוח שקיבל טובה כזאת ולא להקפיד על מי שמצער אותו.

ואמנם המצער יש לו חטא, שהוא מתנהג במידות רעות, אבל זה לא עניינו של המצטער, ועליו מוטל רק לעשות חשבון נפשו, לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה, וגם צריך לרחם על המצער שהוא מסכן שהיצר הרע שולט עליו, וצריך לבקש רחמים עליו.

תפילה על אחרים שיחזרו בתשובה

כמו שמצינו בגמרא (ברכות י, א) על רבי מאיר, שהיו לו שכנים בריונים שעשו לו צרות, וחשב להתפלל עליהם שימותו, מיתה בידי שמים, ומסתבר שלא מפני הצער הגשמי שגרמו לו, אלא מפני שהפריעו לו במלאכת כבוד שמים, שרבי מאיר היה תנא ומזכה הרבים בתורה, והם מפריעים לכבוד שמים ומפריעים לזכויות של הדור, לכן חשב להתפלל שימותו, אך ברוריה אשתו אמרה לו שלא כך ראוי לעשות, אלא יבקש עליהם רחמים שיחזרו בתשובה, ובאמת רבי מאיר התפלל וביקש עליהם רחמים, והם חזרו בתשובה.

וראים שיש דבר כזה, שאפשר לבקש רחמים על אחרים שיחזרו בתשובה והם חוזרים בתשובה (עיין מהרש"א בחידושי אגדות שם ובחזון איש סוף טהרות מגיליונות החומש), ובאמת גם בנוסח התפילה אנו מבקשים "השיבנו אבינו לתורתך", ואין אומרים השיבנו, אלא השיבנו בלשון רבים, על כל הכלל, אלו שצריכים תשובה, שמן השמים ירחמו עליהם ויחזרו בתשובה.

ואם היינו מבקשים בכל הלב, מצד מידת הרחמים, שאנו מרחמים על אלו שאינם חוזרים בתשובה, שהם מסכנים, שיהיה להם גיהנום, או צרות בעולם הזה, ומתוך רחמנות מבקשים עליהם רחמים שיחזרו בתשובה, אם הייתה בקשת הרחמים בכל הלב, ודאי שזה היה משפיע וכבר היו חוזרים בתשובה.

ואמנם מן הסתם יש צדיקים שמתפללים ומבקשים בכל הלב, אבל הם רק יחידים ולא כל הציבור, ואין זה מספיק מה שהצדיקים מתפללים, אלא צריכים תפילת רבים, שתפילת רבים זה משהו אחר, כמו שכתוב (עיין ברכות ח, א) הן קל כביר ולא ימאס, ומבואר גם ברש"י ריש פרשת בחוקתי מעלת מרובים העושים, ואם היו רבים מבקשים

יקפידו עליו, ויכול להיות שישפיע, אבל אם מוכיח בדברים קשים, זה לא משפיע, ורק גורם להיפך שיהיה יותר גרוע.

זה הכלל, כשרוצים להשפיע על מישהו, הדרך היא רק בידידות, ואפילו שלא אומרים לו תוכחה, רק בידידות שנותנים לו הרגשה טובה, זה גם כן משפיע שיחזור בתשובה, על ידי שמקבל הרגשה טובה מהסביבה שהוא נמצא בה, כי הוא בעצמו יודע שהוא רשע, ויודע שלא כדאי לו מה שהוא עושה, רק היצר הרע חזק מאד, ואם נותנים לו ידידות זה מרגיע אותו, ומקבל את הכוח לחזור בתשובה.

החיוב לבקש רחמים שיחזרו בתשובה

הנה מה שכתוב "ודמו מידך אבקש" מדובר על מעשים ופעולות, שיכול להשפיע עם איזה מעשים ואינו עושה אותם, אבל יתכן שגם אם אינו מבקש רחמים יש עליו תביעה, כי בקשת הרחמים יכולה להועיל שיחזרו בתשובה, וכמו שמצינו ברבי מאיר שביקש רחמים על שכניו הבריונים וחזרו בתשובה, גם כשאי אפשר להשפיע בידידות, ושום פעולה אינה משפיעה, עדיין שייך לבקש רחמים.

אמנם כדי שהתפילה תשפיע צריכים לבקש רחמים מכל הלב, ואם אין זה מכל הלב זה לא משפיע, ואין זו תפילה.

ובאמת זוהי מדרגה שאינה פשוטה, ומסתמא יש צדיקים כאלה שמבקשים מכל הלב, אבל הם רק יחידים, וזה מספיק בשבילם שעליהם אין תביעה כי הם עושים מה שהם יכולים, אבל זה לא מספיק בשביל להשפיע שיחזרו בתשובה, וצריכים גם את תפילת הציבור על זה, ורק רבי מאיר היה כזה בעל מדרגה שיכול להשפיע על הרשעים עם התפילה שלו, אבל היכן יש עוד צדיקים בדרגת רבי מאיר.

על כל פנים זהו הענין שהזכרנו, להיות מעביר על מידותיו ולבקש רחמים שיחזרו בתשובה.

הדן לכף זכות – ידונו אותו לזכות

ויש עוד ענין, שלא להקפיד מצד שדנים לכף זכות, ובגמרא בשבת (קכו, ב) מובא מעשה באדם שנשכר אצל בעל הבית אחד שלוש שנים, ובערב יום כיפור רצה לחזור לביתו, וביקש מבעל הבית שייתן לו שכרו, שיהיה לו מה להביא לביתו, ואמר לו בעל הבית "אין ליי", ושאל אותו על כמה דברים אחרים שהיו ברשותו שייתנם לו בשכרו, ושוב אמר אין לי, והוא ראה שיש לו אך דן אותו לכף זכות שיש איזה סיבות שאינו יכול לתת לו את הדברים האלו, והיו אלו סיבות רחוקות שאינן מסתברות, אך לבסוף התברר שאכן כך היה, וכל הסיבות שחשב באמת היו נכונות, שבעל הבית לא היה יכול לתת לו מחמת אותן הסיבות.

ומובא שם בגמרא שבעל הבית אמר לו "ואתה כשם שדנתני לזכות המקום ידן אותך לזכות", היינו שיש מידה כנגד מידה, אם דנים לכף זכות אפילו בדבר קשה שאינו מסתבר, זוכים כנגד זה מן השמים, **וכשם שיש מידה כנגד מידה במעביר על מידותיו כך יש מידה כנגד מידה בענין דן לכף זכות, שמי שדן לכף זכות בדבר הנוגע לעצמו, ואינו מקפיד על מי שפוגע בו מפני שדן אותו לכף זכות, זוכה בזה מידה כנגד מידה שגם בשמים ידונו אותו לזכות.**

לכן מי שאינו מקפיד על שום אדם, מצד האמונה שהכל בידי שמים, ומצד שיש בו מידת הרחמים, וגם מצד שהוא דן לכף זכות, זוכה מידה כנגד מידה, וזו זכות גדולה ליום הדין!

הצורך בתפילה להינצל מלשון הרע

ויש עוד דבר, שהוא דבר קשה מאד, שמירת הלשון. בסוף שמונה עשרה מבקשים כמה בקשות: נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תידום וכו', והיא תפילה של האמוראים כדאיתא בברכות דף י"ז, והבקשה הראשונה היא "נצור לשוני מרע", שנוכה לסייעתא דשמיא להישמר מלשון הרע.

וכבר דיברנו פעם שרואים מזה שאפילו אמוראים ביקשו רחמים וסייעתא דשמיא שלא ידברו לשון הרע, אמוראי! עם כזו מדרגה של אמוראי, אף על פי כן צריך תפילה, ובלי תפילה לא יצליח להיזהר מלשון הרע, או על כל פנים מאבק לשון הרע, כמו שאמרו (ב"ב קסה, א) כולן באבק לשון הרע, וצריך תפילה וסייעתא דשמיא להינצל מזה.

לכן האמוראים התפללו וביקשו רחמים על זה, וגם אנחנו מתפללים, שלוש פעמים ביום אנחנו אומרים את התפילה הזאת, כדי שאנחנו גם כן נזכה לסייעתא דשמיא לנצור לשוננו מרע, ומי שאומר את זה מכל הלב וזכה לסייעתא דשמיא, אבל אם אינו מכל הלב זו לא תפילה.

התפילה מתקבלת כשמאמינים בכוחה

ויש גם ענין שצריך אמונה בזה שהתפילה יכולה לעזור, וזו מדרגה באמונה **שאדם מתפלל ומבקש רחמים מתוך אמונה ותקווה שבזכות התפילה יעזרו לו מן השמים, וכפי מדרגת האמונה בזה יש תקווה שהתפילה שלו תקבל**, אבל אם האמונה היא לא לגמרי בשלמות אזי אי אפשר לדעת ויכול להיות שהתפילה לא תעזור.

ומעשים שהיו באנשים שהיו צריכים ישועה ובזכות התפילה קיבלו את הישועה, ומעשה שהיה באחד שביקש לצאת מרוסיה בתקופה שהיו צריכים ניסים לזה (בשנות התר"צ) והרבה בתפילות ובתחנונים על זה, ובאמת זכה לסייעתא דשמיא וקיבל היתר יציאה בזכות התפילה, שהיה בעל מדרגה באמונה, עם אמונה בכוח התפילה.

המרגיש עני בזכויות זוכה לרחמים

ועתה בעמדנו לפני ראש השנה הרי אמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית.

והיינו אם בתחילת השנה יש עניות, שהאדם מרגיש את עצמו כמו עני בפתח, שהוא עני בזכויות ולא מגיע לו כלום, וחושב לעצמו: למה מגיע לי? וכי יצאתי ידי חובתי? האם עשיתי כל מה שאני יכול – כל מה שבכוחי לעשות? בכוח הדיבור, בכוח המעשה, ובכוח המחשבה, יש הרבה מדרגות שהמחשבה נותנת, חובות הלבבות שצריך להתקדם בהם, וכשאדם מרגיש כך יש מידת הרחמים והוא זוכה בדין.

אך זוהי מדרגה שאינה פשוטה, כי "כל דרך איש ישר בעיניו" (משלי כא, ב), ובדרך הטבע אדם חושב שהוא צדיק, ואינו חושב שהוא רשע, ואינו מרגיש שהוא צריך מידת הרחמים.

לתת הרגשה טובה לסביבתו

ולמעשה חשוב מאד, וזוהי העצה הכי טובה גם להשפעה על אחרים, לתת הרגשה טובה לסביבתו, וכלשון המשנה (אבות פ"ו) משמח את הבריות, שמי שנמצא בסביבתו ירגיש טוב ונעים.

ומעשה שהיה בישיבה לפני שנים רבות בבחור אחד שלא הרגיש טוב בישיבה, וכבר חשב וגמר בלבו לעזוב את הישיבה, ובליל שבת אחרי התפילה כשעוברים להתברך מראשי הישיבה, עמד לידו בחור אחד וטפח על שכמו ושאלו מה שלומך, ותיכף על ידי זה השתנה כל מצבו והרגיש שהוא כבר מאושר, שיש מי שחושב עליו, ואינו בודד, והחליט להישאר בישיבה, כיון שקיבל הרגשה נעימה.

אי אפשר לדעת מה שמעשה קטן יכול להשפיע! ובכלל, כתוב בחובות הלבבות (עין שער הפרישות פ"ד) שהחסיד חברתו נעימה, מסביבו יש הרגשה נעימה, שאף אחד לא נפגע ממנו, והוא לא פוגע באף אחד, ובוה משפיעים יותר מאשר בתוכחה, כידוע ממעשים שהיו.

אלו הם כמה עניינים, וצריכים סייעתא דשמיא לזכות לקיים את כל מה שצריך לקיים וזוכה לכתובה וחתימה טובה!

הודעה

ניתן להשיג את הספר 'דרכי החיזוק' גם במוקדים הבאים:

ירושלים - נוימן רח' זכרון יעקב 12 כניסה ו' פל. 052-7667681

בני ברק - כהן רח' רבי עקיבא 99 פל. 052-7600485

מודיעין עילית - אוסטרן רח' נתיבות המשפט 87 טל. 08-9744711

בית שמש - גרינברג רח' נחום הנביא 7 רמה ג' טל. 02-9922440

אשדוד - גליס רח' חטיבת גבעתי 2/17 פל. 052-7177970

אלעד - שפרכר רח' רמב"ם 21 טל. 03-9080634

לעילוי נשמת הרה"צ רבי בנימין גוטרמן זצ"ל

בן הרה"ח ר' חיים אלעזר זצ"ל נלב"ע כ"ה אלול תשע"א - תנצב"ה

שיחה לראש השנה

מזמן רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

חרדת גדולי הדורות

הנה בימים אלו עוסקים בעבודת התשובה והכנה לראש השנה, וראיתי מובא מגדולי ישראל מהדורות הקודמים, שהיו כותבים תשובות להלכה, וכששאלו אותם שאלות בימי התשובה, דחו את התשובות עד לאחר יום כיפור, והתנצלו בדבריהם כי אין להם פנאי להתעמק בהלכה בימים אלו, מפני שהם עסוקים בתשובה והכנה ליום הדין*. ואמנם לא ביטלו את סדריהם הקבועים, והמשיכו לעסוק בתורה גם בימים אלו, אבל לכתוב תשובות להלכה, שזה סדר שאינו קבוע, וצריכים בזה להתעמק יותר ביישוב הדעת, לא היה להם פנאי. ויש להבין, וכי גדולי הדורות האלו היה להם חטאים, ועל איזה חטאים היו טרודים כל כך לעסוק בעבודת התשובה.

והנה באורחות חיים להרא"ש (אות ל"ב) כתב "ויבהלוך רעיוןך מדי זכרך חרדת רבן יוחנן בן זכאי זכרונו לברכה". והוא מה שמובא בגמרא (ברכות כח, ב) כשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו, נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה, אמר להם, אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר וכו' אף על פי כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים וכו', ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחת של גן עדן ואחת של גיהנום, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה!!

וראים שאפילו התנא הקדוש, רבי יוחנן בן זכאי, היה חרד ומפחד מן הדין, עד שהתחיל לבכות כשנכנסו תלמידיו לבקרו [ובגמרא לא מוזכר שבכה קודם, רק כשראה אותם התרגש ובכה] ואמר שאינו יודע באיזו דרך מוליכים אותו, אם של גן עדן או של גיהנום.

והרא"ש כתב כי על האדם לזכור חרדה זו תמיד, לא רק בשעת הפטירה, שאז טבע האדם שמתעורר יותר, אלא גם בכל יום ויום, כמו שאמרו (אבות ב, י) שוב יום אחד לפני מיתתך, שאלו תלמידיו את רבי אליעזר וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה (שבת קנ"ג, א). וצריך ביאור ממה חרד כל כך רבי יוחנן בן זכאי, וכי היה מסופק האם יהיה בגן עדן? ואם ידע שיש לו חטא, הרי בידו לעשות תשובה.

ההשגחה על הצדיקים

ומצינו בגמרא (ברכות ה, ב) שרב הונא החמיצו לו ארבע מאות חביות של יין, ואמרו לו רבנן שיפשפש במעשיו לראות במה חטא ומה צריך תיקון אצלו, ואמר להם רב הונא כי הוא אינו יודע, ואדרבה אם הם יודעים דבר שצריך תיקון שיגידו לו, ואמרו לו כי יש אריס שעובד

אצלו בכרם, ולא נתן לאריס את חלקו מהזמורות בכרם, ואף על פי שאותו אריס היה גונב ממנו הרבה, ורב הונא לא היה מחויב מן הדין ליתן לו, מכל מקום יש בזה טעם גניבה, ולפי דרגתו של רב הונא היה צריך לנהוג לפניו משורת הדין ולתת לו אף על פי שלא מגיע לו, וכיון שלא עשה כן, נענש לפי דרגתו, והחמיץ לו היין מהכרם, מידה כנגד מידה על מה שלא נתן לאריס מהזמורות שבכרם.

ומן השמים הענישוהו בעולם הזה, מפני שהיה צדיק, והצדיקים נענשים כאן בעולם הזה, כדי שיבואו לעולם הבא נקיים מכל חטא, ולא יצטרכו לסבול בגיהנום. ואף שחטאו של רב הונא היה בשוגג, שלא חשב כלל שזה חטא, והיה סבור שזה בהיתר גמור, מכל מקום גם חטא בשוגג צריך כפרה, והייתה לו סייעתא דשמיא, שמן השמים גלגלו שיסבירו לו את חטאו, כדי שיוכל לתקנו, ואכן רב הונא תיקן זאת מיד, ונתן לאריס מהזמורות, ומיד ביטלו את העונש מן השמים, ויש בגמרא שם שני פירושים, או שהחומץ חזר להיות יין, או שנתייקר ונמכר בדמי יין.

וראים שיש השגחה וסייעתא דשמיא לצדיקים שלא יהיה להם שום חטא, ואם יש להם איזה חטא מיד מן השמים מעוררים אותם לתקנו, כך היה אצל רב הונא, ובדואי גם רבי יוחנן בן זכאי היה בדרגה כזו, ואם היה לו איזה חטא, היו מעוררים אותו מן השמים על כך.

והגר"ח מוואלוז'ין (בהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא) סיפר שפעם אחת כשעמד הגר"א להתפלל שמונה עשרה, עלו במחשבתו פירושים עמוקים בסתרי תורה, ואמר לרבי חיים כי הוא מצטער על שהרהר בהם בשעת התפילה, אמר לו רבי חיים, הרי אפשר לשהות מעט רק לסדרם במחשבה, וכי גם זה נחשב הפסק? ואמר לו הגר"א, באמת כך עשיתי, שהיתי כמו רבע מינוט וסידרתים במחשבתך, ושוב חזרתי תיכף לגמור תפילתי, אך מיד לאחר התפילה נעלמו מזכרוני כל הפירושים!

והבין שזה עונש על שהרהר בהם בשעת התפילה, ועשה תשובה על כך, כי בשעת התפילה צריך להרגיש שהוא עומד לפני המלך ומדבר עם המלך, ואין להסיח דעת מכך אפילו רגע אחד, גם לא לדברי תורה, כך הייתה התביעה לפי דרגתו של הגר"א, וזהו חטא דק כל כך שאפילו רבי חיים לא הבין למה לא לעשות כן, אך לפי דרגת הגר"א הייתה תביעה כזו, ומן השמים הענישוהו מיד שיסכח את הפירושים כדי שיחזור בתשובה על זה, וכשעשה תשובה מיד נזכר בכל הפירושים.

עד כדי כך משגיחים מן השמים על הצדיקים שלא יהיה להם שום חטא, ואם כן מה הייתה חרדת רבי יוחנן, הלא אין שום דבר שמוכיח שיש לו חטא, ומסתבר שאין לו חטא, ומדוע צריך לפחד?

קיצור בעבודת השם

ויש לפרש כמו שכתב בשערי תשובה (ב, ט) "והנה אנשים צדיקים וישרים בלבבותם שאגה להם כלביא תמיד במחשבותם", המחשבה שואגת, שאגה שלא שומעים אותה, רק הם בעצמם מרגישים את זה, וינהמו על חטאיהם כנהמת ים", ועל מה, על איזה חטא? הרי אם יש חטא יכולים לחזור בתשובה, מבאר רבינו יונה "על אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם", והיינו אפילו שאין להם חטא במעשה, אבל שמא הם מקצרים בעבודה, ואינם עושים בשלמות כל מה שהם יכולים לעשות.

יש הרבה מדרגות במעלות העליונות, וכפי שביאר בשערי תשובה (ג, יז) עשר או אחת עשרה מעלות עליונות, שבכל אחת מהן יש הרבה מדרגות, ומי שיכול להתקדם למדרגה גבוהה יותר ואינו מתקדם לפי כוחותיו, הרי הוא מקצר בעבודת השם, ונענש על זה בגיהנום.

* ראה שו"ת נודע ביהודה (תנינא חו"מ סימן כה) "מכתבו קיבלתי ויען בימים האדירים הנוראים ועול הציבור עלי ביותר וגם שערי דמעה אינם ננעלות וראשי כבד עלי, לכן לא עיינתי בשאלות הבאים כי אם בדברים הנחוצים ביותר". ובשו"ת אבני מילואים (סוף ח"א) השיב בערב סוכות לשאלה מיום י"ז אלול, וכתב בדבריו: "אמנם בהגיע ליד ימי רצון ותפילה ותחנונים, ואין עומדים להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה, לא יכולתי לעיין בהם. והנה נתתי לבי לעיין בדברי קדשו, ואם גם לעת כזאת (ערב סוכות) אין הפנאי מסכים כי ימי מצוה ועשייה המה, אולם להיות הלכה למעשה הוא הוכרחתי ליקח לעצמי זמן מה". ובכתב וחותם רעק"א (תנינא עמ' קכט) "מכתבו היקר הגיעני בערב ראש השנה העבר, ומחמת טרדות וחרדת קדושת היום, לא שמתי לבי ליתן מכתבו במקום המיוחד להיות למזכרת להשיבה, ואודא מני מילתא עד היום הזה". ובשו"ת חתם סופר (ח"א סימן קעב) במכתב מיום ה' בחשרי "ואשיב בקיצור כי אין לי פנאי בימים הקדושים האלו לצאת בפלפלת כל שהוא".

באחת מהם, ואף שבוודאי יהיה לו גן עדן, מכל מקום שמא יצטרך קודם לעבור "דרך" גיהנום אפילו רגע אחד, לא מפני שיש לו חטא, רק קיצר משהו בעבודת השם, שהיה יכול לעשות יותר ולא עשה, והוא אינו יודע ולא שם לב לזה, ויתכן שיש תביעה על עצם הדבר שאינו יודע, כמו שאמר (אבות ד, יג) ששגגת תלמוד עולה זדון.

וכן רב הונא שענש על מה שלא נתן לאריס מהזמורות, הרי הוא בעצמו לא חשב כלל שזה חטא, רק לפי דרגתו תבעו ממנו שינהג בחסידות לפני משורת הדין, והוא לא העלה בדעתו שתובעים ממנו עד כדי כך, אף על פי כן זה נחשב לו לחטא, ונענש לפי גודל מדרגתו. מן השמים תובעים מכל אחד שיעשה מה שהוא יכול לפי מדרגתו, ואם יכול לעשות יותר ואינו עושה, זהו חטא, וסופו להיענש על זה.

החיוב לדעת כל חלקי התורה

וכך אמרו במדרש (משלי פ"ו) אמר רבי ישמעאל בוא וראה כמה קשה יום הדין שעתיד הקב"ה לדון את כל העולם וכו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקב"ה הופך את פניו ממנו ומיצרי גיהנום מתגברים בו וכו' והם נוטלים אותו ומשליכים אותו לגיהנום. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלושה, הקב"ה אומר לו: בני, כל ההלכות למה לא שנית אותם וכו'. בא מי שיש בידו הלכות, אומר לו: בני, תורת כהנים למה לא שנית וכו', תלמוד למה לא למדת וכו'.

אדם שיועד רק מקרא ואינו יודע משנה, הקב"ה הופך את פניו ממנו, ואם הוא יודע גם משנה, הקב"ה כבר קורא לו בחביבות "בני", אבל עדיין יש עליו טענה, למה לא עסק גם בתלמוד, כי משנה היא רק ההלכה הפשוטה, וצריך גם לעסוק בתלמוד, להתעמק ולהבין, כל אחד לפי כוחו, אמנם מי שאינו יכול לא ייתבע על מה שאינו יכול, אבל אם היה יכול יותר ולא התאמץ כפי כוחותיו, מיד מלאכי חבלה תופסים ומשליכים אותו לגיהנום. ואמנם אחרי שיוזכר בגיהנום יהיה לו גן עדן, אבל לא כמו מי שעסק גם בתלמוד, וכפי שהזכרנו שכל אחד זוכה למדור לפי כבודו.

והמשך המדרש שם כי גם מי שעסק בתלמוד, הקב"ה שואל אותו: צפית במרכבה וכו' כיסא כבודי איך הוא עומד? היינו שתובעים מכל אחד לדעת לפי דרגתו, ומי שהיה מוכשר לעסוק גם בחלקי התורה הללו, יש עליו תביעה למה לא עסק בהם, ומדוע לא ניצל כל כוחותיו.

ואם היה אנוס בזה לא תהיה עליו תביעה, אבל אם היה יכול להתאמץ יותר והיו לו האפשרויות לזה, והוא לא הבין ולא ידע שכך תובעים ממנו, מחוסר שימת לב ומחוסר חשבון הנפש, או שהיה יכול להתייעץ – עד כדי כך ששייך שיגיע למדרגה לידע מהו כיסא הכבוד, אם הוא במדרגה שיכול להתעמק להבין את הנמשל בזה, גם זה יתבעו ממנו ביום הדין.

כי קרוב אליך הדבר מאד

ונתבונן אם כן מה עלינו לעשות, הרי מוטלת עלינו עבודה קשה מאד, וכיצד אפשר לשוב בתשובה שלמה. אבל באמת כתוב (דברים ל) לא נפלות היא ממך ולא רחוקה היא וגו' כי קרוב אליך הדבר מאד וגו', ופסוק זה מדבר על מצות התשובה כמו שכתב הרמב"ן.

עבודת התשובה איננה עבודה קשה! וכל אחד יש בטבעו את האפשרויות לזה, כפי שיבואר.

אהבת השם בטבע האדם

הנה יש כמה מצוות של אהבה. מצות אהבת השם (דברים ו, ה) "ואהבת את השם אלוהיך", ומצות אהבת הבריות (ויקרא יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", וכן אהבת חסד (מכה ו, ח) "מה השם דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד", ועל אהבת חסד כתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יג) שהיא מן החמורות ומן העיקרים הנדרשים מן האדם. ויש להבין, כיצד שייך לצוות על אהבה, הרי אהבה זה דבר טבעי, ולא שייך להכריח לאהוב את מה שאינו אוהב או את מי שאינו מכיר, ואמנם אדם מאמין ויודע שיש מציאות השם, אבל הוא לא רואה זאת בחוש, וכיצד יגיע לאהבה?

כמו שהביא המסילת ישירים בפרק ד' מדברי הגמרא (ב"ב עה, א) ואש בחופה למה? מלמד שכל אחד נכווה מחופתו של חברו, היינו שבעולם הבא כל צדיק מקבל מדור לפי כבודו, לפי המעשים הטובים שעשה בחיים חיותו בעולם הזה, וכל אחד כשרואה את חברו שקיבל מדור יותר חשוב ממנו בעולם הבא, זה מכאיב לו כמו כוויית אש השורפת, ומצטער למה לא התאמץ בחייו כמו חברו להשיג את המדרגה הגבוהה יותר, ואז גם הוא היה זוכה למדור מכובד כמו חברו.

ואם באמת היה משתדל בחייו לעשות כל מה שהוא יכול בשלמות, לא היה לו שום צער, והיה זוכה לעולם הבא מושלם, כיון שעשה כל מה שבכוונו, אבל אם הוא רואה שחברו קיבל מדור מכובד ממנו ונגרם לו צער מזה, סימן שהוא היה יכול לעשות יותר ולא עשה, ולכן לא קיבל עולם הבא מושלם כמו חברו, וזה עצמו גיהנום, שמכאיב לו ומצער אותו, והצער הזה ממרק ומכפר לו (ויש לעיין אם הצער הזה שנכווה מחופתו של חברו נמשך לעולם, או לזמן קצוב עד שיתכפר לו).

וזהו צערם של הצדיקים "על אשר קצור קצרה ידם בעבודת השם", על זה הם נוהמים כנהמת ים, ושואגים במחשבותם, למה אני מקצר בעבודה, ואינני עושה בשלמות כל מה שביכולתי, ועל כך הייתה חרדתו של רבי יוחנן, אפילו אם יודע הוא שאין בידו שום חטא, מכל מקום שמא הוא מקצר בעבודה, שהוא יכול לעשות יותר ואינו עושה, ועל זה גם כן יש גיהנום.

עונשים וייסורים

והגיהנום הרי הוא איום ונורא, האש הכי חלשה בגיהנום היא פי ששים מהאש שלנו (ברכות נז, ב), ויש שבעה מדורים בגיהנום, שהם ייסורים קשים מאד, שהגוף אינו עומד בהם, אך גיהנום זה ייסורי הנפש, והנפש קיימת וסובלת גם את הייסורים הקשים ביותר.

וכשאדם נמצא בגיהנום הוא מבין שהייסורים האלו מגיעים לו, והייסורים מטהרים ומזככים את נפשו, עד שיוכל להיכנס לעולם הבא, כמו שמובא בגמרא (חגיגה טו, ב) על אלישע בן אבויה שהיה צריך לעבור את הגיהנום כדי להיכנס לעולם הבא, ובתחילה לא הניחוהו להיכנס לגיהנום, מפני שלמד הרבה תורה, והתורה הגנה עליו מן הגיהנום, אבל גם לעולם הבא לא היו יכולים להכניסו, מפני שעשה הרבה עבירות, וצריך קודם להיטהר מן העבירות בגיהנום, ובינתיים נשאר בכף הקלע, לא בגיהנום ולא בגן עדן, שגם זה ייסורי הנפש שאין לשער, עד שנפטר רבי מאיר תלמידו, והוא השתדל עבורו שיכניסוהו לגיהנום כדי שיוכל אחר כך להיכנס לעולם הבא.

וכן בעולם הזה יש עונשים וייסורים, כגון על עבירות שבין אדם לחברו, מי שעושה רעה לחברו בעולם הזה, מן השמים גומלים עימו רעה בעולם הזה, מידה כנגד מידה.

כמו שמצינו בריש פאה אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, וכתב הרמב"ם בפירוש המשניות שהדברים הנזכרים שם הם מצוות שבין אדם לחברו, שבעבורם זוכה האדם לפירות בעולם הזה "בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם". וכמו כן להיפך* על עבירות שבין אדם לחברו יש ייסורים בעולם הזה, שהם הפירות, מלבד הקרן של גיהנום הקיימת לעולם הבא. וכן על חילול השם אמרו אין מקיפין בחילול השם (קידושין מ, א), ונפרעין ממנו לאלתר כאן בעולם הזה.

אנו בודאי צריכים למחד

והנה אם רבי יוחנן בן זכאי וכל הגדולים פחדו כל כך מן הדין, אנו בודאי שיש לנו ממה לפחד, ואיננו צדיקים יותר מהם, אבל המציאות היא שאין לנו חרדה, ואין יראת שמים כל כך.

רבי יוחנן ראה כל הזמן את הגיהנום לפניו, כי האמונה הייתה אצלו ברורה ובהירה שיש לפניו שני דרכים, גן עדן וגיהנום, וצריך לעבור

* במקום אחר הביא רבינו שליט"א מדברי הירושלמי (פאה א, א) כי בדורו של דוד המלך היו נופלים במלחמה, מפני שהיו בהם בעלי לשון הרע, ואילו דורו של אחאב היו מנוצחים במלחמה, מפני שהיו בעלי מידות טובות, ולא הלשינו לאיזבל על הנביאים שהוחבאו במערה. והיינו כנ"ל, שבשכר מידות טובות זוכים לחיים טובים בעולם הזה, ועל מידות רעות נענשים בעולם הזה, מידה כנגד מידה. ועיין קידושין דף מ'.

אבל האמת היא שאהבת השם קיימת בטבע האדם, שהנשמה היא חלק אלוהי ממעל, קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, הנשמה היא רוחנית, ויש בה אהבה טבעית להקב"ה.

כמו שיש אהבה טבעית בין אב לבן, אפילו אם אינם מכירים, ולא ראו זה את זה מעולם, כגון אם נסע האב למדינה רחוקה, ומעולם לא פגש את בנו, וגם הבן לא ראה את אביו, ואינו מכירו, ואפילו לא ראה את תמונתו, וכי אין ביניהם אהבה, ודאי שהם אוהבים ומצפים לפגוש זה את זה, ולכל הפחות לכתוב זה לזה, או לשוחח באופן אחר, כי כן הוא הטבע, שיש אהבה טבעית ביניהם.

וכך גם אהבת השם, וכל המצוות של אהבה, אם התורה מצוה על זה, סימן שהאהבה קיימת בטבע, ומצד הטבע הישר לולי היצר הרע יש אהבה. אדם הראשון קודם החטא, שהיה בלי יצר הרע, היו לו כל האהבות, השם ואהבת הבריות בשלמות, בלי נגיעות, ומה שהרג קין את הבל היה אחרי החטא של עץ הדעת, שאז כבר נכנס היצר הרע באדם, ואף שהם נולדו לפני החטא, מכל מקום אחר החטא נכנס היצר הרע בכל הברואים, וכבר היו נגיעות של קנאה ושנאה, עד כדי כך שקין הרג את הבל אחיו, אבל מצד הטבע הישר לולי הנגיעות, האהבה קיימת בטבע.

ואמנם לאהבת השם לא מספיק מה שאין נגיעות, אלא גם צריך להכיר ולהאמין שהכל בידי שמים, כמו שפירש רש"י על הפסוק ואהבת וגו' והיו הדברים האלה וגו' שמתוך כך אתה מכירו ומדבק בדרכיו, היינו צריך להכיר את הקב"ה, שהוא נותן לאדם את כל החיים, וכל מה שיש לאדם הוא ממנו ית', וההתבוננות בזה מביאה לידי אהבה.

משל למה הדבר דומה לעני ואביון חסר כל, שיש אחד שתומך בו ושולח לו מתנות, והוא אינו מכיר את האדם התומך בו, רק ידוע לו שיש אדם כזה, ודאי שהוא אוהב אותו ומכיר לו טובה, ומחפש דרכים כיצד להודות לו, אם אפשר על ידי שלוחים, או באופן אחר. כך גם אהבת השם, אם אדם מכיר ויודע שהכל בידי שמים, כמו שכתוב "השם אלוהינו השם אחד", ממילא זה מביא לאהבת השם, שכך הטבע שאדם אוהב את מיטיבו, ומכיר לו טובה על כך.

וזהו שער הבחינה ושער עבודת האלוקים בחובות הלבבות, להתבונן להכיר את החסדים שהקב"ה עושה איתנו בכל עת ובכל שעה, וממילא זה מחייב ומביא לעבודת האלוקים, זהו הטבע הישר והאמיתי, רק יש יצר הרע שמפריע לזה, וצריכים לדעת כיצד להתגבר עליו, כמו שהאריך החובות הלבבות שם בכל המשא ומתן של הנפש עם השכל בזה.

אהבת התורה - מתיקות וסקרנות

וכך גם אהבת תורה קיימת בטבע האדם, שהרי יש תענוג ומתיקות בדברי תורה, ועיקר מצות תלמוד תורה היא ללמוד מתוך הנאה ומתיקות כמו שכתב האגלי טל בהקדמתו, ועל זה מבקשים בברכות התורה "והערב נא" שנגרש את הערבות והמתיקות בתורה.

וגם יש סקרנות לדברי תורה כמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום וגו', לא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה, והיינו כמו חוק חדש מהמלך, שכולם מתעניינים ורוצים לדעת מה כתוב בו, אפילו אלו שזה לא נוגע להם, הטבע הוא שיש סקרנות, ומתעניינים בפרטי החוק. כך גם בתורה יש סקרנות, לידע מה הם חוקי התורה. יש שולחן ערוך גדול של הלכות הנוגעות למעשה לכל אחד ואחד, וזה מושך גם מצד יופי חכמת התורה, כשלומדים גמרא ויש קושיא, דבר תמוה מאד, מעניין לדעת מהו הסוד, מה התירוץ על זה, וכשמבינים את התירוץ, סברא חדשה או חשבון יפה, שלא עלו במחשבה קודם, כמה גדולה ההנאה בזה! – וכי זה קשה? האם אהבת התורה איננה אהבה טבעית?!

לימוד התורה משפיע אהבת השם

וכשעוסקים בתורה מתוך אהבה, מתקדשים בקדושת התורה, וזה משפיע על כל מהות האדם, ועל ידי זה מגיע גם לאהבת השם, כפי

שכבר סיפרתי העובדא באחד שרצה לקבל אהבת השם, ויעצו לו שילמד ספר שב שמעתא, ועשה כן, והתחיל ללמוד שב שמעתא, והרגיש שזה משפיע עליו, שהאמונה מתחזקת אצלו, והוא מרגיש יותר קרבת אלוקים.

ולכאורה הלא ספר שב שמעתא עוסק בענייני רוב וחזקה, נאמנות ועד אחד, ומה זה שייד לאהבת השם? אבל הענין הוא מפני שזה תורת השם, ולימוד תורת השם משפיע אהבת השם, ובמיוחד ספר כמו השמעתא שהוא ספר עמוק מאד, שצריכים לזה יותר ריכוז המחשבה, וככל שאדם שקוע ומרוכז יותר בדברי תורה, זה משפיע עליו קדושה, והמוח והלב מתקדשים בזה.

ומה הם המוח והלב? ידוע מהזוהר הק' שגוף האדם מכוון בצורתו כנגד בית המקדש, ובנפש החיים שער א' כתב שהלב מכוון כנגד בית קדשי הקדשים.

ולכאורה אם כן, המוח הנמצא בקצה גוף האדם, מכוון כנגד ארון הקודש שהיה בקצה בית המקדש בצדו המערבי [ויעוין מלבי"ם בפרשת תרומה שכתב "ובמחיצה השלישית היו הארון והלוחות והספר תורה שהוא דומה עם המוח ששם משכן הנפש המשכלת"].

וכתב בנפש החיים שם כי אם בלב האדם יש מחשבה של מידה רעה כגון כעס בלב, או שאר הרעויות אסורים, הרי הוא מכניס טומאה בבית קדשי הקדשים.

וכך גם להיפך, כשהמוח והלב דבוקים בתורה, הרי הוא מתקדש בזה, ומוסיף עוד קדושה ועוד קדושה, ונמשך למקור הקדושה, אל המלך הקדוש, וזה משפיע עליו אהבת השם.

אהבת הבריות בטבע האדם

גם מצות ואהבת לרעך כמוך היא בטבע האדם, אהבת הבריות קיימת בטבעו של כל אחד ואחד, כפי שרואים ילדים קטנים שאוהבים זה את זה, כל זמן שלא מתעורר ביניהם איזה סכסוך על צעצועים וכדומה, הטבע הוא שיש אהבה ביניהם, ובעיני ראיתי פעם ילד קטן שקיבל כווייה, וילד אחר שראה זאת התחיל לבכות, כי בטבעו של כל אחד ואחד יש אהבת הבריות.

ואפילו גויים, בזמן שאין להם נגיעות, מתעוררת בהם אהבת הבריות, זכורני שהגויים ברוסיה, כשהיו שותים לשכרה, היו מחלקים מתנות זה לזה, ואוהבים איש את רעהו, כי מתוך שמחת השתייה שוכחים לרגע מכל הדאגות והנגיעות, וכשאין נגיעות יש אהבת הבריות.

אם אדם שמח בחלקו, כמו שאמרו (אבות ד, א) איזהו עשיר השמח בחלקו, אז אין לו נגיעות, מפני שהוא מרוצה ממה שיש לו, ואינו דואג, ואמנם בדרך הטבע כשיש לאדם מנה הוא רוצה מאתיים (קהלת רבה ג, א), וככל שיש לו יותר גשמיות הוא מרגיש יותר שחסר לו, ומצטער על מה שחסר לו, ואינו שמח בחלקו [ואילו בתורה אין הדבר כן, אלא להיפך, ככל שאדם לומד יותר תורה הוא שמח יותר, ויחד עם זה הוא רוצה ומשתדל ללמוד עוד, הכל מתוך שמחה ובלי צער] על כל פנים כשאדם שמח בחלקו ואין לו נגיעות, ממילא מתעוררת אהבת הבריות הטבעית.

טבע אהבת חסד

וכך גם אהבת חסד קיימת בטבע האדם, כמו שאמרו (יבמות עט, א) שלושה סימנים יש באומה זו רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, רחמנים' היינו שאם יש מי שמצטער, מרחמים עליו, וגומלי חסדים' היינו אפילו אם אין מי שמצטער, יש טבע של אהבת חסד, שמחפשים עם מי לעשות חסד, כמו אברהם אבינו שישב פתח האוהל כחוס היום וציפה לאורחים, למרות שהקב"ה הוציא חמה מנרתיקה וכולם היו ספונים בבתיהם ולא היו צריכים שיארחו אותם, אף על פי כן אברהם אבינו חיכה אולי בכל זאת יבואו אורחים, כי הייתה חסרה לו ההנאה של עשיית חסד.

והטבע הזה קיים בכלל ישראל, כפי שאנו מזכירים בתפילת שמונה עשרה "כי באור פניך נתת לנו השם אלוהינו תורת חיים ואהבת חסד וכו' ורחמים", היינו שהקב"ה הטביע בנו טבע של אהבת חסד

ורחמים, אלא שיש חשבונות ונגיעות של יצר הרע המפריעים להוציא לפועל את הטבע, והמצוה היא לסלק את כל החשבונות ולהוציא לפועל את האהבה הטבעית.

נמצא שכל עבודת התשובה, שעניינה הוא לשוב ולהתקרב להקב"ה, קיימת כבר בטבע האדם, וכל אחד מצד טבעו הישר והאמיתי, אם רק יסלק את הנגיעות, יוכל לשוב בתשובה שלמה.

זכירת האמונה

היה אצלי תלמיד צעיר שביקש חיזוק, והשאלתי לו את הספר 'דברי אמת', מהגאון רבי אלכסנדר משה לפידות, שהיה תלמיד הגרי"ס ומגאוני דורו, והוא צוואה שכתב לבניו בהיותו כבן שמונים שנה ומסרה לאיש סוד שיפרסמה בעילום שם, וכתובים בה הרבה מהנהגותיו בתורה ובמידות טובות, דברי חיזוק המשפיעים מאד! וסיפר לי אותו תלמיד שקיבל מזה תועלת רבה. וכהנה יש הרבה ספרי מוסר שמשפיעים מאד, כל אחד לפי טבעו מה שמשפיע עליו שלא לשכוח מה חובתו בעולמו.

ובדרך הטבע אפילו דברים שכבר היו ידועים לאדם, נשכחים ממנו במשך הזמן, כמו שכתב המסילת ישרים בהקדמתו כי הקורא לא ימצא בספרו הרבה חידושים, רק דברים ידועים שהשכחה מצויה בהם. ובאמת יש שם הרבה חידושים עמוקים מאד, אבל גם מי שיוודע אותם, אם לא יחזור עליהם סופו לשכוח, כי זהו טבע האדם, שיש יצר הרע חזק מאד המשכיח את האמונה, כמו שכתוב (דברים ח) פן תאכל ושבעת וגוי ושכחת את השם אלוקך, לכל אחד יש גוף ונשמה, והגוף מושך נגד הנשמה, ומשכיח את האמונה, לכן צריך להזכיר לעצמו כל הזמן.

ובשערי תשובה (ג, כז) כתב שזה מן האזהרות התלויות בלב "לזכור את השם יתברך בכל עת", וזהו גם מה שכתב הרמ"א באו"ח סימן א' "שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים", והאריך שם כי צריך לזכור כל הזמן שעין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים (כדאיתא בריש פ"ב דאבות), וכשיזכור זאת תמיד, כל הנהגתו תהיה אחרת לגמרי.

אמנם הרי בדרך הטבע שוכחים, וכיצד אפשר לזכור? העצה היא קביעות לימוד המוסר, מי שלומד מוסר בקביעות כל יום, באיזה ספר מוסר שירצה, מה שמרגיש שמשפיע עליו ומעורר אותו, זה מזכיר לו שלא לשכוח מה חובתו בעולמו. אך לא ללמוד רק באופן כללי על כוחות הנפש כיצד היצר הרע משפיע וכדומה, כי בינתיים הזמן עובר והיצר הרע שולט עליו, אלא ללמוד בעיקר מה שנוגע למעשה, לדע את העבודה המוטלת עליו כעת, וכיצד להתחזק למעשה באהבה וביראה.

עבודת המלכות בראש השנה

וזהו עבודת המלכות בראש השנה, שתמליכוני עליכם (ר"ה טז, א), ולכאורה וכי הקב"ה צריך להמלכתו, הרי הוא מלך העולם, ומלכותו בכל משלה, השם מלך השם מלך השם ימלוך לעולם ועד, ומה הוא צריך שנמליך אותו? אבל הענין הוא שתמליכוני "עליכם" – שאנחנו נרגיש את המלכות, ונתנהג בהתאם לזה כנדרש מעבדי המלך, ולא נהיה ח"ו מורדים במלכותו ית'.

מהו מלך? הנה אנחנו מוצאים שבני ישראל ביקשו משמואל הנביא שיינתן להם מלך, ומדוע ביקשו זאת? כי המלך דואג לכל צרכי העם, וכגון כשיצאיים למלחמה, המלך יודע ומבין כיצד לנהל את המלחמה, וכן כל ענייני כלכלת המדינה, המלך מנהל אותם על הצד הטוב ביותר, וקובע חוקים לטובת כל בני המדינה, והעם אוהבים את המלך, ונותנים לו את כל הכוחות, ומשמלים לו מיסים, כדי שיוכל להנהיגם, כי זוהי טובתם, שהמלך הוא בחיר העם, המבחר שבעם, שהוא המוכשר יותר מכולם לנהל את המדינה לטובת העם, והעם רוצים אותו ועוזרים לו.

ואם אחד מבני המדינה מתנהג שלא כרצון המלך, הרי הוא מפריע לכל ההנהגה ומורד במלכותו, כגון מי שאינו משלם את המיסים

המוטלים עליו, או פקיד שאינו ממלא את תפקידו, על ידי זה יחסר בכל צרכי המדינה, והוא גם מורד במלכותו, שמבזה את המלך במעשיו.

וזהו שאומר לנו הקב"ה "שתמליכוני עליכם", תבינו שאני הוא המלך הדואג לכל צרכיכם, ואתם אל תמרדו בי, אלא תקבלו עול מצוותי, ותדעו שכל זה הוא לטובתכם, כי כל עסק התורה והמצוות הוא לטובת האדם, וגם תפילה היא לטובת האדם, שהאדם מתרומם ומתקדש בזה, והקב"ה רוצה שנהיה קדושים, כמו שנאמר (ויקרא כ) והתקדשתם והייתם קדושים וגוי אני השם מקדשכם, תשתדלו להיות קדושים ואני אתן לכם סייעתא דשמיא לזה, כי זוהי טובתכם, הטובה הנצחית! מלך בשר ודם דואג רק לחיי שעה, ואילו הקב"ה מלך מלכי המלכים נותן לנו חיי עולם.

חיי עולם נטע בתוכנו

"וחיי עולם נטע בתוכנו", היינו כמו נטיעה הצומחת מאליה ועושה פירות, כך גם אנו, כלל ישראל, יש בנו הטבע המצמיח פירות של תורה ומעשים טובים, והוא כמו נטיעה הנוטעה בתוכנו, רק צריכים להשקות את הנטיעה ולטפל בה, וכבר אמרו (ב"ק יז, א) אין מים אלא תורה, והמים האלו משקים את הנטיעה שבתוכנו, וזה מצמיח את כל הפירות ואת כל הכוחות לעשות מה שצריכים לעשות, רק צריכים להשקות! יותר תורה, ויותר מידות טובות, וככל שמוסיפים מעשים, גם הטבע מתחזק בזה, ומקבלים יותר אהבת תורה ויותר אהבת הבריות.

ובאמת יש כאלו שהם בעלי מידות טובות מאד, אך הם מתביישים להוציא לפועל את מידותיהם הטובות, יש להם טבע של אהבת חסד והם מתביישים לעשות חסד, ואמנם יש טבע של בושה, אבל צריכים לדעת אימתי להתבייש, ובושה כזו אינה בושה דקדושה, אלא בושה של "לא הביישן למד" (אבות ב, ה), וצריכים להתגבר על הבושה, ובמשך הזמן מתרגלים ולומדים, פעם אחת מתביישים קצת ואחר כך הבושה נשברת. כך גם בתורה ובכל הדברים.

קביעות בספרי מוסר

כל הדרכים והעצות כתובים בספרי המוסר, רק צריכים ללמוד אותם ולחזור עליהם כדי שלא לשכוח, וגדולי ישראל באלול עסקו הרבה בספרי מוסר, וכן בישיבות מוסיפים באלול עוד רבע שעה ללימוד המוסר מלבד הסדר הקבוע לזה כל השנה, ובחיי אדם הלכות יום כיפור האריך בדברי חיזוק והתעוררות לתשובה, וכן בסידור הגר"א בשיח יצחק מביא הרבה דברים נפלאים, דברי חיזוק והכנה לראש השנה, מה לחשוב וכיצד להתחזק, והעיקר לקיים למעשה את מה שלומדים.

יש תשובה מיראה ויש תשובה מאהבה, ובנפש החיים (ד, לא) כתב "כי עיקר התשובה שלמה האמיתית שהיא מאהבה הוא רק על ידי עסק התורה כראוי", אם לומדים תורה מאהבה זה מביא לתשובה מאהבה, וב"ה אנו עוסקים בתורה מאהבה, אך יחד עם זה צריכים גם יראה, לזכור שיש גיהנום, ולפחד מדיני שמים, והיראה והאהבה משלימים זה את זה, והדרך להתחזק למעשה באהבה וביראה היא על ידי עסק קבוע בספרי היראה והמוסר.

אלו הם דברים שכל אחד יכול לעשותם. נותרו לנו ימים ספורים עד ראש השנה, ואפשר להתקדם הרבה, אמנם אי אפשר יותר מדי בבת אחת, אבל אם הולכים ומתקדמים בדרך הנכונה הרי זה נחשב על שם סופר, כפי שמצינו שבן סורר ומורה נענש על שם סופר, ומידה טובה מרובה (סוטה יא, א), כשאדם מקבל על עצמו לשמוע דברי מוסר ולקיימם, הרי הוא כבר מעשיו בעל תשובה גמור כמו שמבואר בשערי תשובה (ב, י), וכשעוסקים בדרכי התשובה, וממשיכים ברציפות בלי הפסק, זוהי דרך בטוחה לזכות לתשובה גמורה ולכתיבה וחתומה טובה!

מנחת דבר

הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א

הגבוא"א למ"ד מקלקל בחבורה חייב דיתחייב אף בכהאי גוונא, וכדאמרי' כריתות י"ט ב' לענין מתעסק הואיל ומקלקל חייב מתעסק חייב, [דלא בעינן מלאכת מחשבת למ"ד מקלקל בחבורה חייב] והכא נמי לענין כלאחר יד דטעמא נמי משום מלאכת מחשבת [וי"ל בזה ואכ"מ], ובלא"ה קושיית הגבוא"א לכאן אינה אלא להאי מ"ד דהא מקלקל הוא. (עי' יבמות ל"ג ב' זר שהקטיר בשבת, ודנו שם שיפטר משום מקלקל).

איזה עבודות היום חובתם בכהן גדול

בחז' ריטב"א יומא י"ב ב' הביא בשם הרמב"ן וז"ל דמדאורייתא אין חובה בכהן גדול אלא בעבודת היום ממש, אבל תמידין ועבודות של כל יום כשרות אפי' בכהן הדיוט, אלא שמצוה בכהן גדול. ולכאן דבריו סותרים מרישא לסיפא, והיינו לענין מוספין דיוה"כ דמחד אי"ז עבודת היום ממש ומאידיך אי"ז עבודות של כל יום, ואפי' נימא שמוספין חשיבי עבודות של כל יום משום שבכל יו"ט יש מוסף, עדיין יל"ע לענין אילו ואיל העם. ושור"ר בספר ישועות מלכו [פ"א מהלכ' עבודת יוה"כ] שעמד על סתירת הלשונות בד' הריטב"א, וצע"ש.

גחלים שאינם ממזבח החיצון

יש לעיין אי מעכב שיחתה גחלים דווקא ממערכה דעל גבי מזבח החיצון, וביומא מ"ו אצרכינן קרא בקטורת דלפני ולפנים דיוה"כ, דלא מעכב בה לפני ד', ושפיר דמי מהאי גיסא ומהאי גיסא, והנה קרא אבדיעבד קאי, וכמש"כ תוס' שם, ומשמע אם כן דאי שקיל ממקום אחר שלא מעל גבי מזבח לא מהני אף בדיעבד. והנה יעוין יומא מ"ח ב', חישב בחתית גחלים [ופרש"י בפ"א א', להפסיל הקטורת] מהו, מכשירי מצוה וכו' וע"ש תוד"ה חישב, ואי לא מעכבא בקטורת גחלים דמערכה, וכשרים כל גחלים, הנה אף דבעו קידוש כלי מ"מ שם עבודה דחתי' דהוה כקמיצה לא שייך בהו, וא"כ אף בנוטל ממזבח מהיכי תיתי דהוה מכשירי מצוה וכחפינה

חתיה בכהן הדיוט, בבגדי כהן גדול

כתב הרמב"ן במלחמות שגם כהן הדיוט כשר לחתית גחלים דקטורת, ולכאן צ"ת דקרא ולקח מלא המחתה גחלי אש בכהן גדול איירי, ועיכובא קאי עלה ולכאן מד' תוספות יומא מ"ו א' ד"ה אבל וי"ל וכו' משמע דקאי עלה חוקה. ועי' תוספות זבחים נ"ח. ובמפ' שם. [ולכאן אי לא קאי עיכובא עליה, א"כ גם מצוה לכתחילה לית ביה, עי' תו"י יומא ל"ט ב' לענין הגרלה]. ועי' רש"ש ס' ב' שצידד שגחלים שחתה קודם שחיתת הפר כשר, לפי שהחתיה הוי רק מכשירי מצוה. – ויל"ע בענין הבגדים של כהן הדיוט בחתית גחלים אי דינו בבגדים דכהן הדיוט דכל השנה, או בעי בגדי לבן דיוה"כ, ותליא בגדר בגדי לבן ביוה"כ, ועי' חזו"א פרה סי' ח' ס"ק ה' ד"ה שם וז"ל ונראה דאף כהן הדיוט לובש [בעשיית פרה] ד' בגדים של כהן גדול דסתמא אמרינן דבכלי לבן נעשית, והא דילפינן חקה חקה לד' כלים אף בעובדה כהן הדיוט ילפינן, ודו"ק לפי"ז בנד"ד.

לבישת בגדי כהונה בלא טבילה

כהן גדול שלבש בגדי כהונה ביום הכיפורים ושכח ולא טבל, בדיעבד שפיר דמי, ולכאן יפשוט ויטבול. אבל אם פשט ולא קידש קודם לא ילבוש שוב בכדי לקדש, דזה כבר בכלל שבדיעבד אינו מעכב. ועי' התחיל לעבוד ולא טבל או לא קידש, ולכאן לענין קידוש יקדש מיד כשנזכר ויועיל לענין מכאן ולהבא, אבל לענין טבילה צ"ת. ודו"ק בלשון הרמב"ם פ"ב ה"ג.

איסור מלאכה בזר שעבד

ביומא נ"ג א' הקשו דתיפוק לי' דחייב משום ביאה ריקנית, ובגבורת ארי במילואים שם הקשה מאי טעמא לא הקשו דתיפו"ל דחייב מיתה משום מלאכה ביוה"כ, ולכאן יש מקום ליישב דמשכח"ל דלא מחייב משום מלאכה ביוה"כ וכגון דעביד לי' כלאחר יד דפטור משום מלאכה, [ומשום מקטיר קטורת חסרה שלא כמצותה י"ל דחייב גם כלאחר יד], אך י"ל דאכתי תקשה קושיית

ניתן לקבל גליונות חדוונתא דאורייתא ומנחת דבר על המועדים בכתובת d7080@013net.net

מי שיש בידו מכתבי חידו'ת וכתבים מרבנו שליט"א ורוצה לזכות את הרבים יפנה ל- A0777164926@gmail.com

אריכתא, כמש"כ תוס', הרי גם בלעדיה כשרה ההקטרה, ולא מסתבר דבדלא מעכבא הואי חפינה אריכתא, דהא לקטורת לענין בדיעבד לא מתבעיא, ועל כרחק דמעכבא. ודו"ק.

חפינה מכלי שרת

בחזו"א או"ח סו"ס קמ"ט מתבאר בתוך הדברים, דחפינה צריכה להיות מכלי שרת, ויעו"ש דקאי אסוגי' דיומא מ"ט א' דבעי ר"פ חפן חבירו ונתן לתוך חפניו מהו, מלא חפניו בעינן והא איכא, או"ד ולקח והביא בעינן וליכא, וכתב עלה בחזו"א וכן בחפינה יומא מ"ט דמבע"ל ולקח והביא בעינן, היינו נמי [עיי"ש קודם לכן לענין טבילת אצבע] דחפינה צריך להיות מתוך מחתה כלי שרת, והילכך ע"כ דלקיחה היינו הנטילה מכלי שרת, ואי דרשינן ולקח והביא צריך שהחופן מכלי שרת יהיה המביא. עכ"ל.

והנה כיון דבעינן חפינה מכלי שרת, ע"כ הראשון שחפן היה כהן גדול, והוא דעביד לחפינה, ומ"ט בעינן [לצד דמהני] שיתן לחפניו של הכהן גדול האחר, הא בלא נתינה לחפניו של השני נמי יהני, [ורק דבעינן שישתוו החפניים של זה לזה], ועוד ע"ש בתוספות שכתבו [בד"ה בעי] שלהך צד דמהני חפן חבירו ונתן לתוך חפניו, דה"ט, דמכוח גברא קאתי שפיר דמי ושפיר קרינן ביה ולקח הלוקח מי שהוא, וישים בחפניו של הכהן גדול, וכו'. ומבואר דהראשון ל"ב שיהיה כהן גדול, רק מכוח גברא [ואגב יל"ע לפי"ז אי מהני ע"י חש"ו, ועי' ריטב"א, ובפירוש ר"ח איתא חפן כהן].

דין מלא המחתה גחלים

בקרא כתיב ולקח מלא המחתה, ועי' תוספות מ"ז א' ד"ה הוציאו דכיון דבעינן מלא המחתה, אי נתפור מהם קצת לאו שפיר דמי. ושו"ר בספר מקד"ד סי' כ"ד אות ד' ד"ה ועוד. ולכאוי' כל דינו הוא שתהא המחתה מלאה ותו לא, וג' קבין אינו דין מן התורה, ומחתה שמחזקת טפי מג' קבין ויחתו בה ג' קבין לא מהני עד שימלאנה. ועי' פסחים ע"ה ב' דאיכא למ"ד שם דרצה גחלים יביא רצה שלהבת יביא, כגון דשפיה למנא במשחא ואיתלי ביה נורא, ולכא' הא בעינן מלא המחתה ואיך מתקיים ענין זה במביא שלהבת.

קדושת ארון בבית שני

ענין מקום הארון בבית שני למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא, עי' בכתבים ע"ש הגר"ח [יומא נ"ב] דכתב דע"כ צ"ל דכיון דנגנז במקומו, לחז מ"ד, מקרי שיש ארון, אמנם הקשה שם דהרי מחילות לא נתקדשו וליכא ארון בקודש. ומייתי עלה ממנחות כ"ז ב' מקום המקודש לקודש, והיינו דנתקדש המקום בקדושת ארון,

שיש קדושה מיוחדת של מקום ארון. וכתב עוד שם דזה הוה כמ"ד קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ולמ"ד לא קדשה לעתיד לבוא ע"כ דקיימו ההזאות ביוה"כ ע"י נתינה שלא במקומו.

ולפי"ז יהיה כשר בכל הקודש הקדשים [מיהו ההיכל אינו כשר לזה], דאין ענין מיוחד במקום הארון, ויש להבין מ"ט דהאי עניינא, דלא דמי לכל שלא במקומו, דהוא מזבח או מקום זריקה והזאה, ועוד איך הקטירו האימורים, הלא זריקה שלא במקומו אינה מתרת האימורים כמש"כ בשם הגרי"ז להוכיח מסוגי' דזבחים פ"ז ב', ויל"ד גם לענין שריפת הבשר בכה"ג.

והנה יש שם עוד גזון מקודם, איך עשו הזאות בנוב וגבעון, הרי לא היה שם ארון, והא לא מתרצא בתירוץ הנ"ל, ולכאוי' י"ל בכל זה דמקום המקודש היינו המקום הראוי והמיועד לכך, ועי' אי יתכן לומר זאת בנוב וגבעון, וצ"ת.

שילוח השעיר ע"י גוי

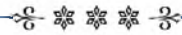
יש לעיין אם עכו"ם כשר להולכת השעיר דאיתא במתני' יומא ס"ו א' שנינו דהכל כשרין להוליך שעיר המשתלח, ובגמ' שם ילפינן מדכתיב איש להכשיר את הזר. ויש לעיין אם עכו"ם נמי כשר, ויש להביא ראייה מהא דאיתא בזבחים כ"ב ב' ת"ר בן נכר, יכול בן נכר ממש, ת"ל ערל לב, ובשטמ"ק שם הקשה תימה תיפוק ליה שהוא זר וי"ל דשמא פסול זרות לא שייך אלא מבני ישראל, ומבואר דלולי המיעוט הווא אמינא דעכו"ם כשר לעבודה אע"ג דזר פסול לעבודה, וק"ו דשילוח השעיר דליכא מיעוטא, דעכו"ם נמי כשר.

היתר אכילה למשלח

אם כשל כוחו של המשלח באמצע הדרך כתב הרמב"ם בפ"ג מעבודת יוה"כ ה"ז דמותר לו לאכול, ולכאוי' קשה דהא אין מכשירין דוחין ואף אם הולכת השעיר הוי גופא דמצוה מ"מ אכילה לצורך כך ודאי הוה רק מכשירין, ועוד קשה דעינוי לא הותר מכללו כדאיתא ביומא פ"א א' ורק מלאכה במקדש הותרה, וא"כ היאך הותר למשלח לאכול אם כשל כוחו, ואפשר לומר דהא דשרי לי' לאכול הוא משום דהוא חפץ להמשיך הלאה בהליכתו, וצפוי הוא עי"ז לחולשה שתביאהו לידי סכנה, ולכך שרי לי' לאכול כדי שלא יסתכן בהליכתו. ועוד אפשר לומר דאם תמצא לומר דדינא דהרמב"ם דשרי לי' לאיש עיתי לאכול הוא בגדר דחוי' (ולא כדן שבת שנדחית מפני עבודה דהוי בגדר הותרה כדאיתא ביומא מ"ו ב') א"כ אפשר דהתם ביומא הלשון הותר מכללו והיינו לענין הותרה, משא"כ לענין אכילה דאין זה אלא דחוי' ולא הותרה.

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

ראש השנה

האם מותר ליחיד להמשיך ב"ג מידות [בסליחות]
כשהמניין כבר גמרו

ומל' ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה'
אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך (ל-ו).

בעל הטורים: את לבבך ואת לבבך. ל"ת אלול. לכך נהגו להשקיע
להתפלל סליחות מר"ח אלול ואילך. וכן לולל האמנתי לראות צטוב ה',
לולל, אומות אלול. שמהלול ואילך חרדתי נגד ה'.

שאלה: מצוי מאד שהציבור כבר גמר י"ג מידות, ונשאר
יחיד שטרם סיים אמירתו, ויש לדון אם מותר לו לסיים
יחידי בלי טעמי המקרא. דהנה כל דבר שבקדושה כגון
קדיש כשהתחילו בעשרה ויצאו מקצתן כל שנשאר רוב
מותר לסיים. וכמבואר בשו"ע (סימן נה ס"ב), אבל אם לא
נשאר רוב אסור. כמבואר במשנ"ב (סי' יא). וכיון שי"ג
מידות הם כדבר שבקדושה, לכאורה יהיה אסור לגמור
כשאין ששה, ובאמת המנהג הפשוט הוא שגומרים
אפילו ביחיד, וכן פסק הבן איש חי (שי"א כי תשא ס"ד) וטעמא
בעיז

תשובה: כתב החזו"א בהלכות מגילה (סימן קנה סק"ב): ...
אע"ג שאין קוראין כולם יחד בשוה את המגילה, אלא
אחד ממנה קריאתו ואחד קורא במתינות אין בכך
כלום, כמו הקורא וכותבה שנחשב כקוראה בציבור,
דלא משמע כלל שהציבור ממתין לו עד שיכתוב, וכן
הדין נותן שגם בתפילת שמונה עשרה, כל שקבעו בבת
אחת מקרי ציבור, אף שאחד מזדרז ואחד מתעכב... אף
אם היחיד מתאחר וגומר קריאתו אחר הציבור מקרי
בציבור, ע"כ.

לפי זה כיון שהתחיל לומר י"ג מדות בציבור, גם אם
היחיד מתעכב ואומר לאט יותר, הרי זה נחשב כאילו
אומר בציבור.

ואינו דומה לקדושה וקדיש, ששם גם אם התחיל
בציבור, אם לא נשאר רוב הציבור אינו יכול לאמרו,
ששאני דברים אלו, שאינה אומרה אלא בשביל
הציבור, וכשאין ציבור אין אומרים אותו כלל, וכיון
שיצאו ולא נשאר רוב הציבור לא שייך לאומרם, אבל
דבר שמוטל על כל יחיד לאומרם, ורק שצריך מעלת
ציבור, וכגון י"ג מדות, או תפילה בציבור, בזה כיון
שכבר התחיל לאומרם בציבור יכול להמשיך.

עוד יש לומר שהרי בתפילה גם בעי עשרה, וכי יעלה
על הדעת דאם אחד מאריך בתפילתו ואין כבר ו' בבית
הכנסת הרי הוא כאילו התפלל סוף תפלתו ביחיד?
אלא ודאי דאולינן בתפילה בתר ההתחלה, וכיון
שהתחיל בעשרה, הוי כל תפילתו כתפילה בציבור,
ולכן גם ב"ג מידות כך הוא, ושונה הוא קדיש דיסוד

ישב במסעדת פיגול והתרו בו

אל תאכל חזיר, האם ילקה כשיבא משיח

ומל' ה' אלוקיך את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה את ה'
אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך למען חייך (ל-ו).

בעל הטורים: את לבבך ואת לבבך. צגימטריה זה לימות המשיח.

שאלה: מעשה באחד שישב במסעדת פיגול, ואכל חזיר,
שני אנשים שעברו שם שאלו אותו נכון שאתה מאמין
בביאת המשיח, והוא יכול לבא בכל יום? אמר ודאי
שאני מאמין, אמרו לו אתה יודע שאתה עובר כעת על
לאו מפורש בתורה, וכשיבא משיח צדקנו במהרה,
אתה תקבל על אכילה זו שלושים ותשע מלקות, אמר
להם אתם צודקים, אבל כעת כבר שלמתי על האוכל,
וחבל לזרוק את זה, ואני מוכן לגמור את האוכל ולקבל
מלקות, ויש להסתפק האם במהרה בימינו כשיבא
משיח צדקנו ילקה או לא?

תשובה: כתב הש"ך (חרי"מ סימן שלח סק"ב) שבזמן הזה החוסם
פי פרה משלם, אע"פ שהתרו בו, על הלאו, כיון שאין
לוקין בזמן הזה, הנה כלא התרו בו, ולכאורה מבואר
בש"ך שגם כשיבא משיח לא ילקה.

וכן כתב בקובץ שיעורים (כתובות א"ת ז) שבזמן הזה
לכאורה לא שייכא התראה, דכיון דאמרינן בסנהדרין
(דף מא ע"א) שצריך שיתיר עצמו למיתה, וזה לא שייך
בזמן הזה כיון שאין דנין דיני נפשות. ועיי"ש שכתב
שנפקא מינא בזמן הזה היכא שהתרו בו בזמן הזה אי
מיפטר מממון. וא"כ לשיטתו גם מלקות לא ילקה,
כמבואר ברש"י להלן (בדף פא ע"ב ד"ה אבא שאול) שגם במלקות
בעינן שיתיר עצמו למלקות.

ונראה להביא ראיה דאפילו המאמין בביאת המשיח
נחשב לאינו מתיר עצמו למיתה, דאמרינן בגיטין (דף נח
ע"א) שאפילו למ"ד שהמוכר שדה בזמן שהיובל נהג,
אינו נחשב אלא לקנין פירות, ולכן מביא ביכורים ואינו
קורא, ביובל ראשון שעדיין לא סמכא דעתיה שהשדות
יחזור, לכו"ע מביא וקורא. הרי אף בזמן שהוא שכולם
האמינו ביובל, אע"פ כן כל זמן שלא ראו בעיניו הנה
לא סמכא דעתיה.

אולם האבי עזרי כתב על מה שכתב רע"א בתשובה
(חדשות סימן ח) שבזמן הזה אין נפקא מינה לגבי מלקות,
שהרי חייבי מלקות שוגגין משלמים, ובזמן הזה גם אם
התרו בו, הנה כלא התרו ביה, וכתב האבי עזרי
ותמידהני בודאי שגם בזמן הזה אם יתרו ביה אף שאין
בי"ד לחייבו יהיה פטור מממון, שזה לא נקרא חייבי
מלקות שוגגין וכשיהיה בי"ד סמוכין ילקו אותו על
התראה זו, וע"כ בודאי שיפטר מממון. (חש"ח סנהדרין מא.).

בבית המדרש מותר לאמרן. (חשי"ח ר"ה ז ע"ב).

ותקבל ברחמים וברצון סדר שופרותנו

שאלה: לכאורה צריך ביאור מהי כוונת הפייטן 'ותקבל ברחמים וברצון סדר שופרותנו'. דלכאורה אם השי"ת מקבלם, למה זה לא מספיק, ולמה צריך להוסיף ולבקש 'ברחמים וברצון'?

תשובה: נאמר במסכת יומא (דף כא ע"ב) בבית שני היה האש על המזבח רבוצה ככלב, ואילו בבית ראשון היתה רבוצה כארי. וביאר המהרש"א שבית ראשון נבנה על ידי שלמה המלך משבט יהודה שנמשל לאריה, כמ"ש גור אריה יהודה וגו', אבל בית שני נבנה ע"י מלכות פרס ולא היה אש רובץ בו רק ככלב, כמו שמצינו בכורש שנדמה לכלב כמ"ש בראש השנה (דף ד ע"א) והשגל יושבת אצלו כלבתא].

ואמר מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות) שלכאורה היה אפשר לומר דאין הכוונה כפשוטו, אלא הכוונה בצורת הרביצה, שבבית המקדש הראשון היה הרביצה בחזק כארי, אמנם בזהר הקדוש (פרשת צו דף לב ע"ב) משמע דהוי כפשוטו, דאיתא התם משל למה הדבר דומה, לנותן לפני חברו דורון, ואינו רוצה לקבל הימנו, ולומר לו שאינו רוצה בו, אינו רוצה. לוקחו, ואומר לעומדים שם זרקוהו לכלב. כך הקב"ה אמר להם, בבית שני, שלא היו מרוצים לפניו, שהכלב יקבלו. וגם בבית ראשון, אם היו מקריבים את הקרבן כדין, היו רואים אש רבוצה כארי, אך אם לא נתקרב כדין, היו רואים אש רבוצה ככלב, וידעו שהקרבן לא נתקבל ברצון. וזהו שאנו מבקשים מלפניו שהשי"ת יקבל סדר מלכויותינו וחרונותינו ושופרותינו ברחמים וברצון, ושלא ישליכם לכלב אלא יקבלם ברחמים וברצון, ותהיה עטרה לראש מלכנו. (חשי"ח ר"ה ד ע"א).

חידה: מתי מברכים על

תקיעת שופר, לתקוע בשופר?

תשובה: כתב הרמב"ם (שמיטה יובל פ"י ה"י) מצות עשה לתקוע בשופר בעשירי לתשרי בשנת היובל, וכתב במעשה רקח שלא ביאר אם היו מברכין על אלו התקיעות, והדין נותן שיברכו כדרך שמברכין בתקיעות של ראש השנה, וגם ברכת שהחיינו נראה שהיה להם לברך דהא אין לך מצוה הבאה מזמן לזמן גדולה מזו שהיא באה לחמשים שנה.

ודקדק רבינו לכתוב מצות עשה לתקוע מפני שמצות היובל היא התקיעה, דהא כל יחיד ויחיד חייב לתקוע משא"כ בתקיעות דראש השנה שמצותן בשמיעה, ואף דשוה יובל לראש השנה לתקיעות לא אמרו כן אלא לענין סדר התקיעות דבעו פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה, וכן נראה מדברי רבינו בספר המצוות (עשה קל) וראיתי להכנסת הגדולה (א"ח סי' תקפח) שהביא משם הרדב"ז (ח"ה סימן טז) שביובל היו מברכין לתקוע בשופר. הרי פתרון החידה: בראש השנה מברכים לשמוע קול שופר, וביובל מברכים לתקוע בשופר (חשי"ח ר"ה ח ע"ב).

תקנתו היתה שאחד יקדש שם שמים ברכים וכולם יענו אמן ואיש"ר, ובשעה שלא נשארו ו', אין מי שיענה, והוי כקול קורא במדבר, דאין בזה שום תועלת, וכידוע שיטת החזו"א היא שלא שייך ב' שיאמרו קדיש, והוי כש"ץ שאחד מתפלל ומוציא את הרבים.

האם מותר ליחיד לומר הסליחות

שב לשון ארמית כשהציבור כבר סיים

שאלה: במשנ"ב (סימן תקפא סק"ד) נאמר: וכן אותם הבקשות שהם בלשון תרגום, כגון מחי ומסי וכו' וזמן די בשמיא" וכו' לא יאמר כשאין שם מנין עשרה, עכ"ל. מה הדין כשאחד המתפללים אמר את הסליחות במתינות, וכשהגיע לבקשות אלו שב לשון תרגום, סיימו כבר הציבור את אמירת הסליחות ואף אמרו את הקדיש שלאחר הסליחות והתחילו לומר פסוקי דזמרא, האם יכול היחיד לומר את הבקשות הללו מאחר והתחיל לומר את הסליחות בצבור, או לא, ומה הדין כאשר הציבור התפזר כבר, והוא נשאר יחידי בלי מנין האם גם אז יכול לומר בקשות אלו או לא?

תשובה: לפי מה שמבואר לעיל בשם החזו"א שאם התחיל בציבור יכול להמשיך, לפי זה גם בענינו אם אחד התעכב עד לאחר שהציבור סיים הסליחות, הרי גם היחיד נחשב כמתפלל עם הציבור, ומותר לו לומר את הבקשות בארמית.

אלא שיש לחלק ולומר, שדוקא בדברים הצריכים ציבור כגון תפילה או מגילה אמרינן שהיחיד שהתחיל עם הציבור ונשתהה אחריהם נחשב הוא כמתפלל, מה שאין כן סליחות שגם ביחיד ניתן לאמרם, ורק הבקשות בארמית הם הצריכים ל"ציבור", ואם כן צריך שיתחיל את אמירת מחי ומסי עם הציבור, ואם בשעת אמירת הבקשות אומרם לבדו בלי הציבור אולי נחשב כיחיד.

ונראה שגם סליחות אע"פ שאין חיוב לאומרם בצבור בכל זאת אם אומרם בציבור יש להם מעלת ציבור, דלא גרע מתיקון חצות שאם אומרם בציבור יש בהם מעלה כמבואר במשנ"ב (סימן א סק"ט) וכל שכן סליחות שיש בהם קדיש וי"ג מידות, ולכן מסתבר שאם התחיל לאומרם בציבור אף שנשתהה אחר הציבור נגרר הוא אחריהם, וכן נהגים העולם.

אמנם אמר מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאם כבר אין עשרה בבית הכנסת בשעה שאומרם, אף אם בשעה שהתחיל לומר סליחות היו עשרה, אין לומר מחי ומסי, ושאינו זה מתפילת שמונה עשרה, שסגי שהיו עשרה בתחילת התפילה, כיון שכל הברכות הם אחת, אבל בסליחות איזה קשר יש בין סליחה אחת לשניה, שנאמר שכיון שהיו עשרה בתחילת הסליחות, הרי זה כאילו כבר היו בכל הסליחות עד סופן.

וביותר מזה כתב הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (סדר סליחות המפורש) שאפילו אם נשארו עדיין עשרה בבית הכנסת, אם כבר אמרו הקדיש של אחרי הסליחות שוב לא יאמרן, אמנם יתכן שאם החזן מיהר קצת, ועדיין נשארו ששה שהם עומדים באמצע הסליחות, ויש גם עשרה

הגאון הגדול רבי בצלאל טולידאנו שליט"א

ראש ישיבת זוהר התורה

עצה לזכות בדין

איתנו יכול לומר שהזכויות במדינה מרובות על עוונותיה.

אבל הדרך לא להכלל במדינה ומשפטה, נראה ע"פ מש"כ הבית הלוי לבאר את הפסוק, מגדל עוז... צדיק ונשגב דהנה הצדיק בקיימו מצוות משפיע על כל העולם קדושה וגורם גם לאחרים להתקרב לעבודת ה', וכן איפכא הרשעים משפיעים טומאה לא רק על עצמם אלא גם על אחרים, אבל כשנמצאים במגדלה של תורה הרי הוא כאילו בעולם אחר ואין השפעת החוטים משיגתו.

וא"כ ע"י שאדם מכניס עצמו לעולמו של הקב"ה, שהוא "אין לו להקב"ה בעומו אלא ד' אמות של הלכה בלבד", שרוי בעמלה של תורה, הרי הוא בעולם אחר ואינו נדון עם כל בני המדינה.

ותניא בפרקי דר"א כשעלה משה למרום בר"ח אלול להביא את לוחות השניים העבירו שופר במחנה משה עלה למרום שלא יטעו עוד אחר ע"ג

כתב הרמב"ם פרק ג' הלכות תשובה כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועוונות מי שזכויותיו יתרות על עוונותיו צדיק ומי שעוונותיו יתרות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני, וכן המדינה אם היו זכויות כל יושביה מרובות על עוונותיהם הרי זו צדקת ואם היו עוונותיהם מרובים הרי זו רשעה וכן כל העולם כולו יעו"ש גם מה שכתב בהלכה ב'.

והנה הרמב"ם כותב אם היו זכויות כל יושביה מרובים מעוונותיהם הרי זו צדקת, וא"כ מוטל על כל תופסי התורה עבודה מרובה שיהיו כל זכויותינו כנגד כל עוונות המדינה, ואמנם הדבר לא רחוק מן המציאות, כי אם על כל שעת לימוד יש שלושת אלפים ושש מאות מצות, כי בכל מלה מקיימים מצות ת"ת, ובכל שניה אפשר לומר מלה, אלא דכבר כתב הרמב"ם דשקול זה אינו לפי מנין העוונות והזכויות אלא לפי גדלן ויש זכות שהיא שווה כנגד כמה עוונות ויש עון שהוא כנגד כמה זכויות, ולכן מי

והקב"ה התעלה באותו שופר שנאמר
עלה אלוקים בתרועה.

נראה באורו דבשבירת לוחות
הראשונות א"ל הקב"ה ישר כחך
ששברת. ובארו רבותינו דבלוחות
הראשונות לא היה צריך עמל להבין
ולזכור את התורה, ותורה שנלמדת
שלא מתוך עמל אין לה את הסגולה
של תורה מגנא ומצלא, ולכן עשו
העגל כבר אחרי מ' יום, ועל ידי לוחות
אחרונות היה צריך יגיעה ועמל להבין
את התורה וזוהי התורה דמגנא
ומצלא, וזוהי הנשיאות לב של משה
רבנו בשבירת הלוחות, שגרם לקיום
של עם ישראל ע"י עמל התורה.

וזו היתה שמחתם כשעלה משה
למרום להביא לוחות שניות והקב"ה
נתעלה שראה שמחת בני"י לקבל

לוחות אחרונות וללמד תורה בעמל
שתציל אותם מעוונות, ועם ישראל
מוכן ושמח להשתמש בתבלין שברא
הקב"ה נגד היצר הרע וכדברי חז"ל
בראתי יצר הרע בראתי לו תורה
תבלין, וברצון ובשמחה הזאת נתעלה
הקב"ה. וכמו שהזהר הקדוש אומר
בכמה מקומות כמה חביבין ישראל
דלעאן באוריתא, והפסוק אומר
למשפטיך עמדו היום... הכל עבדיך,
ומיד הפסוק אומר לולי תורתך
שעשועי.. אבדתי בעוניי, פירוש, הדרך
להנצל מהמשפט הוא ע"י תורתך
שעשועי, ופירושו להשתעשע ולשמוח
בתורה, וא"כ עצה טובה ליום הדין
לעמול בתורה, להרגיש מתיקות
התורה, ולהשתעשע בדברי תורה,
ולחיות בתורה, והוא פתח תקוה גדול
ליום הדין.

הגאון הגדול רבי יגאל רוזן שליט"א

ראש ישיבת "אור ישראל"

ברכת קדושת השם

ניכרת עלינו. ומה שבברכת השיבנו מסיימין כל ימוה"ש מלך אוהב צדקה ומשפט, הוא מטעם דשם מלכות נתייחס למשפט, וכדכתיב ויגבה ה' צבאות במשפט], וזש"כ המשנ"ב שבימים אלו הקב"ה יושב ודן כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו, והכוונה דהקב"ה מנהיג עולמו בימים אלו במה שעושה משפט, ומה שאין אנו רואין, הוא משום שבעיני בשר א"א לראות ענינים מופשטים וכגון מלאכים וכיו"ב, אך מ"מ בעיני השכל מכירין אנו בזה, משא"כ בזמן ירמיה ודניאל שהיה נראה שהקב"ה מנהיג העולם שלא בהנהגת גבורה ומורא.

אך אמנם סוכ"ס אף דידועין אנו שהם ימי הדין והמשפט, מ"מ אין הדבר מוחשי אצלנו, והאיך נסיים בלשון 'המלך'. ולזה תיקנו לנו שלקראת סיום הברכה, [כיון שאז צריכין לומר המלך הקדוש] צריך להקדים ולצייר לנגד עינינו באופן מוחשי את גילוי מלכותו [בעגלא ובזמן קריב], בצירוף הבקשה לכך, וכיון שע"ז מכירין עתה ממש במלכותו [והוא מסגולת הימים האלו שניתן להגיע לכך ביתר קלות] שוב אפשר לומר המלך הקדוש, והדברים מיוסדים על דברי האבודרהם שמפרש "ובכן" - שהכונה "ואז", דהיינו בשעה שהבית"ש יגלה מלכותו לעין כל. ובנוסח ספרד מקדימין [לפני 'ובכן תן פחדך'] 'לדור ודור המליכו לא-ל' וכו',¹ וצ"ב דהא לכאורה באין לבקש מהקב"ה שיגלה מלכותו, וא"כ מה ענין הקדמה זו. ולדברינו הוא בדקדוק רב, דהוא כעין פתיחה להא דמוטל עלינו לצייר ולהמליך עלינו את הבית"ש.

ונראה לבאר מהלך הדברים, דתחילת הגילוי יהיה ע"י שיפול על כל העולם פחד ואימה נוראים, וכמו שהיה כן בשעת מ"ת וכדאמרינן בברכת שופרות במוסף, 'גם העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך בהגלותך מלכנו' וכו', וכן יהיה לע"ל כאמור בנבואת ישעיהו (יח, ג) כָּל יִשְׂרָאֵל תִּבְלֶה וְשִׁכְנֵי אֶרֶץ כְּנָעַן נִסְּוּ הָרִים תִּרְאוּ וְכִתְקַע שׁוֹפָר תִּשְׁמְעוּ, [ואפשר שיהיה שינוי טבעו של עולם או באופנים אחרים ואין אתנו יודע עד מה, ובנביא יחזקאל (לח,יט) וְכַקְּנָאֵתִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי דְבַרְתִּי אִם לֹא בְיָוֶם הָהוּא יִהְיֶה רַעֲשׁ

בנוסח ברכת קדושת השם, תיקנו לומר [בר"ה וביוכ"פ] 'ובכן תן פחדך' וכו', ובפשטות מקום בקשה זו הוא בברכת קדושת היום, ובה אכן מבקשים או"א מלוך על כל העולם וכו', וא"כ הוא גם נראה ככפילות, ועוד דהא בג' ברכות ראשונות אין מבקשין בקשות, [ושמא י"ל דבקשה זו שהיא לכבוד המלכות לית לן בה, ואפילו צרכי רבים ס"ל לרה"ג דשרי, וכמבואר בטור (תקפב, ד)]. גם יל"ע אמאי תיקנו כן אף ביוהכ"פ שאינו יום המלכות, ובפרט שישלה"ק למה שכתב הרמב"ם הל' תפילה (ב, יט), וכן הוא בטור (תקפב, ד) די"א לומר כן בכל עשי"ת, ועי"ש בטור שכתב דתמה מעולם למה אין אומרים כן בכל עשי"ת.

ונל"פ דהנה מבואר בגמ' ברכות (יב, ב) דתיקנו בר"ה ובעשי"ת לסיים ברכת קדושת השם בנוסח המלך הקדוש, וז"ל המשנ"ב (תקפב, ב) משום שעכשיו הם ימי דין, שהקב"ה יושב ודן כל העולם, ומראה מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה. ובהא דבכל ימוה"ש אין מסיימין כן, אף שבדאי לא נגרע בכל ימוה"ש ממלכותו של הקב"ה כמלוא הנימה, ה"ט דנוסח התפילה תיקנו עפ"י מה שנראה לעינינו ולא עפ"י האמת, דא"כ אין גבול לתהלתו של הבית"ש. וכמוכח כן בגמ' יומא (סט, ב) אריב"ל למה נקרא שמן אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה, אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא, אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא, אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור, אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים, ואלו הן נוראותיו, שאלמלא מוראו של הקב"ה היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות. והנה בודאי אף בשעת החורבן לא נשתנה במאומה מגבורתו ונוראותיו של הבית"ש, ומ"מ באו ירמיה ודניאל ותיקנו שלא לומר כן, והיינו מטעם דאנו בראיתנו המצומצמת, איננו רואין זאת, וא"א לנו לשבח את הקב"ה בכך, ואנשי כנה"ג שהחזירו העטרה ליושנה היינו כמבואר שאלו הן גבורותיו ונוראותיו. ומה"ט דאין מלכותו של הקב"ה ניכרת כל ימוה"ש אין מסיימין ברכת קדושת השם בתואר מלך. [ואף דמוכירין בתפילה בכמה וכמה מקומות לשון מלך, מ"מ בברכה שנתקנה על עצם קדושת השם לא ניתקן לשון מלך, אחר שאין מלכותו כ"כ

¹ ומדוקדק היטב הלשון שאנו באים להכיר את מלכותו של הא-ל.

תחת הנהגתו של השי"ת ולא ע"י מלאכים, והיינו ביום
ההוא יהיה ד' אחד ושמו אחד.⁴

ועתה לאחר שהגענו בצירוי השכל לראות את האמת
המוחלטת, הדרינו לברכת קדושת השם, וחוזרים ופותרים
'קדוש אתה' [כמו 'אתה קדוש' שבברכה המקורית] **ונורא**
שמך, והוא במקום 'ושמך קדוש', וצ"ב מה נשתנה דעתה
אין אומרים באותה מטבע 'קדוש אתה וקדוש שמך'.

ונל"פ דהנה קדוש משמעותו מופלא, והיינו דלא רק
שהקב"ה עצמו הוא קדוש ומופלא מאתנו מכל וכל, ואין
לנו כל תפיסה בו, אלא אף שמו מופלא מאתנו דאין לנו
השגה בשמו, ואין לנו כל יחס אל שמו, ומה שהוא הא-ל
הקדוש אין זה שמו אלא מעין כינוי, דהוא בעל הכוחות.
אמנם לאחר דאומרים בר"ה ויוכ"פ ובכ"ת פחדך וכו',
וביארנו דהוא ציור של התגלותו של השי"ת, ומגיעים בס"ד
לכך שחשים בחוש ממש ומלוך אתה ד' לבדך וכו',
ומקבלים השגה במלכותו נמצא דכבר יש שייכות מסוימת
לשמו, והוא השגה מסוימת בו בהתייחסותו אלינו, [ולכן
מסיימים הברכה במטבע של **המלך** הקדוש], וע"ע בדרך ה'
(ח"ד פ"ד אות ב') וז"ל ואולם עוד רצה בטובו וחסדו,
להשפיל כביכול בענותו את רום כבודו ולהיות מתייחס אל
נבראיו וכו' ורצה להיות להם במדרגת מלך אל עם,
שיחשב להם לראש ולמנהיג ולהתכבד כביכול בהם, כמלך
שמתכבד בעמו וכו' ובבחינה זו נקראהו מלכו של עולם,
עכ"ל, ומעתה בהכרה ובבחינה זו שוב אין שמו מופלא
מאתנו, אך הוא נורא, דבהכרת מלכותו הרי הוא בגדר
ושמך נורא על כל מה שבראת.⁵ [ובשעת הוצאת ס"ת
בימים נוראים אמרין **קדוש ונורא** שמו].

גדול על אדמת ישראל, ורעשו מפני דגי הים ועוף השמים
וחית השדה וכל הרמש הרמש על האדמה וכל האדם אשר
על פני האדמה, ונהרסו ההרים ונפלו המדרגות וכל חומה
לארץ תפול, ופי' במצודת דוד, ורעשו וגו' - הוא ענין מליצה
ור"ל חרדה גדולה תהיה בעולם].

וביאור לשון התפילה 'ובכן תן פחדך וכו' על כל מעשיך,
ואימתך על כל מה שבראת', היינו ד'מעשיך' כולל גם את
הצומח והדומם, ואף להם יש הרגשים גסים, ואף הם יהיו
ב'פחד' שהוא לשון המבטא את עצם הפחד מהסובב מבלי
להבין את משמעותו,² אך על ה'ברואים' שהם בעלי הבנה
תהיה בגדר 'אימה', שהוא מבטא את גודל המשמעות
והחששות, וכגון מה עלול לקרות מכח כל מה שרואים
מסביבם. ויבינו כולם שיש כח עליון השולט על כל הטבע,
ולכן כל ה'מעשים' ייראו ממנו, אך ה'ברואים' שהם בעלי
הבנה ישתחוו לפניו [לפני אותו כח עליון] לאות כניעה
מוחלטת, ויעשו כולם בעצה אחת שחייבים לעשות רצונו,
[ומעין מה שמצינו במלחים שהיו בספינה עם יונה הנביא].

ואז יתברר להם שאותו כח עליון הוא הוא אלקי
ישראל, ויפנו אל חכמי התורה לשאול מהם האין צריכים
הם לעבוד את הבוית"ש, ולכן יכבדו מאד את עם ה', ויהללו
את יראיו וכו', ומצינו בנבואת זכריה (ח, כג) כה אמר ה'
צבאות, בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל
לשנות הגוים, ויהזיקו בכנף איש יהודי לאמר נלכה עמכם
כי שמענו אלהים עמכם, ובשעה שבכל העולם ישרור פחד
ואימה, אזי בארץ הקודש תהיה שמחה גדולה וששון, ואז
יצמח קרן דוד, והיינו ישלוט מלך המשיח בכל העולם,
ומלבד זה הרי המשיח גם יורה דעה לכל העולם ולענין זה
הוא שתהיה עריכת נר לבן ישי.

ואז הצדיקים והישרים והחסידים, שחיו כל הזמן בצפיה
לביאת המשיח, הם ישמחו ויגילו, וכמש"נ ואמר ביום ההוא
הנה אלקינו זה קוינו לו וישענו, זה ה' קוינו לו **נגילה**
ונשמחה בישועתו,³ ולכשיתגלה כבוד השי"ת, ממילא
הרשעה תכלה כעשן, דיתברר דאינה מציאות כלל דלשקר
אין רגלים. ואזי ימלוך הבוית"ש לבדו, ונראה הכוונה בזה
שיתבטלו כל שרי מעלה שהם שרי האומות, דאחר שיעשו
כולם אגודה אחת לעבוד את השי"ת, יהיה כל העולם כולו

⁴ והיינו הא דמסיימין הברכה 'ואין אלוך מבלעדך', והיינו דאין כלל שרים
ושלטנות אף של מלאכי מרום.

⁵ וכדאמרין בסוף הקטע של 'ובכן תן פחדך'.

² ושנא יל"פ בזה קראי דיואל (ב, כא-כב) אל תיראי אדמה גילי ושמחי כי
הגדיל ה' לעשות, אל תיראו בהמות שדי פי ד'שאו נאות מדבר פי עץ נשא פרו
תאנה ונגון נתנו חילם.

³ אך שאר בית ישראל שאינם בדרגת הצדיקים והישרים והחסידים, יהיו עדיין
בפחד, אחר שהם חוששים מביאתו של המלך המכיר בכל מעשיהם.

הגאון הגדול רבי אברהם סלים שליט"א ראש ישיבת מאור התורה

בתוך עמי אנכי יושבת

ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם, ושם אשה גדולה וכו' ותאמר אל אישה הנה נא ידעתי כי איש אלוקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד. נעשה נא עליית קיר קטנה, ונשים לו שם מטה ושלחן וכסא ומנורה, והיה בבואו אלינו יסור שמה. ויהי היום ויבוא שמה, ויסר אל העליה וישכב שמה. ויאמר אל גחזי נערו קרא לשונמית הזאת, ויקרא לה ותעמוד לפניו. ויאמר לו אמור נא אליה, הנה חרדת אלינו את כל החרדה הזאת, מה לעשות לך, היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת. ויאמר ומה לעשות לה, ויאמר גיחזי אבל בן אין לה ואישה זקן. ויאמר וכו' למועד הזה כעת חיה את חובקת בן. (מלכים ב פרק ד, פסוקים ח-טז)

אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". מדברי הרמב"ם אנו לומדים, שהבקשה והתביעה על האדם בר"ה, אינה לערוך מחשבות או להתבונן ולחקור, ולהתעמק בחשבון נפשו, אלא הקריאה המופנית אליו היא להתעורר ולהקיץ מתרדמתו, ולשמוע את הצעקה הגדולה המנסרת בחלל העולם ביום ראש השנה.

מהותה של צעקה זו, מפורשת בהמשך דברי הרמב"ם שם, "לפיכך צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה, שנאמר וצדיק יסוד עולם, זה צדיק עצמו הכריע את כל העולם לזכות והצילו". ומקור דבר זה שעל האדם לראות את עצמו שהעולם תלוי בו, הוא מהגמ' בקידושין (מ, ב) והרי"ף (ר"ה ג, ב מדפי הרי"ף).

משמעות הענין היא, קול השופר בא לעורר את האדם להתעורר מהתרדמה, ולהבין שהוא נמצא בסכנת חיים כפשוטה, ולא רק הוא, אלא כל העולם כולו עמו, והכל תלוי במעשיו, וסכנת חיים מרחפת על הבריאה כולה, האם תתקיים או תחדל. מעשה אחד של אדם אחד, יכול להכריע את העולם כולו, לכף זכות והצלה, או ח"ו לאבדון וכליה. לכן בשעה קשה זו, כאשר על כתפי כל יחיד מונחת האחריות להצלת העולם כולו כפשוטו, מופנית אליו הקראה והזעקה, אנא התעורר, הצל את עצמך ואת כל העולם מן הסכנה העצומה המרחפת בחלל. משל למה הדבר דומה, לאדם הנוסע בספינה, ושטף אותה גל גדול של מים, ונפער בה חור גדול, והיא נתונה בסכנת טביעה, ורואים שם אדם ישן. הלא מיד יזעקו אליו ויעוררוהו, איך אתה נרדם, קום מיד ושנס מתנים להשתדל לתקן את החור, כדי להציל אותך ואת כל נוסעי האניה ממוות.

לכאורה פלא הוא, אין ספק כי האשה השונמית היתה בצער גדול על אשר לא זכתה לבן, ואישה זקן, וכבר אין לה סיכוי לילד בן בדרך הטבע. והרי ידעה והכירה את מעלת אלישע, שהוא נביא קדוש, ועתה הוא מכיר לה טובה על טרחתה הגדולה עבורו, שהיא מעל ומעבר לנוהג העולם, שהרי בנתה חדר מיוחד עבורו, כדי שבשעה שיעבור שם יוכל לשהות בו במנוחה. אם כן, כששאל אותה אלישע מה בקשתה, היה לה לה הפציר בו שיתפלל שתזכה לבן, ומה פשר תשובתה "בתוך עמי אנכי יושבת".

התשובה לכך מבוארת בזוה"ק (בשלח מד, א), יום זה היה ראש השנה, ואלישע הגיע לבית השונמית כדי להתבודד בחדר זה ולעיין בדיני בני האדם ביום זה שבו הקב"ה דן אותם. והכיר טובה לשונמית על שתיקנה לו מקום לכך, כדי שיוכל לישב בשלווה ולעיין מה הדינים המתעוררים על העולם, כדי שיוכל לבטל את הגזירות, ולהכריע את דינם של ישראל לטוב במידת הרחמים. וזה פשר דבריו לה "היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא", האם את צריכה בקשה מסוימת מהקב"ה ובית דינו, ואשתדל עבורך עתה בשעת הדין.

ועל כך השיבה "בתוך עמי אנכי יושבת", ומבאר הזוה"ק את דברי תשובתה, שאמרה לו, שבשעה שהדין תלוי על כל העולם, אין לאדם להיפרד ולעמוד בפני עצמו לחוד, כי כאשר הדין תלוי בעולם, אף אם יש לאדם זכות, אין לו לעמוד ולפרוש מן העולם ולעמוד בפני עצמו, ואם יעשה כן הוא עלול להיתפס בדין תחילה על חטאי העולם, ולכן לא ביקשה השונמית מאומה.

ואכן גם נוסח תפילת ראש השנה, אינה על צרכי היחיד, אלא על כבוד שמים. וגם כשאנו מבקשים על צרכי העוה"ז, הבקשה היא על תקנת וטובת כלל ישראל, ולא על היחידים, וצריך לבאר מה הטעם לכך.

נראה לבאר את הדברים, לפמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם.

יאמר איזו לחרב איזו לשלום, איזו לרעב ואיזו לשבע", ואף המשך הברכה "ובריות בו יפקדו" אינו תפילה על עצמנו, אלא על כל הבריות שברא הקב"ה בעולמו. ובעשרת הפסוקים של זכרונות, אנו מזכירים זכרונות שהיו לטובת הרבים, זכרון נח שעלה לפני הקב"ה "להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים", וזכרון עם ישראל במצרים, שזכר להם הקב"ה ברית אבות וגאלם, וכן שאר הפסוקים מזכירים את צרת כלל העולם, וישועת הכלל, שעל ידי בקשה זו תבוא אף ישועה פרטית לכל יחיד ויחיד

מפורסמים הם דברי הירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג) שהביא הטור (או"ח סי' תקפא) וז"ל "א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגו', ר' חנינא ור' יהושע אומרים, איזו אומה כאומה זו שידעת אופיה של אלוקיה, פירוש מנהגיו ודיניו, שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפורניו, לפי שאינו יודע איך יצא דינו. אבל ישראל אינן כן, לובשים לבנים ומתעטפים לבנים, ומגלחין זקנם ומחתיכין צפרניהם, ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה, לפי שידעין שהקב"ה יעשה להם נס". וכבר תמהו רבים, היאך נוכל לסמוך על הנס. ועוד הקשו, הרי אמרו חז"ל (ר"ה לב, ב) "אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, ריבוננו של עולם, מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בראש השנה וביום הכפורים, אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפניו, וישראל אומרים שירה", ומשמע שאין אנו בטוחים בזכייתנו בדין, ואין בכוחנו לומר הלל, וא"כ על מה אנו שמחים ובטוחים.

וידוע מה שאמר על כך הסבא מקלם זצ"ל (הובא באור יחזקאל ח"ב עמ' נו), שאמנם כל יחיד צריך לחשוש על עצמו, ואינו יודע מה יהא דינו, אבל בכל זאת אנו בטוחים שכלל ישראל יצא זכאי בדינו.

ולפי המבואר כאן יש להוסיף, כי היהודי החי את הכלל, ומרגיש בצרת הכלל, ויודע שכל העולם נתון בסכנה ביום ראש השנה, ומתפלל על הכלל. על ידי הרגשה זו של חרדת הדין, הוא מתרומם ומתעלה, ומשתדל בכל עוז לעבוד את ד' בכל כוחו, כדי להציל את העולם כולו התלוי בו. ועל כן הוא מלא שמחה על הצלת הכלל, שמובטחים אנו שיגזור הקב"ה דין הכלל לזכות, ויש לו ללבוש לבנים ולהודות לד' בשמחה על הצלת הכלל, אף שאינו יודע מה יהיה גורלו הפרטי, והוא בבחינת "וגילו ברעדה", ליבו מלא שמחה על הצלת הכלל, ועדיין הוא דואג על צרתו הפרטית. אמנם כאשר הוא חי בהרגשה זו, מובטחת גם ישועתו הפרטית, כי מחמת מדרגתו וחרדת הדין שהגיע אליה, ושאיפתו להציל את העולם מההכחדה הנוראית העלולה לפקוד אותו, ממילא הוא מתעלה למדרגת "וצדיק יסוד עולם", ועבודתו הרוחנית נעשית מתוך שלימות נעלה, ומובטח הוא להיות שותף באותה הצלה של כלל ישראל שעבורה ביקש והתפלל.

לפי זה נבין את תשובתה של השונמית "בתוך עמי אנכי יושבת", ואת הסיבה שלא רצתה לבקש מאלישע ביום ראש השנה בקשה פרטית שתזכה לבן. נתאר לעצמנו שר צבא המנהל את כל המלחמה עם האויב הקשה והאכזר, ושקוע כולו בעריכת המלחמה ובהשגת הניצחון המכריע, האם יעלה על הדעת של אדם פרטי לבוא אליו בשעה זו ולבקש ממנו טובה אישית, שיטרח שר הצבא עבור אותו אדם, הלא בודאי אין זה שייך כלל. כך כאשר שאל אלישע את האשה השונמית מה יש לך לבקש, היא הרגישה והבינה שביום זה שאלישע טרוד לבקש רחמים על העולם כולו הנתון בסכנה ממשית, אין מקום לבקש ממנו להתפלל על צרתה הפרטית. וזה פשר דבריה "בתוך עמי אנכי יושבת", עתה הזמן להתפלל על גורלו של העולם כולו, שעתיד להיקבע בשעות אלו, לשבט או לחסד, כל יושבי תבל תלויים עתה בתפילותיו של אלישע הנביא, ואין זה הזמן המתאים לבקש ממנו שיעתיר בעבורה בבקשה פרטית.

אמנם זוהי הזכות הגדולה שעמדה לה לאשה השונמית, שכיון שהרגישה כ"כ בצרת הכלל, ואף ויתרה על בקשתה הפרטית כדי לא להפריע את הנביא מתפילתו למען הכלל, היתה ראויה לכל הברכות. וכאשר נודע לאלישע על צרתה, מיד בירכה שתזכה לבן.

וזהו ביאור דברי הזהוה"ק, שאם האדם פורש מן הציבור ביום זה, ומבקש רחמים על עצמו ועל צרכיו האישיים, יש עליו תביעה וקטרוג, כי אין הוא מבין את המשמעות האמיתית של ר"ה, שהוא יום דין לכל העולם, וכל בני האדם נתונים בסכנה וזקוקים לרחמי שמים, ואם הוא נוהג כן, מעיינים בדינו ומתעוררת עליו מידת הדין ח"ו. אולם כאשר אינו מבקש על עצמו אלא על הכלל, נמצא שהוא חש ומרגיש את הדין המתוח על כל העולם, ולכן הוא זוכה לרחמים בדין יחד עם כלל ישראל.

לפי"ז יתכן לבאר את דברי הרמב"ם בהלכה זו, שמפרש את הפסוק "וצדיק יסוד עולם" על אותו אדם שבמעשה אחד של צדקות, הכריע את העולם כולו לכף זכות וגרם לכך שיתקיים העולם. בפשטות כוונת הפסוק היא לצדיקים גמורים חסידי עליון קדושים וטהורים, המקיימים במעשיהם את כל העולם. אולם לפי הנ"ל י"ל, שאותו אדם המרגיש בבהירות רבה כ"כ שכל העולם תלוי ועומד בדינו של הקב"ה, ומשתדל לתקן מעשיו מתוך ההרגשה שגורל כל העולם תלוי בו, ומתפלל ביום הדין לא רק על עצמו אלא על העולם כולו, עליו נאמר "וצדיק יסוד עולם", וראוי הוא להכריע במעשיו את כל העולם כולו לכף זכות.

ואכן כל תפילותינו בראש השנה מיוסדות על צרכי הכלל כולו, בברכת אתה קדוש התפילה היא על פרסום מלכותו של הקב"ה בעולם, שיתגלה כבודו לעיני כל בשר, ובזכרונות אנו משתפים את עצמנו עם הכלל, ומזכירים "ועל המדינות בו

הגאון הגדול רבי ברוך סולובציק שליט"א ראש ישיבת תורת זאב

הערה בשיעור שברים תרועה

מתרועה. [ובלשון התוס' היה אפשר לדחות דכוונתם דבתרועה פשוט להם דאנו מאריכין כן, ולא דחלוקים מסברא, אך בל' הרא"ש שכ' מיהו אם הוא מאריך בכל התקיעות אין לחוש דאין עליהם שיעור למעלה ויכול להאריך בה כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים. וכן תרועה אף על גב דשיעורא כשלשה יבבות יכול להאריך בה כמו שירצה ומטעם זה נמי אין לחוש אם נעשה ארבעה או חמשה שברים שהשברים תרועה הן יכול להאריך בהן כמו שירצה מבואר דיותר פשוט הדין בתרועה מבשברים וכן הוא בריטב"א שם ד"ה הרי למדנו].

והנראה דבהא דפליגי הראשונים לדעת והנראה רש"י בסדר של תש"ת אם יכול להאריך בכל שבר עד שיעור התקיעה של תש"ת או פחות מג' כוחות מכוין דהוה תקיעה בסדר תר"ת והיא מחלוקת הרמ"א בשם המרדכי וההג"א עם המחבר בשם התוס' והרא"ש [בתחילת דברינו] הקשה המרדכי דהרי בסדר של תש"ת התקיעה היא כט' כוחות ולמה לא יוכל להאריך עד פחות מט' כוחות ובב"ח נראה דלדעת רב האי גאון דכל הקולות כשרים א"ש דמדינא גם בשברים וגם בתרועה יוצאים ידי חובה וא"כ ג' כוחות הם לכ"ע שיעור תקיעה אלא דלכאורה שיטת התוס' היא דלא כרב האי גאון מהא דהק' שם ועל מנהג שלנו היה תמיה ר"ת דקשר"ק של מלכיות וקש"ק דזכרונות וקר"ק דשופרות סותרין זה את זה דאי גנח ויליל כולהו בעי למיעבד קשר"ק ואי גנח לחוד כולהו בעי למיעבד קש"ק ואי יליל כולהו קר"ק וכ"כ הרשב"א בד"ה ויש לדקדק דלרב האי גאון ל"ק קו' ר"ת. ואף דהרא"ש הביא את וכן הוא בר"ן שם. דברי רב האי גאון ודברי ר"ת אבל לא מוכח דס"ל דלא פליגי ובטור הביא רק את דברי ר"ת ולא הביא דברי רב האי גאון].

ונראה לבאר ע"פ מש"כ הרשב"א לחלוק על הראשונים דס"ל דשיעור תקיעה משתנה לפי אורך התרועה אי בתש"ת או בתר"ת או בתשר"ת וכ' ואינו מחוור בעיני דמה ששנו בברייתא שיעור תקיעה כתרועה לאו גזירת הכתוב תלו לה דלא כתיב באורייתא שיעור לא לתקיעה ולא לתרועה אלא מדכתיב והעברת דהיינו פשוטה שיערו חכמים באמד הדעת שאין פשוטה פחותה משיעור זה והיינו דבמתני' שיעורה בשלש תרועות ובברייתא שיעורה בתרועה אחת ואין בכתוב רמז לשיעור שלש תרועות לדעת מתני' ולא רמז לתרועה אחת לדעת ברייתא אלא כדאמרן וכיון שכן הפשוטה אינה משתנה מחמת ספיקותיו של ר' אבהו ועוד תדע לך דאלו כן לתנא דמתני' דתני שיעור תקיעה כשלש תרועות שיעור תקיעה של תשר"ת נ"א ותשע ליבעי כדי תשעה שברים ושלש תרועות ואנן נמי נעביד הכי דלא שבקינן מתני' ועבדינן כברייתא והנכון שפשוטה של תשר"ת כפשוטה של תר"ת ומבואר בדבריו דאין הלכתא דשיעור תקיעה כשיעור

כתב השו"ע או"ח סי' תק"צ ס"ג י"א ששיעור שו"ע תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהוא והם נקראין טרומיטין ולפי זה צריך לזוהר שלא יאריך וי"א דאין לחוש אם האריך בשבר כשלשה טרומיטין בשברים קצת ובלבד שלא יאריך יותר מדאי וכן נוהגין (מרדכי והגהות אשרי פי"ט) שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר מבשל תש"ת ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין לה שיעור למעלה וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה וכן אם מוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה' אין לחוש וי"א ששיעור יבבא ג' טרומיטין ושיעור תרועה כשלשה יבבות שהם ט' טרומיטין ושיעור תקיעה ג"כ תשעה טרומיטין כתרועה ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים. וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב [האחרונים הגיהו דצ"ל י"ח] טרומיטין ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר.

והיינו דהי"א הראשון ס"ל כדעת רש"י דשיעור והיינו תרועה הוא ג' כוחות ושיעור שברים הוא ט' כוחות והי"א השני הוא כדעת הריב"א והריב"ם דשיעור תרועה ושברים שניהם הם ט' כוחות כ"א והתרועה היא ט' כוחות מובדלים והשברים הם ג' קולות שכ"א הוא של ג' כוחות, וכמבואר כ"ז בר"ה לג ע"ב תוד"ה שיעור ובראשונים שם.

אמנם במ"ב שם סק"ד כ' י"ב טרומיטין אמנם ט"ס וצ"ל י"ח דתרועה הוא ט' טרומיטין וגם שברים לפחות הוא כן וא"כ הוא י"ח וגם יותר מעט דהא שברים ארוכין יותר מעט ומבואר בדבריו דגם בי"א השני השברים ארוכים מהתרועה וכן כ' שם בשער הציון אות ז ורבים תמהו ע"ז דהא לדעה זו שברים ותרועה שניהם הם בשיעור אחד וכמבואר ורק ל"א הראשון שברים ארוכים מתרועה ומקור דברי המ"ב הם בביהגר"א שם סק"ח עיי"ש וכן הוא בפמ"ג בא"א אות ג ובמשב"ז אות ד וצ"ע ועוד יש לעיין כמה הוא השיעור שהשברים ארוכים יותר מהתרועה ומהו השיעור של יותר מעט.

ואולי י"ל בזה דהנה כ' התוס' בר"ה שם ואולי בתו"ד וז"ל ומיהו אם מאריך בכל התקיעות כתקיעות קשר"ק אין לחוש דיכול להאריך כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ומטעם זה נמי אין לחוש אם עשה ארבעה וחמשה שברים שהשברים במקום תרועה והוי לה תרועה אריכתא כמו שאנו מאריכין ביבבות עכ"ל והנראה מדבריהם דאחרי שהוכחו דבתקיעה יכול להאריך כמו שירצה פשוט להם דגם בתרועה יכול להאריך ובשברים הוא רק מוכח מהא דשברים במקום תרועה ולכאורה צ"ב מ"ש שברים

ולרנן בגדלם הם בד"ה שאין אלא בלא קול בהם לכל הגליות ואין אנו יודעין היאך היא אם היא היללה שמיללן הנשים בנהייתן בעת שמיבבין או האנחה כדרך שיאנח האדם פעם אחר פעם כשידאג לבו מדבר גדול והיינו דשברים הוא פעם אחר פעם וכן הוא בטור או"ח סי' תקצ אבל תרועה לא ידעין מאי היא וכו' ועדיין אין אנו יודעין אם הוא כאדם הגונח מלבו כדרך החולה שמשמיע קולות קצרים קול אחר קול ומאריך בהם קצת והוא הנקרא גנח או כאדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים תכופות זה לזה והוא הנקרא יליל ובהמשך כ' אבל בעל העיטור כתב מסתברא ג' שברים ג' קולות קטנים מופסקים וג' יבבות כשיעור ג' שברים אלא שאין הפסק ביניהם ולא פליגי בשעורי אלא שזה עושה שברים קטנים בהפסק כגון גונח וזה עושה בלא הפסק והוא יליל והכל שוה וכ"כ הרמב"ם ז"ל הרי להדיא כמש"כ. ויש לעיין במציאות הדברים האם כוונתם דתרועה היא ממש קול אחד שנשבר או כמו שאנו נוהגין שהוא כח אחד שמפסיקים אותו ולא כשברים שהם כוחות נפרדים וצ"ע.

ונראה דהא דיותר פשוט לראשונים דתרועה יכול להאריך כמה שירצה הוא מפני שודאי ספק התוס' אם יכול להאריך הוא לא בשיעור הנצרך למצוה אלא בצורת הקול וכמו שביארנו לעיל ובוזה תרועה דומה יותר לתקיעה שהוא קול אחד ארוך אבל בשברים שהם כמה קולות וכמו שהבאנו מהראשונים לעיל היה אפ"ל דאין להאריך בו ומסתבר להו דמכיון ששברים הוא במקום תרועה אפשר להאריך בו כמו בתרועה. [ויש לעיין אי מסתברא להו דבהא מיהא שוים הגם שאין דומים לגמרי או שנראה להם כן מדלא מצאנו שיהיה חלוק בזה שברים מתרועה].

ודאיתנן להכי נראה דהא דכ' בביאהגר"א שהבאנו בתחילת דברינו דשברים ארוכים מתרועה היינו מכיון דההפסקים שבין קול וקול בשברים הם חלק מצורת הקול של השברים ע"כ הוא מצורף לשיעור השברים ובוזה שברים ארוך מתרועה, וממילא גם התקיעה ארוכה יותר [ובל' הפמ"ג דחוק לפרש כן].

ומצינו כעין זה בפ"י הרא"ם על הסמ"ג שכ' דלפי שיטת הראשונים דשברים תרועה דתשר"ת עושים בב' נשימות שיעור הנשימה מצטרפת לדין של שיעור תקיעה כשיעור תרועה.

אלא דמאחר דלא מצינו בפוסקים דינו של הרא"ם ז"ל דחלוק הא דבעינן ב' נשימות בשברים תרועה מההפסק שבשברים עצמם והוא ע"פ מש"כ הראשונים בשם ר"ת בטעמא דתשר"ת הוא בב' נשימות אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת דגנוחי ויליל בנשימה אחת לא עבדי אינשי וכן כתבו רוב המפרשים שחשבו ל' קולות בתקיעות [בטור שם], והיינו דהם קולות נפרדים, וכמבואר דמנו אותם כשלשים קולות ולכן אין הנשימה נכללת בשיעור כיון דאין היא מצורת הקול אלא שצריך להפריד ביניהם כיון דהכי עבדי אינשי וכמש"כ במק"א באריכות בעניא דשתי נשמות.

תרועה והשיעור בעצם קול התקיעה דכך הוא שיעורו ונלמד מקרא דוהעברת ובשיטת התוס' יש להסתפק אי פליגי לגמרי על הרשב"א ואין שיעור האורך חלק מצורת קול התקיעה והשיעור הוא מדיני המצוה או דס"ל דאף דצריך שיעור לצורת הקול דתקיעה יש בנוסף דין בשיעור התקיעה של מצוה דשיעור תקיעה כשיעור תרועה ונראה דכיון דהתוס' דנים בהמשך ומיהו אם מאריך בכל התקיעות כתקיעות קשר"ק אין לחוש דיכול להאריך כמו שירצה כדתנן ומשך בשניה כשתים אין בידו אלא אחת ואי אורך התקיעה הוא רק שיעור במצוה מהיכי תיתי שלא יוכל להאריך כמה שירצה וכמו בכל שיעורי המצוות אלא נראה דתוס' מודים דאורך התקיעה הוא מצורת קול התקיעה אלא דבנוסף יש הלכתא דשיעור תקיעה כשיעור תרועה ולכן משתנה שיעור התקיעה לפי אורך התרועה של אותו סדר וכן מבואר בר"ן דף י' מדפי הרי"ף ד"ה תנא דידן דס"ל דינא דהרשב"א דשיעור תקיעה נלמד מוהעברת ושם בד"ה אמר אב"י הביא דינא דשיעור תקיעה כשיעור תרועה ומה שהק' הרשב"א דלא מצינו בתורה שיעור לא לתקיעה ולא לתרועה ע"י בקרית ספר הלכות שופר וסוכה ולולב פ"ג שכ' שיעור תרועה כשתי תקיעות למאן דסבירא להו שיעור תקיעה אחד כתרועה אפשר דילפינן ליה מדכתיב והעברת שופר תרועה דמשמע שתהא העברה כשיעור התרועה ולפי הרב ז"ל נראה דהכי קים להו דשיעור תרועה כשתי תקיעות והוי בכלל שיעורין הל"מ ושני דרכים אלו מרומזים בדברי הר"ן הנ"ל ד"ה אמר אב"י וי"ל דכך הוא גם שיטת התוס'.

ונראה דבהא דכ' הראשונים דאין להאריך ונראה בשברים דיצא מכלל שבר והוי תקיעה פליגי הרמב"ן בדרשתו לר"ה וכ' אבל כפי הנראה מדקדוק הלשון אין ההפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר אלא שזה קול פשוט סופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן וזהו קול שבור כעין המילל וכ' אלא שההפרש וההבדלה שביניהם בדמיון הקול הוא לא בגדלם וקטנם ולפי"ז אין מפסיד השברים אם הם ארוכים כיון דקולם אינו דומה ובריטב"א בד"ה הרי למדנו דוחה דבריו וכ' ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשינוי שזה אינו שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה וכן השבר בעצמו אינו נעשה לשברים שא"כ חזר יבבות ועל כרחנו שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שינוי בנגון ואין שינוי בהם אלא באריכות הקול שהתקיעה ג' יבבות לכל הפחות והשבר קטן ממנו ואין בו אלא שיעור תנועת ב' אותיות דהיינו שתי יבבות וכ"כ רבנו שמשון והוא הנכון.

והמתבאר מהא דאמר דתקיעה שנשברה והמתבאר קולה חוזרת להיות תרועה דתרועה הוי קול אחד שנשבר ושברים הם קולות נפרדים וכן מבואר בלשון הר"ח בר"ה שם ג' יבבות ג' תרועות זו אחר זו דבוקות וג' שברים הן בניחותא ומעט הפסק בינתים שיעור ג' שברים יותר מג' יבבות וכן נראה מל' הרמב"ם הל' שופר פ"ג ה"ב תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב ולולב דילפינן שתהא דהכי בכלל הר"ן פליגי הנראה פשוט

שיחה מהגאון הגדול רבי זאב ברלין שליט"א ראש ישיבת "גאון יעקב"

שלו, לא צריך לדבר כל אחד יודע מרת נפשו מה עבר עליו במשך השנה, כל יום צריך לתקן את היום שלו, ואז נתקן את כל הימים בעז"ה.

ידוע כבר שהגאון רבי אלחנן וסרמן שאל את החפץ חיים זצ"ל, מדוע כח התשובה זה מתנה מיוחדת שהקב"ה נתן לישראל, שאם מתחרט על עוונותיו, מתקן בזה את כל מה שקלקל, כמבואר במסילת ישרים פרק ד', הרי כתוב בגמ' בקידושין (מ:): שאפי' צדיק גמור, שעשה מעשים טובים כל ימי חייו, וברגע האחרון תהה על הראשונות הפסיד את כל שכרו, ולא מקבל שכר כלל, וזה לא חידוש. ומדוע תשובה שחוזר בו מהעבירות זה כן חידוש? והח"ח ענה לו, שיש תשובה מאהבה ומיראה. אמנם הגרא"ו אמר שם דברים נפלאים, החטא שעשה הרי פגם את העולם. וכשחוזר בו ואומר אשמנו... בגדנו... גזלנו... הוא יכול לעשות שלא יענישו אותו. אבל הוא צריך גם לתקן את החורבן שהחריב, ואיך זה יעזור, הרי העולם נשאר חרב, ובוה לא יועיל מה שתוהה על הראשונות, וזהו חסד הקב"ה לקבל בתשובה ויתקן עי"ז החורבן שהחריב בעולם. וגם בתוהה על הראשונות מה שתקן בעולמות קיים אבל כיון שידבר ה' בזה אינו מקבל שכר המצוה שעשה את דבר ה' דזה נעקר ע"י חרטתו. ולכן ברור שחובתו של כל אדם להתבונן במעשיו, וזה ההכנה ליום הדין.

אנחנו נמצאים במצב קשה, כל אחד צריך זכויות גדולות. והזכות הראשונה היא: להתעורר!!! לדעת שיום הדין לפניך. אדם יכול ללכת בערב ר"ה כמו שהולך בערב סוכות, חנוכה או פורים. אבל אדם שיודע שיש לו משפט על מאה אלף שקל, הוא לא יכול לאכול, ולא יכול לישון, ולא יכול לדבר עם חברים. הוא לא יכול לעשות כלום. ובמצב כזה היה צריך להיות כל אדם לפני ר"ה, הרי כל העתיד של כל החיים שלי מונח בר"ה על כף המאזנים, אם יהיה לו שנה של הצלחה, הצלחה היא לכל החיים. ואם ח"ו יש לו שנה בלי הצלחה, מי יודע איך יצא מזה שנה הבאה. ואם אדם יודע את כל זה, איך לא יפחד? כל העתיד ברוחניות ובגשמיות תלוי בראש השנה, כל המהות של חייו תלויים בזה, ואיך בכלל יכול להכניס אוכל לפה? איך הוא יכול לישון?

אבל בר"ה, כתוב בחז"ל שבערב ר"ה לובשים לבנים, ומתגלחין ומסתפרין, שבטוחים ישראל בהקב"ה שיעשה להם נס, אם אדם מגיע למדרגה כזאת שבוטח בה' שיעשה לו נס, הוא יכול ללכת לר"ה הגוע ולהיות שמח. לאכול ולשתות ולשמוח כי זה רצון ה'. אבל אומר הרב מבריסק,

כתוב בספרים (היסוד ושורש העבודה, סידור ר' יעקב מעמדין ועוד) שבשבוע האחרון של השנה אדם יכול לתקן את המעשים של כל השנה. כל יום בשבוע כנגד אותו יום של כל השנה. כגון ביום ראשון הוא יכול לתקן את כל המעשים של יום ראשון, אם באותו יום הוא יתנהג כמו שצריך, אז הוא מתקן את כל ימי ראשון של השנה. והטעם שכל יום מתקן את היום שלו, ולא עוזר יום אחד לתקן את כל הימים, כנראה משום שיש מעלות של יום ראשון, ויש מעלות של יום שני. ואם אדם חטא ביום ראשון זה לא כמו שחטא ביום שני. ויום שני זה לא כמו יום שלישי, הכריאה נכראה בששה ימים, בכל יום נכרא כח חדש בכריאה. וכבר ידוע מה שכתב הנפש החיים שכל פעולה שאדם עושה, הוא משפיע על כל הכריאה. ואם הוא עושה מצוה, הוא מקיים בזה עולמות ובונה עולמות חדשים. ואם ח"ו חוטא, מקלקל ומחריב הרבה עולמות. ולכן אם אדם חטא ביום ראשון, הוא מקלקל את כח הכריאה של יום ראשון. ואם ח"ו חוטא ביום שני, הוא מקלקל את הכח של יום שני. וכך בכל ששת ימי המעשה. ואפשר שלכך צריך תיקון לכל יום בפני עצמו. דמלבד שמחריב העולם שברא הבורא, הרי קלקל דבר ה' של יהי רקיע שנאמר בראשון, וכן בכל יום.

וידוע, וכבר כתבו זאת בספרים, שלשבת האחרונה של השנה יש כח לתקן את כל השבתות של השנה. והמשגיח ר' יחזקאל לוונשטיין זצ"ל היה אומר שתי שבתות. הוא הביא את מאמר חז"ל "אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלין", שרואים שיש כח של שתי שבתות. ותמיד בשיחה לפני פרשת כי תבא שזה שבועיים קודם ר"ה, היה מזכיר את הענין של שתי שבתות. ופעם שכח להזכיר את הענין הזה בשיחה, ושלה בחור לחדר אוכל להגיד לבחורים שהשבת זה אחת משתי השבתות האחרונות של השנה שבוה אפשר לתקן את כל שבתות השנה. אבל נלך עם מה שכתבו הקדמונים, שבשבוע האחרון של השנה יכולים לתקן את כל השנה. ועכשיו, שבשבוע האחרון של השנה, צריך לדעת לתקן כל יום את כל מה שקלקל בכריאה במשך השנה באותו יום.

איך מתקנים את הימים, דבר ראשון זה שמירת סדרים. תפילה זה תפילה בזמנה. סדר זה סדר שלם. לקבל על עצמו עול של סדר, לדעת שהעול מחייב אותו, ללכת לישון בזמן, ולקום בזמן, להגיע בזמן לתפילה, ולהיות בזמן בסדר. אחרי זה להיות שקוע בלימוד. וודאי לתקן את הענינים הפרטיים

העבירות שלהם זה כמו מתים. "ובאים ומתפללים לפניך בראש השנה ויום הכיפורים ואתה בורא בריה חדשה. ומה להם לעשות. ליקח הדם ולולב ולהלל אותך, שנאמר ועם נברא יהלל קה". אומר המדרש, מגיע ראש השנה, כל בן אדם יכול להבראות מחדש, להיות בריה חדשה. ומה הוא צריך לעשות אח"כ? "ועם נברא יהלל קה" - יהודות להקב"ה על כל חסדיו עמנו, ועל שעברנו את החגים, ולוקחים את הלולב וההדס והאתרוג ושמחים.

אבל בשביל להיות 'עם נברא' צריך הכנה, בשביל זה יש את השבוע שקודם ר"ה שמתקן את כל השנה וכמו שאמרנו, ואם איחר יום אחד לסדר, באותו יום הוא מתקן את עצמו, הוא קם ומחליט אני בריה חדשה! אני רוצה להתחדש! שהקב"ה יעזור לי להיות בר"ה בריה חדשה. א"א להיות בריה חדשה בלי הכנה, צריך הכנה. ראשית, לתקן את העבר, כל יום את היום שלו. ולחשוב ולהתבונן אנחנו הולכים לקראת ימי השישי ושבתי. אתם יודעים שזה המת מצוה של כל השנה, שאדם צריך להתבייש שנמצא במצב הזה שזה כבר מת אצלו, שצריך לעשות בריה חדשה בשביל זה. הורגים את השישי שבת, זה שלישי מהחיים. שלישי מהחיים הולך לבטלה, בודאי צריך עם נברא בשביל זה. [דהשבת נבראה להיות יום מנוחה וקדושה מזה הוא "מנוחה שלימה שאתה רוצה בה" לא לאכול ולשתות ולישן אלא יום של קדושה כמו שכתב הספורנו על "אלה מועדי ה' מקראי קודש" אימתי זה מועדי ה', כשהם מקראי קודש. ואם לאו הרי זה בכלל "חגים ומועדיכם שנאה נפשי"]. אז כל בחור צריך לקבל על עצמו לתקן עכשיו את השישי שבת, שיראה כמו יום ראשון, ולא סתם יום ראשון, אלא כמו היום הראשון של הזמן. וכך מגיעים לר"ה בהכנה כזו בודאי שהקב"ה יעזור שיהיה מצב של עם נברא יהלל קה ונקבל שנה טובה, שנת עליה בתורה ויר"ש. שנה שהקב"ה ימלא כל משאלות ליבו לטובה, הרב מבריסק הסביר שלפעמים יש בקשות שאדם מבקש, ונדמה לו שזה לטובתו, אבל באמת זה לרעתו, ולזה מבקשים שהקב"ה ימלא משאלות ליבו מה שבאמת טוב לו. שהקב"ה יעזור שיהיה לכולם שנה טובה ומתוקה, שנת עליה בתורה ויר"ש, עליה בבין אדם לחבירו, בדיבוק חברים, בהצלחה עם חברותות טובים. ובכל פרט ופרט. והכל תלוי בראש השנה. אבל ההכנה של השבוע הזה זה הכנה גדולה להגיע ליום הדין בצורה שנוכח ל- "ועם נברא יהלל קה" כתיבה וחימה טובה.

שלא יהיה בגדר "וכסיל מתעבר ובוטח". הרי מצד אחד כתוב, שהטעם שלא אומרים הלל בר"ה, משום שזה יום דין, יום פחד ומורא. ומאידיך, כתוב בחז"ל שהקב"ה ציווה לאכול ולשתות ולשמוח בר"ה, ואמר הרב שך שאדם צריך להיות בהרגשה שביום זה תלוי כל עתיד חייו, אם יהיה לו משפחה, ואיך היא תראה, ובכזה מצב א"א לאכול ולשתות, הוא שרוי בפחד על כל העתיד שלו, ורוצה לברוח מהמצב הזה, מהפחד הזה. אבל להיכן בורחים, הרי זה לא בשר ודם, אלא הקב"ה שמלא כל הארץ כבודו, ולהיכן הוא בורח? להקב"ה. "ומברח ומנוס אליו". אבל צריך שיהיה הכנה למברח, וצריך שיהיה הכנה גם למנוס. איך עושים מברח, הוא צריך להרגיש את המצב הזה של הפחד, ואת המצב שחייב לברוח, אבל אנה מפניך אברח, הרי מלא כל הארץ כבודו. ואז מגיע המצב של ומנוס אליו, יש מצב של בטחון שהקב"ה יעזור לי, ורק אז יש את הציווי של הקב"ה להסתפר ולרחוץ וללבוש לבנים - אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. הוא בוטח בהקב"ה שיעשה לו נס, הבטחון הזה עוזר לו לעבור את יום הדין. הוא מקבל שכר על עצם הבטחון. הקב"ה נתן לו מצווה להיות שמח ואז הוא מסתפר ומתרחץ ולבוש לבנים, ואוכל ושותה ושמח, וזה רצון ה'. והוא עושה את הכל כי זה רצון ה', שבוטח בו שיעזור לו, וזה ההצלחה שלו ביום הדין. אבל אם הוא כסיל שמתעבר ובוטח, הוא אומר לעצמו, נו, מה הבעיה, יהיה טוב... הרי לפני שנה היה ר"ה, לפני שנתיים היה ר"ה, וגם לפני שלוש, נו, אז גם השנה יהיה ר"ה... זה נקרא כסיל, הוא לא יודע מה זה ר"ה לכן הוא לא מפחד, זה לא נקרא בטחון, וע"ז לא נאמר שבטוחים שיעשה להם נס. ורק מי שמכיר גודל הצרה שמבקש לברוח, ואין לו להיכן, רק לבטוח בה' והקב"ה עוזרו ולכן מתלבשים לבנים כמו שכתב הטור בשם המדרש כי צריך להגיע למצב של ביטחון גמור אבל הכל רק אחרי שתרגיש את המברח

ובמדרש שוחר טוב על התהילים כתוב "פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם" (ק"ב) "אמר רבי יצחק כלפי דורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן ולא בית המקדש שיכפר עליהם, אלא עוד תפילה אחת שנשתייר להם שהם מתפללים בראש השנה ויום הכיפורים, ולא תבזה אותו מהם. הוי ולא בזה את תפילתם". ממשיך הפסוק ואומר "תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יה". ואומר המדרש, וכי עדיין אומה עתידה להבראות שהוא אומר ועם נברא? רבנו אמרי אלו הדורות שהן כמתים במעשיהם - המצב של

נמסר בהיכל ישיבת "גאון יעקב" יום רביעי אור לכ"ג אלול תשע"ז

דברי התעוררות לימים נוראים ממרון הגה"צ רבי שמעון גלאי שליט"א

ראש השנה ועשי"ת

קראוהו בהיותו קרוב

חז"ל דרשו את הפסוק 'קראוהו בהיותו קרוב' (ישעיהו נה, ו). אלו עשרת ימי תשובה (יבמות מ"ט) המושג **קרוב** מוכר לנו בהבנה של **סמוך**, דהיינו, אם יש חפץ שנמצא בסמיכות מקום אלינו נאמר שהוא נמצא קרוב אלינו, לפי זה יש להבין את המשמעות של 'בהיותו קרוב' וכי שייך סמיכות כלפי מעלה. כמו כן מצינו בפסוק 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כד' אלוקיני בכל קראנו אליו' (דברים ד' ז') מה פירוש המושג אלוקים 'קרובים' אליו? האם חס ושלוש שייך לייחס קירבת וסמיכות מקום לקדוש ברוך הוא אלינו? אבל התרגום יהונתן מבאר כאן בצורה הפוכה מהבנתנו את המושג 'קרוב', וכך פירש: 'ארום הידא אומא רבא דאית ליה אלקא קריב לותיה בשום מימרא דה' אלוקן. אורחיהון דעממאי נטלין דחלתהון על כתפיהון ודמיין קריבין להון והינן רחיקין מטול דלא שממין באודנוהון ברם מימרא דה' וכו' ושמע צלותנא' פירוש: הגויים נוטלים את אלוהיהם על כתפיהם וסבורים שאלוהיהם קרוב אליהם, אבל האמת שהוא רחוק מאד מהם שכן 'עצביהם כסף וזהב מעשי ידי אדם.. אזנים להם ולא יאזינו' נמצא שאלוהי הגויים רחוק מאד מהם, היות שאין לך דבר יותר רחוק מאשר מי שלא יכול לשמוע ולדבר אתך. אבל להבדיל אלף הבדלות הקדוש ברוך הוא בורא שמים וארץ, אף על פי שהשמים כסאו והוא מגביהי לשבת, אף על פי כן הוא 'קרוב' אלינו מאד שכן הוא מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול תפילתנו. ואין לך קרוב יותר ממי ששומע ומקשיב לקול דברו. ועל זה אומר הפסוק 'כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כד' אלוקיני בכל קראנו אליו'.

ועל פי זה יובנו דברי הכתוב 'קראוהו בהיותו קרוב' האם שייך קירוב כלפי שמיא לזמן מסוים, הרי בכל עת ובכל שעה כבודו מלא עולם ומלא כל הארץ כבודו? אלא שהביאור של קרוב אינו במובן של סמיכות אלא קרוב שהוא שומע ומקשיב על דבר אמת, ובזה אומר הפסוק שהימים האלו סגולים יותר לקבלת התפילה, ממילא בימים האלו זה 'בהיותו קרוב' שהוא קרוב לשמוע ולקבל את תפילתנו.

ומה יאמנו על זה דברי מרנא הרמב"ם (פירוש המשניות ראש השנה פרק ד') וזה לשונו: 'שלא היו קוראים הלל לא בראש השנה ולא ביום הכיפורים לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מהשם ויראה ממנו ומברח ומנוס אליו ותשובה ותחנונים בקשה כפרה וסליחה ובכל אלו העניינים אינו הגון השחוק והשמחה'. הנה כל הלשונות של הכנעה ופחד ומורא הוא מעבודת התשובה והוודוי, אבל צריך להבין את הלשון של הרמב"ם מה שכתב 'מברח ומנוס אליו', מה הפירוש מברח ומנוס אליו, איך בורחים אל הקדוש ברוך הוא אלא פירושו של דבר שכשם שהקדוש ברוך הוא **קרוב** אלינו במה ששומע את קולנו ושועתנו כך אנו יכולים להתקרב אליו, לברוח אליו ולנוס אליו, על ידי שאנו מתפללים ותולים ייבנו בו, בכך אנו נעשים 'קרובים' שהרי אין לך קרוב יותר ממי שיכול לדבר ולקחת דברים עם כביכול יתברך שמו ויתעלה. כמו שדוד המלך אומר 'ואני קרבת אלוקים לי טוב' (תהלים עג כ"ח) מה הפירוש קרבת אלוקים, דוד המלך חי באמונת אומן שהקדוש ברוך הוא קרוב אליו בקראו אליו.¹

1 ובאמת שכך מצינו בתפילה לשון 'פגיעה' (בראשית כ"ח י"א) 'ויפגע במקום', פירש רש"י 'אין פגיעה אלא לשון תפילה' פגיעה היא לשון התקרבות של אחד לשני, שבוה שאנו מתפללים אליו והוא כביכול קרוב אלינו לשמוע הרי זה נחשב כקירוב גמור כמו דבר שפוגע ופוגש בשני.

משגיה מן החלונות מציץ מן החרכים

במדרש רבה (פרשת לך לך) כתוב שאברהם אבינו נמשל לאדם שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה דולקת, אמר תאמר שבירה זו דולקת בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו: 'אני הוא בעל הבירה' כך אברהם אבינו דרש מעצמו מי הוא הבורא עד שהקדוש ברוך הוא נגלה לו ואמר לו אני הבורא. יש לדקדק במה שאמרו בירה דולקת, למה לא כתוב סתם מיהו 'בעל הבירה'? כמו כן יש להבין למה כתוב 'הציץ עליו בעל הבירה' מהי ההדגשה בהצצה ולא סתם 'הראה עצמו בעל הבירה'?

הנה מצינו בשיר השירים 'הנה זה עומד אחר כתלנו משגיה מן החלונות מציץ מן החרכים' יש כאן שתי בחינות: חלון, וחרכים. ההבדל בין חלון לחרכים שבחלון גם מי שמביט בעדו רואה את אלו שבחוץ וגם מי שבחוץ רואה את מי שמביט בו, ואילו חרכים מי שבפנים רואה את אלו שבחוץ אבל אלו שבחוץ לא רואים בבירור את מי שמביט בפנים. בהנהגת הקדוש ברוך הוא קיימים שני מצבים כאלו, אחת בחינה של 'חלון' שרואים את השגחת הבורא עלינו. ויש מצב אחר בחינת 'חרכים' שהחושך יכסה ארץ והנהגת הבורא יתברך נכסית מעיני הבריות, עד שנדמה שהוא כביכול הסיר את השגחתו חס ושלום, ואין נראית השגחתו עלינו, אבל האמת שהוא רואה ומביט ואין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו.

אברהם אבינו ראה בירה 'דולקת', הוא ראה את העולם במצב שהוא כאילו נשרף ממעשה הרשעים ונראה שאין מי שיכבה את אישם וגחלתם לא תכבה, אברהם אבינו תהה האם גם במצב זה כזה נמצאת השגחת הבורא יתברך, על זה 'הציץ' עליו בעל הבירה ואמר לו אני הוא בעל הבירה, הציץ כמו 'מציץ מן החרכים' שגם בתקופות שהכול מסביב בוער באש, 'אני הוא בעל הבירה', הקדוש ברוך הוא מבעיר את הבערה, ולא הסיר את השגחתו אפילו במצב כזה לשלם את הבעירה.

כוח התפילה הוא עצם העמידה לפניו

בתפילת עלינו לשבח אנו אומרים ומודים שהקדוש ברוך הוא הבדילנו מן הגויים, 'שלא שם חלקנו כהם וגורלנו ככל המונם' יש לדקדק בלשון זה התניח 'שלא שם חלקנו כהם' הכוונה שלא שם את חלקנו בחיים כמו הגויים, אבל את הלשון גורלנו צריך ביאור, הרי גורל הוא התוצאה של הדבר, האם מה שאנו כורעים ומשתחוים לפני מלך מלכי המלכים זה התוצאה, הלא זה המעשה עצמו ואחר כך יש את התוצאה.

ונראה הביאור בזה שאומות העולם גורלם תלוי בידי הממונים עליהם ובידי כוכבים ומזלות, אבל כלל ישראל מעל המזל הם תלויים רק בהקדוש ברוך הוא בעצמו, ועצם העמידה לפניו, עצם הכריעה וההשתחויה לפניו, ההתבטלות להקדוש ברוך הוא, זה עצמו מביא את הגורל הטוב עליהם. נמצא בזה יובן לשון הפיוט בימים נוראים 'כי אנו נחלתך ואתה גורלנו' הדבר צריך ביאור מהו שהקדוש ברוך הוא גורל שלנו, הביאור הוא שעצם השייכות שיש לנו אל הבורא, עצם העמידה לפניו, זה מביא לנו את הגורל הטוב.

בתפילת 'נשמת כל חי' אנו אומרים 'כי כל פה לך יודה' משמע כל פה כל הבריות שבכל העולם כולו יודו להקדוש ברוך הוא ואחר כך אנו אומרים 'על כן אברים שפלגת בנו ורוח ונשמה שנפחת באפינו הן הם יודו' משמע שהוא מיוחד לעם ישראל שהם בעלי רוח ונשמה ולכאורה הדברים סותרים זה את זה, אלא הביאור הוא שבאמת כל הבריאה כולה היא אלוקות, שהרי הבריאה מעידה על בוראה,

והוא אשר אמר דוד המלך בתהלים 'קרוב ד' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת' יש לדקדק בלשון למה אמר 'קרוב לכל קוראיו' (תהלים מ"ז פ"ז) מה עניין קירבה וסמיכות אל מי שמתפלל ומבקש מאתו יתברך, אלא הביאור הוא 'קרוב' שהקדוש ברוך הוא מטה אזנו לשמוע את מי שקורא אליו באמת ואין לך קרוב יותר ממי ששומע ומקשיב בכל עת ובכל שעה.

כל פה לך יודה' אבל הם לא מרגישים ולא חיים את זה, מה שאין כן עם ישראל שיש לו נשמה אלוקית, הם חיים כל הזמן את הבורא יתברך, והם מחוברים אליו בהרגש הנעלה ביותר, ולכן 'הן הם יודו' שההודאה שלהם היא אחרת לגמרי מזו של אומות העולם.

ההכרה בשבחיו היא הזכות לבקש צרכינו

המבי"ט ב'בית אלוקים' שואל מה העניין להקדים בתפילה את השבחים לפני הבקשות, הרי זה דומה לאחד שעומד ומשבח את העשיר על גודל צדקו וטוב בניו ומשפחתו ובסוף פושט ידו לבקש ממנו צדקה, וודאי ידמה לעשיר כדברי חנף שכל תכליתם לבקש ממנו את הבקשה, כך גם אנו שמסדרים את השבחים לפני הבקשות.

והביאור הוא שאין השבחים אמורים כלפי מעלה, שהרי מה ייתן לבורא עולמים ומה יוסיף לו מה שבשר ודם אומר לפניו כביכול שבחו, אלא שהשבחים באים לחזק הכרת האדם בגדלות הבורא יתברך, ומתוך ההכרה הזו שאין עוד מלבדו יהא לו זכות שיתקבלו בקשותיו. שעצם ההכרה היא הזכות לבקש על עצמו צרכיו.

וכיוצא בזה מצינו בחז"ל (ברכות נד.) הנכנס לכרך נותן הודאה על העבר וצועק על העתיד. צריך להבין גם כאן צריך להבין למה צריך דווקא בסדר הזה שקודם יודה על העבר ואחר כך יצעק על העתיד, והביאור הוא כפי שאמרנו שקודם שיצעק יש לו לחזק עצמו שהכול מאתו יתברך בזה שיודה לו ויכיר בטובתו ואז יצעק מקירות לבו על העתיד.

עניין ההכרה הוא חיזוק הידיעה שאין הדברים מגיעים דרך הממוצע של הבריאה, אלא הכול מאתו יתברך ממש מידו הפתוחה והרחבה. משל למה הדבר דומה לאדם שהיה שולח מתנות לחברו על ידי שליח, המקבל הודה לשליח כסדר על שליחותו. לימים הגיע אל הנותן וביקש ממנו דבר שנצרך אליו, אמר לו הנותן למה אתן לך ומעולם לא הודית לי על נתיתני. השיב הלה אבל הודיתי לשליח על שליחותו.. כך האדם רגיל להכיר במהלך הבריאה בנוהגו של עולם אבל אינו מחזק את ההכרה שהכול ממנו יתברך ממש, ואינו מודה בלבו למקור ההטבה לבורא יתברך.

מצוי שאנשים מודים לרופא שריפא אותם ושוכחים שהוא רק השליח, ועליהם להודות למקור הטוב שהוא הקדוש ברוך הוא שהוא רופא כל בשר ומפליא לעשות. היה מעשה ברופא גדול אחד שהודו לו על הצלחתו בריפוי חולה, הוא אמר להם 'אני מבקש שלא תודו לי, כי כאשר אני נכשל מקללים אותי, אני לא רוצה את התודות כדי לא לקבל את הקללות' הוא יודע בעצמו שזה לא תלוי בו, דהטוב בא מהקב"ה ומפי עליון לא תצא הרעותעין מהרש"א הוריות י"ב אלא תלוי במעשיו של האדם.

ההכרה בטובת הבורא היא הדבקות בו יתברך

על הפסוק (דברים כ"ט ג') ולא נתן לכם ד' לב לדעת' פירש רש"י: 'להכיר חסדיו ולהידבק בו' דהיינו שהכרת החסדים היא הדביקות בו יתברך. ולכן תחילת תחבולות היצר הרע היא להשכיח מהאדם את ההכרה בזה, כי בזה מתדבק האדם בקונו, והיצר חפץ למנעו מכך. מצאנו זאת על הפסוק (פרשת עקב) 'וזכרת את ד' אלוקיך כי הוא הנותן לך כוח לעשות חיל', כתב בעל ה'אור החיים' 'פירוש, שצריך לתת ליבו על טובתו כי מד' הייתה לו ודבר זה יעירוהו תמיד להכיר בוראו והשגחתו עליו, ותחילת תחבולות יצר האדם להשכיחו דבר זה ייכנס לאבדו'. נמצא שעבודת הדביקות של האדם היא ההכרה בחסדיו וטובתו, ולכן היצר הרע מבקש להשכיחו, כדי שליבו ירחק מהבורא יתברך השם ירחם.

כן מצאנו גם ב'כלי יקר' על הפסוק (כי תבוא) 'הארץ אשר ד' אלוקיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה' לכאורה יש כאן סתירה, מחד נאמר כאן נותן לך, שמשמע לשון מתנה, ובהמשך כתוב 'נחלה וירשתה' מבאר ה'כלי יקר' שאין הדברים סותרים וזה לשונו: 'הארץ נתונה לך במתנה על מנת להחזיר אליך גמולו ולשמור כל מצוותיו' אמנם 'ולבבך לא כן ידמה, אלא וירשתה, שתחזיק בה כיושר כאילו היא ירושה לך מאבותיך'... דהיינו שהיצר הרע משיא את האדם כאילו מה שמקבל אינו מתנה על תנאי, אלא כירושה היא לו, ויכול ללכת בשרירות לבו, שזה כפי שאמרנו 'תחילת תחבולות היצר הרע'.

שלא להיות מחוסר הכרה

יש אדם שהוא ישן, אבל יש מי שנמצא במצב גרוע יותר, הוא מחוסר הכרה. כיצד יודעים עד כמה אדם מחוסר הכרה? אם יביאו לפניו חבר שהכירו לפני כמה שנים ולא יכירו עדיין אין זה ראייה שהוא מחוסר 'הכרה', כי ייתכן ששכח אותו. גם אם הוא לא יזהה את השכן שלו עדיין אין זה ראייה שאבדה הכרתו, היות שיתכן שהוא מטושטש ולכן אינו מכיר. אבל אם יעמידו מול את אביו ולא יזההו, זה כבר ראייה ברורה ש'הכרתו' אבדה. הנמשל הוא האדם אם הוא אינו זוכר את אביו שבשמים מי שכסדר היטיב עמו כגמול עלי אמו, סימן הוא שאבדה הכרתו רחמנא לצלן, וכפי שאמרנו ההכרה בטובו היא הדבקות בו יתברך. ולזה הרי יצרו של אדם מתגבר עליו מאד.

מצוי מאד שאדם שחברו נותן לו מתנה, הוא שם את המתנה בבית גנזיו והדבר נשכח ממנו, אבל בעת שחברו מגיע לבקרו, הוא מוציא את המתנה ומניחו על שולחנו כדי להראות שהוא מכיר טובה על זה ולא נשכח הדבר ממנו. והנה אנו נמצאים בימים שהקדוש ברוך הוא קרוב אלינו ביותר, עלינו לכל הפחות בימים אלו להראות שאיננו שוכחים את המתנות שאנו מקבלים כסדר מאתו יתברך ולחזק ביתר שאת את הכרתנו בזה ובכך להתדבק בו בכל עת ובכל שעה בפרט בהימצאו ובהיותו קרוב אלינו.

אמרו לפני מלכויות

בתפילת ראש השנה ויום הכיפורים נקבעה התפילה של 'אתה בחרתנו מכל העמים', תפילה זו בגלל שאינה מיוחדת לימים הנוראים ייתכן שלא ישימו אליה לב כמו לתפילות שנקבעו במיוחד לימים הנוראים, אבל האמת שהוא דבר שצריך מאד להתחזק בהרגשה הזו, ובמיוחד בימים הנוראים, צריך להרגיש שמחה שהקדוש ברוך הוא בחר בנו מכל העמים, שכולם ברואיו אבל בנו בחר לתת לנו את התורה, ולהיות לו לעם סגולה, זו הרגשה נפלאה שמתוך כל מילארדי ברואיו בחר בנו ובחר בכל אחד מאתנו להיות שייך לעם הנבחר להמליכו ולייחדו, ובימים הנוראים האלו יש לנו להרגיש שמחה גדולה בזה, שאנו זוכים להיות עם ממליכיו ועל כן יש לשים לב להתחזק בזה באופן מיוחד.

הנה מצינו במלכויות שתי הנהגות, האחת הנהגה שהמלך דואג לנתיניו שיהא להם די מחסורם, והשנייה שגוזר עליהם גזירות ומחוקק חוקים ומשפטים. אמנם במלכות בשר ודם מצינו שהמלך מקיים את מלכותו רק בחלק השני של גזירות, ולא בחלק של הטבה. כמו שמצינו בפרעה שנתן ליוסף לדאוג להיות משביר לכל עם הארץ, אבל הוא עצמו התרחק מזה כדי שמלכותו תתכונן רק בשבט חובלים כמו שאמר לו 'רק הכיסא יגדל ממך' (בראשית מ"א מ). דהיינו שפרעה ראה בקיום מלכותו רק על ידי מה שחולק כבוד ויראה לעצמו.

דברים מפורשים מצינו בזה במדרש (פרשת שמות) כתוב שהקדוש ברוך הוא מלך בזה 'שנותן

מכבודו לאחרים' דהיינו שמלכותו מתכוננת על ידי שחלק מכבודו לבשר ודם. ופרעה שאמר ' רק הכיסא יגדל ממך' אינו מלך אמתי. מלך אמתי הוא יהודה שנכנס בעבי הקורה לדאוג לאחיו.

ועל פי זה יובנו דברי רש"י שכתב על הפסוק 'והוא יהיה לכם לאלוקים' (דברים כ"ט י"ב) שהקדוש ברוך הוא 'אינו יכול להיבדל מכם' הביאור בזה הוא שהיות שהמלכות של הקדוש ברוך הוא היא בהטבה שלו, ממילא עם ישראל הם האמצעי לקיום מלכותו בעולם.

הגמרא אומרת (הוריות י"ב ע"א) השתא דאמרת סימנא מילתא לחזי איניש בריש שתא כרת' וסילקא וכו', שואל המהרש"א איך מותר להאמין בסימנים הרי הגמרא אומרת ש'האומר בתי נפלה סימן רע לי' עובר על כל תנחשו אם כן היה צריך לאסור לעשות סימנים? מתרץ המהרש"א שעל סימנים טובים אין את האסור 'בל תנחשו' כי הדברים הטובים הינם מהשפעת הקדוש ברוך הוא מה שאין כן הדברים הרעים 'מפי עליון לא תצא הרעות' הרע אינו מהשפעת הבורא אלא מציאות בפני עצמה, וכן על דברים רעים אסור לעשות סימנים, היות שאינם במהלך של השפעה מהבורא, אבל על דברים טובים אפשר לעשות שכן אדרבה הכול מאתו יתברך.

ולאמור יתבאר שהיות ומלכות הקדוש ברוך הוא היא על ידי שמיטיב עם הברואים ממילא זה נחשב מהשפעתו הישירה מה שאין כן הרע שהוא מהלך שונה לגמרי.

ההמלכה על העולם היא בהמלכת עצמו

במשנה בראש השנה (לב.) כתוב אין פוחתין מעשרה מלכויות. בגמרא מובא דעת רבי יהודה שבפסוק 'זמרו למלכנו זמרו כי מלך כל הארץ אלוקים' נחשב רק להזכרה אחת של מלכות, מבאר רש"י 'זמרו למלכנו לא קחשיב רבי יהודה דלא אמליכתיה אלא על אומה אחת' הרישא של הפסוק הוא המלכה על כלל ישראל, וזה אינו נחשב המלכה, רק הסיפא שההמלכה היא על כל הארץ זה נחשב המלכה.

לכאורה הדברים נסתרים ללשון הגמרא (טז.) בטעם אמירת המלכויות 'אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם' נמצא שהמטרה היא המלכה על עם ישראל, למה אם כן אין נחשבת המלכה על עם ישראל לבד הזכרה של מלכויות?

וצריך לומר שהביאור הוא שוודאי המטרה היא המלכה על עצמו, שזה עיקר קבלת המלכות, אבל הדרך להמליך על עצמו היא לדעת וליטוע אצלו שהקדוש ברוך הוא מלך על כל העולם כולו, ומלכותו בכל משלה.

'אגודה' אחת של נפרדים

בתפילה אנו מזכירים 'ויעשו כולם אגודה אחת' יש לדקדק בלשון 'אגודה אחת' שהנה במעמד הר סיני מצאנו את הלשון 'כאיש אחד בלב אחד' ואילו כאן לא נאמר לשון זה אלא נאמר שה'לעשות רצונך יהיה בלבב שלם' של כל יחיד אבל שכולם יהיו כאיש אחד ולב אחד. ונראה שאגודה פירושו צירוף של יחידים נפרדים, בא הדבר לומר שגם אם הלבבות יהיו חלוקים בעניינים שונים אבל אנו מתפללים שלפחות בדבר זה יהיו כולם מאוחדים 'לעשות רצונך בלבב שלם'.

מישהו שאל איך שייך לבכות בראש השנה הרי כשממליכים מלך צריך לשמוח, אבל האמת שבכי

איננו ביטוי רק של צער, דב"ש ראשי תיבות 'שימה דמעתי בנאדך' (תהלים נ"ו ט) הבכי הוא גם ביטוי להכנעה וביטול וזהו בכי מתוק כמו דבש. 2

אנו מזכירים בתפילה בראש השנה 'אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך' זה מלמד שעבודת האדם היא על ידי התאמצות, אומץ הוא כוח שיש בפנימיות של האדם מעבר למה שהוא רגיל להאמין בעצמו, צריך להוסיף אומץ ולהתעלות לקבוע ביתר שאת חיזוק בלימוד ההלכה שזה מבדיל ומפריש את האדם מן החטא.

יום הכיפורים

תכלית עבודת יום הכיפורים

לכאורה יש להבין מה הוא עניין יום הכיפורים, הרי הקדוש ברוך הוא חותמו אמת, והנה כל שנה אדם מתוודה על חטאיו אבל שב לחטאו לאחר מכן, איך שייך על פי מדת האמת לנהוג את הנהגת התשובה של יום הכיפורים כשבדוע שעוד עלול לשוב לכסלו. ומה שייך הנהגת 'באשר הוא שם' על פי השקפת האמת.

והביאור בזה בהקדים מעשה שסיפר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצוק"ל שהיה קצין אחד שנפל בשבי הרוסי ושנים רבות היה כלוא שם בתנאים הידועים לשמצה באכזריות הנוראה של הרוסים. לימים כאשר השתחרר מן הכלא, שאלו אותו איך החזיק מעמד ואיך לא נשברה רוחו כשנפל מאיגרא רמא לבירא עמיקתא? על זה השיב שכאשר נכנס לבית האסורים ביקש שיביאו לו את בגדי הקצונה שהיה לו ואת הדרגות הגבוהות שהתעטר בהן, ועשה לו מנהג קבוע מידי יום ביומו היה מסתגר בתאו במשך שעה לובש את המדים ומתעטר בדרגות, מביט במראה, הצדיע ואמר לעצמו 'זה מה שאתה באמת ולא מה שלפי שעה'... זה נתן לו את הכוח שרוחו לא נפלה והחזיק מעמד כל אותם השנים.

זהו משל להבנת המהלך של יום הכיפורים, כל יהודי בפנימיותו רוצה לקיים את המצוות ולהתרחק מהעבירות ולהיות קרוב אל הקדוש ברוך הוא בכל עת, אלא מאי 'שאור שבעיסה מעכב' והוא נופל שבי לפני יצרו, אמנם הקדוש ברוך הוא ברא את האדם וברא עמו את היצר הרע, אבל הסכנה העיקרית היא שהאדם ישגה בחטאו ויהא שרוי בחטא עד שיחשוב שכך הוא טבעו ותכליתו, על זה בא יום הכיפורים שהאדם יתבונן על מקומו, יחשב את חשבון נפשו, ילבש את בגדי הלבן, יתנזר מתענוגות הגוף, ויזכיר לעצמו שבן מלך הוא, ויעורר בעצמו את רצונו הפנימי ומה שנפשו כוספת להיות כמלאכים שלא שלטא בהו יצר הרע כלל, שזהו העידון הגדול שבכל העידונים ונפשו כמהה להיות צח ונקי משעבוד היצר הרע, זה מחזיק אותו שלא יפול למצב של נידח מעל הקדוש ברוך רחמנא לצלן. ובזה שנקבע לו בכל שנה ושנה מקום להזכיר לעצמו שהוא בן מלך, זה נותן לו את הכוח שלא להתנתק לגמרי מכוח הקדושה, וזדונות נעשית לו כשגגות, היות שהרי מה שנפל בחטא הוא משום כוח היצר הרע, אשר השיא אותו, ועל זה לא באים עליו בתביעה אם ישמור עצמו שלא להיות לגמרי נידח מלפני ד' יתברך.

תשובה מלשון 'והשיב את הגזילה'

יסוד זה שבפנימיות היהודי הוא כוסף לטוב המוחלט ורק יצר הרע אונסו, מבואר בדברי המבי"ט שכתב שלשון 'תשובה' הוא משורש 'והשיב את הגזילה' שעל ידי שעושה תשובה מחזיר את הנשמה

2 עיין בספר באר משה על שמואל שכתב על הפסוק 'בשמך יגילון כל היום' שהוא ראשי תיבות 'בכיה' הפסוק הזה אומרים אותו קודם התקיעות והוא מרמז שהבכיה היא ביטוי ל'בשמך יגילון' ששמחים בדבקות בבוא יתברך.

הטהורה שבו לשורשה, ומחזיר את פנימיות למקורה הטוב, הוא מחזיר לנפשו את הגזילה אשר גזל ממנו יצרו הרע.

וכיוצא בזה כתב הרמב"ם בהלכות גירושין על מה שאמרו שבית דין כופה לגרש על ידי שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, והרמב"ם מקשה הרי צריך שיהא הגט לדעתו ואם זה בעל כורחו אינו מועיל, אם כן מה נותן לנו שאומר רוצה אני הלא אומר זאת בכפייה לאחר שייסרו אותו, נמצא שהגט ניתן שלא לרצונו והיה צריך להיות פסול. אלא מבאר הרמב"ם שכל יהודי נפשו רוצה ומתאוה לעשות רצון התורה, אלא שיצר הרע אונסו, וזה שכופין אותו ומייסרין אותו, יצרו מתבטל על ידי שבט המוסר, נמצא שכשאומר רוצה אני, אומר זאת מתוך רצונו האמתי והפנימי, שאחר שהרחיקו ממנו את השפעת היצר שב לרצונו האמתי.

וזה מה שמבואר במדרש שלעתיד הקדוש ברוך הוא יאמר לאומות העולם שאמנם ישראל חטאו, אבל כשישראל חטא אין זה כחטאו של גוי, שהגוי חוטא ונפשו שלמה עם זה עד שכל מהותו נעשית קשורה בחטא, אבל יהודי אין חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות של יצר הרע, שכך הוא צורך בריאת האדם שיצר הרע משיאו לחטא, אבל היהודי עצמו לבו בעמו שבפנימיותו משתוקק להתדבק בבורא יתברך ובתורתו, וכל זה הוא מכוח הימים הקבועים לתשובה ולהתבוננות על מעשיו.

לב טהור ברא לי אלוקים

דוד המלך אומר (תהלים נ"א יב) "לב טהור ברא לי אלוקים ורוח נכון חדש בקרבי", צריך להבין חילוק הלשון שעל הלב ביקש 'ברא לי' ועל הרוח ביקש רק 'חדש בקרבי'.

הנה מצינו בחז"ל (ירושלמי פ"ב ה"ו) ששאלו לחכמה ולנבואה מה יעשה אדם שחטא ואמרו נפש החוטאת היא תמות. עד שהקב"ה בעצמו אמר יעשה תשובה ויתכפר לו. ונראה שאין סתירה בין תשובת החכמה למה שהקדוש ברוך הוא אמר, שבאמת הנשמה נשארת לעולם בטהרתה ולכן אין צריך לברוא אותה מחדש, אבל הגוף שהתגשם ונטמא בחטאים צריך לברוא אותו מחדש ובוה צדקו דברי החכמה והנבואה אלא שהקדוש ברוך הוא בעצמו טבע את הכוח הנפלא שהתשובה היא כמו בריאה חדשה.

ובזה ידוקדק לשון התפילה של דוד המלך 'לב טהור ברא לי אלוקים' שבאמת הלב אינו יכול להתחדש מעצמו מהחטא, אלא צריך להחליפו, אבל הקדוש ברוך הוא בכוחו הגדול טבע מציאות של בריאה חדשה על ידי התשובה, אבל 'רוח נכון' הנשמה אינה צריכה בריאה חדשה אלא רק 'חדש בקרבי' רק התחדשות לשוב אל אישי הראשון.

שורש האמונה היא הכרה בטובת הבורא

יסוד ההליכה בשרירות הלב היא ההרגשה שהשפעת הטובה על האדם היא ממנהגו של עולם, והאדם שוכח שכל טובה וטובה מושפעת עליו מהבורא יתברך, והדבר השני היא שהלב מגיס בפחד מהחטא, שהוא מרגיש שהטובה משופעת גם אם חוטא ושני הדברים האלו הם מעיקרי הניסיונות של האדם והחובה שלו להתחזק נגדם ולהשריש את הידיעה שכל טובה וטובה היא מאתו יתברך.

בברכת 'אשר יצר' נקבע הנוסח 'גלוי וידוע לפניך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר להתקיים ולעמוד לפניך' צריך להבין מה שאומרים 'גלוי וידוע לפניך' לכאורה יותר נכון לומר גלוי וידוע לפנינו, שהרי אנחנו מודים ומשבחים על כך. אלא צריך לומר שכל מה שאנו יודעים אינו אלא כטיפה מן הים על גודל החסדים והנסים שבכל פעולה ופעולה של קיום הגוף³, ולכן איננו יכולים להודות רק לפי

3 ידוע מה שמטו משמיה של מרן רבי ירוחם ליבוויץ זיע"א שאילו אדם היה יודע כמה חסדים נפלאו עמו מרגע

מה שידוע לנו אלא לפי מה שידוע לפנינו יתברך.

יותר ממלאכי השרת

החמשה עינויים של יום הכיפורים, מביאים אותנו להתדמות ביום הזה למלאכי השרת שאין להם לא מאכל ולא משתה ולא שאר תענוגות בשר ודם. והנה מצאנו בספורנו בפרשת עקב על הפסוק 'למען ענותך ולמען נסותך להיטבך באחריתך' כתב הספורנו, 'למען ענותך', שתקיימה מעוני כדאגת מי שאין לו פת בסלו. 'ולמען נסותך' אם תעשה רצונו בתתו פרנסתך שלא בצער. 'להיטבך' יותר ממלאכי השרת כראוי למי שמנוסה לפניו.

ואם כן צריך ביאור איך אנו אומרים שביום הכיפורים ביום הקדוש אנו דומים למלאכי השרת, הרי אנו רואים בספורנו שכל השנה צריך להיות יותר ממלאכי השרת?

אלא הביאור בזה שזה וודאי שהעבודה האמתית של האדם הוא מה שעובד דרך המלחמה עם היצר, רק דרך המלחמה עם היצר הוא יכול להתעלות לדרגה גבוהה יותר ממלאכי השרת שאין להם מלחמה עם היצר כלל, כפי שאמרו שהמלאכים נקראים 'עומדים' אבל ישראל נקראים 'מהלכים' כי להם יש מלחמה עם היצר וזה מעלה אותם לדרגה גבוהה יותר מהמלאכים. אבל יום הכיפורים אינו במהלך של העבודה הזו, אלא הוא יום של התנקות מהיצר הרע, ובזה אנו דומים למלאכי השרת שאין להם יצר הרע, והיום הזה הוא נותן את הכוח לנשמה, כדי שתוכל לנצח אחר כל השנה במלחמת היצר. ביום הזה הקדוש ברוך מטהר את ישראל, להזדכך ובזה לשוב ולנצח במלחמה הגדולה של כל השנה. נמצא שהדרגה של יום הכיפורים אינה מכוח עבודת האדם, אלא הוא מכוח עיצומו של יום שיכול להיות מנותק לגמרי ליום אחד מכל המערכה הגדולה של הנשמה מול הגוף, אלא הנשמה מטוהרת לגמרי, וזה מתנה שיש יום כזה, להכשיר את האדם לנצח במלחמת יצרו.

הארה בנעילה

יש להתבונן למה בתפילת 'נעילה' בזמן הנעילה והמרומם ביותר, אנו מזכירים דווקא על עוון הגזל 'למען נחדל מעושק ידינו'? והנראה שהסיבה היא כיוון שיסוד עוון גזל נובע מחסרון אמונה, שהאמונה היא מהכרת השכל אבל הגזל הוא עבירה מעשית של חסרון באמונה, היות שאדם גוזלי כי הוא סבור שמה שיש לשני מגיע לו, אם היה מחוזק באמונה היה יודע שהכל מאתו יתברך, ואין אחד נכוה מחפתו של חברו, ומה שמגיע לו יגיעו בכל אופן.

והיות והאמונה הוא יסוד כל התורה כולה, ועל כן אנו מבקשים מחילה על עוון זה של גזל שהוא העבירה המעשית של חסרון האמונה.

שאכל עד שהתפנה היה שולח מברק הביתה כמו לאחר ניתוח מסובך שברוך השם הכול עבר כשורה. ולאור הנ"ל זהו המכוון בתיבות 'גלוי וידוע לפניך'.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת נצבים תשע"ח

פרשת נצבים

פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט וגו'. ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה ומחה ה' את שמו מתחת השמים. והבדילו ה' לרעה שבטי ישראל ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה. (כ"ט, י"ז, כ').

יש לדקדק שכתחילה בפסוק י"ט כתוב 'הכתובה בספר הזה, ואח"כ בפסוק כ' כתוב 'הכתובה בספר התורה הזה, וצריך ביאור למה שינה הכתוב לשונו.

עוד צריך ביאור דאחר שכבר אמר הכתוב שימחה שמו מתחת השמים, כדכתיב 'ומחה ה' את שמו מתחת השמים, מה הוסיף הכתוב כמה שאמר 'הבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל, ומה יש להוסיף עוד אחר ששמו כבר נמחה מתחת השמים.

ונראה לבאר דשני הפסוקים, איירי משני עניינים שונים, דהנה קודם לכן בפסוק י"ז כתוב 'פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט, והיינו דהכתוב מדבר הכא משני אופנים, אופן אחד של יחידים דהם איש, או אשה, או משפחה, דכולם הם יחידים, ועוד מדבר הכתוב כאן גם מאופן נוסף של שבט שלם, וכמו שכתוב בפסוק 'או שבט, והנה בשבט הרי איתא בגמ' ככבא בתרא דף קט"ז ע"ב, 'גמירי דלא בלא שיבטא, וכן איתא בתורת כהנים פרשת בחוקותי על הפסוק 'זכרתיו להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, דנאמר בזה ברית על השבטים, ששבט שלם לא יכלה כולו.

אשר לפי זה נראה לבאר, דהנה לשון הכתוב בפסוק י"ט הוא 'כי או יעשן אף ה' וקנאתו באיש ההוא, ומבואר מלשון הכתוב, דפסוק זה מיירי מיחידים, וביחידים הקללה היא 'ומחה ה' את שמו מתחת השמים, אבל פסוק כ' דכתיב 'הבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל, אשר מזה מבואר דמיירי בקללה על שבט, ובשבט לא שייך קללה של מחיית שם דהרי גמירי דלא בלא שיבטא, ועל כן בשבט הקללה היא 'והבדילו ה' לרעה מכל שבטי ישראל וגו'.

ולפי זה גם מבואר שפיר החילוק, דבתחילה כתוב 'בספר הזה, ואח"כ כתוב 'בספר התורה הזה, דהנה בגמ' במגילה דף ל"א ע"ב מבואר דחלוקה התוכחה של פרשת כי תבוא, מהתוכחה דפרשת בחוקותי, דהתוכחה דפרשת כי תבא נאמרה בלשון יהודי, והתוכחה דפרשת בחוקותי נאמרה בלשון רבים, והיינו דהתוכחה דפרשת כי תבא נאמרה בלשון יהודי, מיירי מחטאי יחידים, והתוכחה דפרשת בחוקותי נאמרה בלשון רבים, מיירי מחטאי ציבור.

אשר לפי זה יש לבאר, דבפסוק י"ט דמיירי מיחידים, א"כ קאי על התוכחה דפרשת כי תבא שנאמרה בלשון יהודי, לכן נקט הכתוב הלשון 'כל האלה הכתובה בספר הזה, דהספר הזה היינו לספר דברים, ואמר דביחיד יחולו הקללות דפרשת כי תבא, אבל בפסוק דמיירי מקללת שבט, וזה חשיב ציבור וכלל, וכמו שמצינו דעת ר'

יהודה דטומאה הותרה בציבור גם בשבט אחד, וכן מצינו דשבט אחד שהטא בהוראת בית דינו מביא פר העלם דבר של ציבור, ובחטא של ציבור, עליהם חלה התוכחה דפרשת בחוקותי שנאמרה בלשון רבים, והיא הרי אינה כתובה בספר דברים, לכן נקט הלשון 'ככל אלות הברית הכתובה בספר התורה הזה, דהיינו לתוכחה הכתובה בפרשת בחוקותי. [ויעיין באדרת אליהו].

ואמר הדור האחרון וגו' והנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ ההיא וגו'. ואמרו כל הגויים על מה עשה ה' ככה וגו'. (כ"ט, כ"א).

צריך ביאור למה האריך הכתוב כמה שיאמרו הגויים והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה כשיראו את מכות הארץ ותחלוואיה, ומה הנפק"מ כמה שהם אומרים.

ונראה לבאר, דהנה אחר חטא המרגלים, כתוב בפרשת שלח, שאמר משה רבנו אל ה', 'זהמתה את העם הזה כאיש אחד ואמרו הגויים אשר שמעו את שמעך לאמר, מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ וגו' וישחטם במדבר, ומשום טענה זו ביקש משה רבנו, 'ועתה יגדל נא כח ה' וגו', סלח נא לעוון העם הזה וגו', והקב"ה נתרצה בטענה זו, וכדכתיב, 'ויאמר ה' סלחתי כדברך, וכמו שכתב רש"י שם, כדברך, בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת ה'. ומבואר דטענה דחילול השם, מחמת מה שיאמרו הגויים, הוא פתח לסליחה ומחילה.

אשר לפי זה י"ל, דזהו שאמרה תורה, דאמרו כל הגויים והנכרי שיבא מארץ רחוקה, שהעונש בא להם על אשר עזבו את ברית ה', ולא יהא חילול השם בדבר, וממילא לא יהיה כאן פתח למחילה וסליחה, בטענה דחילול השם מחמת מה שיאמרו הגויים, כמו שהיה בחטא העגל, ועל כן כאן לא יאבה ה' סלוח לו.

פרשת וילך

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. (ל"א, י"ט). הרמב"ם הביא מקרא זה ללמוד מצות כתיבת ס"ת, וז"ל בפרק ז' מהל' ס"ת ה"א, מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, כלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו, לפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, עכ"ל. ומבואר בדברי הרמב"ם דאמנם פירוש הכתוב את השירה הזאת, היינו שירת האזינו, אלא דלפי שאין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, בע"כ דהמצוה היא לכתוב את כל התורה.

ויש לעיין בזה אם ר"ל שבאמת יסוד המצוה היא רק כתיבת פרשת האזינו בלבד, אלא דמשום שאין כותבין התורה פרשיות פרשיות, ממילא אין אפשרות לקיום המצוה, אלא ע"י כתיבת כל התורה. או

דמויות שאין כותבין פרשיות פרשיות, ממילא בע"כ דמיקר המצות כתיבה הוא כתיבת כל התורה.

ומלשון הרמב"ם יותר נראה שהמצוה באמת היא כתיבת התורה כולה, שהרי פירש בן את הקרא ועתה כתבו לכם וגו', כלומר כתבו את התורה שיש בה שירה זו. ורק מפרש הטעם, למה מפרש כך הפסוק, לפי שאין כותבין פרשיות פרשיות.

והנה יש להתבונן במצוה זו שכל איש ואיש מישראל מהוייב לכתוב ס"ת לעצמו, אטו כל אחד מישראל ראוי לכך שיצטרך ס"ת שלם לעצמו, ולמה לא סגי בכתיבת התורה שידו מגעת בה.

ויש ללמוד מכך שכל אחד מישראל, יש לו שייכות בכל התורה כולה, ואפילו הפחות ביותר שאין לו השגה רחבה בתורה, אינו יוצא מהכלל הזה, ששייך הוא בכל התורה בשלמות, משום שהתורה כולה היא חטיבה אחת.

ואפשר לומר דזה גופא הוא הביאור בדין אין כותבין את התורה פרשיות פרשיות, דמשום שאי אפשר ללמוד את התורה באופן שלומד רק חלקים ממנה, כי כל חלק משלים את שאר החלקים, ואי אפשר לחלק בלי השלמת השאר.

וכמו דאמרינן בתפילה זכה 'על כ"ב האותיות שבהם ארנת את התורה, והיה אאמור"ר הגאון זצ"ל אומר בשם המשגיח רבי ירוחם זצ"ל דהפירוש בזה שמדמה את התורה שהיא כמו אריג, שכשם שאריג מתהווה ע"י שכל חוט מחויק ואוחז את שאר החוטים, והם תפוסים זה בזה, כך היא גם התורה, שכל חלק וחלק מהלקיה מעמיד ומשלים את כולה, עד שמשפטיה צדקו יחדיו, ותורת ה' תמימה.

ובכתר ראש מובא שכאשר הגר"ח מוואלוז'ין היה צריך לברר איזה דבר הלכה, היה הוזר על כל הש"ס ג' ימים, ולא הסתפק בלימוד אותו ענין שנזקק לו בלבד, ומשום שמכל מקום בש"ס יכול להיות ראיות גם לענין המסויים שעסק בו.

וכן פעם אחת ישב הגר"ח מוואלוז'ין עם תלמידיו ואמר להם שאפשר להתיר עגונה על פי הלכה בהלכות סוכה, ושאל להדדס האם ידעו מהי ההלכה. הרי שהתורה ארוגה וכל חלקיה מעמידים זה את זה.

והגר"א אמר שאע"פ שפעמים נראה שיש סתירה בין ההלכה לקבלה, כגון בתפילין דר"ת, אבל באמת אין זה אלא מחסרון הכנתנו, אבל אליבא דאמת אי אפשר שיהיו דברי תורה סותרים זה לזה, אלא אדרבה משלמים זה את זה.

מי חכם ויבן אלה נכון וידעם כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם. (הפטרה לשבת שובה).

לפי פשוטו מייירי הפסוק על מצות תשובה דבזה איירי הפסוקים שלפני זה. [אמנם בגמ' בנזיר דף כ"ג. דרשו מקרא זה על כל המצוות, עיי"ש].

ונראה לפרש בזה עפ"י מה דאיתא בירושלמי (מכות פ"ב ה"ו), אמר רב פנחס טוב וישר וכו', שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו, א"ל הטאים תרדוף רעה וכו', שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו, א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו, היינו דכתיב על כן יורה הטאים בדרך, יורה לחטאים דרך לעשות תשובה, עכ"ל הירושלמי, ומבואר מדברי הירושלמי דלפי החכמה אין תקנה לחטא, והקב"ה חידש דרך של תשובה, וע"ז אמר הכתוב דהקב"ה הוא טוב וישר, דהוראת דרך התשובה ותיקון החטא נקראת טוב וישר. וכ"כ רבנו יונה בשערי תשובה (שער א' אות א') ז"ל שהתשובה היא מן הטובות אשר הטיב השי"ת עם ברואיו לרוב טובו וישרו והביא ע"ז את הפסוק הנ"ל דטוב וישר ה' על כן יורה הטאים וגו'.

ולפי זה יתבאר הכתוב דאמר הנביא, מי חכם ויבן אלה נכון וידעם, היינו דענין זה של תשובה אינה עפ"י שורת החכמה, דהרי עפ"י חכמה אין תקנה לחטא ע"י תשובה, רק דישירים דרכי ה', היינו דממדת ישרו של הקב"ה נתן לנו דרך תשובה, וכמבואר בירושלמי שעל שם תקנת התשובה נקרא הקב"ה טוב וישר.

ובזה יש לבאר גם מה דנקט לשון 'דרך' על ענין תשובה, דכמבואר בירושלמי דהתשובה נקראת דרך לחטאים, וכדדריש הפסוק 'יורה הטאים בדרך', יורה לחטאים דרך לעשות תשובה, והיינו דנקט הכא דהתשובה נקראת דרכי השם.

ולפי זה יש לבאר גם המשך הפסוק דכתיב 'וצדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם', אשר צריך ביאור איזה מכשול לפושעים יש במצות התשובה.

והנה יעויין שם בדברי רבנו יונה (שם אות ב') דהחוטא המתאחר מן התשובה יכבד עונשו מאד בכל יום אחרי אשר ידע כי יצא הקצף עליו ויש לו דרך מנוס ולא נם, והמשיל זה לכת של ליסמים, עיי"ש. וא"כ נמצא דע"י שהקב"ה היטיב עמנו ונתן לנו דרך תשובה על ידי זה גופא יכבד העוון והעונש אם לא ישוב האדם. ולפי זה מבואר היטב הא דכתיב דפושעים יכשלו בהם, שלפושעים יחא מכשול ממצות התשובה, דהפושע המתאחר ונמנע מלשוב בזה גופא יכבד עונשו, וזהו דפושעים יכשלו בהם, דע"י שניתנה תשובה, ממילא מי שאינו שב נכשל בזה.

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמכר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה - קרית הישיבה"
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-1-5-5-1 (מס' הדיש)

ניתן לקבל את השיעור במייל: 5703353@gmail.com

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

ר"ה י"ב תשע"ט

ראש השנה

וכל באי עולם יעברון לפניך וכו' ותחתוך קצבה לכל בריותיך.

הדברים האלו מוסבים ע"ד המשנה בר"ה דף ט"ז ע"א, בארבעה פרקים העולם נידון, בפסח על התבואה, בעצרת על פירות האילן, בראש השנה כל באי עולם עוברין לפני כבני מרון, ובחג נידונין על המים.

והנה צריך ביאור שינוי הלשון והענין במשנה, דבהשלושה פרקים אמר על מה נידון העולם, ואילו לגבי ראש השנה לא אמר על מה נידונין, רק אמר מי נידון, שכל באי עולם נידונין.

והנה הר"ן שם הקשה הכיזון שהאדם נידון בר"ה על כל מאורעותיו ותבואותיו ופירותיו, א"כ איך נידון בפסח על התבואה ובעצרת על הפירות, הרי כבר נידון על הכל בר"ה. ותירץ הר"ן דבשלושה פרקים הדין הוא לכל העולם בכלל, אבל בראש השנה כל באי עולם עוברין לפני אחד אחד, וגורזין עליו חלקו מהדברים הללו.

ולפי דבריו מובאר היטב דברי התנא, דבהשלושה פרקים נקט העולם נידון, דזהו דין כללי על כל העולם, אבל בראש השנה הוא דין פרטי על כל יחיד על חלקו מהדברים הללו, וזהו שלא אמר על מה נידונין, דנידונין על הכל, רק אמר מי נידון.

ולפי זה יש לבאר דזהו שאומרים 'וכל באי עולם יעברון לפניך כבני מרון וכו', ותחתוך קצבה לכל בריותיך, דבראש השנה הדין הוא על הקצבה שכל אחד ואחד מקבל מתוך מה שכבר נגזר על כל העולם בשאר הימים שהעולם נידון בהם.

הפזותה שער לדופקי בתשובה.

יש לומר בזה עפ"י מה דאיתא בחז"ל פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, וזהו 'שער', היינו השער הגדול כפתחו של אולם, ודופקי בתשובה היינו כדפיקה בעלמא, ור"ל דבשביל שהקב"ה יפתח את השער הגדול, אין צריך אלא דפיקה גרידא, וכבר הקב"ה פותח פתח כפתחו של אולם.

אשר בקהל עם אשירה עויו אביעה רננות בעד מפעליו.

יש לפרש כפילות הדברים, ד'אשירה עויו' ו'אביעה רננות', על פי מה שביאר בחידושי מרן רי"ז הלוי על הכתוב בתהלים 'שירו לה' שיר חדש', דתרי מיני 'שירות איכא, דיש שירה שהיא שבח והלל על גבורות ה', ויש שירה שהיא הודאה ושבח על הטובות שמקבל.

ועל פי זה יש לפרש, דזהו דנקט הכא תרתי, ד'אשר בקהל עם אשירה עויו', זהו שבח והלל על גבורות ה', דעויו היינו כוחו וגבורתו. ו'אביעה רננות בעד מפעליו', היינו הודאה על הטוב שעשה לנו, וזהו בעד מפעליו, דמפעליו היינו פעולותיו שפעל עמנו שהיטיב לנו, וע"ז באה ההודאה והשבח.

אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמם וכו', ונגלית עליהם בערפלי טוהר.

היינו הערפל שהיה במתן תורה, כמו שכתוב שבעת מתן תורה היה הושך ענן וערפל. אך צריך ביאור מה הכונה ערפלי 'טוהר'.

ובפשטות הכונה לטהרה רוחנית. ויש לומר דנכלל בזה גם טהרה

מקבלת טומאה, והוא על פי דברי הגמ' בסוכה דף י"א ע"ב, דענני כבוד אינם מקבלים טומאה, ויש לומר דזהו הכוונה 'בערפלי טוהר', שהם טהורים מקבלת טומאה.

גם כל העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך.

צריך ביאור מאן נינהו בריות בראשית שעליהם אומרים שחרדו בעת מתן תורה.

ויש לומר הפירוש, דהנה במתן תורה כתוב בפרשת יתרו (י"ט, י"ט), 'ויחרד כל ההר מאד', והנה איתא בגמ' בברכות דף נ"ד ע"א, דעל ההרים ועל הגבעות מברך עושה מעשה בראשית, הרי ההרים וגבעות מיקרי מעשה בראשית, ויש לומר דזהו ובריות בראשית חרדו ממך, דזה קאי על ההרים והגבעות שחרדו מפני ה' במתן תורה.

והנה בנביא שופטים (פרק ה') כתוב, 'ה' בצאתך משעיר ארץ רעשה גם שמים נטפו הרים נזלו מפני ה' זה סיני, וזה קאי על מתן תורה, וכמו שפירש רש"י שם. ומבואר דארץ רעשה וחרדה, והרים נזלו, ושמים נטפו, וכל אלו חשיבי בריות בראשית, וכל אלו חרדו מפני ה' במתן תורה. ויש להוסיף דהא דאיתא בפסחים דף קיח. דהקרא דכתיב ההרים רקדו כאלים גבעות כבני צאן, קאי על מתן תורה, כל זה הוא מכלל החרדה שחרדו ההרים.

בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה'.

צריך ביאור למה שינה הכתוב, דבחצוצרות הזכיר את הכלי, ובשופר הזכיר את הקול, ולא אמר בשניהם בשווה, או בחצוצרות ושופר הריעו, או בקול הצוצרות וקול שופר הריעו.

והנה בנפש החיים (שער ב' פי"ד) כתב, שדיבור האדם נקרא נפש, שבכל דיבור שהאדם מוציא מפיו יוצא מפיו רוח והבל הלב, וכל תיבה היוצאת מפיו היא כח וחלק מנפשו. ואולם זה הוא עצם הדיבור, אבל גמר הדיבור, הוא בכלי המעשה של הפה, שמחתך הדיבור ומוציא מלים ואותיות, וזה הוא דבר גשמי ככל פעולות האדם.

ונראה דתקיעת שופר עניינה הוא שאין בה אלא חלק זה של עצם הדיבור שיוצא מפיו רוח והבל הלב, וע"י מחיצות השופר הוא נשמע, ועניינו שהוא השמעת קול זעקה מעומק נפש האדם בלי תערובת פעולה גשמית, אלא קול רוחני בלבד.

ולפי זה יש לומר, דזהו הטעם דשינה הכתוב מחצוצרות לשופר, דבחצוצרות נקט להכלי, ובשופר נקט להקול, דבחצוצרות שהוא כלי שיר, והכלי מסייע בגוף הקול, לכן נקט להכלי, משא"כ בשופר, דעצם הקול הוא מהאדם לבד, ורק שעי" מחיצות השופר הוא נשמע, לכן נקט לקול שופר, שזהו העיקר בו ולא הכלי.

והנה במקדש דוד (סי' נ"ד ג') הביא מתוספתא, דשופר אינו מקבל טומאה, והקשה דמאי שנא שופר מכינורות ונבלים דמקבלים טומאה, דגזרו בכלי שיר שמקבלים טומאה.

ולפי המבואר יש ליישב, דשופר שאני משאר כלי שיר, דהשופר אינו מכלל כלי שיר, שאינו מסייע לעצם הקול, ואינו אלא משמיע את קול האדם.

יום הכיפורים

קל מלך יושב וכו' עושה צדקות עם כל בשר ורוח וכו' קל הורית לנו לומר שלש עשרה וזכר לנו היום ברית שלש עשרה.

יש לומר בזה, דהנה ענין התשובה, הוא שייך גם באומות העולם, וכמו דמצינו אצל קין, ואצל אנשי נינוה, ששלח להם הקב"ה את יונה הנביא להזהירם על התשובה, וגם מדות של רחמים ישנם אצל אומות העולם, וכמו שכתוב בנביא יונה, 'כי ידעתי כי אתה וגו' הנון ורחום ארך אפיים ורב חסד ונחם על הרעה, אבל לעם ישראל נוסף ענין מיוחד בפני עצמו, של כריתת ברית על י"ג מידות של רחמים, שכריתת כרותה להם שאינן חוזרות ריקם, וכמו דאיתא בגמ' בראש השנה דף י"ז ע"ב, אמר רב יהודה ברית כרותה לי"ג מידות, שאינן חוזרות ריקם, שנאמר הנה אנוכי כורת ברית, ועיי"ש בפירוש רש"י שכתב 'ברית כרותה לי"ג מידות הללו שאם יזכרום ישראל בתפילות תעניתם אינן חוזרות ריקם, וכריתת ברית זו, היא מיוחדת רק לישראל לבד, ולא לשאר אומות העולם, וכמו שכתוב בפסוק שכריתת ברית זו היא נגד כל עמך אעשה נפלאות, אשר לא נבראו בכל הארץ ובכל הגוים וגו', וכמבואר כל זה בחידושי מרן ר"ז הלוי בפרשת ואתחנן.

אשר לפי זה יש לפרש סדר התפילה, דבתחילה אומר, 'עושה צדקות עם כל בשר ורוח, לא כרעתם תגמול', וזה כולל גם את אומות העולם, דגם בהם שייך ענין התשובה, וגם עמהם יש הנהגה במדות של רחמים, ואח"כ אומר 'קל הורית לנו לומר שלשה עשרה, וזכר לנו היום ברית שלשה עשרה', דזה קאי על הכריתת ברית על י"ג מידות, דזה הוא דוקא לנו, היינו דברית זו היא רק לנו לישראל.

ועד"ו יש לבאר גם מה שאומרים, 'קל ארך אפים אתה ובעל הרחמים נקראת ודרך תשובה הוריתך, גדולת רחמך והסדיק תזכור היום ובכל יום לזרע ידידך', והיינו דבאמת המדות רחמים של ארך אפיים ודרך תשובה, הם דברים ששייכים בכל אומות העולם, אבל גדולת רחמך והסדיק, זה קאי על הכריתת הכרותה לי"ג מידות, שזהו

גדולת הרחמים, זה הוא רק לישראל, וזהו שאומר גדולת רחמך והסדיק תזכור לזרע ידידך דווקא.

וכך היתה תפילתו של כהן גדול בצאתו מבית קודש הקדשים.

והיינו שהיה מתפלל רק אחר שיוצא מבית קודש הקדשים, וזהו כדאיתא בגמ' ביומא דף נ"ב ע"ב, ומתפלל תפלה קצרה בבית החיצון.

ויש לעיין בטעם הדבר אמאי צריך להמתין מלהתפלל עד שיצא מקודש הקדשים, והרי שהה בקודש הקדשים עד שנתמלא כל הבית כולו עשן, וא"כ הרי בזמן ששהה בפנים היה יכול להתפלל, והרי כשהתפלל בבית החיצון לא היה מאריך בתפלה, כדי שלא להבעית את ישראל, וא"כ בודאי שהיה מן הדין שיתפלל כבר בעת ששהה בתוך קודש הקדשים, ולא להמתין עד שיצא.

ויש לומר, דהנה גמר מצותה של הקטורת הוא כשנתמלא כל הבית עשן, כדכתיב בקרא 'זכסה ענן הקטורת את הכפורת' וכל זמן שלא נתמלא הבית עשן, לא נשלמה מצות ההקטרה.

אשר לפי זה י"ל, דכל זמן שלא נגמרה מצות הקטורת, גם לא נשלמה כפרת הקטורת וריצויה, ובגמ' ביומא דף מ"ד ע"א מבואר דהקטורת באה לכפר כפרה שששה לו ולאחיו הכהנים ולכל קהל ישראל, וא"כ יש לומר דמשום הכי לא התפלל בעודו שוהה בתוך קודש הקדשים, דעדיין לא נתמלא הבית כולו עשן, ואם כן לא נשלמה ההקטרה, וע"כ היה ממתין עם תפילתו עד שתגמר ותושלם כפרת הקטורת, דאז הוא הזמן הראוי לתפילה.

כורד הנתון בתוך גנת חמד.

הנה כל העניינים הנזכרים הם עניינים רוחניים, וצריך לבאר מאיזה וורד ומאיזה גינה מיירי.

ויש לומר דקאי על הורדים שיש בגן עדן, כדאיתא בגמ' בבבא בתרא דף פ"ד ע"א, דחמה סמקא בצפרא דחלפא אבי וורדי דגן עדן, הרי דאיכא וורדים בגן עדן, וזהו שאומר דמראה הכהן גדול בצאתו מבית קודש הקדשים היה כמראה וורד שבגן עדן, וזהו 'גינת חמד' דהיינו גן עדן.

בחינת מרן הגר"ח זיע"א בגיל פעוט, עוד קודם שידע לקרא, סיפר לו אביו רבנו ח'בית הלוי את כל מעשה כבשן האיש בארוכה, איך שזרק נמרוד את אברהם אבינו לתוך כבשן האש, והקב"ה שמרו, ונעשה לו נס, שבאו מלאכים והצילוהו, לכשסיום ח'בית הלוי את סיפור הדברים, החל מרן הגר"ח לבכות בכי גדול, למראה בכייתו, אמרו בני ח'בית ל'בית הלוי', שכפי הנראה שילד נשאר ילד, כרוצים לומר שבכיותו היא משום התרגשותו מפחד המעשה שזרקו אדם לתוך כבשן האש.

נענה ח'בית הלוי ואמר להם, לא, לא משום כך הוא בוכה, לפליאתם, קרא ח'בית הלוי, לרבי חיים, ושאל אותו, 'חיים, מפני מה אתה בוכה?', השיב לו הילד הפעוט, הרי אתמול אבא סיפר לי את כל מעשה עקידת יצחק, והוקשה לי, דאמנם אברהם אבינו נצטווה לעקוד את יצחק בנו, אבל מכל מקום כיון שזה דבר קשה מאוד, שאב ישחוט את בנו, אם כן הרי יכול היה אברהם אבינו לקיים זאת ע"י שליח, ולמה לא שלח שליח, ותירצתי לעצמי, הוסיף הילד הפעוט, דמפני שמצוה בו יותר מבשלוחו, על כן רצה אברהם אבינו להדר לקיים המצוה בעצמו, ולא ע"י שליח, אבל היום שמיפרת לי את מעשה כבשן האש, הוקשה לי מאוד, דלמה שלח הקב"ה מלאכים להציל את אברהם אבינו מהכבשן, ולמה לא הצילו הקב"ה בכבודו ובעצמו, כמו שאברהם אבינו קיים זאת בעצמו, ולא ע"י שליח, ומחמת שהוקשה לי כן, פרצתי בכבי.

אמר לו ח'בית הלוי, צדקו דברך בנו, אבל התירוץ על פליאתך היא, שאת הזכות הזו שעקד אברהם אבינו בעצמו, שומר הקב"ה לישראל לסוף הגלות, שיבואו זמנים שכלל ישראל יצטרכו לגאולה, אבל לא יהא להם שום זכות עצמית להגאל, ואז הקב"ה בכבודו ובעצמו יוציא ויגאל את ישראל מגלותם, וזה יהיה בזכות שאברהם אבינו עקד את יצחק בעצמו ולא ע"י שליח.

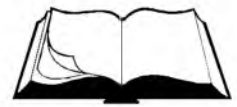
הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעשי"ק בישיבת "עטרת שלמה - קרית הישיבה"

את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון

5703353@gmail.com : 03-6171001-1-1-5-5-1 (מס' הדיש)

מִיָּה הַיּוֹם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

גליון 347 **סליחות, ראש השנה, צום גדליה** תשרי תשע"ט

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

עניני סליחות

העברת ס"ת לצורך סליחות

שאלה: האם מותר להעביר ס"ת לחדר שמתפללים בו סליחות כדי שיהיה שם בשעה שפותחין הארון ל"שמע קולנו" ו"אבינו מלכנו"?
תשובה: כל שהוא צורך הציבור מותר להעביר ס"ת, דנחשב לדבר מצוה לכבוד התפילה (הגר"נ קרליץ שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א, וע"ע משנ"ב סי' קיד ס"ק ט').

ראש השנה

אכילת סימנים

כתוב בשו"ע (סי' תקפ"ג י"א וזהו לשון גמי הוריות י"ב): יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא וכו', דהיינו אכילת הסימנים. ויש להעיר מהו לשון "יהא רגיל", אם אוכל רק בלילה הראשון אלא משמע שיש לעשות כן גם בלילה השני (כן מדייק ה"בן יהודע"י). וכ"כ בשע"ת סי' ג' בשם "אלה רבה" ומח"ב להחיד"א) וגם בסעודת היום יש מקום לאכול הסימנים הנזכרים לאכילה בליל ר"ה אם יש לו ורוצה בכך ("מטה אפרים" סי' תקצ"ז סעיף ד').

סימנים עם חשש תולעים

שאלה: בכמה מהסימנים יש חשש תולעים וקשה בנודקם, מה צריכים לעשות?
תשובה: אע"פ שאין לאוכלם מ"מ יניחם לפניו ויאמר את ה"ייהי רצון", רק על ראייתם, מכיון שאין זו ברכה אלא תפילה בלבד ובקשת רחמים, שאפשר לאומרה אפילו בלא אכילה וראיה ("כף החיים" סי' תקפ"ג ס"ק ו').

ברכת "העץ" בקינוח הסעודה (בליל ראש השנה)

בירך "העץ" בתחילת הסעודה על הרימון או התפוח, אם אח"כ מביאים לקינוח עוד פירות, ובעה"ב שידע מכך והיה דעתו עליהם, לא מברך עליהם, וכמו כן כל המסובים, אע"פ שלא ידעו כלל מה יביא בעה"ב בסוף הארוחה, ולא היתה דעתם על זה, מ"מ אתכא דבעה"ב שמכו, ואין צריך לברך על הפירות (ע"י שו"ע סי' קע"ט סעיף ה').

"שהחיינו" על מיץ פירות

שאלה: האם אפשר לברך "שהחיינו" על מיץ פירות (אם עדיין לא אכל את הפרי) או שמא מכיון שברכתו "שהכל", משום שהוא זיעה בעלמא ולא עצם הפרי, אי אפשר לברך עליו "שהחיינו"?
תשובה: ברכת "שהחיינו" תלויה בשמחת האוכל ולא בשם "פרי", שהרי גם על כלים חדשים מברכים "שהחיינו", וא"כ כיון דסו"ס המיץ הוא חדש אצלו, ואפילו אם אין עליו דין "העץ", אפשר לברך עליו ברכת "שהחיינו" (הגרא"ל שטינמן זצ"ל, והגר"ח קניבסקי שליט"א). אמנם אם לא ניכר על המיץ שהוא מפרי חדש א"ע לברך עליו "שהחיינו" (כמשי"כ במשנ"ב סי' רכ"ה ס"ק ט"ו לגבי יין).

איזו תפילה עדיפה

חולה שקשה לו להתפלל את כל התפילות שמתפללים בראש השנה, ויכול להתפלל רק תפילה אחת, צריך להתפלל תפילת מוסף, מפני שבתפילה זו כלול גם מעין תפילת שחרית, וגם ברכות של מלכויות, זכרונות ושופרות (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

שתיית מים לפני התפילה

אלו שלא עושים קידוש לפני התקיעות, ראוי לכתחילה לשתות מים לפני התפילה כדי שלא יתענו עד לאחר חצות היום. (וע"י משנ"ב תקפ"ד סי' ק"ה, ו"ערוך השולחן" סי' תקפ"ח סעיף א', וב"אלף למגן" סי' תקצ"ב ב', וספר "דרכי יוסף צבי" סי' ה').

ניגון באמצע הקדיש

כתב במשנ"ב (סי' נ"ו ס"ק ב' וסי' קכ"ד ס"ק ל"ה), שאם החזן מאריך בניגון של "וואמרו אמני", יאמרו הקהל מיד "אמן" כי הניגון הוא

הפסק, וצריך לענות מיד לאחר בקשת "ובזמן קריב", או אחר תיבת "דאמירן בעלמא", ע"י שם. ולפ"ז העירו על מה שבישיבות הקדושות נוהגים בשחרית של הימים הנוראים להאריך בניגון לאחר "בעגלא ובזמן קריב" וכן בנעילה של יום כיפור, ויש להיזהר בזה (הגר"ח קניבסקי שליט"א). וכבר כמה שנים שבישיבת פוניבז' נוהרים לעשות את הניגון אחרי מילת "בעגלא" ואח"כ החזן ממשיך "ובזמן קריב". וי"א שאין זה נחשב כלל 'מאריך בניגון' משום שזה הנוסח ומותר לעשות כן (הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל).

תקיעות

השתנה הקול באמצע התקיעה

איתא בשו"ע (תקפ"ו ו) כל הקולות כשרים בשופר, ע"כ. ולפ"ז ה"ה כן אם תוך כדי התקיעה השתנה הקול מעב לדק או לצרוד או מקול חזק לקול חלש, ואף אם חוזר חלילה לקול חזק כשר, כיון שנשמע הכל ברצף אחד בלי הפסק ("ארחות רבינו" ח"ב עמ"י קפ"ג בשם מרן ה"חזון איש" ובעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, שלא הקפידו על כך, וע"י ספר "קיצור הלי מועדים" עמ"י נ"ה שכך משמע ב"לקט יושר" עמ"י קכ"ה). אמנם היו גדולים שדקדקו שיהיה הקול ישר מתחילתו ועד סופו, ואם היה משתנה באמצע היו מצווים לתקוע שנית (מהר"ל דיסקין זצ"ל, מובא בספר "שאלת שלמה" ח"ב סי' נ"ה). אבל רוב ישראל לא נהגו לדקדק בכך, ומ"מ נכון שבעל התקוע ירגיל עצמו לתקוע בקול אחד מתחילה ועד סוף (ע"י "אשל אברהם" תניא סי' קי"ב, ובספר "מועדים וזמנים" ח"א סי' ה').

הפסיק באמצע תקיעה או תרועה

איתא בשו"ע (תקפ"ד ז') ג' שברים צריך לעשותם בנשימה אחת, וכתב ב"שו"ע הרב" (סעיף ד' וחי') שה"ה כל תקיעה וכל תרועה חייב לעשותם בנשימה אחת. והנה מצוי שבאמצע שתוקע, אינו מצליח להשמיע קול שופר, ויוצא נפיחה של אויר בעלמא לתוך השופר, ושוב חוזר ומשמיע קול שופר (וזה מצוי בתרועה), אם יש בו שיעור כדי נשימה נחשב כהפסק.

תוקע תרועה קצרה

שאלה: בתקיעות של תשר"ת או תר"ת עשה תרועה של ג' נקודות ונפסק, האם מספיק לחזור ולעשות תרועה חדשה?
תשובה: בשו"ע (תקפ"צ סעיף ג') יש ב' דעות מהו שיעור תרועה, ולפי דעה ראשונה שיעור תרועה הוא ג' כוחות, ע"י שם. וא"כ בנ"ד מעיקר הדין יצא, אמנם לכתחילה חוששין לדעה שנייה לעשות תרועה של ט' כוחות (משנ"ב ס"ק י"ב).

ולכן לא מספיק לתקוע תרועה שלימה פעם שניה, דנמצא שעשה פעמיים תרועה שנחשב להפסק (שו"ע שם סעיף ה', ומשנ"ב סי' תקפ"ח ס"ק ח'), ולכן עליו לחזור על כל השורה, ותוקע עוד פעם מתקיעה ראשונה.

חסרה תקיעה באמצע

שאלה: לאחר שגמרו את כל שלושים התקיעות, העירו כמה מהשומעים שבתשר"ת השני, הבעל תוקע עשה רק תקיעה אחת בין השני לשלישי, מה עליו לעשות?
תשובה: נמצא שחסר תשר"ת אחד, לכן יש לחזור ולתקוע עוד פעם אחת תשר"ת, ואין זה מעכב מה שעשה תשר"ת ותר"ת באמצע, העיקר שלא להפסיק באמצע תשר"ת עצמו.

טיפול במתעלף לפני התקיעות

שאלה: מעשה באחד מבתי הכנסת, לאחר שבירכו על השופר (ב' ברכות) התעלף אחד מהשומעים, כולם צעקו ו"הצלה" הגיעו, ורק לאחר כעשר דקות רצו לתקוע, האם צריך לחזור ולברך?
תשובה: אלו שדיברו, מכיון שזה בין הברכה לתחילת המצוה (אע"פ שהיה אונס ואפילו פקוח נפש סו"ס זה שלא לצורך המצוה) צריכים לחזור ולברך, ולכן צריך אחד לברך ולהוציא את כולם בברכה, ובנ"ד הבעל תוקע שחייב ולא דיבר, לא יברך, אלא יבקשו מה"מקריא" שיברך להוציא את כולם.

שמיעת תקיעות שופר באמצע שמו"ע

מי שנמצא באמצע שמו"ע של מוסף, והשי"ץ כבר תוקע, יפסיק

וישמע התקיעות, ואין בזה חשש הפסק, וגם יוצא בזה ידי חובתו (שו"ת אגרות משה" או"ח ח"א סי' קע"ג).

הפסיד חלק מתקיעות דמעומד

מי שהלך לצרכיו בשעה שתקע הש"ץ תקיעות דמעומד, אינו צריך להשלים אח"כ, כי תקיעות אלו נתקנו לציבור ולא ליחיד (ע"י "חזון איש" או"ח סי' קל"ז ס"ק ד').

"אשר יצר" ותהילים בין התקיעות

מותר לברך ברכת "אשר יצר" לפני גמר התקיעות דמעומד ואי"ז הפסק, (מנחת יצחק ח"ד סי' מ"ד, "שבט הלוי" ח"ז סי' ע"ט). וכן מי שגמר שמו"ע של לחש יכול לומר תהילים ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קצ"א שכן נהג בעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל, והגרי"ש אלישיב זצ"ל).

חיוב חינד

שאלה: ילד בן תשע שנים חולה, ואינו יכול ללכת לביהכ"נ בראש השנה, מה הדין לענין תקיעת שופר?

תשובה: מצות שופר הוא חיוב על כל אחד ואחד, ולכן היות שהגיע כבר לגיל חינד חייב עכ"פ מדרבנן לשמוע שופר, ואביו יתקע עבורו, ואם לא יכול לתקוע, יביא אחר לביתו שיתקע עבורו.

לומר לאביו מה להתפלל

שאלה: המתפלל ליד אביו שהוא זקן, וצריך לומר לו מה להתפלל (ולא מספיק להראותו בפנים), האם מותר גם באמצע תקיעות דמעומד?

תשובה: איתא בשו"ע (סי' תקצ"ב ג') לא ישיח לא התוקע ולא הציבור בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, אבל מענין התקיעות והתפילות לא נחשב הפסק. וכן כל סוגי התפילות לא נחשבות כהפסק. וכן מי שגמר שמו"ע של לחש יכול לומר תהילים ("ארחות רבינו" ח"ב עמ' קצ"א, שכן נהג בעל "קהילות יעקב" זצ"ל, הגרי"ש אלישיב זצ"ל). וכן מותר לומר ברכת "אשר יצר" (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ג סי' מ"ד, ושו"ת "שבט הלוי" ח"ז סי' ע"ט).

וכן לעזור לאביו בענין התפילה בודאי נחשב צורך, ומותר לומר לאביו מה להתפלל (הגרי"ש קרליץ שליט"א).

הבאת שופר לחולה בראש השנה

שאלה: חולה שנמצא בבית חולים וסיכס עם חברו שיבוא בראש השנה לתקוע לו בשופר ע"י עירוב תחומין שיעשה מערב יו"ט, ובדרך לבית החולים יעבור דרך הבית של החולה לקחת את השופר לו המונח שם כדי לתקוע בו, האם אפשר לעשות כן?

תשובה: יש דין שכליו של אדם ה"ה כמו בעליהם, וכל מקום שלבעלים מותר ללכת מותר להביא את כליו לשם, וכמבואר בשו"ע (סי' שצ"ז סעי' ג'), ולכן לבעל תוקע שיעשה עירוב תחומין מותר ללכת לבקר את החולה עפ"י ההיתר של העירוב שיעשה, אבל הוא לא יוכל לקחת עמו את השופר של החולה, היות שלגבי החולה הוא מחוץ לתחום, ואסור לאדם אחר לקחת חפצו לשם. וא"כ לא יכול הבעל תוקע להביא לחולה את השופר שלו, כיון שיש בזה איסור תחומין.

אולם יש לדון דאיתא בשו"ע (שם סעי' י"א) השואל כלי מחברו בערב יו"ט אפילו לא לקחו אלא בליה, הר"ז כרגלי השואל, ומפי' המשנ"ב אפילו שלא משך את הכלי מערב יו"ט ועדיין לאו ברשותיה, מ"מ כיון שהבטיחו לשאלו, לענין עירוב נחשב כברשותו, ע"י שם. ולפ"ז כיון שהחולה כבר אמר לבעל תוקע שיקח את השופר ביו"ט שמא נחשב ברשותו מערב יו"ט, והר"ז כרגלי הבעל תוקע.

ואמנם י"ל שכאן לא נחשב הבעל תוקע כשואל, מכיון שהרי הוא מביאו לצורך הבעלים ותוקע לצורך הבעלים, ואין זה נחשב כשואל, נמצא שבין השמשות של יו"ט הוא עדיין ברשות החולה ואסור לו להביא את השופר עמו לבית החולים.

כריעה בתפילת "עלינו"

בתפילת "עלינו" שאומרים באמצע תפילת מוסף בלחש המנהג הוא לכרוע קצת כשאומרים "ואנחנו כורעים ומשתחוים", ואין בו משום איסור להוסיף על הכריעות, שעיקר האיסור הוא בשעת התחלה וסוף של ברכות שמו"ע, אבל בשאר המקומות יכול לכרוע (ע"י משנ"ב סי' קי"ג ס"ק ט', הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

ואפילו לדעת הגרי"א (סי' נ"ו ס"ק ד') שאין לכרוע בקדיש משום שאין להוסיף על הכריעות אפילו שאינו בתפילת שמו"ע, מ"מ בשעת אמירת "ואנחנו כורעים" כל השנה וגם בתפילת ר"ה יש לכרוע, מכיון שאמר "ואנחנו כורעים", ואם אינו כורע הוי כמו דובר שקרים ולכן גם לדעת הגרי"א יש לכרוע כאן (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

יום שני של ראש השנה

יומא אריכתא

יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו"ע (סי' תק"ג) שאין לבשל מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע"י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלול ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

ברכת "שהחיינו" בליל שני

לכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת "שהחיינו" בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר "שהחיינו" גם בלא זה (שו"ע סי' ת"ר סעי' ב'), וה"ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז "שהחיינו" (משנ"ב ס"ק ד').
וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומ"מ אף אם אין לו יברך "שהחיינו" (למנהג בני אשכנז).

השומעים בנוגע לפרי חדש

בני הבית שיוצאים בקידוש של בעה"ב, יוצאים גם בברכת "שהחיינו" שמברך לצורך קדושת היום, ומכוון גם על הפרי, וע"כ לא יברכו "שהחיינו" כשיאכלו את הפרי (קובץ "מבית לוי"), ובכ"ה ג אינם חייבים לאכול מהפרי החדש, אלא שאם לא אוכלים יכוונו לצאת רק על הצד שחייבים משום קדושת היום.

אכילת פרי חדש שברכו עליו "שהחיינו"

אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת "שהחיינו" כיוונה על פרי חדש שמונח לפניה, אם הולכת אח"כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידים לסעודה ("מטה אפרים" סי' ת"ר סעי' ו'), וכוון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשש ברכה אחרונה ("מטה אפרים" שם סעי' י'), ולאילו הנוהגים כהרמ"א (סי' רע"א) שנוטלים ידים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת "המוציא". אולם מנהג העולם לכו"ע לאכלם לאחר המוציא.

צום גדליה

הבדלה בצום גדליה

שאלה: נרדם בראש השנה ממנחה ועד למחרת בבוקר, שהוא צום גדליה, והרי ביו"ט אפשר להבדיל רק יום אחד (משנ"ב סי' רצ"ט ס"ק ט"ז), ובלילה אי אפשר להבדיל. איך יבדיל בצום גדליה?

תשובה:

א. היות שכל ישראל ערבים זה לזה, ואע"פ שיצא מוציא, ולכן יבקש מאחר שלא צם שיבדיל עבורו וגם ישתה את כוס היין (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ב. ועצה נוספת, שהוא עצמו יעשה הבדלה ויתן את הכוס למי שלא צם, והוא יוציא בברכת "הגפן", ועי"ז יספיק שתיית חברו עבורו (הגר"ן קרליץ שליט"א, וע"י משנ"ב סי' רע"א ס"ק ט"ז).

ג. אם לא מוצא מישהו, יעשה הבדלה כשתל דקות לפני שקיעה ויאמר ברכת "המבדיל בין קודש לחול" על הכוס, ולא ידבר ולא יפסיק, ולאחר עשרים דקות יברך ברכת "הגפן" וישתה את הכוס.

צום גדליה

מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי' תר"ב ס"א). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוטשאטש" סי' תר"ב, ושו"ת "להורות נתן" ח"ח סי' ל"ב), ואם ביה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופסור (ע"י "שדה חמד" מערכת יו"ט סי' י').

אולם הרבה נוטים כהפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ב). ועי"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי' ל"ד שהעולם נהוג להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיוכל לצום ביה"כ אין גוערין בו).

עננו"

קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שייך לחנוכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנוכו לומר "עננו" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קל"ג).

שכח "עננו"

מעשה בש"ץ ששכח "עננו" בחזרת הש"ץ. אם נזכר קודם שסיים ברכת "רפאנו" לפני שאמר "ברוך אתה ה'", חוזר לברכת "עננו", ואם נזכר לאחר "ברוך אתה ה'" אינו חוזר אלא אומר "עננו" בשומע תפילה כיחיד. ואם גם שם כבר סיים ברכת "שומע קולנו", אינו חוזר כלל (שו"ע סימן קי"ט סעיף ד' ומשנ"ב ס"ק ט"ז).

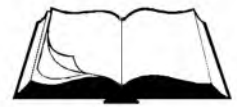
עשרת ימי תשובה

שכח "המלך הקדוש"

שאלה: שכח לומר "המלך הקדוש" ונזכר בברכת "אתה חונן" וחזר לברכת "אתה קדוש", והמשיך עד הסוף, האם יצא או לא?
תשובה: בדיעבד לא יצא (שהרי חייבוהו לחזור לתחילת שמו"ע), ויש לו לחזור ולהתפלל (וכדאי להתנות שאם יש צד שהוא כבר יצא, שיהיה תפילת נדבה).

מִיָּמֵי הַיְיָ

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

גליון 348

עשרת ימי תשובה, ערב יוה"כ, מוצאי יוה"כ

תשרי תשע"ט

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"מ "דברי שיר" ב"ב

התערבב תרנגול של כפרות

◀ **שאלה:** עשה 'כפרות' עם תרנגול וקשר עליו חוט כסימן כדי שלא ישתמשו בו לכפרות פעם נוספת, ונפל החוט והתערבב, מה יעשה לסדר כפרות עם שאר התרנגולים?

תשובה: תיקון הכפרה הוא רק בשעת השחיטה ולא בשעה שמסובב סביב הראש, נמצא שזה שסיבב את התרנגול מעל ראשו והתרנגול ברח, לא עשה כלום כיון שלא שחטו לא הוא ולא שלוחו, וכל התרנגולים כשרים ויקחו מהם לכפרות, והראשון שעשה בו כפרות יקח תרנגול אחר (הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ספר "קב ונקי" סי' קע"ד, ועיי' ספר "נטע גבריאל" יו"ב פי"ג סעיף ז').

ויש סוברים שספק כפרה לחומרא, ואין להשתמש בהם (הגרי"ח קניבסקי שליט"א בספר "מועדי הגר"ח" תשי' תל"ח).

חיוב חומש בזה"י

◀ **שאלה:** באמצע השנה נשבע בשקר למישהו שאינו חייב לו ממון, האם חייב לשלם לו חומש (עיי' גמרא ב"ק ק"ו). גם בנשבע חוץ לבית דין יש חיוב חומש?

תשובה: יש סוברים שכמו שאין קרבן אשם בזה"י, גם אין חיוב חומש בזה"י ("רא"ש ב"ק פרק ט' סי' כ"ב), והטעם (כן מסביר "הים של שלמה" פי"ט סי' ל"ה), משום שכתוב בתורה (במדבר ה', ח'): "האשם המושב לד"י, והכוונה גם על החומש (שו"ת "אבני נזר" חו"מ סי' פ"ד אות ב').

ויש סוברים שגם בזה"י יש חיוב חומש אף כשאין אשם מכוין ויש בו כפרה (כן מדייק ה"אור שמח" פי"ב טוען ה"י א"א מדברי הרמב"ם, וכ"כ ב"מנחת חינוך" מצוה קכ"ט ס"ק ט' סוד"ה לפי).

זהירות בכבוד של קטן

◀ אדם מבוגר עלה לאוטובוס, ורוצים לומר לילד קטן היושב באוטובוס שיעמוד ויתן מקומו לאדם המבוגר, צריך לומר לו בדרך של בקשה ולהסביר לו שזו מצוה, אבל יש להיזהר שלא ירגיש שמזוללים בו שהוא קטן, שהרבה נפגעים מזה, ואותו איסור שיש לפגוע בגדול יש גם איסור לפגוע בקטן (הגרי"נ קרליץ שליט"א).

הדלקת נרות לבחורי ישיבה

◀ בחורי ישיבה שמדליקים כל שבת בחדר אוכל עם ברכה (ואסור להם להדליק בחדריהם משום חשש דליקה) ביה"כ שלא אוכלים כלל, אי"כ לא משתמשים כלל בחדר אוכל, ואי"כ לא יברכו על נרות אלו רק ידליקו בלא ברכה.

יום הכיפורים

תפילה בכוונה

◀ בק"ש אומרים כל הציבור ביחד "שמע ישראל" בקול רם, ואח"כ החזן וכל הציבור עמו "בשכמליו" בקול רם. וכן יתר התפילה מתפלל בכוונה גדולה ובקול, ובפרט ברכת "השכיבנו" שכולה בקשות עצומות, והיא שעת רחמים ועת רצון. וכל המכוון לבו מובטח לו שאין תפילתו חוזרת ריקם ("מטה אפרים" סי' תרי"ט סעיף ט"ו).

◀ וכן בשחרית ראוי לזרז עצמו בפסוד"י וברכות ק"ש כדי שיאמר "שמע"י ו"ברוך שם" וכו' עם הציבור ("מטה אפרים" שם סעיף מ').

טעה בסיום הברכה

◀ אם טעה בסיום הברכה, ואמר "מקדש ישראל והזמנים" לא יצא ("מטה אפרים" סי' תקפ"ב סעיף ח'), ואם נזכר מיד יחזור ויחתום כדין ("אלף למטה" שם). ואם התחיל "רצה", יחזור ל"קדשנו" (מחזור המפורש בשם הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל) ואם עקר רגליו חוזר לראש התפילה.

וידוי בלא כוונה

◀ האומר וידוי בלא כוונה דומה לאדם שפגש בחברו ברחובה של עיר, ואמר לו אני מבקש את סליחתך, אותו חבר שלא הבין במה דברים אמורים, הביט בו בתימהון ושאל על מה ולמה. השיבו הלה ואמר סתם אומרים שצריך לבקש סליחה. כך אותו אדם שמגיע לסליחות ולוידוי ללא הכנה מוקדמת ללא מחשבה תחילה ואומר אל ד': אני מבקש סליחה כי כך כתוב במחזור, הרי זו חוצפה מאין כמוה בפני הקב"ה שאומר וידוי מן השפה לחוץ (ספר "רבי הירש פלא" עמ' 872).

נעלי בד כשעולים לדוכן

◀ אסור לכהנים העולים לדוכן לעלות ביום הכיפורים בנעלי בד

לע"נ מרן ראש הישיבה רשכבה"ג

רבינו אהרן יהודה לייב שטינמן זצוקללה"ה

לע"נ

אמי מורתי מרת יטא בת ר' זאב דינר ע"ה

נלב"ע ח' בתשרי תשע"א

עשרת ימי תשובה

אמירת תחנון בסליחות כשיש חתן או בעל ברית

◀ **שאלה:** כשיש סנדק, בעל ברית או חתן בשעת אמירת סליחות, האם אומרים תחנון בסוף הסליחות?

תשובה: אם הסליחות לפני עלות השחר בודאי אומרים תחנון, שעדיין אין זה זמן הברית, ואם זה לאחר עלות השחר ועדיין קודם נץ החמה (כמו שמצוי לאלו שמתפללים ותיקין), נחלקו הפוסקים בזה (ה"פתיחי תשובה" או"ח סי' תקפ"א מסתפק בזה), ויש סוברים שיאמר תחנון כיון שלכתחילה אין מלין ("אלף המגן" סי' ק"ח), ויש סוברים שמעיקר הדין זה נחשב ליום ולא יאמר (שו"ת "בצל החכמה" ח"ד סי' קמ"ו), ויש סוברים שתמיד יש לומר תחנון, שזה חלק מעצם הסליחות המקובל, ואינו מתבטל בשום פנים גם כשיש חתן או בעל ברית, וכעין שמצינו בערב ראש השנה שאין אומרים תחנון בתפילה, אבל בסליחות אומרים (שו"ת "לבושי מרדכי" או"ח סי' רכ"ו, שו"ת "שבט הלוי" ח"ד סי' נ"ב).

(וכמו בערב ר"ה שכתב המ"ש"ב סי' ק"ג, דמשום שרוב פעמים הוא בלילה, לכן אומרים תחנון גם כשהסליחות ביום, ה"ה לגבי ברית מילה).

סליחות לפני חצות עם חילונים

◀ **שאלה:** המקרב חילונים, ואם יאמר סליחות בתשע בערב הם ישארו ויאמרו עמו, אבל אם יחכה עד לאחר חצות כדי לומר סליחות, הם לא יגידו כלל, מה עדיף?

תשובה: בוודאי עדיף לומר מוקדם, כדי שלפחות יאמרו (אע"פ שזה לפני חצות), דא"כ לא יאמרו כלל (הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

סגולה לפרנסה

◀ **שאלה:** האם יש איזה סגולה שאפשר לעשות לצורך פרנסה?

תשובה: בתחילת השנה מחפשים כל מיני סגולות לפרנסה ומצוה לפרסם מה שכתב ה"חפץ חיים" (ספר "שמירת הלשון" שער הזכירה פרק ח'), בשם "ספרים הקדושים" שהמספר לשון הרע מזוונותיו מתמעטים כנחש שנתמעט מזוונותיו, עיי' שם. ואי"כ יש סגולה נפלאה להתחזק בשמירת הלשון, ואז יזכה ל"אוהב ימים לראות טוב".

ערב יום הכיפורים

זהירות מאבק תרעומת

◀ הרבה נוהגים לפרוע כל ההקפות וחובות ישנים שלהם, כדי שלא יהא אבק תרעומת מאדם כלשהו, שחייבים לו ממון.

תפילה זכה – מחילה בפה

◀ הרבה פוסקים סוברים שמחילה על חוב ממון לא מהני בלב (ודוקא במקומות שיש דברים שבלבו ובלב כל אדם מהני מחילה בלב), (קצה"ח סי' י"ב ס"ק א', "אמרי בינה" חו"מ סי' כ' ס"ק א', שו"ת "מנחת חינוך" ח"א תשי' קי"ב).

ולפי"ז אלו שמוחלים לחבריהם בערב יוה"כ על כל חובות הממון, שיאמרו כן בפייהם כדי שתחול המחילה, ולכן בערב יוה"כ הרבה הקפידו לומר בפה את ענין מחילת החובות לחבריהם שבתפילה זכה (ספר "משפטי הלוי" ל"ג עמ' קפ"ג ועמ' קצ"ז).

אלה שאינם מספיקים לומר תפילה זכה, לפחות יאמרו בפירוש שהם מוחלים לכל מי שחטא כנגדם, או דיבר עליהם לשון הרע, או הזיק להם, בין בגופם בין בממונם, ושהם מוחלים על כל הטעויות בחשבונות ובקניות ובתנאי שלא ייזכר שוב.

אמנם על צער הגוף ואונאת דברים מספיקה מחילה בלב (שם בשם החיד"א, שו"ת "חיים ביד" סי' נ"ז).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

שמותר לעולם ביום הכיפורים, אלא יפשו אותם ויעלו בגרביים כרגיל, והחובה על מנהיגי ביהמ"ד לפרסם דבר זה כיון שיש טועים בו ("כף החיים" ס' קכ"ח ס"ק כ"ח).

סיום תפילה בזמן

לכתחילה ראוי לסיים תפילת שחרית עם חזרת הש"ץ קודם סוף זמן תפילה. ואין להאריך בתפילות ופיוטים יותר מדי (שו"ע סימן קכ"ד ס"ב, ומשנ"ב שם), (בא"י בערך בשעה 10:30).

"ד' מלך" בתפילת נעילה

שאלה: בסיום תפילת נעילה לאחר הפסוק "ד' הוא האלוקים", נדפס במחזוריים פסוק "ד' מלך", האם נוהגים לאומרו?

תשובה: הפסוק "ד' מלך..." ויש מתירים ("חוט שני" כיון שראויים את הפיוט ואומרים גם את הפסוק, אבל פי המנהג בישיבות ובעוד מקומות שלא אומרים פיוט זה לא אומרים את הפסוק "ד' מלך" (וכ"כ ב"לוח א"י)).

מוקצה

כיון שאסור לנעול נעלי עור הן נחשבות כלי שמלאכתו לאיסור שאין לטלטלו מהחמה לצל כדי להצילו מהפסד (ספר "שלמי יהודה" בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים ("חוט שני" כיון שראויים לחולים), ולכאורה זה תלוי אם חולים מצויים או לא (ואומרים בשם הסטייפלער זצ"ל שבבני ברק לא מצוי חולים שצריכים לכך).

נעל של חולה שמותר לו לנעול נעליים ביום כיפור, אינה מוקצה.

נייר 'פקס'

שאלה: באמצע יוה"כ נזכרו שאין להם נייר לכרוע עליו את הד' כריעות, הוציאו חבילת נייר 'פקס' וחילקו לבני הישיבה, האם זה מותר?

תשובה: כידוע שאנשים מאוד מקפידים על הנייר למדפסת כדי שלא יתקמט (שהוא יכול לגרום תקלה במכונה), והר"ז מוקצה מחמת חסרון כיס, וכמשי"כ המשנ"ב (ס' ש"ח ס"ק ג'), ומיגו דאיתקצאי בין השמשות נשאר מוקצה לכל יום הכיפורים, ואסור להשתמש בו כלל, אפילו לצורך גופו ומקומו.

נולד

שאלה: דיני מוקצה שאסורים ביו"ט ולא בשבת, כגון נולד (כמבואר בשו"ע ס' ש"י ס"ב, וס' תצ"ה ס"ד) האם אסורים גם ביוה"כ?

תשובה: בספר "ראש יוסף" (להפמ"ג, מגילה ז':) מסתפק בזה, ובהגה"ת "דעת תורה" (להמהרש"ם או"ח ס' תרי"א ס"ב) מדייק מהשו"ע שטלטול ביוה"כ הוא כמו שבת, והטעם שמקילים בו, כיון שיוה"כ חמור בעיני האנשים כמו שבת, ע"י שם.

מוליד ריח בבגד

אין ליתן ביוה"כ מי בשמים ע"ג בגד בכדי להריח, שיש בזה איסור משום מוליד ריח בבגד (שעה"צ ס' תרי"ב ס"ק כ"ב). ומה"ט יש למחות באילו שעוטפים טבק בתוך המטפחת בכדי שיקלוט שם ריח, כי יש בזה איסור משום מוליד ריח.

רופאים חילוניים

ספק פיקוח נפש שדוחה הצום, הכוונה שאם אדם שצם וסובל ממחלה, ויכול להסתכן אפילו רק כעבור כמה חדשים כתוצאה מהצום, גם זה נחשב פיקוח נפש, אבל אצל הרופאים פיקוח נפש הכוונה שיתכנן עכשיו. ולכן אף שאומרים הרופאים שהחולה יכול לצום, מ"מ אין להחמיר אם רואים שמצב החולה דורש שיאכילוהו ("ביאור הלכה" ס' תרי"ח בשם "תפארת ישראל", "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ר"ח בשם בעל ה"קהילות יעקב"). ולכן לכתחילה אין לסמוך על רופאים חילוניים שאומרים שאפשר לצום, רק יש לשאול רופא חרדי (הגרי"ג קרליץ שליט"א מובא ב"חוט שני" שבת חלק ד' ע"פ ביה"ל הני"ל).

רופא חילוני שאומר שאסור לצום, מכיון שאין לו חרדת ד' על איסור אכילה ביוה"כ, בכל דבר קל יאמר שצריך לאכול, לכן לכתחילה יש לעשות שאלת רב שמבין בזה או רופא חרדי ("חוט שני" שם ע"פ דברי ביה"ל הני"ל). ובכל מצב הדבר תלוי לפי ראות עיני המורה אם לסמוך על הרופא או לא (ביה"ל שם).

חולה אלצהיימר

מי שקרובו חולה אלצהיימר שאינו יודע כלל שהיום יו"כ, אינו נחשב לבר חיובא כלל, ומ"מ אסור להאכילו בידים משום איסור "לא תאכילום", אבל אין חיוב להפריש מאיסור שעושה לבד. בכל זאת אם שומרים עליו יש בזה חסד, וכן בן ששומר על אביו במצב זה אין חיוב על כך, מ"מ יש בזה מצוה לשומר שלא יאכל (הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

אכילת בשר לחולה

חולה שאוכל ביוה"כ יכול לאכול גם בשר, ואין זה דומה לשאר תעניות שמבואר במשנ"ב (ס' תקי"ג ס"ג ה') שיש לאכול מאכל פשוט, דשאני יוה"כ שהוא יו"ט, ואם מותר לאכול אין להצטער.

שיעור אכילה לילד בר מצוה

שאלה: האם לבחור בר מצוה שצריך לשתות, יש אותו שיעור לענין חצי שיעור כמו גדול?

תשובה: מבואר בשו"ע (ס' תרי"ב ט') ששיעור שתייה הוא כמלא לוגמיו, ומשערים כל אדם לפי מה שהוא, ובאדם בינוני הוא רוב רביעית, ע"י שם. ולפי"ז הא דמבואר בפוסקים דשיעור שתייה הוא בערך 40 סמ"ק,

שהוא פחות משיעור, זה אצל אדם רגיל, ויל"ע כשיש בחור בן שלוש עשרה או ארבע עשרה, שהוא קטן מגודל של אדם בינוני, לכאורה צריכים להיזהר לתת לו שיעור שתייה בפחות משיעור, הרבה פחות משיעור הנ"ל.

להישאר בבית

מי שמרגיש חלש, או אשה בהריון וכד' שיש חשש שע"י שיבואו לביהמ"ד, זה יגרום שיצטרכו לאכול ביוה"כ, אסור להם לבוא לביהמ"ד אלא שישארו בביתם שע"י יש צד שיכולים לצום.

עלייה למי שאוכל

חולה שצריך לאכול ביום כיפור יכול לקבל עלייה בקריאת התורה בשחרית, אבל במנחה יש ספק (שו"ת רע"א, מה"ק תשי"ד). ויש הסוברים שקריאת התורה במנחה של יום כיפור היא משום היום טוב של יום כיפור ואין לה שייכות לתענית, וגם כאשר אין הציבור מתענה כמו בזמן מגיפה ר"ל, צריך לקרוא בתורה. (שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ב ס' ע"ב). ועוד דאפילו אם זה מחמת התענית, הרי החולה חייב בשאר העניינים (שו"ת חת"ס או"ח תשי"קני"ז).

ש"ץ שאוכל

שאלה: מי שמוכרח לאכול ביו"כ, האם יכול להיות שליח ציבור או שדינו כמו בשאר התעניות שמי שאוכל לא יכול להיות ש"ץ?

תשובה: אם הוא אוכל פחות משיעור עדיין נחשב כצם, ובודאי יכול להיות ש"ץ, ולא צריך לגלות כלל שאוכל פחות משיעור. אם אוכל כשיעור, היות שלא מוזכר כלל בעצם התפילות שהוא יום התענית, יכול להיות ש"ץ, ולא דמי לשאר תעניות שעצם הברכה מוזכר שעניינו "ביום צום תעניתנו". ומ"מ יש לו גלגול להם וזכותם לומר שמעדיפים מי שצם (הגרי"ג קרליץ שליט"א).

כהן שאינו מתענה

שאלה: כהן שאינו צם, האם יכול לישא כפיו ביוה"כ?

תשובה: בשחרית ומוסף יכול לישא כפיו, וכמו בכל שאר יו"ט (וכגון בשמחת תורה, אפילו אלו שעושים קידוש לפני מוסף, נושאים כפיו ונזהרים מלשתות יין).

בנעילה, שזה מדין תעניות, יש סוברים שכשאין שם כהן אלא הוא יכול לישא כפיו (שו"ת "גינת וורדים" כלל א' ס' מ"ט, "לוח א"י") או אפילו יש שם רק עוד כהן אחד מותר להצטרף עמו כדי שתהא מצוה מן התורה (ספר "פסקי תשובות" ס' תקס"ז ס"ק ח' בשם הגרי"ג אויערבך זצ"ל).

יש סוברים שכהן שלא יתענה לא ישא כפיו רק יצא לחוץ קודם "רצה" ("כף החיים" ס' קכ"ט ס"ק ה' בשם פר"ח וברכ"י ועוד).

מוצאי יום הכיפורים

שתיה לפני הבדלה

מותר (כל שבוע) לכתחילה לשתות מים לפני הבדלה (שו"ע ס' רצ"ט). ולכן אשה אינה צריכה לחכות ולצום עד שבאים להבדיל עברה אלא יכולה לומר מיד במוצאי יום כיפור "ברוך המבדיל" ולשתות מים ובדרך כלל לאחר שתית מים לא קשה לחכות עד שיחזרו מבית הכנסת. ואם בכל זאת קשה לה בלי לאכול - יכולה להבדיל לעצמה ולשתות את היין (שו"ת "שבט הלוי" ח"ד ס' נ"ד אות ו').

כיסוי הפת בהבדלה

כתוב בשו"ע (ס' רצ"ט ס"ט) שלא להניח את הפת על השולחן בשעת ההבדלה, אם דעתו לאכול מיד, ואם היא כבר מונחת - יכסוה בשעת ההבדלה משום בזיון הפת שמקדים ברכת הגפן לפני "המוציא" ו"מזונות" (משנ"ב).

נר הבדלה

טוב לכתחילה להכין בביתו נר דלוק מערב יו"כ שיהיה דלוק עד מוצאי יוה"כ כדי לברך עליו, ויוצא בזה לכל הדעות, ועליו מברכים "בורא מאורי האש" (משנ"ב ס' תרכ"ד ס"ק י"ג בשם "דרך החיים"), ומי שאין לו נר ששבת, עדיף שלא יברך כלל על הנר ("ביאור הלכה" שם, ולא לסמוך על הדעות שסברו שאפשר להדליק נר חדש).

דינים הנוהגים באכילה שאחר הבדלה

יש להיזהר באכילה במוצאי יו"כ כי עקב הבהילות המצויה בעת הזאת עלולים להיכשל בלא שימת לב בברכות לבטלה ח"ו.

המבדיל על היין ובדעתו אח"כ לשתות שאר משקין, אין מברך עליהם "שהכל" ו"בורא נפשות", כי יין פוטר כל מיני משקין מברכה ראשונה ואחרונה (שו"ע ס' קע"ד סעף ב').

אלו היוצאים י"ח בהבדלה ואין שותים מהיין, צריכים לברך על שאר משקין, ואם טעמו מעט מהיין יש להסתפק אם זה פוטר או לא ("ביאור הלכה" שם).

יזהר לברך "מעין שלוש" על היין לפני שהולך ליטול ידיו על הפת (משנ"ב ס' קע"ד ס"ק ט"ו), ואם נטל ידיו לסעודה ולא בירך ברכה אחרונה לפני כן, שוב לא יברך ברכה אחרונה, ויכוון לפטור בברמה"ז את "מעין שלוש" על יין ההבדלה (משנ"ב ס"ק כ"ז, ושעה"צ ס"ק כ"ט).

אם שותה יין בתוך סעודתו, לא יברך על היין ברכה ראשונה, א"כ כיוון בהדיא בעת ברכת ההבדלה שאינו רוצה לפטור את היין שבתוך הסעודה (ע"י שו"ע ס' קע"ד ב', ומשנ"ב ס' רצ"ט כ"ו).

מהלכות חודש אלול ועשי"ת

[חודש אלול, סליחות, ערב ר"ה, התרת נדרים ותפילות עשי"ת].

מר"ח אלול עד אחר יוה"כ הם ימי רצון, וימים אלו יותר מזומנים לתשובה. "אני לדודי ודודי לי". כי באלו ארבעים יום התשובה מקובלת להיות ליבו (ר"ל – של האדם) קרוב אל דודו בתשובה, ואז דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה' וכו' (מ"ב ריש סימן תקפ"א). וע"כ ישב ויחשוב עוונותיו ולהתחרט ולהתנדוד עליו, ויוסיף אומץ בקיום המצוות למען יזכה ליום הדין. **תקיעת שופר באלול**. ענינה להזהיר ישראל לעשות תשובה, ולערבב השטן. בשעת התקיעה יעמוד ברתת ויתוודה וישוב אל ה' (של"ה). **לדוד ה'** נוהגים לומר מר"ח אלול עד שמיני עצרת. מי שהאריך בתפילות מעריב וכשמסיים שמו"ע הציבור אומרים לדוד ה', יאמר עמהם לדוד, ואח"כ יאמר עלינו (הגרנ"ק).

כשכותב איגרת שלומים. נוהגים שרומזו לו במכתב שמתפלל עליו שיזכה לכוח"ט בימי הדין. **הרוצה להתנדב תענית**. טוב יותר שיקבל ע"ע תענית מן הדיבור מאשר מן האכילה (מ"ב ס' תקע"א סק"ב. והוסיף- וכע"ז כתב הגר"א שצריך האדם ליסר עצמו לא בתעניות וסיגופים אלא ברסן פיו ובתאוותיו וזהו התשובה. ועוד ע"ש). ושקידת התורה ותפילה בכונה מזככת יותר מתעניות (אלף המגן סק"ג). **השבוע האחרון של השנה**. ידוע מחז"ל דאפשר לתקן בו כל השנה, יום חמישי כנגד כל ימי חמישי כו' (לב אליהו). **סליחות**. זמנם, הזמן המובחר ביותר הוא סמוך לעלות השחר. וכשאינו אומר אז נחלקו פוסקי זמנינו היאך עדיף, י"א דעדיף בחצות הלילה (הגר"ח"ק). י"א דעדיף לקום מוקדם ולומר קודם שחרית (הגרשז"א). וי"א דתלוי מה יפריע לו פחות בלימודו (הגר"ש"א). בחור ישיבה - עדיף שיתפלל בישיבה מאשר חוץ לישיבה מוקדם יותר. [בדיעבד אפשר לומר סליחות כל היום].

צורת האמירה. טוב לאומרם מעומד, ועכ"פ בשעת קל מלך י"ג מידות וידוי. **טוב** לומר מעט סליחות בנחת מהרבה במרוצה (מ"ב ס' תרכ"ב סק"ג). וכן עשה למען שמך כו' ענו כו' יש להזהר לאומרם במתינות. **יסוד הסליחות** הם הפסוקים שקודם הסליחות (בין הפיוטים). וכן זכור רחמיך כו', הם עיקר הסליחות, ומן הראוי לכון בהם ביותר.

פרטים באמירת הסליחות. אסור לומר י"ג מידות בלא כוונה. כשאומר ויקרא בשם ה', יפסיק בין בשם לה'. מי שלא הספיק להתחיל י"ג מידות עם הציבור, יכול להתחיל לאומרם כל זמן שהציבור לא הגיע ל'ונקה' (הגר"ח"ק). כשזכר לשון צום בסליחות והוא אינו צם, ישנה מלשון צום לתפילה (ערה"ש). הבקשות בארמית, מחי ומסי כו' מרן די בשמיא כו', א"א אותה ביחיד. מי שמאריך בסליחות מ"מ רשאי לאומרם כל עוד שהציבור עוסקים בתפילה. כשאומרים בסליחות שהאמירה בלילה, וכגון 'בזעקם בעוד ליל', רצה עתירתם בעמדם בלילות', 'באשמורת הבוקר'. אם התחילו הסליחות קודם עלות השחר, או שהוא בחצות הלילה, יאמר כרגיל, ואם התחילו אחר עלוה"ש ידלג תיבות אלו. הפיוט 'שחר קמת' באם קם מוקדם מהרגיל יכול לאומרו. כשאומר 'שתשים דמעתינו' אם לא בכה בעצמו יכוין לדמעות של כלל ישראל.

הקם לסליחות קודם שיעלה עמוד השחר. לא יברך ברכת הנותן לשכוי בינה, אא"כ שמע קול תרנגול. ענט"י אשר יצר אלוקי נשמה וברכה"ת יברך מיד. שאר ברכות השחר יכול לברך מיד ויכול לברך אחר הסליחות. כשיעלה עמוד השחר יחזור ויטול ידיו (ג"פ כל יד כנטילת שחרית), וא"צ להפסיק באמצע סליחות אלא יטול לאחריהם. במשער שיצטרך לילך לביה"כ שוב קודם שחרית לא יברך ענט"י כשקם, אלא רק קודם התפילה, ואחריה יברך שאר ברכות השחר (עי' ביה"ל ס' ד ד"ה ואפילו, והגר"ח"ק אמר שמספיק שישמך לענט"י ברכת אשר יצר ואלוקי נשמה).

סליחות ביחיד. היחיד אומר כל הסליחות חוץ מ"ג מידות (והבקשות בארמית וכו"ל). וכן בסליחה שזכר הי"ג מידות ידלג אותם תיבות. ומ"מ יכול לומר הי"ג מידות דרך קריאה בניגון ובטעמים. ויאמר עד סוף הפסוק 'ועל רבעים' (כה"ה, אג"מ). אשה ביחיד תדלג הי"ג מידות (הגר"ש"א, הגר"ח"ק).

ערב ראש השנה. הוא יום האחרון בשנה, וקבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה כאילו שב כל השנה, ולכן מרבים בתשובה בתורה ובמעש"ט וכו', ומרבים בצדקה. וצריך בו זהירות יתירה. (עי' חי"א ובמשנת ר"א). [הגרשז"א ה' עוסק זמן רב באמירת תהילים בהתעוררות רבה בערב ר"ה ובר"ה]. **תחנון**. אומרים בסוף הסליחות, ובשחרית א"א. למנצח וקל ארך אפים אומרים.

תענית עד מנחה. נוהגים להתענות עד מנחה ובמנחה אומרים ענגו. טעם התענית משום תשובה, ושיתכפרו עוונותיו. [המשכים קודם עלוה"ש נוהגים שלא לאכול רק לשותת תה או קפה. ואחרי עלוה"ש אסור לאכול ולשתות (מ"ב ס' תקס"ב סק"א)]. במקום קצת חולי יש להקל דא"צ להתענות. והאם צריך התרה בכה"ג נח' הפוסקים, ובאם אינו מוצא מי שיתירנו יש להקל במקום הדחק (שעה"צ ס' תקפ"א סק"ג). יש שאינם נוהגים להתענות, ומי שאינו רגיל ורוצה להתענות צריך קבלה במנחה שלפניו ויתנה שמקבל עד מנחה.

התרת נדרים. נוהגים לעשות בערב ר"ה בכדי להנצל מעונש נדרים, ומועילה ההתרה רק לנדרים שע"פ דין הי' אפשר להתירם.

כמה מדיני נדרים. נדר שיש בו סיג וגדר לעבירה אין מתירין אותו. נדרי מצוה [ואפי' כגון לברך ברכהמ"ז מתוך ברכון, הגרנ"ק], אין מתירים אלא מזדחק. הנודר באם ינצל מצרה פלונית והתנה מפורש שהנדר רק ע"ד שינצל, אין לו התרה. אמנם לדבר מצוה או לצורך גדול אפשר להתיר לו. ויש שכתבו דבכה"ג שמתיר יתן צדקה ויסלח לו. נדר ע"ד חבירו ולטובתו כו', ובפני מי מתירים בערב ר"ה, יעוי' בפוסקים. המדקדקים מוסיפים בנוסח 'פתח', והיינו שאומרים אילו הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר (הגרנ"ק, הגרא"ל).

ממולאי זקן. ביסוד הדבר צריך בהתרת נדרים ממולאי זקן ולא סמוכין אחזקה, ובהתרת נדרים דערב ר"ה י"א דאף אז יש מקום להחמיר בזה שכל הג' יהיו ממולאי זקן (שבט הלוי). י"א דאפשר להקל (בשם הגר"ש"א, תשובות והנהגות). ויש שכ' דבבן י"ח שנה סגי וא"צ בו זקן (הגר"ש דבילצקי). **כל הקרובים** כשרים להתיר נדרים, חוץ מבעל לאשתו שאין יכול להצטרף עם עוד שנים להתיר

לה. לשלוח שליח להתיר הנדרים ל"מ, ורק באשה יכולה לשלוח בעלה (אם מצא ג' מקובצים יחד). אם הבעל מתיר גם לעצמו וגם לאשתו יכלול את שניהם בנוסח ויאמרו לו המתירים 'הכל מותרים לכם' כו'.

צורת ההתרה. להתיר לכמה אנשים יחד, יש נוהגים לעשות כן (וכן נהגו בבית מדרשו דהגריש"א, שהוא ועוד שנים התירו לכולם). ויש שכ' דרק כשהשעה דחוקה יעשו כן (מט"א). פירוט הנדרים שזוכר נח' הפוסקים האם צריך לפורטם, י"א דא"צ, וי"א דצריך [ומספיק שיפרט לפני א' מהמתירים]. נדרים שלא זוכר לכו"ע א"צ לפרט, ומועילה ההתרה.

מודעה. נוהגים למסור מודעה לביטול הנדרים שמכאן ולהבא. ומ"מ אין לסמוך ע"ז לכתחילה ותיקנו המודעה רק לעובר על נדרו בשוגג. וי"א דאף בדיעבד ל"מ אלא באמור בליבו בתוכ"ד לנדר שהוא סומך אמודעה. וע"כ יש להתייחס לנדרים בכל חומר הדין (הגריש"א).

הנהגה טובה שנהג ג"פ או פ"א ע"ד לנהוג כן תמיד, והרי"ז נדר. מ"מ לזה מועילה המודעה שלא ייעשה לנדר. ומ"מ יש שהורו דאף בזה לכתחילה ישאל על הנדר. [בהנהגה טובה שקיבל ע"ע במפורש כגון 'אשכים ואשנה פרק זה' דהוא נדר, י"א דא"א בזה לסמוך אמודעה (הגר"ח"ק), וי"א דאפשר להקל בזה מעיקר הדין (הגרש"ז"א)]. **כדאי** מאד להרגיל הילדים המגיעים לגיל מופלא הסמוך לאיש (קטן בן י"ב וקטנה בת י"א) שימסרו מיד בהגיעם לגיל זה מודעה לביטול כל הנדרים (משום שה'כל נדרי ל"מ לפני גיל זה).

ערב ראש השנה המשך-מכבסים ומסתפרים בערב ר"ה להראות שאנו בטוחים בחסדו ית' שיוציא לאור משפטינו, אחר התשובה (רמ"א תקפא ס"ד ומ"ב סקכ"ה וחי"א). החושש שלא יהי' לו זמן בערב ר"ה יסתפר ביום שלפניו.

מקוה. ראוי לכל אדם לטבול במקוה ערב ר"ה. ויכול לטבול משעה קודם חצות, וי"א דוקא מחצות. יש שכתבו שיטבול ה' טבילות (בא"ח, כה"ח). ילבש בגדים נאים, שאינם מפוארים כ"כ, מפני אימת הדין (מ"ב תקפא סקכ"ה). הנוהגים ללבוש פראק בכל יו"ט יכולים ללבוש בר"ה, (הגריש"א, הגר"ח"ק, הגר"ח"ק).

הליכה לקברים. יש נוהגים לילך לבית הקברות בערב ר"ה ולהרבות שם בתחינות, ויתן צדקה מקודם. אין לילך לקבר אחד שתי פעמים ביום (רמ"א סוס"י תקפ"א ומ"ב שם). **מנחה בערב ר"ה.** מאריכים בה קצת, שהיא תפילה האחרונה בשנה והקדמת תפילה ליום הגדול. [עירוב תבשילין שעושים בישיבה מהני לכל בני הישיבה].

תפילות עשיית. המלך הקדוש. אומרים בתפילה המלך הקדוש והמלך המשפט (שו"ע תקפ"ב ס"א), משום שעכשיו הם ימי דין שהקב"ה יושב ודן כל העולם ומראה מלכותו וממשלתו שהוא בכל משלה (מ"ב שם סק"ב). **טעה** ואמר הקל הקדוש. אם נזכר בתוך כדי דיבור [והוא שיעור זמן של אמירת 'שלום עליך רבי'] יתקן מיד. נזכר אחר כדי דיבור, או התחיל ברכה הבאה אפי' תיבה אחת חוזר לראש. המסופק אם עבר שיעור זמן דתוכ"ד חוזר לראש [דממ"ג יש כאן ספק ברכה לבטלה, וע"ע].

המסופק אם אמר המלך הקדוש חוזר לראש דחזקה שהזכיר הקל הקדוש כרגילותו. (שו"ע שם ומ"ב שם סק"ג). אם מסופק אם כיוון בברכה זו [ואם כיון ודאי אמר המלך הקדוש] אינו חייב לחזור, דבכה"ג אין חזקה שלא כיון (הגר"ח"ק, וכן עי' בא"א). ומ"מ בכה"ג הואיל והוא ספק יכול להתפלל שוב שמו"ע ולהתנות שאם כבר יצא יד"ח תהי' התפילה נדבה [ובשבת א"א דאין תפילת נדבה בשבת]. המתפלל מתוך סידור ומסתפק האם אמר המלך הקדוש חוזר [דאפשר שלא שם לב למש"כ 'בעשיית אומר המלך הקדוש'] (הגר"ח"ק).

מי שברור לו שבתחילת התפילה דעתו היתה לומר המלך הקדוש, וכעת מסתפק האם אמר. אם נתעורר לו הספק זמן רב לאחר התפילה א"צ לחזור. אם נתעורר לו הספק אחר התפילה במ"ב כ' דיחזור (סי' קל"ד סקל"ח) אך זהו צ"ע (הגרש"ז"א - זילואים לשש"כ פנ"ז הערה י"ז).

המלך המשפט. טעה ולא אמר המלך המשפט אם נזכר בתוכ"ד יתקן מיד ואם לא אינו חוזר. **אדיר במרום** שאומרים אחר הברכת כהנים, יאמר אותו אחר שהציבור אומרים בספר חיים - לסומכו לחתימה (הגר"ח"ק). **זכרינו לחיים,** מי כמוך, וכתוב, ובספר חיים. שכח לאומרו במקומם, אם נזכר קודם שאמר השם של החתימה [ואפי' אמר 'הקל ישועתינו'] חוזר ומתקן. נזכר אחר שאמר השם של החתימה אינו חוזר [ולא יאמר 'למדני חקיך' בשביל לתקן]. יש שכ' דבשכח זכרינו וכו' יאמר אותה בשומע תפילה, ובשכח 'וכתוב' ובספר חיים יאמרם באלוקי נצור קודם יהיו לרצון השני.

אבינו מלכנו אומרים אחר שמו"ע בשחרית ובמנחה כל עשיית. מלבד שבת, ערב שבת במנחה וערב יוה"כ פ"א. אף המתפלל ביחידות אומרו. אומרים אותה בעמידה. יש שכ' לומר חטאינו ופשעינו (מ"ב וע"ע). 'רוע גזר' יש לומר בנשימה אחת. בשעת הוצאת ס"ת נוהגים לומר (בשני וחמישי ובצום גדליה) לומר י"ג מידות והיה"ר שאומרים בר"ה.

ימי עשיית. "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" ארז"ל אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליוה"כ. וכ' הרמ"א (סי' תר"ג) שיש לכל אדם לחפש ולפשפש במעשיו ולשוב מהם בעשיית. וכ' המ"ב (שם סק"ב) ששבעת הימים שבין ר"ה ליוה"כ הם נגד שבעה ימי השבוע ובכל יום יעשה תשובה על אותו יום, דרך משל ביום ראשון יעשה תשובה על מה שחטא כל ימיו ביום ראשון וכן ביום שני וכן כל שבעת ימים. עכ"ל. [ובשבת תשובה ג"כ מצוה לעשות תשובה, והיינו עזיבת החטא, חרטה וקבלה לעתיד אבל לא בלשון וידוי]. **והעת עת רצון והתפילה נשמעת בה** (שע"ת שער ב' אות יא עי"ש שהאר"י).

ונכון **להרבות בתורה** שעמל ועסק התורה מכפרת עוונות, ואפי' עוונות החמורים 'בזבח ובמנחה הוא דאינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה' (ר"ה יח, א, ועוד הרבה בעי"ז). וזה לבד ריבוי המצוות של מצות ת"ת הנשגבה שיש בכל מילה ומילה, וממילא אפשר שיוכל עיד"ז להטות הכף לזכות), 'כי התורה היא מקוה טהרה ונמשל לאש וכל דבר שאשר יבוא באש - באש יבוא וטהר..'. (ביה"ל ס' תקעא ועי"ש ובמ"ב סק"ב לגבי מיעוט תענוגים). [דיני צום גדליה, ומנהג כפרות עי' בפוסקים].

אע"פ שחתשובה והצעקה יפה לעולם בעשרת הימים שבין ר"ה ליוה"כ היא יפה ביותר ומיד היא מתקבלת שנאמר דרשו ה' בחמצאו קראוהו בחיותו קרוב. וכו' " [רמב"ם הל' תשובה פ"ב ח"ו].

מהלכות ראש השנה

הדלקת נרות. כדאי להכין פתילות מבעוד יום עבור יו"ט שני (ושבת שלאחריה). וכן יש לזכור להניח נר נשמה או גז דולק שיוכל להעביר ממנו אש ביו"ט שני (להדלקה ולבישול). [אף בחורים בישיבה ידליקו בחדר בברכה (אם החדר חשוך. ואם הנרות נכבים לפני שמגיע לישון, יכנס לפני"כ לחדר להננות מהנרות ע"י שיאכל משהו וכדו')]. איש המדליק נרות ובחורים בישיבה לא יברכו שהחיינו בהדלקה [רק בקידוש], וא"צ לקבל יו"ט בהדלקה.

תפילות ראש השנה. כתבו הספרים שיש להזהר ולהתאמץ מאד בכוונת התפילה בראש השנה, שמי שמתפלל בר"ה בכוונה מעלה ומתקן את כל התפילות של כל השנה שלא התפלל בכוונה, ואז יתקבלו כל התפילות שהיו לפני"ז נדחים. (דרושי צל"ח ועוד).

תפילה ראשונה יש להתפלל מתוך הסיודור, מפני שלא אמרה כבר ל' יום. (עי' שו"ע רמ"א ומ"ב סי' ק). הרוצה להתפלל בע"פ יסדירנה קודם ר"ה בע"פ. **המלך הקדוש,** המסופק האם אמר הקל הקדוש בר"ה, אם יודע שאמר ובכן תן פחדך כו' א"צ לחזור, דאין הגילות לשונו בכה"ג להקל הקדוש. (דינים השייכים לכל תפילות עשי"ת, וכשכח זכרינו, דיני אבינו מלכינו כו', יעו"י במהלכות עשי"ת). **חתימת הברכה** בתפילה ובקידוש, 'מלך על כל הארץ מקדש ישראל ויום הזכרון', לא אמר מלך על כל הארץ יצא. לא אמר 'מקדש ישראל ויום הזכרון', אלא 'מקדש ישראל והזמנים', לא יצא. ואם זה תוכ"ד יתקן מיד, ואחר כדי דיבור, אם הוא עדיין בתפילה חוזר לראש הברכה, עקר רגליו חוזר לראש.

סעודת ליל ר"ה. שהחיינו. מי שיש לו פירות חדשים שצריך לברך עליהם שהחיינו, באם מניחים על השולחן בשעת קידוש נפטרים הם בשהחיינו דהקידוש, אפי' אם לא כיון דעתו בפירוש גם לזה (חו"ש). ולכתחילה האם ניחם על השולחן, י"א שאינו נכון לעשות כן (הגרשז"א), וי"א דמותר לכתחילה (הגרנ"ק, הגר"ח"ק). אם פטר הפרי בקידוש, יטעם ממנו מיד בתחילת הסעודה.

ברכת שהחיינו בקידוש, נח' הפוסקים האם נשים שכבר בירכו לפני"ז שהחיינו יענו אמון על ברכת שהחיינו בקידוש. י"א שלא יענו (הר צבי, שבט הלוי. דעת הגריש"א דרצוי שלא תענה. דעת הגר"ח"ק שלא תענה, ואם יש פרי חדש תענה). וי"א שהוא חלק מהקידוש ואין בזה חשש הפסק (אג"מ, הגרשז"א, הגרנ"ק).

בציעת הפת. בוצע הככר העליונה (רמ"א סי' רעד), ואפי' כשחל ר"ה בשבת. **טבילת פרוסת ה'המוציא'.** נוהגים לטבל בדבש, ויש מנהגים בזה האם גם מלח. ומ"מ יש להניח מלח על השולחן (הגר"ש ואזנר, וכן נהג הגרי"ש אלישיב).

אכילת 'סימנים' בר"ה (והוא מכריתות ו ע"א). ברכה. הנכון שיברך תחילה על תמור 'העץ' ויכוין לפטור שאר הפירות שבסעודה. על דברים שברכתם 'האדמה' דנו הפוסקים האם לברך עליהם (והגר"ח"ק צידד דטעונים ברכה, והגרשז"א כ' לברך על הקרא ודבריו צ"ע). וכדאי לצאת מהספק, והוא שיברך תחילה האדמה על דבר אחר שאינו בא מחמת הסעודה וכגון בננה אננס וכדו' (הגריש"א, הגרנ"ק, תשובות והנהגות וכן נהג בעל הדברי יציב).

[תמורים י"א דאסור לתולשם מהגבעול בשבת (וי"ט)], ולכן יתלשם קודם יו"ט. בשכח יחתוך גוף התמור בסמוך לגבעול דהרי"ז תולש אוכל מאוכל]. **כוונת** היה רצון. כשאומר שירבו זכויותינו כו' יתעורר בתשובה ויתפלל ע"ז בלב שלם (מ"ב סי' תקכ"ג סק"ב בשם השל"ה). וכשאומר יכרתו שונאינו הכוונה לעונות שנבראים מהם מקטרגים כו' (פמ"ג, אלף המגן וע"ע).

יזהר מאד שלא יכעוס בימים אלו (מ"ב סי' תקפ"ג סק"ה בשם החיי"א). **נוהגים** לאכול בר"ה כל מיני מתיקה כו' (מ"א תקפ"ג ס"א). ויזהר שלא יתענג במאכל ומשקה כשאר יו"ט, למען לא יקל ראשו, ויזכור תמיד שהוא וכל העולם תלויים בדין (אלף המגן שם סקי"א וכן ע"י בשו"ע סי' תקצ"ז הו"ד לק').

דברים שנוהגים שלא לאכול בר"ה. דברים חמוצים, ויזהר מרימון חמוץ ושאר פירות חמוצים. דברים המבושלים בחמוץ, דברים מרים, פרי שלא נגמר בישולו, י"א גם לימון וי"א גם מאכלים חריפים (הגר"ח"ק, וכן משמע מד' הגריש"א). אבל תבלינים וכדו' מותר ליתנם במאכלים, כי הם מתקנים המאכל. אגוז ג"כ נוהגים שלא לאכול א. שהוא בגימטריא "חט". ב. מרבה כיחה וניעה, ומפריע לתפילה. ומחמת הטעם הב' נהגו שלא לאכול דברים הדומים לו כגון שקדים בוטנים ופיסטוקים (הגריש"א). ענבים י"א שאין בזה חשש, ובשם הגר"א כתבו לא לאוכלם בר"ה.

מסכת ר"ה. באלף המגן כתב ועכ"פ ילמוד בכל סעודה מהד' סעודות פרק א' מומסכת ראש השנה, ולימוד מס' ראש השנה בר"ה היא סגולה גדולה שיזכה ליום הדין כמבואר בספרים. עכ"ל. **מצוות** ושמחת בחגך שייכת בר"ה (מ"ב סי' תקצ"ז סק"א), ומ"מ אין דין לשתות רביעית יין (הגרנ"ק, הגר"ח"ק).

יעלה ויבוא. אומרים בברכת המזון. שכח בסעודת ליל ר"ה חוזר ומברך, [ובסעודת ר"ה ביום י"א שאינו חוזר]. נזכר אחר בונה ירושלים קודם שהתחיל ברכת הטוב, מברך בא"י אמ"ה אשר נתן ימים טובים לישראל את יום הזכרון הזה בא"י מקדש ישראל ויום הזכרון. ואח"כ ממשיך ברכת הטוב.

אחר הסעודה קודם השינה ילמוד מעט (מט"א). ויש שכתבו לומר ד' מזמורי תהילים הראשונים. (בענין שינה בר"ה אחר עלות השחר ע"י בפוסקים).

שחרית בראש השנה. נוהגים להשכים לביהכנ"ס (טור, לבוש, שע"ת). **בברכת הטלית.** כדאי לכוין לפטור כל מה שילבש עד אחר תפילת מוסף (דבאם פשט הטלית וכגון בין שחרית למוסף או לילך לבית הכסא ישנם שיטות). ומ"מ למעשה אף בלא כיון להדיא א"צ לחזור ולברך, וראוי למעט בהפסק.

עמידה בחזרת הש"ץ. בחזרת הש"ץ גופא ראוי לעמוד אם יכול. ומי שחלש וקשה לו יכול לשבת. בפיוטים ובהוספות שמוסיף הש"ץ. אם הארון קודש פתוח, הדין כנ"ל. ואם הארון קודש אינו פתוח, מותר לשבת. היכול לעמוד או בחזרת הש"ץ או כאשר

ארוה"ק פתוח יש שהורו שיעמוד בחזרת הש"ץ המוזכר בקדמונים (הגריש"א, חו"ש וע"ש. והגר"ח"ק אמר דעביד כמור עביד ודעביד כמור

קיטל אין להכנס בו לבית הכסא, שהוא מיוחד לתפילה.

קידוש ואכילת מזונות קודם התקיעות. נוהגים בישיבות לעשות קידוש. ומ"מ, מי שאין לו צורך כ"כ (הגרש"ז"א) מי שאי"ז צורך גדול בשבילו (הגריש"א) לא יאכל לפני התקיעות כלל. ועכ"פ אין להקל אלא עד כביצה [ושיעורו, להמשנ"ב כ-57 סמ"ק (והחזו"א פליג)]. ולפני התקיעות סומכים בזה על ההשערה. הגר"ק. קופסת גפרורים מלאה (לא רק החלל) הינה בין 33 - 26.6 סמ"ק. חורי האויר מצטרפים לשיעור, וחורים גדולים לא (הגריש"א, הגרש"ז"א - ס' וזה"ב)]. ובשעת הדחק יש מקום להקל אף יותר מכביצה פת כיסנין. תבשיל מחמשת מיני דגן כאשר לא קובע עליו, ופירות וירקות, מותר אפילו הרבה. לפני קידוש אסור אפילו שתיית מים.

תקיעת שופר. התקיעות מעוררים הרחמים ומעלים זכרונם של ישראל לפני אבינו שבשמים. וע"כ נהגו רבים לעשות לזה הכנה רבה, כגון לימוד כוונת התקיעות אמירת תהילים וכו'. ברמב"ם כ' על תקיעת שופר "רמז יש בו עורו עורו ישנים משינתכם והקיצו נרדמים מתרדמתכם וחפשו מעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם" וכו' וע"ש. ובזוהר הק' כ' דעם התקיעות צריך ג"כ תשובה.

כוונה במצוה. קודם התקיעות יכוין בעל התוקע להוציא הציבור בברכות ובתקיעות. והציבור יכוון לצאת יד"ח בברכות, ובשמיעת קול שופר לקיים מ"ע דאורייתא וביום הב' מצוה דרבנן. [ומ"מ בדיעבד אף בלא כיון מפורש יצא, דמסתמא דעתו למצוה]. [צריך שידע התקיעות איזה הם, תקיעה דתשר"ת או תש"ת וכדו'. והעיצה ש] יכוין מתחילה שרוצה לצאת בכל הקולות כדעת בעל התוקע, (הגר"ק). בשעת התקיעות אסור להרעיש או להשמיע קול מהגרונ ואפי' לרוק אסור, מפני שצריך לשמוע כל התקיעה. (מ"ב תקצ"ב סק"י). מי שלא שמע הברכות מהש"ץ יברך בעצמו ב' הברכות (לשמוע, שהחיינו), אבל לא יברך בשעה ששומע התקיעות. לא הספיק לברך קודם תקיעות דמיושב, יכול לברך קודם תקיעות דמעומד (התקיעות שבמוסף) (בגריש"א, הגר"ח"ק).

הפסקה בין התקיעות. אין להפסיק בדיבור מהברכה עד סוף התקיעות האחרונות, כיון שהברכה הולכת על הכל. אבל התפילות והפיוטים אינם הפסק. תהילים דרך תפילה בזמן שממתין לש"ץ וכדומה, י"א דמותר (הגר"ק בשם יו"ש"ה, הגר"ש ואזנר) ויש מחמירים בזה (הגריש"א, הגר"ח"ק). אשר יצר מותר לברך (שבה"ל, חו"ש, מנח"י).

למנהג אשכנז נשים מברכות על מצות עשה שהזמן גרמא. וע"כ אשה שלא שמעה הברכות מהש"ץ וכגון שבאה רק לתקיעות שבמוסף או לתקיעות שבסוף התפילה, תברך לעצמה ב' הברכות (לשמוע, שהחיינו) קודם שמתחילים לתקוע. וזה דוקא בשומעת ל' קולות (ג"פ תשר"ת תש"ת תר"ת).

שיר של יום. בשני ימי ר"ה אומרים מזמור פ"א, למנצח על הגיתית לאסף הרנינו כו' (והוא המזמור של יום חמישי בכל שבוע). ואף כשחל בשבת אומרים מזמור זה.

בסיום התפילה יוצאים מביהכ"ס בנחת, והולך לביתו שמח וטוב לב מובטח בחדש ה' שיצא משפטו לאור (סידור הריעב"ץ ומ"ט"א). **סעודת היום.** לכתחילה יש להתחיל קודם שעה עשירית (דהיינו ג' שעות זמניות קודם הלילה). אוכלים ושותים ושומחים ואין מתענים בר"ה, אמנם לא יאכלו כל שבעים למען לא יקלו ראשם ותהי' יראת ה' על פניהם (שו"ע סי' תקצ"ז). "רק יהיו כל דבריו בדברי תורה ויראה וקדושה" (מ"ט"א).

תהילים לימוד ושינה. יש נוהגים לגמור כל התהילים בר"ה (מ"ב סוס"י תקפ"ג. וכן נהגו כמה גדולי ישראל שהרבו באמירת תהילים בכוונה גדולה בר"ה). נוהגים לא לישן בר"ה (רמ"א תקפ"ג ס"ב) ומ"מ אחר חצות האר"י אומר שמותר לישון (מ"ב שם סק"י) ובחיי"א כ' דאחר האכילה **יקבע עצמו ללימוד**, ואם ראשו כבד עליו ישן מעט אם א"א לו בלא זה (מ"ב שם). וכן החזו"א אמר שבני תורה יקבעו זמן ללימוד בר"ה.

מנחה. יכוין ליבו בכוונה גדולה כמו שאחז"ל לעולם יהא אדם זהיר בתפילת המנחה שאף אליהו לא נענה אלא בתפילת המנחה, וגם כי יצחק תיקן תפילת המנחה וביום זה מעוררין זכותו, כו', (מ"ט"א). [אחר תשליך מנערים שולי הבגדים והוא לרמז בעלמא להשליך החטאים ושמהיום והלאה יהיו בגדיו לבנים מכל חטא, וי"א להשליך הקליפות מעלינו].

הדלקת נרות ליל יום ב' דר"ה. הזמן, אסור להדליק לפני צה"כ ומעט יותר [משום תוספת יו"ט], ובכל יו"ט שני שחל במוצ"ש אומרים לפני עשיית מלאכת יו"ט "ברוך המבדיל בין קודש לקודש". הכנה להדלקה. שאריות השעוה שבנר מותר להסירם (הגריש"א, הגרש"ז"א והגר"ק) וי"א דלכתחילה יעשה ע"י סכין וכדו' ולא בידים (הגר"ש וואזנר). המדליק נר שמן עם פתיל צף מותר להכניס הפתיל לתוך השעם ביו"ט, ואין בזה איסור עשיית כלי. אך אם החור סתום אסור לפותחו או להרחיבו, וכן אין להפריד חלקי השער המחוברים זה לזה. ויש מהדרים לעשות הכל קודם יו"ט.

בהדלקה עצמה. יש להזהר לא להדליק אש חדשה רק להעביר (כגון מנר נשמה או מגז). ראוי להחמיר שלא להדליק גפרור מנר של יו"ט אפי' ע"מ להדליק בו נר אחר דיו"ט. אסור לכבות הנר או הגפרור שהדליק בו, אלא יניחנו בנחת ע"ג מתכת או אבן או שיש וכדו' עד שיכבה מאליו. **שהחיינו בהדלקה.** הוא גידון בפוסקים ולכתחילה תניח פרי חדש על השולחן או תלבש בגד חדש ומ"מ אף בדליכת מברכים שהחיינו. [איש המדליק ובחורים בישיבה אין מברכים בהדלקה וכנ"ל] וה"ה לגבי שהחיינו בקידוש.

כתב חרמב"ם אין קורין הל"ל לא בר"ה ולא ביוהכ"פ לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מחשם ויראה ממנו ומכרח ומנוס אלו ותשובה ותחנונים ובקשת כפרה וסליחה, ובכל אלו הענינים אינו הגון חשוק והשמחה. עכ"פ. (פיחמ"ש ר"ח ס"ד מ"ז). מלוקט וערוך מס' ימי הרחמים". היה לעיני הגהמ"ח שליט"א [הגרי"ד ספטימוס שליט"א].

הלכות והליכות בענייני תקיעת שופר אצל מרן רבנו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל

הנה נכדו חביבו של מרן הגראי"ל זצ"ל ה"ה הגאון רבי ישעיהו כהן שליט"א מח"ס מפי כהן ומראשי ישיבת עטרת יוסף בבני ברק. היה בעל תוקע בשנים האחרונות אצל זקנו מרן רבנו. ומסר בידנו רשימותיו מהוראות רבנו בענייני התקיעות והמסתעף.

ליקוט הרשימות הרשומים אצלי בעיקר מענייני התקיעות במשך השנים אצל רבינו הקדוש והטהור זצוקלה"ה.

יום ו' ע"ש כי תצא תשס"א

באתי לערוך קמי רבינו סדר התקיעות, וזה אשר הורה:

- א. בענין הפסק נשימה בין שברים לתרועה, לעשות נשימה קלושה, ולא נשימה עמוקה.
- ב. לא להאריך בתקיעה יותר מדאי, אף שלתוקע אינו קשה, משום טירחא דצבורא [הפסיקני אחר שש או שבע שניות].
- ג. אמר שהחסידיים תוקעים טו-או, לפי שגם כל סדר תפלתם הוא מלעיל.
- ד. אחר עריכת הכל, אמר: העיקר שיהיה שנה טובה [קצת התפלאתי, הייתי סבור שיאמר העיקר שיהיו תקיעות טובים]. והביא דברי ה"בית הלוי" שתקיעות הם כדיבור בפה שלא נפגם בדיבורים אסורים.
- ה. בהזדמנות אחר אמר שרבי יוסף ליס היה מבין גדול בתקיעות, ואמר על התקיעות הקצרים שעלו אז, שיש בהם שיעור.

ר"ה תשס"ד

בישיבת גאון יעקב, אחר קדיש תתקבל שאחר מוסף אמר לתקוע י' קולות בנשימה אחת, ואחר קדיש עלינו שלשים קולות בשתי נשימות. [כעת איני מבין למה עשו בתחילה עשר ואח"כ שלשים, ותמיד נהוג להיפך].

יום ג' פרשת נצבים וילך תשס"ה

שאלתי למו"ר, לדעת המשנ"ב (סי' תק"צ ס"ק י"ח) דגם להסוברים ששברים תרועה עושים בנשימה אחת, צריך להפסיק מעט פחות מכדי נשימה, כמה הוא, והוספתי שכפי שהייתי רגיל להפסיק בינים הרבה העירו שזה שלא כהוגן, ואומר מי מעיר? ישיבי לייט! חושבים שאפשר לעשות הכל? וכי אדם הוא קונה הכל ואמר ששניה הוא מדי הרבה, וחצי שניה טוב. ואמר שבאמת ההפרש בין דעת ההמשנ"ב

ל"חזון איש" (סי' קל"ו סק"ד) הוא מועט ביותר, שהרי ודאי גם להחזו"א יש משהו הפסק. ולדעתו אין דעה אחת צריכה לפסול הדעה השניה, אחרי שהחילוק הוא מועט ביותר.

בבינו אמר שבאריכות התקיעה נגד השברים תרועה אי"ז להאריך אף כנגד הנשימה שבינתיים, כד' מוכח בפוסקים שכתבו לעשות י"ח טרומיטין, וזה שיעור שברים תרועה בעצמם בלא הנשימה. גם אין לחוש לחומרת ה"שפת אמת" (ר"ה ל"ג ב') שאם מאריך בתרועה צריך להאריך בתקיעה כפי התרועה שעשה במציאות, ושום פוסק אינו חושש לזה.

ראש השנה תשס"ה גאון יעקב.

ביום ראשון אמר בשלשים שאחר מוסף לעשותם בשתי נשימות, עשר בתראי לעשות בנשימה אחת, וביום השני אמר: אך שבמחזור כתוב לעשות בשתי נשימות, ננסה לעשות בנשימה אחר. ואח"כ ביאר לי טעמו שיש שמאחרים [אולי אמר שיש אחד שאיחר, ולא שמעתי היטב] ומפסידים תקיעות קמאי שהם בנשימה אחת ואם לא נתקע לבסוף בנשימה אחת הפסידו תקיעות בנשימה אחת.

ראש השנה תשס"ח גאון יעקב

ביום הראשון אמר לעשות שלשים בתראי בשתי נשימות ועשר אחרונים בנשימה אחת, וביום שני אמר להיפך, שלשים דבתראי בנשימה אחת ועשר בתראי בשתי נשימות, ביום השני אחר שתי תר"ת אמר בטעות תקיעה גדולה, ומיד אחר התקיעה התחיל לומר ה"יהי רצון", ואמרתי לו שאמרו רק שתיים, ומיד הקריא שוב תר"ת, ואחר התפילה אמר: שלינגע תקיעות, היה נראה שאינו מרוצה מזה.

ראש השנה תשס"ט, גאון יעקב

קודם התקיעות ביום הראשון אמר רבינו יש אומרים שלא להקריא תקיעה ראשונה משום חשש הפסק (עיין שעה"צ תקפ"ה ל"א), ואע"ז שבדיעבד אינו הפסק, נתקע ולא הקראה, אבל ביום השני כן והקריא תקיעה ראשונה.

ביום ראשון אמר לעשות שלשים בתראי בנשימה אחת, ועשר בתראי בשתי נשימות (עיין לעיל. ביום נני קודם ו' בתראי אמר רבינו כשואל: בשתי נשימות או בנשימה אחת? אמרתי שיש אחד שלא תקיע עות ראשונות בנשימה אחת, ואמר שאתקע בנשימה אחת. ביום ראשון אחר התפלה אמר לי יישר כח, אבל התקיעות כל כך ארוכות... אפשר בכל תקיעה שלך לחלקה לארבע תקיעות כשרות.

ראש השנה תשס"ז גאון יעקב

לאחר התפלה בנשימה אחת, עשר בתראי בשתי נשימות. אחר התפלה אמר לי רבינו [נראה שהתחדש לו אז] שבפוסקים דמתן תורה אומרים ויהיה קול השופר הולך וחזק, וכן דכל הפוסקים אומרים "קול השופר" אבל בפוסקים של לעתיד לבוא כתיב בה' אלקים "בשופר" יתקע, משמע שבמתן תורה היה קול שופר ולא שופר ממש, ולע"ל יהא שופר ממש. ואח"כ חזר לי ע"ז שוב, וכן לכל הסוברבם. והעירו מדברי הפרדר"א (פרק ל"א) שבמתן תורה תקע בקרן השופר של אילו של יצחק. והביאו דברי הרמב"ן (שמות פרק י"ט י"ג) שהקשה דהרי אילו של יצחק נשרף, ואמר רבינו דאינו קשה, כי אם חז"ל אמרו שתקע בקרן זו, ע"כ שהקרן לא נשרפה.

ממחרת בצום גדליה אמר לי מו"ר שהטעם שעשה שלשים בתראי בנשימה אחת משום שאחד מה־תקיעות דתשר"ת קמאי היה קצר מעט, ואף בזה היה כדי שתי פעמים שיעור תקיעה דתשר"ת, אבל אתה הרי עושה תקיעות ארוכים מאד, ואולי יש מי שיש לו עצבים שהיה מדי קצר, לכן אמרתי ששלושים, כמה פעמים בנשימה אחת. ואמרתי לרבינו שעשיתי קצר כי הייתי סבור שהיא תקיעה רא־שונה דתשר"ת, ובאמת אליכא דהמשנ"ב (סי' תק"צ בשעה"ז ס"ד כ"ג) יש לפסול, אבל דעתי על דעת המקרא, והסכים לזה.

ראש שנה תש"ע

יום א' חל בשבת, וביום ב' שאלתי את רבינו אם תקיעה ראשונה הוא יקרא או שאתקע לבד, ואמר שאתקע בלא קריאה.

ששלשים בתראי תקעו ב' תשר"ת, ובשלישי תקעו תקיעה ובטעות עברו לתשר"ת, והוסיפו דעשר אחר־נים ות' תשר"ת [אולי היה בשלישים דמיושב או ==

סדר התקיעות של מרן רבנו זצ"ל ושל הגאון הצדיק רבי שריה דבליצקי זצ"ל

הנה הגאון רבי ישעיהו הנ"ל היה בתחילה בעל תוקע אצל הגה"צ ר' שריה דבליצקי זצ"ל,
וסידר את הבדלי המנהגים והלכות שבניהם.
[חלק מהדברים הובאו לעיל וכאן הובאו הכל דבר דבר על אופן]

עתה ארשום מעט מהנהגות המנוגדים שבין התקיעות אצל מוח"ז רה"י שליט"א (זצ"ל) מאשר אצל הגר"ש דבליצקי (שליט"א) זצ"ל, ועוד עובדות יקרות והנהגות קדושות מרבתי שליט"א.

א. רבינו מורה לעשות שברים קצרים מאד, [וכן שמעתי ממו"ר הגרי"ז אדלשטיין שליט"א], והטעם: משום שהרי יש להזהר שלא לעשות שברים ט' כחות כמבואר במשנ"ב (ס"ק י"ג), וט' כחות הוא מועט מאד. (אני עצמי בדקתי כמה וכמה פעמים וראיתי שבתרועה בינונית עושים כשבע כחות בשניה אחת!). והגר"ש מורה לעשות שברים ארוכים, דבקצרים יש לחוש שאי בו ג' כחות, ולחשש שמא יהא מותא מט' כחות אין לחוש כ"כ, מאחר שמנהגינו לשבור השבר, וכדעת הרמב"ן בדרשה, שוב אינו דומה לתקיעה, כמ"ש הרמב"ן שם.

ב. רבינו מורה לעשות נשימה קצרה ביותר בין השברים לתרועה - אליבא דר"ת, [וכן שמעתי ממו"ר הגרי"ז אדלשטיין שליט"א], ודי בנשימה דרך האף. והטעם: שהרי אם מפסיק "יותר מכדי נשימה" פסול גם לר"ת, כמבואר בשו"ע (סעיף ד'), ובנשימה עמוקה יש לחוש שהוא יותר מכדי נשימה. ואילו בנשימה קלה כבר יוצאים דעת ר"ת כמ"ש הט"ז (סו, סק"ו). והגר"ש מורה לעשות נשימה עמוקה.

ג. רבינו נוהג בעת שמקרא שברים תרועה בשתי נשימות, עושה משהו הפסק בניגון ביניהם. והגר"ש נושם ביניהם.

ד. רבינו אמר שאין להאריך התקיעה יותר מדי, והטעם: משום טירחה דצבורא, וגם משום שיש הרבה אנשים שאחר שנגמר שיעור תקיעה מפסיקים להתרכז בתקיעה, ויש בו שאלה אם יצאו, (עיין משנ"ב סי' תקפ"ז ס"ק י"ד). [ופעם כשתקעתי לפניו קודם ר"ה הפסיקני אחר שש שניות, ומ"מ בר"ה הנני תוקע בתשר"ש עשר שניות, ואינו מוחה, אדרבא פעם חשש לזה וכדלהלן]. והגר"ש אומר לעשות תקיעות ארוכות ביותר, וטעמו להלן אות ה'.

ה. רבינו אינו חושש לדברי ה"שפת אמת" (ר"ה ל"ד ב') דמי שמאריך בתרועה, יש לו להאריך בתקיעה כפי שהשיעור תרועה המציאותי, דבכל הפוסקים סתמו שתקיעה בתשר"ת י"ח טרומיטין ובשברים ט' טרומיטין, ואף שאנו נוהגים לעשות השברים הרבה יותר מי' טרומיטין, כמ"ש השעה"צ (סק"ד). והגר"ש חושש לדבריו, ולכן מורה לעשות תקיעות ארוכות מאד. [הייתי נוהג לעשות אצלו תקיעה י"ב שניות].

ו. שתיהם לא הקפידו לתקוע תקיעה גדולה בסוף. [בשנה זו אמר רבינו התקיעה גדולה בסוף שלשים ראשונים].

ז. רבינו אמר לי שלא לתקוע תקיעות כדעת החזו"א, וכה היו דבריו: דהרי ודאי גם אליבא דהחזו"א צריך לעשות משהו הפסק, והרי ודאי שגם להמשנ"ב אסור להפסיק כדי נשימה, אלא פחות מכך, ומנלן שאין המשנ"ב מודדה דסגי בהפסק כזה, ואמר לי שלהפסיק שניה אחת הוא מדי הרבה אליבא דהתרווה"ד והמשנ"ב, וחצי שניה הוא טוב.

ח. אמר רבינו שאי"צ להאריך בשיעור התקיעה דתשר"ת גם כנגד ה"נשימה" שבין השברים לתרועה, דזה אינו מכלל התרועה, וכדמוכח ממה שסתמו הפוסקים ששיעור תקיעה דתשר"ת י"ח טרומיטין ומעט יותר, ולא הזכירו מידי מהנשימה. [ודלא בספר "אש דת המובא דאלף המגן ששיעור הנשימה הוא ו' כחות, וממילא אורך התקיעה צריך להיות כ"ד כחות].

ט. אמר רבינו שר' יוסף ליס היה מדין גדול בתקיעות, ואמר על התוקע הקודם שהגם שתוקע תקיעות קצרות, יש בהם את השיעור הנצרך. [וחתן רבינו הגר"ז ברלין שליט"א אמר שהר"י ליס היה אומר שהתוקעים אינם יודעים כמה הרבה תרועות הם עושים ברגע אחד. והנני מעיד שזה נכון].

י. בשנה זו תשס"ז הורה רבינו בל' ראשונים לעשותם בנשימה אחת, ול' שעל סדר הברכות בשתי נשימות, ול' אחרונים בנשימה אחת, ובצום גדליה ביאר לי שלכן עשה האחרונים בנשימה אחת, כי התקיעה האחרונה של התשר"ת היה מעל קצרה (במקום 10 שניות רק 6 בניות), ואע"פ שיש בו שתי פעמים את השיעור הנצרך, שמא יש אחר שיש לו עצבים (נעוים) שהיה מדי קצר, ולכן עשה כמה וכמה תקיעות בנשימה אחת.

יא. ואמנם הסיבה האמתית שקיצרתי בשבר האחרון דתשר"ת שהייתי סבור שצריך להתחיל לתקוע תקיעה ראשונה דתש"ת, ובאופן זה אליבא דהמשנ"ב (בשעה"צ ס"ק כ"ג) הר"ז פסול, ודנתי לפני רבינו שאני בתקיעותי חושב על דעתו של המקרא, והסכים שבכה"ג כשר. ומאד מאד יש להזהר בזה!].

יב. רבינו מביא פעמים רבות דברי ה"בית הלוי" שענין תקיעות שופר הוא דיבור בפה שאינו פגום בדבורים אסורים.

יג. בר"ה תשס"ה ביום הראשון אמר לעשות שלשים שאחר התפלה בשתי נשימות. ובים שני אמר רבינו: כי אף שבמחזור כתוב לעשות התקיעות שאחר התפלה בשתי נשימות, ננסה לעשות בנשימה אחת. ואח"כ ביאר לי טעמו שיש אנשים (ואולי אמר נשים ולא שמעתי היטב), שמפסידים תקיעות ראשונות, ואם יעשו האחרונים ג"כ בשתי נשימות יוצא שלא שמעו תקיעות דנשימה אחת כלל. ועשר אחרונים אמר לעשות בשתי נשימות.

יד. יש מעשה נורא עם התקיעות אצל רבינו בר"ה שנת ת"ש, היה שם במנין ר' אייזיק שר, ור' מרדכי שולמן. ור' משה סולבייצ'יק ועוד. ואכמ"ל.

טו. שמעתי ממוח"ז הגר"ח קניבסקי שליט"א שאמר שמקפיד שיהא משהו הפסק בין שבר לשבר, [וכמדו' שאמר שלכן שומע אחר התפלה עוד פעם תקיעות], דאם אין הפסק הו"ל כתרועה מסולסלת. ואמרתי לפניו מה שכתב הרמב"ן בדרשה לר"ה דאי"צ הפסק, כי אם שבירת הניגון, ושמע ואמר שיל"ע בזה. (עיין באורך במש"כ במק"א).

טז. הראיתי לרבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שופר שהניחו בתוכו זמן רב "ליקר" עד שנספג שדונו

ונעשה אדום, האם הוא בכלל שופר צבוע האמור בשו"ע (סי' תקפ"ה סי"ז), ואמר דאין בו ממש. וכן הורה לי הגר"י שפירא זצ"ל. ובשופר זה הנני תוקע כל השנים.

יז. נב. נזכרתי בעוד עובדא, כמדו' בר"ה תשס"ה (או תשס"ד) בתר"ת שעל סדר התפלה, טעה רבינו רה"י, ובמקום לומר "תרועה" אמר "שברים", והייתי סבור שמחזירני, וכשתקעתי שבר ומחצה תפס רבינו והפסיקני ואמר תרועה, והתחלתי להריע, ואח"כ המשיכו התקיעות כסדרן, ולא החזיר לראש. ושמעתי שאחר התפלה נסתפק שמא היה צריך לחזור. (עיין היטב משנ"ב סי' תק"צ ס"ק כ"ט, ובשעה"צ שם) ואיני יודע מה היה בסוף. עכ"פ אחר התפלה פנה כ"ק רבינו ואמר לי אני מבקש ממך סליחה שהטעתי אותך..!

יח. בשנה ראשונה שנישאתי, שמע רבינו שהנני מקבל כסף עבור התקיעות, [והנותן אמר שזה עבור הוצאות יו"ט, בלא קשר לתקיעות, ואף היה נותן קודם ר"ה] ואמר לי רבינו מה את עושה? יש לך כזו מצוה גדולה, ואתה מוכרה בפרוטה אחת?! אם יש לך בעיות בפרנסה מילא, אבל הרי אין לך, ועוד האריך בזה הרבה, ואכמ"ל.

יט. כע"ז שמעתי ממו"ר הגר"נ קרליץ שליט"א שהתאונן: למחתונים יש מצוה כזו של שבע ברכות, ומה הם עושים? מחלקים לאחרים! למה אינם מרויחים המצוה לעצמם. גם אבי הבן לא היה צריך ליתן סנדקאות לאחר, למה שיפסיד המצות מעצמו, רק שייראה משונה, אבל הם למה נותנים.

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

נצבים | תשע"ח | גלין מס' 20

הערות בהלי' תשובה

לשוב מחטא מסוים שיודע שנכשל בו ראוי שיאמר בפה שלא יוסיף לחטא באותו חטא. (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

במש"כ הרמב"ם פ"ב ה"ד ומשנה שמו כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים. בספר אילת השחר (שמות א, ח) ביאר דברי הרמב"ם דשינוי השם זה שינוי ההנהגה ולא מספיק שינוי השם בלבד, ומדייק מלשון שכתב הכא ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים ומשנה מעשיו כולן לטובה ולדרך ישרה עכת"ד. [ובדרך זה ביאר מה שכתוב בתהילים נ"א י"ב ורוח נכון חדש בקרבי דע"י שישתנה הוא מחדש את רוחו].

אמנם הא נחא בדברי הרמב"ם. אבל מדברי הגמ' ר"ה טז ע"ב מוכח שכל דבר הנזכר בהלכה זו הוא ענין בפני עצמו ונלמד מפסוק אחר, וכגון שינוי השם נלמד משרה שהכתוב אומר, שרי אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה וכתוב וברכתי אותה וגם נתתי ממנה לך בן, ואילו שינוי מעשה למדו בגמ' מאנשי נינוה ואין שייכות בין הדברים ולא כתוב ששרה שינתה מעשיה. ומדברי הגמ' נראה שזה ענין סגולי שהוא נקרא בשם אחר ועי"ז משתנה מזלו. ואולי אפשר"ל דשאני שרה שלא הוצרכה לשוב בתשובה לכן סגי במה ששינתה שמה, אך עדיין צ"ע שבגמ' נראה שזה לימוד לכל חוטא, ועי' במהרש"א ר"ה שם שכתב דאינה"ל אצל שרה לא הוצרכה לתשובה אבל אדם אחר ע"י שישנה שמו יבוא להתעורר לתשובה דמה טעם שינה שמו וכו' עי"ש.

שוב שאלתי למורי זקני הגראי"ל שטינמן זצ"ל מלשון הגמ' שם א"ר יצחק ארבעה דברים מקרעין גזר דינו של אדם ואלו הן צדקה צדקה שינוי השם ושינוי מעשה. ומוכח דשנוי השם ושינוי מעשה הם ב' דברים נפרדים ודלא כהרמב"ם, ועי"כ נראה דענין שינוי השם הוא ענין סגולי כמו אצל שרה שנשתנה שמה משרי לשרה ועי"כ ילדה. ואמר לדחות דאי"ז הביאור, שהרי אמרו חז"ל שאין מזל לישראל. ולבאר דברי הרמב"ם אמר דשינוי השם זה שינוי במקצת דרכיו, אבל שינוי מעשה זה שינוי גדול יותר. ונראה לבאר דבריו דשינוי השם הוא בעיקר בסוד מרע וגם קצת בעשה טוב, אבל שינוי מעשה זה שינוי מקצה לקצה ממה שהיה קודם ובכל מעשיו משתדל להיות בכלל עשה טוב. ומדויק לשון הרמב"ם שכתב, ומשנה שמו כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים (וזה בעיקר בסוד מרע), ומשנה מעשיו "כולך" לדרך טובה ולדרך ישרה (וזה בעשה טוב בכל המעשים, ועי' הל' דעות פ"ב ה"ב). (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

במש"כ בד"א בעבירות שבין אדם לחבירו אבל בעבירות שבינו לבין המקום אינו צריך לפרסם עצמו ועזות פנים היא לו אם גילם. והראב"ד כתב דבעבירות המפורסמות ומגולות צריך לפרסם אף בב"א למקום. ובפשטות פלוגתתם היא של הרמב"ם דוקא בב"א לחבירו דצריך מחילתו מותר לפרסם אפי' שע"ז יש חילול השם שהיה חטא כזה, משא"כ בב"א למקום אפי' במפורסם לכל אין לפרסם (ועי' כס"מ דמפורסם לא חלקו הראב"ד והרמב"ם). ואילו הראב"ד כיון שנתפרסם שוב אין חילול השם כיון שמפרסם החוטא ששב מזה החטא. והנה בהל' דעות פ"ז ה"ח גבי תוכחה כתב הרמב"ם הדין דבחטא שב"א לחבירו אין להוכיחו ברבים משא"כ בחטא שב"א למקום, ולכא' יוצא סברות הפוכות דלפי דינא דהכא הול"ל דבב"א למקום אין לפרסם משא"כ בב"א לחבירו, ועוד דשם לא פליג הראב"ד עליו. [עוד יש לדון לדברי הראב"ד דהכא כיצד מותר להוכיחו ברבים בב"א למקום הא עי"ז גורמים לו שיצטרך לפרסם חטאו ברבים] ועי'

מתוך הספר מורא מלך - על הלכות תשובה לנכדו תלמידו הרה"ג ר' אברהם ברלין שליט"א

במש"כ הרמב"ם וכל המרבה להתודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח. יל"ע מהו מאריך בענין זה, וכן בסה"מ עשה עג כתב, ויארך המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו. וצ"ע כנ"ל מהו מאריך, ואם כונתו להוספת הודאות חטאים כמו אשמנו בגדנו גזלנו וכו', אם כן צ"ב דכ"ז דוקא ביוה"כ, אבל בסתם כששב מחטא מסוים אין צריך שיאמר רק אותו חטא וא"כ כיצד שייך מאריך. ואולי כונתו ללשונות נוספים של חטא כגון מרדתי פשעתי וכדו'. ואולי מאריך קאי על מאריך בענין בושתי במעשיו, או דמאריך בקבלה לעתיד ולא בוידוי. ומלשונו שכתב בסה"מ ויארך המאמר, נראה דכונתו להוספת דברים. וכן מצינו בלשונו בהל' תפלה פ"ו ה"ב שמאריך זה תוספת דברים. ושאלתי למורי זקני הגראי"ל שטינמן זצ"ל ואמר שמאריך היינו שאומר יותר פרטים בוידוי ואמר דוגמה לדבר, כגון שאומר אתמול חטאתי בדבר פלוני ויום קודם גם כן ויום קודם גם כן (היינו שלא רק שאומר שגזל אלא מפרט יותר פרטים) והוספתי לשאול מהו מרבה שכתב הרמב"ם הכא ואמר מאריך זה כמו מרבה והיינו הך. אמנם אמרתי לו שבמהר"י בירב הביא מקור למרבה מדברי הגמ' יומא פו ע"ב, עבירות שהתודה עליהן יוה"כ זה חוזר ומתודה עליהן יוה"כ אחר. והשיב דלמעשה אין חילוק גדול בין הדברים. (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

במש"כ הרמב"ם ועצמו של יוה"כ מכפר לשבים. יל"ע האם צריך אמונה בפועל להתכפר על ידי עצמו של יום דהיינו לזכור זאת ביוה"כ או לפניו וכדו' ולכוין לזה, או שעיקר הענין הוא לאפוקי מבעט שאומר מה מועיל לי יוה"כ (כלשון הרמ"א סוף סי' תרז). דהנה בהל' שגגות פ"ג ה"י גבי כפרת יוה"כ כתב הרמ"י, לשבים המאמינים בכפרתן אבל המבעט בהן אינן מכפרין לו. ומלשון זה ג"כ אין הוכחה שצריך להאמין בפועל שעצמו של יוה"כ מכפר, ורק מוכח שמי שכופר בו אינו מתכפר. ויתכן שדוקא מבעט אינו מתכפר הלא"ה מתכפר גם בלא כונה. ומורי זקני הגראי"ל שטינמן זצ"ל אמר לי שאם אדם אינו חושב שיוה"כ מכפר אינו מתכפר. (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

במש"כ הרמב"ם וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בלבו. נראה מדבריו דקבלה על העתיד צריכה להאימר בפירוש על כל חטא וחטא ששב בו ולא סגי בקבלה כללית שמקבל על עצמו שיתקן מעשיו כולן לטובה וכדו' אלא צריך לומר ענינות אלו שמקבל, ועוד נראה להוכיח כן ממש"כ פ"א ה"א "ולעולם איני חוזר לדבר זה". אך אולי אפשר לדחות דשם מיירי ששב מחטא אחד ולכן מפרט בקבלתו דלא ישוב לחטא זה, וכן נראה לחלק עפ"י מה שידוע לבאר דפרק א מיירי בתשובה דשאר ימות השנה וממילא בדרך כלל שב מחטא מסוים משא"כ הכא בפרק ב מיירי מתשובה דיוה"כ, ובמי שחטא הרבה חטאים אף דאיה"ו בוידוי צריך לפרט חטאיו, אך אולי בקבלה לעתיד א"צ פירוט חטאים אלא סגי בקבלה כללית שיתקן דרכיו ומעשיו, דדוקא בוידוי דזה ענין של חרטה והודאה צריך לפרט אך בקבלה אין תועלת בפירוט ולכך א"צ שיפרט, והן אמנם ביארנו במק"א שיש דין בוידוי של אמירת קבלתו אבל לזה יתכן שסגי בקבלה כללית ורק בלבו צריך קבלה על כל חטא וחטא משום שזה חלק מעזיבת החטא. וכששב מחטא יחיד וידויו נשלם בקבלה מחטא זה דוקא, ופשוט שאין צורך בקבלה כללית. ולמעשה אמר לי בזה מורי זקני הגראי"ל שטינמן זצ"ל דלכל העבירות שאינו יודע שחטא בהם סגי בקבלה בלב, משא"כ כשבא

בפרט בעיניי שצריך לשוב כדי שתתקבל תפלתו. והשיב, לקב"ה יש עוד חשבונות הרי אדם שחוטא לא מת מיד וכן לא נהיה חולה מיד, וכן לצד הטוב על מצוה שעושה יש שמתעכב מתן טובתו לאדם ולא רק עיכוב התשובה נלקח בחשבון, ולכן יתכן שתפילה זו דעשיית תועיל בעבור חבירו מחמת חשבונות אחרים, והוספתי לשאול א"כ למעשה מה עדיף האם להתפלל שתתקבל תשובת חבירו או שימצא זיווג, והשיב להתפלל שיהיה לו זיווג וכדו' כל דבר הנצרך לחבירו, והקב"ה יודע כבר את כל החשבון כיצד מגיע לאותו אדם טובה זו שביקשו עבורו. (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

הנה כתב ה"ם של שלמה" בב"ק (פ"ח סימן סג): ואמרו בירושלמי דפרק החובל (ב"ק פ"ח הלכה ז): א"ר יוסה, הדא דתימר שצריך למחול, באדם שלא הוציא עליו שם רע. אבל באותו שהוציא עליו שם רע, אין לו מחילה עולמית. וכן כתב במהרא"י [בתרומת הדשן] הלכה למעשה בסימן ריב. ונתן טעם לדבר וז"ל: וטעמא רבה אית ביה לענ"ד, דדילמא איניש שמע באפוקי קלא בישא, ולא שמע בפיוסא, ולא נפיק האי גברא מידי חשדא. וכן הביא הסמ"ג (עשין טז) והובא גם בב"ח ובט"ז או"ח (סימן תרו). ומכל מקום נראה שמידת ענוה וחסידות הוא, שיכול לכוף יצרו ולמחול במחילה גמורה אף שהדבר קשה, עכ"ל.

ודבר זה נפסק להלכה בשו"ע אורח חיים (סימן תרו, א): עבירות שבין אדם לחברו, אין יוה"כ מכפר עד שיפייסנו... ואם אינו מתפייס בשלוש פעמים אינו זקוק לו... הג"ה: והמוחל לא יהיה אכזרי מלמחול, אם לא שמכוון לטובת המבקש מחילה. ואם הוציא עליו שם רע אינו צריך למחול לו.

ובשו"ע הרב שם פסק: ואם הוציא עליו שם רע, אינו צריך למחול לו בכל עניין, אפילו אם יבקש ממנו כמה פעמים. משום דאפשר שיש בני אדם ששמעו הוצאת הלעז עליו, ולא שמעו הפיוס, וידמה להם שאפשר שהלעז הוא אמת ולא יצא אדם זה נקי מחשד. ומכל מקום מידת ענוה למחול אפילו בהוצאת שם רע, עכ"ל.

וצ"ב, מדוע לא העתיק הרמב"ם את דברי הירושלמי הללו, שאין חובה למחול על חטא של הוצאת שם רע. וענה לנו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א: הרמב"ם אינו חייב להביא עניינים כאלו. ומה שלא הביא את הנפ"מ לענין שאינו נחשב אכזרי אם לא מחל, לפי שאין דרכו להביא נפ"מ [ודי בזה שהביא את עיקר ההלכה]. והוסיף לנו שכדאי לעיין בספר "ענינים למשפט" בהקדמתו, שמאריך שם בכללי הרמב"ם ודרכו בחיבורו הגדול. ומרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ענה לנו: הדבר פשוט, היות ואי אפשר לעשות תשובה על זה לפי מה שהובא ביש"ש, ועל כן אין נפ"מ להלכה, ולכן אין לרמב"ם צורך לכתוב ענין זה. עכת"ד. (שובי נפשי)

במשנת בהל' דעות שם, ועי' שעי"ת שער א יח שכתב דהטעם דמפרסם החטא דב"א למקום בעבירות מפורסמות הוא כדי לקדש השם דהיינו לתקן החילול השם שעשה. ושאלתי סתירה זו למורי זקני הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואמר בזה דבחסאים שבין אדם לחבירו אנשים רגילים בחטאים אלו ממילא זה לא כל כך חילול השם, משא"כ כשמפרסמים על אדם שאכל דברים אסורים או שחילל שבת ועושים מזה רעש הוי חילול השם, אך כשיודעים מזה כגון באדם חילוני ששב בתשובה על חילול שבת גם בחטא דב"א למקום אי"ז חילול השם כשמודיע ששב ויכול לפרסם כיון שרגילים בדבר זה (וזה עפ"י מהלך הכס"מ דבכה"ג לא פליגי הרמב"ם והראב"ד וכדלעיל), אבל בתוכחה יש יותר חילול השם כשמפורסמים שגונב וכדו' כיון שלא רגילים שמתפרסם שפלוני גנב (ואפי' שרגילים בחטאים אלו אך אין רגילות לשמוע עליהם בפירסום). (מורא מלך על הרמב"ם כאן)

במש"כ הרמב"ם, אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכפורים היא יפה ביותר ומיד היא מתקבלת וכו' אבל בצבור כל זמן שעושים תשובה וכו'. מקורו מגמ' ר"ה יח ע"א, והעירוני דמוכח מדבריו שהתפלה מתקבלת דוקא עם התשובה ותליא הא בהא הלא"ה אין מעלה לתפילה בימים אלו יותר מתפילה דשאר ימות השנה, ולפי"ז יוצא שמי שרוצה להתפלל על חבירו על מציאת זיווג למשל לא יכול לבקש כן אא"כ חבירו עשה תשובה וממילא מתפלל שעל ידי תשובת חבירו יקרע גזר דינו ותתקבל תפלתו וימצא זיווג, אבל כשחבירו לא שב לא יועיל תפלתו יותר משאר ימות השנה. אמנם בסוגית הגמ' (שם טז ע"א) כמאן מצלין האידינא אקצירי ואמריעי, כר' יוסי. ביאר רש"י דאמר אדם נידון בכל יום, ויתפלל שיודו אותו לזכות ולא יקנסוהו מיתה. ולא מצינו שכתוב שם שהחולה שב, וזה בשאר ימות השנה וא"כ כ"ש בעשרת הימים וצ"ע [ודוחק לומר דפליגי בזה רש"י והרמב"ם].

ושאלתי זאת למורי זקני הגרא"ל שטיינמן זצ"ל האם מה שהתפילה מתקבלת זהו רק לגבי תשובה או גם לזיווגים פרנסה וכדו'. והשיב הרי כל דבר תלוי ברוחניות וא"כ גם אם עשרה ימים מסוגלים רק לתפילה על התשובה אבל התשובה כוללת כל מצבו של האדם, ומממילא גם אם רוצה להתפלל על זיווג זה נוגע לחייו הרוחניים שהרי אם ינשא לאחת שאינה שומרת מצוות כדן לא יוכל להשאר יהודי, וכן פרנסה וכן כל שאר דברים תלויים במצבו ברוחניות וקבלת תשובתו. שוב דנתי לפניו א"כ כיצד יכול אדם להתפלל על חבירו על זיווג פרנסה וכדו' אם חבירו לא עשה תשובה מה זה יעזור, וידועים דברי החזו"א נדפס בסוף טהרות, המקום ב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו יתברך בין בכפייה בין בפיתוי ולא הוי ביטול הבחירה וכו' אמנם יש מתפלל לפניו יתברך על הקירוב ותפלתו נשמעת, מתיחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו עכת"ד. וא"כ כיצד תתכן שתתקבל תפלתו על חבירו אם לא שב

בידי הוי עובדא

כך עשיתי התיישבתי ללמוד והשלכתי על ה' את יבי אחרי מספר ימים צלצל הטלפון אבי היה מעבר לקו נו התחלתם לחפש דירה שאל, כשעניתי בשלילה הוסיף לשאול מדוע לא אבא השבתי לו בשאלה מדוע שנחפש דירה הרי אין לנו די כסף למימון ההוצאות השוטפות ואיך נקנה דירה

אבי שמע את דברי הגיע לביתנו הלך עמי למתווך ובאמצעותו רכשנו דירת ארבעה חדרים בבני ברק אבי שראה את חששותי הרגיע אותי שלא אדאג אך לא הסביר את מעשיו

אבי דאג לשיפוץ ולריהוט הדירה ולאחר מכן עברנו לגור בה לאחר מכן התברר לי שלפני שנים חתם אבי על הוראת קבע לטובת אחד המוסדות לאחר שיחתו הראשונה עמנו התקשרו מהמוסד הודיעו לו שזכה בפרס כספי גדול שהוגרל בין התורמים

אבי השיב להם שאינו חתום על הוראת קבע וניתק את הטלפון אך נציגי המוסד התקשרו שוב ואמרו מור כהן אמנם קשה לך להאמין שזכית אבל אם תיגש למשרדים תקבל את הזכייה הגדולה

כך כאשר השלכנו על ד' היבנו ראינו בחוש שהוא מכלכלנו.

סיפר הרה"ג ר' אליהו כהן שליט"א: כשהתחתנו רכשנו דירת שני חדרים סמוך לרחוב רבי עקיבא בבני ברק כאשר גדלה המשפחה ברוך הו נולדו לנו שלושה ילדים נעשתה הדירה צרה וצפופה מדי עבורנו.

יום אחד התארח אבי בביתנו כשחש בצפיפות שבדירה הציע שנרכוש דירה גדולה יותר בת ארבעה חדרים.

באותה תקופה למדתי בבוקר ב כולל ואחר הצהריים מסרתי שיעורי תורה בבת ים כדי לה גדיל מעט את ההכנסה אולם תכננתי להפסיק את מסירת השיעורים ולהתחיל ללמוד בכולל יום שלם.

ניגשתי לשאול את מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל כיצד לנהוג, המתנתי עד לסיום תפילת מנחה נשארתי עד שהסתיים תור הממתנים והצגתי בפניו את התלבטותי.

אנו מתגוררים בדירת שני חדרים עם שלושה ילדים בלע"ר בצפיפות גדולה אך מבחינה כלכלית אין באפשרותנו לעבור דירה אני לומד חצי יום ומוסר שיעורים במחצית השנייה של היום ברצוני ללמוד יום שלם אך פרנסה מנין. פעם הראשונה בחיי ראיתי את הגרא"ל שטיינמן מרים את ידיו ועיניו כלפי מעלה כאדם הנושא תפילה ובקשה לפני הקב"ה ואומר לי מה אתה דואג ה' הוא כל יכול אתה תשב ותלמד וה' יעזור

שאל אבין ויגדן

ליקוטים מתורת מרן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

ראש השנה | תשע"ט | גלין מס' 21

שיחה לפני ראש השנה

ובהמשך הגמ' כתוב אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יר"ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצונות לא מסרו לו בהי עייל, מכיזר ר' ינאי חבל על דלית ל' דרתא ותרעא לדרתא עביד.

א"כ אע"פ דללא תורה אין יראה, מ"מ צריך גם יראה, דללא יראה אין תורה, ולזה צריך להיות דברים שמכניעים את האדם, אבל אם אדם לא יכניע את עצמו גם תורה לא יהי לו.

והנה כל אחד יודע בעצמו הדברים שצריך לתקן, וגם צעירים שעדיין לא טעמו טעם חטא, מ"מ הרוצה לבנות ולייסד עצמו להיות כמו שצריך יש לו מה לתקן, וכמה שמוסיף יראה והכנעה לה' בכל מעשיו, התשובה והתפילה והצדקה והת"ת יהיו אחרת, וזה ממש היסוד, דאל"כ הרי כתוב (בתהילים נ' ט"ז) ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חקי.

וממילא העבודה העיקרית זה ת"ת, דלא ע"ה חסיד ויושבי קרנות אין להם כלום, וכמה שידגל ויהא ת"ח יותר גדול הוא המאושר וזוכה בזה ובבא, אבל זה צריך להיות יחד עם יר"ש, בכונה רצויה להכניע עצמו תחת הקב"ה, ולהרגיש שהוא כלום ונוצר בחסד ה', ואדם יכול להיות גדול מאד, ומצד שני יכול להיות כלום.

ובזה צריכים להתחזק, ובפרט כשמתקרבים עכשיו ליום הדין, ידוע לכולם הצרות וגזירות רעות רח"ל שעברו במשך השנה על הרבים ועל היחידים, וכל זה נקבע ביום הדין, נתחזק בת"ת תפילה בהכנעה, ולעשות הכל בשאיפה להיות יר"ש אמיתי ועובד ה', והקב"ה יעזור לכולנו להכתוב ולהחתם בכתיבה וחתימה טובה.

עוד מעט ר"ה

באחת השנים במוצאי שבת פר' חיי שרה אמר רבנו לאחד הקרובים ביותר: עוד מעט ר"ה, והחל לבכות, אוי עוד מעט ר"ה. ואמר לו אותו אחד: אבל זה עוד הרבה זמן, והשיב: כמו שמר"ה עד עכשיו עבר מהר הזמן, אותו דבר יעבור עד ר"ה. כל הזמן חי בפחד מר"ה ופחד הדין לעתיד! כל השנה היה אומר עוד מעט ר"ה, צריך להתכונן.

רבנו בוכה ומבקש ברכה

סיפר הגה"צ ר' דן סגל שפעם אחת בערב ר"ה ביקש ממנו רבנו ברכה לשנה החדשה, וביקש ממנו ברכה שלא ימות בלא תשובה, והתחיל לבכות מאוד עד שחיבקתי אותו כדי להרגיע אותו. ואמר הגה"צ ר' דן שאמנם יתכן שהיו עוד שמבקשים על כך ברכה, אבל לבכות על זה בכאלו בכיות לא ראה במקומות אחרים.

מספר הרה"ג רבי ליפא פלמן: ערב ר"ה תשמ"ח נכנסתי לבית רבנו, והיו שם מאות איש שבאו לבקש את ברכתו לשנה טובה ומתוקה, אחרי שכולם נגשו לרבנו, אמר לי רבנו בכאב גדול: אנשים טועים בי, אם הם היו יודעים מי אני היו זורקים אותי מכל המדרגות. וכשאמר זאת ראו בחוש את כאבו איך שממש כך חש ומרגיש.

בדברי המהרי"ל דאין לתקוע לנשים בג' שעות ביום

נשאל רבנו: המשנ"ב (ס"י תקפ"ח סק"ב) הביא שחכמים איחרו זמן תקיעת שופר עד המוספין, ואין ענין של זריזים מקדימין להקדים טפי, וגם יחיד ישער הזמן שהוא לאחר ג' שעות הראשונות של היום, שהוא הזמן שהציבור עומדים בתקיעות, ע"ש. ומשמע שאין טעם איחור התקיעות רק מצד מיפקד דינא בתוך ג' שעות דלזה לא לא בעינן זמן תקיעת הציבור, אלא דהוא מצד ענין התקנה לאחר את התקיעות.

ואמנם במג"א (ס"י תקפ"ט סק"ד) הביא טעם המהרי"ל (הל' שופר עמ' רצ"ג) על מה שאין לתקוע בתוך ג' שעות הראשונות דהוא משום מיפקד דינא. והנה המהרי"ל איירי שם לענין תקיעת נשים דעדיף שיאחרו את התקיעות עד לאחר התפילה, אף דיצטרך לברך עבורם לאחר שכבר יצא [דכן שיטת המהרי"ל דאפשר לברך עבור נשים].

הנה הגמ' בר"ה (ל"ח א') מדברת לענין אם גז"ד דיחיד נקדע, ואמרינן דתניא ה"ל ר"מ אומר שנים שעלו למטה וחולייין שוה וכן שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה, זה ירד (מון המטה) וזה לא ירד, זה ניצל (מון הוועד) וזה לא ניצל, מפני מה זה ירד וזה לא ירד, זה ניצל וזה לא ניצל, זה התפלל ונענה וזה התפלל ולא נענה, מפני מה זה נענה וזה לא נענה, זה התפלל תפילה שלימה נענה, וזה לא התפלל תפילה שלימה לא נענה.

והנה תפילה שלימה פרש"י נתכוון, ותמוה שהרי מדברים כאן על שנים שעלו למטה וחולייין שוה, או שנים שעלו לגרדום לידון ודינן שוה, דהיינו שנמצאים בסכנת מות, וזה ירד וזה ניצל דהתפלל ונענה והשני לא.

ולכאורה לא מדברים על התפילות שהתפלל עד עכשיו, ואע"פ דבדאי המתפלל כל תפילותיו בכונה הוא במעלה יתירה, אבל משמע שהמדובר על התפילות שמתפללים עכשיו לאחר שעלו למטה או לגרדום, ועל זה נאמר שהוא התפלל תפילה שלימה דהיינו שנתכוון והשני לא.

וצ"ב וכי אפשר להבין דאדם העולה לגרדום ועומד ליהרג ומתפלל לה' שיצילו אינו מתפלל בכונה, וכי אפשר להניח דאדם במצב כזה לא יתפלל בכונה.

ויתכן לפרש שהרי בתפילה יש כמה ענינים, ואחד מהם שזה עיקר התפילה הוא ההכנעה שבלב, דשייך שאדם מתפלל אבל אין לו מספיק הכנעה, ואם נאמר איך יתכן דבר זה, נפרש בדרך משל.

דהנה אדם הנצרך לבקש בקשה מהשלטון והולך ומתחנן בפניהם, וכי הוא חושב בלבו שהשלטון צודק והוא זה שצריך להתחנן לפניהם, הרי הוא חושב שהם אכזרים, אבל מה אעשה כיון שאני תחתם בליט בריא עלי לבקש מהם, אבל באמת שאני יותר חשוב מהם והי' עליהם לבקש ממני, ורק כיון שאני צריך אותם אני פונה בבקשה שיחוננו אותי.

ומחשבה זו איננה רק כלפי אנשים, דהקב"ה ברא באדם יחד עם כל הדברים שברא בבחירה, גם נטיה לגאווה שאינו נכנע, וא"כ אפילו כשצריך לבקש רחמים, בלבו הוא לא מבטל את ישותו, אלא חושב שלא מגיע לו, אבל כיון שנמצא בצרה אין לו מה לעשות ומבקש רחמים, אבל לא מכניע עצמו להרגיש שהוא כלום, והוא ראוי לכל מה שהגיע עליו, אלא שמבקש רחמים אע"פ שמגיעו העונש.

ולכן אע"פ דבדאי שכל העולה לגרדום מתפלל שרוצה להנצל, אבל זה עדיין לא נקרא תפילה בכונה, דאחד מהדברים העיקריים שבתפילה זה הכנעת הלב, וכל זמן שלא מכניע עצמו אע"פ שמתפלל מ"מ זה עדיין לא התפילה הנדרשת, אלא זו פעולה להנצל מהצרה, וכמו בדוגמא שהבאנו מהמבקש מהשלטון, דבאמת הוא חושבם לאכזרים, אבל כיון שנתון תחתם אין לו בריא, אבל בלבו הוא לא נכנע.

ויש כח זה באדם גם כלפי הקב"ה, דבין הדברים שהקב"ה ברא שיהיו בבחירה יש ג"כ כח זה שלא להכנע, שהרי רואים דאדם מתגאה, וכי מה אתה כנגד הקב"ה, וא"כ יתכן שמתפלל ובוכה אבל זה עדיין נחשב ללא כונה.

והנדרש מהאדם שיתפלל תפילה שלימה, היינו שיכניע עצמו להקב"ה וירגיש שהוא באמת תלוי בחסדי ה', וכל מה שיש לו זה מחסדי ה', וזה ע"י הכנעה, וכדכתיב במלכים (א' כ"א כ"ט) הראית כי נכנע אחאב מלפני וגו', והקב"ה חישב מה שנכנע לזכות גדול, לפי שההכנעה היא חלק מהתשובה.

וא"כ לזכות ע"י תשובה לבד צריך מדרגה גדולה של תשובה, אבל אפילו לא עבר עדיין כל מדרגות התשובה, אם מתפלל בהכנעה כמו שצריך להיות, זה דבר שיכול לפעול לבד.

והנה במה שאומרים ותשובה ותפלה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, קשה למה לא נזכר דגם ת"ת קורעת גז"ה, והרי בספרים כתוב שזה המצוה הגדולה והחביבה ביותר לפניו יתב', ובפאה (פ"א מ"א) תנו ות"ת כנגד כולם.

וכנראה דהא דאמרינן בשבת (ל"א א') אמר ר"ל מאי דכתיב והי' אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת, אמונת זה סדר זרעים, עתיך זה סדר מועד וכו', ואפ"ה יראת ה' היא אוצרו אין אי לא לא.

מבקשים דהיינו חיים שהם למענך. וצריך להזהר בזה שלא להיות ח"ו כגונב דעת המקום.

מי כמוך אב הרחמים זכור יצוריו לחיים ברחמים

מזכירים רחמים כי לולא זה אין כלל תקוה ומה שמוסיפים לבקש לחיים ברחמים כי לפעמים גם מצד מזדת הרחמים טוב לו לאדם שימות ומבקשים שנזכה שיכתבו לחיים ברחמים דמדברים רק על הטוב הזה.

וכתוב לחיים טובים

מה שאומרים זה לאחר מודים. "ל דלאחר שמודים על הטוב והניסים שהקב"ה עושה לנו אנו מעיזים לבקש שיכתבו לחיים טובים.

וחיים טובים

"ל דהמכוון שלא יחלה או שיהא פרנסה ואע"פ שישורין מכפרים מ"מ לעבודת ה' נצרכים לחיים טובים.

כל בני ברייתך

על העכו"ם אין אנו מבקשים שיכתבו לחיים ואע"פ שהקב"ה יצרם ועל תוס' בסנהדרין (עב, ב ד"ה ישראל) דכותי ומומר לעכו"ם אינם בני ברית ויתכן דגם כאן באים לאפוקי מומריין.

ופרנסה טובה

צ"ב למה צ"ל טובה דלכאורה פרנסה שאינה טובה היא לא פרנסה וכי זה בא לאפוקי מפרנסה מצומצמת? והנה בקידושין (פב, ב) איתא אי אפשר לעולם בלא בשם ובלא בורסקי אשרי מי שאומנותו בשם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי. ולפי"ז "ל דפרנסה טובה היינו לאפוקי מאומנות של בורסקי דאע"פ שאפשר להרויח מזה הרבה מ"מ זה לא נקרא פרנסה טובה. ובאבינו מלכנו אומרים כתבנו בספר פרנסה וכלכלה ולא אומרים פרנסה טובה. ובהמשך אומרים ג"כ לחיים טובים ובמשנ"ב סי' תקפ"ב ס"ק ט"ז כתב ולא יאמר לחיים טובים רק לחיים עד שיגיע לכתוב לחיים וכו' אז יאמר לחיים טובים כי המבקש צריך לבקש מתחלה דבר מועט ואח"כ מוסיף והולך עכ"ד.

ובעצם גם כאן בתחילה אומרים בספר חיים ורק בסוף אומרים לחיים טובים ובאבינו מלכנו אומרים כתבנו בספר חיים טובים נזכר ונכתב לפניך משמע שזה ב' מדרגות (עמש"נ לעיל בזכרנו לחיים)

לפניך

והלשון לפניך משמע דאחר כותב בנוכחות הקב"ה ולכאורה הרי הוא כותב וכן אומרים בפיוט ונתנה תוקף אמת כי אתה וכו' וכותב וחותר.

לחיים טובים ולשלום

הנה כבר אומרים בספר חיים וכו' אלא דכל שרצון האדם מאוד הוא כופלו וכמש"כ במקומות שכלו שמות הצדיקים שזה לשון חיבה עי' רש"י פרשת וירא (כב, יא) אמנם צ"ב למה חוזרים רק על בקשת חיים ושלו' ולא על טובה וברכה וכו'.

בקשות פרטיות

שח הגאון רבי חיים יע"ב כגן: בשנים האחרונות דיברתי עם מרן רבינו הגרא"ל שליט"א (זצ"ל) על ענין זה אם מותר לבקש בקשות פרטיות בר"ה. וענה בהתלהבות גדולה ובקול, בתמייה, אַז דַּעַר אַיִבְשֶׁטְעֶר וְעוֹט זַיִן אַ מַלְךְ וְעוֹט פֶּעֶלְעֶן אָפֶטס. פי', אם הקב"ה יח"ל מלך וכו' יחסר משהו. (בית הלל מאמר א)

וצריך עיון לכאורה הלא אין נשים חייבות בתקיעת נשים דנימא דבתקיעתם מיפקד דינא, ואטו אין לתקוע להתלמד בג' שעות ביום.

והשיב רבנו: דמ"מ כיון דרוצות הנשים להועיל לעצמן בתקיעות אלו [אויפטון] שייך בזה מיפקד דינא. [ועי' מג"א סי' תפ"ט ס"א שקיבלו הנשים עליהן כחובה] (מאיל המילואים עמ' יז)

בספק בשופר אם נפסל מלתקוע בו

בשו"ע (סי' תקפ"ו סט"ז) איתא דבאופן שציפהו זהב מבחוץ אם נשתנה קולו פסול ואם לאו כשר, ועי' ריטב"א (ר"ה כז, ב) דבאופן שהוא ספק אמר' ספיקא דאורייתא לחומרא (עי' משנ"ב ס"ק ל"ו). ויש לעיין מפני מה לא מוקמינן ליה אחזקת כשרות שהיה מקודם כשר למצוה ונשאר בחזקת כשרותו.

והשיב רבנו: דיש כאן ריעותא, וסבר הריטב"א שבאופן זה לא מוקמינן אחזקה מה"ת, (ועיין תוס' חולין מג, ב ד"ה קסבר). (מאיל המילואים עמ' סו)

המזירה בדבר התלוי בבחירה

נשאל רבנו בהא דאיתא באו"ז (הל' ר"ה) בבאור ה'ונתנה תוקף' דבתיבות 'ותפקוד נפש כל חי' נתכוון רבי אמנון להא דבראש השנה נגזר עליו הגזר דין של קטיעת האצבעות.

ויש לעיין דהא רבי אמנון סבר שהעונש בא לו מחמת יצא מפיו שרוצה לחשוב ג' ימים, וכמו שאמר אתה דיין ומוכיח וכו' וכפי שביאר האו"ז, וא"כ הרי זה חטא שבא ע"י בחירה, ומה שייך לומר שנגזר בר"ה, הלא לא גזרו עליו בר"ה שיחטא.

והשיב רבנו: שנגזר על תנאי שאם יחטא בזה יענש כך וכך, דבאמת לא שייך גזירה לפני שחטא. (מאיל המילואים עמ' לא)

זכרנו לחיים וכו' וכתבנו בספר החיים

הנה לאחר בקשת זכרנו לחיים מה צ"ל עוד וכתבנו בספר החיים, ועי"כ שיש תוספת מעלה לכתובה יותר מזכירה ומבקשים שלא רק נזכר בספר החיים אלא גם נכתב בו אלא דבכדי להכתב בספר החיים צריך תחילה להזכר לחיים וקעין מלכותא דארעא שלוקחים את כל החשבונות ומכאן זה פוסקים וכן כאן ע"י הזכירה לחיים נזכה שיכתבו לחיים. ולכן מקדימים זכירה לכתובה.

זכרנו לחיים

נחלקו אם בקשת זכרנו לחיים היא על חיי עוה"ז או על חיים הנצחיים לעוה"ב. וי"א דבברכות ראשונות בבקשת זכרנו לחיים כיון על חיי עוה"ב ובסוף התפילה בבקשת בספר חיים וכו' כיון על עוה"ז ובאמת בדרגתו הפשוטה אפשר לכיין על חיים טובים בעוה"ז והכל לפי מה שהוא אדם ומש"כ בנפש החיים ש"ב פי"א שלא לכיין על צער אלא על צער השכינה לזה צריך להיות בעל דרגה גבוהה, ומ"מ גם אנו יכולים להתפלל להקב"ה שיתן לנו חיים טובים בעוה"ז בכדי שנוכל לעבוד את בוראנו ואע"פ שאין נמצאים בדרגה זו מ"מ אפשר להתפלל על דברים מרוממים בכדי שנסאף ונזכה להגיע לדרגות גבוהות.

למען א' חיים אלקים

זה שם של מדה"ד ומבקשים דאע"פ שאין לנו מספיק זכויות ואין אנו ראויים להזכר לחיים מ"מ למענך תהפוך את מדה"ד ותכתבו לחיים, והמגיד מדובנא פי' על מה שאומרים בסוף אבינו מלכנו חננו ועננו כי אין בנו מעשים למה"ד להנכנס לחנות וביקש שיתנו לו בשר ודגים וכל מטעמים ולבסוף כשנדרש לשלם אומר שאין לו מה לשלם ויותר לו הרי לפתי יחשב. ואנו מבקשים באבינו מלכנו כמה בקשות ולבסוף אומרים חננו ועננו כי אין בנו מעשים והיינו כיון שאין בנו מעשים אין לנו ברירה אלא לבקש שהקב"ה יתן לנו מאוצר חנם וכך אומרים למענך אלקים חיים דכיון שאין לנו זכויות אנו מבקשים להכתב למענך. וזה כעין פירוש הטור (סי' קיג) על מה שאומרים למען שמו באהבה דאם אין מספיק זכות אבות אז לפחות יעשה למען שמו.

ויש שפירשו מה שאומרים למענך אלקים חיים שזה פירוש על איזה חיים אנו

בדידי הוי עובדא - גם חסד זה דבר גדול

ותשובתו הייתה גם חסד בראש השנה זה עניין גדול, ביררתי היכן יש מניינים בעיר ההיא ושמתתי לשמוע שיש שם מניין של בני ישיבות.

כשביררתי על רמת המניין הבנתי שאצלם ראש השנה זה כמו עוד יום טוב, לא שיערתי מה זה אומר, רק שניים מתוך חמישה עשר מתפללים ענו להגדרה של יוצאי ישיבות, הרגשתי נפילה איזומה, מתפילה בהיכל הישיבה שבה אלפי אנשים זועקים ומתחננים- אל מניין שכזה, מה אעשה? עצמתי את עיני ואמרתי: אני מתפלל לקדוש ברוך הוא. סיים אותו תלמיד חכם ואמר בחום, כזו תפילת ראש השנה לא הייתה לי לא לפני ולא אחרי. (נר לשולחן שבת עשרת ימי תשובה תשע"א 296)

את הסיפור הבא סיפר ידידי אברך יקר הרגיל להתפלל בימים נוראים במניין חניכי ישיבתו. באחת השנים התבטל המניין ועלה בדעתו לנסוע עם משפחתו לראש השנה לשיבה, אבל אשתו אמרה שהדבר קשה עליה. הסתפק האברך מה לעשות והתייעץ עם שכנו תלמיד חכם נכבד וכך סיפר לשכנו- שנים רבות התפללתי בימים נוראים בישיבת פוניבז, לא עלה בדעתי שאפשר להתפלל במקום אחר, הקהל העצום של תלמידי חכמים, התפילה המיוחדת, העצמה ההתרגשות, הדברים ידועים ומפורסמים. לפני שלוש עשרה שנה שהה דודי זקני בעיר חילונית בשל מחלה והיה צורך להיות עמו בראש השנה. ההתלבטות לא הייתה קלה האם לוותר על התפילה בישיבה ולהיות במקום רחוק שאלתי רבנו

שאל אביך ויגדך

ליקוטים מתורת מרן רבן של ישראל הגראי"ל שטינמן זצ"ל

וילך | תשע"ט | גלין מס' 22

שיחה לפרשת השבוע - הכנסת ספר תורה

דברי רבנו הכנסת ספר תורה לשיבת ארחות תורה

אור ל"ט כסלו תשס"ב

בכל הדורות ראינו שהיתה שמחה גדולה בכלל ישראל, בזמן שמכניסים ספר תורה, וגם בזמנינו שיש כ"כ ירידת הדורות בכל זאת יש שמחה. ואפ"ל המון העם מרגיש שמחה בזמן שמכניסים ספר תורה, וזוהי שמחה גדולה.

מצינו בגמ' בעירובין (דף ס"ד א'): "המחזיק בנכסי הגר יקח בהן ס"ת, ומפרש רש"י מה הטעם, הואיל ומילתא דתמיהה היא ותוהי בה אינשי (היינו שזה תמוה בעיניהם) לפי שבאו לו בלא יגיעה (שבא לו כסף בלא טורח) ובדרך כלל הרי בזיעת אפיק תאכל לחם. וכאן לפתע הגר מת והוא זכה בנכסיו בלי שום יגיעה, לפיכך אין מתקיימין אם לא ע"י מצוה, ולכן יקח בהן ס"ת היינו, במקצת מהכסף הזה שזה מנכסי הגר. ובשכר אלו יתקיימו האחרים בידו. היינו כל מה שהרויח.

ומצינו כע"ז בראש השנה (דף ט"ז א') דבשבעות היות והוא זמן שדנין בו על פירות האילן, צריך לעשות מצוה בדבר של פירות האילן. ובזמן שדנין על פרי האדמה צריך לעשות מצוה בדבר שמפירות האדמה. וע"ז מתקיים כל המין. זאת אומרת שכשעושים מצוה בקצת מהמין יש ברכה בכל המין.

וכל זה הוא רק במין מיוחד כגון פירות האדמה ופירות האילן. וכן במים כתוב היות שבחג גידונין על המים צריך לעשות מצוה של גיסוך המים, וע"ז מתברכים המים של כל השנה.

אבל כאן כתוב שיקח "ספר תורה" ולמה דוקא ספר תורה, אלא היות שבספר תורה כלול כל התורה כולה, וכל הבריאה הרי נרמזת בתורה, והיסוד של הבריאה הוא בתורה. בלי תורה אין בריאה! כל הבריאה זה הכל בתורה, א"כ כשמביאים ספר תורה מביאים בזה מכל המינים, כי כל המינים שבעולם כלולים בספר תורה.

ולכן לא כתוב מה החזיק בנכסי הגר אם זה היה פירות, או נכסי דלא נייד, אלא מדבר בהכל, כי בספר תורה כלול הכל, ומה שלוקח ספר תורה, שעושה מצוה בדבר כזה שכלול בו כל הבריאה כולה, ממילא יש ברכה בהכל, כך הוא פשוט הגמ'.

ורצינו להוסיף, שהגמ' מתחילה כך דרבי אבא בר שומני רוב מנשיא בר ירמיה מדיפתי הווי קא מיפטרי מהדדי אמעברא דנהר יופטי (במעבר ההוא היו נפרדים אחד מחבירו שהיה הולך כל אחד לדרך), אמרי כל חד מינן לימא מילתא דלא שמיע לחבירה, (כל אחד יאמר לשני דבר שחבירו לא שמע) דאמר מרי בר רב הונא לא יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו.

פתח חד ואמר היכי דמי שתוי והיכי דמי שיכור (בנוגע לדין ששתוי

אל יתפלל ואם התפלל תפילתו תפילה, שיכור אל יתפלל ואם התפלל תפילתו תועבה) מה זה שתוי ומה זה שיכור שתוי כל שיכול לדבר לפני המלך (שעדיין לא איבד לגמרי את דעתו, שיכור כל שאינו יכול לדבר לפני המלך, זה אמר אחד.

פתח אידך ואמר, המחזיק בנכסי הגר מה יעשה ויתקיימו בידו יקח בהן ס"ת ועל שניהם כתוב בגמ' שבזמן שנפרדין יאמר דבר "הלכה", ולכא"ו תינח מה שאמר הראשון בנוגע לשתוי ושיכור זה באמת דבר הלכה, מה זה שתוי שתפילתו תפילה, ומה זה שיכור שתפילתו תועבה, אבל השני הרי אמר עצה, ואיזה הלכה יש כאן.

אמנם לפי מה שהסברנו הענין הוא כך, דבאמת עצם הדבר זה עצה, אבל כדי שיעשה את העצה צריך להיות שהוא מבין, הוא מאמין שכל הבריאה כולה כלול בתורה ואי אפשר לזוז שום דבר בלי התורה. ולדעת את זה, אין לך הלכה גדולה יותר מזו! שיהיה באמת בתוך לבו חדור, שכל הבריאה כולה כלול בתורה, ואין דבר בלי התורה, וכשעוסק במצוה כזאת של ספר תורה שכולל את כל הבריאה ואת כל התורה ממילא בזה יכול להיות הצלחה לדעת את זה אין לך הלכה גדולה יותר.

לכן נמצא שגם הוא אמר הלכה ועוד איזו הלכה! הלכה יותר כללית, שזה כולל, שבן אדם צריך לדעת למעשה שצריך ליקח ס"ת, ואם יקח ספר תורה והוא לא יהיה חדור בזה, חסר בזה עדיין אלא צריך לעשות את זה בגלל שהוא משוכנע ש"כל התורה כולה, כל הבריאה, כלולה בתורה", וזה אין לך הלכה גדולה מזה.

ולכן כשאנחנו רואים כעת אנשים שזוכים ברוך השם לקיים את המצוה של כתיבת ספר תורה, ומסתמא הם חדורים בידיעה זו שכל הבריאה כולה כלול בתורה, ואין דבר חוץ מתורה! אין דבר בעולם חוץ מתורה! ועל סמך זה יתנהגו וכל החיים יהיה עפ"י זה. ואנחנו כולנו צריכים ללמוד מזה עכשיו ברגע שמכניסים ספר תורה, שאנחנו חדורים שזה הכל כלול בתורה. ואי אפשר לזוז בלי זה אלא כל דבר שרוצים לעשות, צריך לחשוב אם זה מתאים (אויס געהאלטן) עפ"י התורה, ומה שבן אדם יהיה יותר חדור בזה, הוא באמת יזכה שכל הברכות וכל הדברים הטובים יזכה להם, וכל כלל ישראל יבנה.

ובפרט בימינו שצריך מאד ישועה גדולה, משום שכלל ישראל נתון בצרה גדולה, וצריך מאד רחמים מרובים, מה שמוסיפים זכויות, ומה שמוסיפים להיות משוכנע שהכל בתורה, ואין דבר אחד חוץ מתורה - לימוד התורה וקיומה זוהי זכות הכי גדולה, שבזכות זה הקב"ה יעזור לכלל ישראל, וגזכה בקרוב לגאולה האמתית במהרה בימינו אמן.

יוה"כ תשע"ט

רשעים גמורים, ומי יכול לחשוב עצמו לצדיק שכבר נגזר דינו לחיים הלואי שנהא בינונים, א"כ עיקר יוה"ד זה ביוה"כ"פ, וידוע לכל אחד כמה צרות היו במשך השנים הקודמות, וזה הכל נגזר בר"ה וביוה"כ"פ.

ודבר נוסף יש ביוה"כ"פ שזה העיקר, שהוא יום כפרה מחילת עונות, דאפי'

פיוס חבירו נצרך לכפרת יוה"כ"פ לפרט ולכלל

ביוה"כ"פ יש ב' דברים, א' זה יום הדין כמו ר"ה, ואדרבה בר"ה נגזר דין רק של צדיקים גמורים ורשעים גמורים, אבל גז"ל של הבינונים זה ביוה"כ"פ, ובינונים הם בדרך כלל רוב אנשים, כי צדיקים גמורים אין הרבה וכן

שנים רבות אבל מי יודע אם זכה פעם אחת בכל ימי חייו ליום כיפור, ואז ח"ו הרבה יותר גרוע, דבודאי א"א בלי גז"ד לחיים וכל הנצרך לזה, אבל סוף סוף זה דבר זמני, משא"כ בלי כפרה החיים הנצחיים אבודים, וזה אבידה יותר גדולה, ולא רק גורם לעצמו אלא גם לציבור, וזה נורא ואיום.

וכמה נצרך לאדם לזכות לכפרת עונות, כי לולא כפרת עונות ה' מצטבר עונות על עונות, ומאוד קשה אח"כ שיהא לו כפרה, וזה העיקר מה שאדם צריך לדעת, **בודאי צריך להתפלל גם על החיים ועניני גשמיות - כי אם נגזר על אדם להיות בעל יסורים קשה לו להיות עובד ה', אבל צריך לדעת דבלי כפרה ח"ו האדם אומלל, כל העתיד הנצחיות שבשביל זה הוא נולד, אם ח"ו אין כפרה הוא אומלל, מי יודע אם זכה פעם ליום כיפור, וצריך מאוד להרבות להתפלל שיהא כפרה.**

אמנם בתפילה לבד לא מספיק, **צריך שיהי' שינוי בכל מהות האדם, דבלי שינוי איך אפשר לצפות, וצריך לצפות שיהא לכה"פ מש"כ בטור שהשטן יעיד שהם כמלאה"ש, וצריך להיות שאין קנאה וכו', וזה קשה מאוד שירגיש בלב שאין לו שום קנאה, ובלי זה משמע שלא זוכים ליוהכ"פ, ואז מה יועיל אפ"י אם יגזרו עליו חיים, הלואי שיגזרו חיים על כולנו, אבל זה עדיין לא הכל, צריך שיהא יום כיפור, ובכדי שיהא יום כיפור צריך מאוד רחמי שמים שנוכח.**

ובעיקר צריך לעשות מש"כ בטור שיהא שלו' ביניהם, דבלב של כל אחד לא יהא שום שנאה, וזה מהעיקרים לזכות לכפרה ביוהכ"פ, כי בלי זה הקיטרוג גדול מאוד, ולכה"פ דביוהכ"פ לא יהי' א"א לרמות את השטן שלא יהא תמיד, הוא יודע מה שיהי' אח"כ, אבל לכל הפחות שביוהכ"פ יהא שלום ביניהם ואז הקב"ה יעזור.

איזה קבלות אדם יכול לקבל על עצמו - לכל הפחות בין אדם לחבירו שזה החלק הכי קשה, וזה מהדברים הכי עיקריים שאדם נכשל בהם, ואם זה לא כראוי, זה מעכב את יוהכ"פ, ואם זה מעכב את כפרת יוהכ"פ מה יועיל שיגזרו עליו שנה טובה, מה יהא עם הכפרה, ה' ירחם.

כל אחד מאתנו ישתדל עד כמה שאפשר לקבל קבלות בענין של בין אדם לחבירו, **ללמד זכות על חבירו, ולא להתרגז על כל דבר ולדון לכף חוב,** וזה הדבר שיכולים לקוות שבזכות זה נזכה כולנו ליום כפרת עונות שזה עיקרו של יום הכיפורים. [ימלא פי תהלתך - ימים נוראים].

איש עתי

'שגרו ביד איש עתי למדבר עז'. הנה כתב הרמב"ם (בפ"ג הל' עיוה"כ הל"ז) סוכות היו עושין מירושלים ועד תחילת המדבר ועל כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים אם כשל כוחו וצריך לאכול אוכל. וכתב על זה האור שמח דפשוטות דברי הרמב"ם דהותר לו לאכול אף אם אינו מסוכן רק שלא יוכל להביאו לעזאזל נדחה מפני זה עיניו דיום הכיפורים, וכמו שהותרה לו שבת וטומאה.

ונסתפקו האם בכהן גדול נמי איכא להך דינא שאם כשל כוחו ואינו יכול לעשות את העבודה אם לא שיאכל, האם מותר לו לאכול כדי שיוכל לעשות את העבודה?

ואמר רבנו דמסברא יש לחלק בין כה"ג לאיש עתי, דהא חזינן דאיש עתי שנטמא היה נכנס למקדש לשלח את השעיר, (עיין ר"מ פ"ה מעבודת יוה"כ ה"א) ואילו כה"ג שנטמא משמש הסגן תחתיו, וא"כ ה"ה דאם כשל כוחו ייכנס הסגן במקומו. ובספר מכתבי האדמו"ר מגור האמרי אמת דן אם כה"ג שאכל ביוה"כ יוכל לעשות את העבודה, והוכיח מיום הכיפורים שהיה בזמן חנוכת המקדש שאכלו. (רשימות הג"ר אפרים שטראוס)

אדם שרובו זכיות ונחתם דינו לחיים, אבל יש לו ג"כ עונות שצריך עליהם כפרה, דלמי אין עבירות, ועיקר יום כיפור נקרא ע"ש החלק הזה של כפרה.

ויש מצוות של בין אדם למקום ויש בין אדם לחבירו, ועל עבירות שבין אדם לחבירו תנן [יומא פ"ה ב'] דאין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו. ובטור [סימן תר"ו] כתב - ויתן כל אדם אל לבו לפייס ביוהכ"פ לכל מי שפשע כנגדו, דעבירות של בין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שיפייסנו וכו', ועושים כן כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהא מקום לשטן לקטרג עליהם.

והכי איתא בפרקי דר"א - ראה ס"מ שלא נמצא חטא בישראל ביוהכ"פ, ואומר רבון העולמים יש לך עם אחד בארץ כמלאה"ש, מה מלאה"ש יחיפי רגל אף ישראל יחיפי רגל ביוהכ"פ, מה מלאה"ש אין להם קפיצין, אף ישראל עומדים על רגליהם ביוהכ"פ, מה מלאה"ש נקיים מכל חטא כן ישראל נקיים מכל חטא, מה מלאה"ש שלום ביניהם כן ישראל ביוהכ"פ, והקב"ה שומע עדותן מן המקטרגים ומכפר עליהם עכ"ד.

והנה יש בדבריו **קצת סתייה, דבתחילה כתב שצריך לפייס כי עבירות של בין אדם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שיפייסנו, וזה הא מפורש במתני' ביומא, ובהמשך דבריו כתב ועושים כן כדי שיהא לב ישראל שלם, דמשמע דלולא זה לא הי' צריך לבקש, והרי בתחילה כתב טעם ברור למה צריך לפייס כי לולא זה אין מתכפרים עבירות אלו.**

ו"ל דהוסיף זה משום דהנה לדוגמא אדם עשיר גדול מאוד יתכן לפעמים דמשום איזה סיבה יסכים להפסיד קצת כסף, שזה לא כ"כ נורא אצלו להפסיד הפסד מועט. וכן יתכן אדם דבכללות עשה הרבה מצוות, ויכול לחשוב כיון שעשה כ"כ הרבה מצוות ויצא זכאי בדינו לא אכפת לו כ"כ אם ישאר לו עכשיו קצת עבירות, ומה"ט הוסיף הטור שעושים כן שיהא לב כל ישראל שלם, דאפילו אם אחד יחשוב שיכול לצאת זכאי בדינו גם בלי זה, אבל בכדי שתהא כפרה לכללי ישראל צריך שיהא לב כל ישראל שלם, כי לולא זה יש מקום לשטן לקטרג, ואע"פ דאיתא ביומא [כ' א'] דביוהכ"פ אין רשות לשטן לקטרג, כנראה בכל זאת שייך איזה קיטרוג, רק הקב"ה לא נותן לו לקטרג יותר ממידה מסוימת.

והנה בטור כתב שהס"מ אומר שישראל נקיים מכל חטא, דנעשה מסגור על ישראל שיש עם אחד שהם כמלאה"ש ביוהכ"פ, ובאמת מודגש בדבריו שאינם תמיד כך אלא ביוהכ"פ, כי ידוע דלמחר לא יהיו יחיפי רגל וכו' ולא יהיו תמיד בשלום, אלא ביוהכ"פ הם כך, אבל אעפ"כ הקב"ה שומע עדותן מפי המקטרגים ומכפר עליהם.

ומשמע דאם ח"ו גם ביוהכ"פ אינו כך, זה גורם חסרון גם בכפרת כלל ישראל ולא רק כלפי אותו יחיד, וא"כ אם אחד יחשוב דיש לו רוב מצוות, ולא אכפת לו כ"כ אם ישארו בינתיים כמה עבירות שפשע בין אדם לחבירו, דקשה לו ללכת לפייס את חבירו דמתבייש קצת, הוא צריך לדעת שזה ענין של כלל ישראל שיהא להם כפרה, ובקשת מחילה נצרכת לא רק להצלת עצמו, אלא להצלת כלל ישראל.

ובזה יש לו זכות דמזכה הרבים, דאין לך מזכה את הרבים גדול מזה, דבלי זה כנראה חסר בכפרת כלל ישראל, ואם הרבה אנשים לא יבקשו מחילה זה יגרום הפסד גם לכלל ישראל, וזה מוסיף הטור דא"א לוותר על זה, כי זה נוגע לכלל ישראל, וזה זכות גדול מאוד כי הוא מזכה את הרבים שיהא כפרה לכלל ישראל.

והנה א"א לתאר את החומר של יוהכ"פ, ובאמת רואים שאנשים מפחדים מיוהכ"פ, אבל האם הם מפחדים שמא ח"ו לא יתכפרו, או דמפחדים ח"ו מהגז"ד לחיים וכל מה שצריך, בדרך כלל עיקר הפחד הוא משום זה דאינם יודעים מה יהא גז"ד, אבל רואים שהטור מתחיל בהדגשה מיוחדת בענין הכפרה, ואומרים בשם הגר"ס זצ"ל דיתכן שאדם חי

בדידי הוי עובדא בעניני מחילה - מדברי הרה"ג ר' הלל קופרמן שליט"א

וחטאתם, אם כן מתו בעונשם, בלא מחילת יוסף, ואי אפשר להתכפר עוונם, רק במחילתו. ועל כן הוצרך העונש להיות כמוס וחתום, להיפקד אחר זמן בענין עשרה הרוגי מלכות. ונזכר יסוד זה בג' מקומות בדברי רבינו בחיי. וביאר מרן הרה"י: צריך לומר, שהיה קשה ליוסף למחול, על הצער הגדול שעשו לו. ולומר סתם שהוא מוחל, בלי להרגיש בלב, אין

מחילה שאינה גמורה אינה מחילה

שמענו מרבינו כמה פעמים את דברי רבינו בחיי המפורסמים מאד שמביא רבינו בספרו 'אילת השחר' על התורה (פרשת ויחי), וז"ל: לא מצינו שיזכיר הכתוב מחילה ביוסף, ולא שיוודה להם, כי יסלח על פשעם

זה כלום!

יסוד זה שמענו ממנו כמה פעמים: אדם שמבקש מחילה מחבירו בערב יום כיפור, והוא באמת פגע בו, והוא אומר מחול לך, ובאמת בלב שלו נשאר אותו דבר, זה שום דבר. למעשה, אין שום מחילה.

אתה חושב שזה הפקר... מה אתה רוצה ממני...

אספר מעשה שנראה קשור לדברי רבינו בחיי הללו, ומעשה שהיה כך היה. יהודי עבד במוסד מסוים עשרים וחמש שנה פרק זמן מכובד. ואז הנהלת המוסד פיטרה אותו בצורה מאד לא יפה, ושלחה אותו לחפש לעצמו עבודה אחרת.

היהודי הזה סיפר לי, שהוא מוסר מודעה שהוא לא מוחל לראשי המוסד נצח סלה ועד, בזה ובבא. אין מחילה. וגם ביום הכיפורים בתפילה זכה הוא אומר: אני מוחל לכל אדם חוץ מהם. שאלתי אותו: האם אתה יודע, שההנהגה הזאת שלך, יכולה להזיק מאד לאנשים האלה? והוא ענה לי: תראה, הם הזיקו אותי מאד, ואפילו לא מבינים שעשו משהו לא טוב ולא ראוי, אז שהם יאכלו את מה שהם ביטלו.

יום אחד שאלתי אותו האם הוא מוכן לבוא לרה"ל לדבר על זה, והוא הסכים. סיפרתי לרה"ל את כל הסיפור, ולהפתעתי הרה"ל הצדיק את האדם הנפגע, וכך אמר:

- זה לא פשוט. זה מאד מאד קשה, למחול על כזה דבר. והרה"ל הזכיר את דברי רבינו בחיי שהבאנו קודם, על כך שיוסף הצדיק לא מחל לאחים על המכירה.

- הראש ישיבה, אמרתי, אינני מצליח להבין. יוסף הצדיק, לא אמר קריאת שמע על המיטיה? האם הוא לא אמר הריני מוחל לכל מי שחטא כנגדי?!

הראש ישיבה ענה לי בתקיפות ממש, עם כעס הפנים:

- תגיד לי, אתה חושב שזה הפקר? את העבירות אתם עושים בשלימות ונפלאה, ואת המצוות שלכם לא כל כך, אתם חושבים שאפשר לעשות עבירה, ולעשות אותה בשלימות, ואז מה? נדמה לכם שברגע הכל נגמר? זה לא הולך ככה!

כך הוא צעק עלי. ואז התחיל להסביר לי כמו שמסבירים לילד קטן:

- אתה חושב שזה פשוט? יוסף הצדיק, בן שבע עשרה שנה, כל התורה מאבא שלו, קורעים אותו מאביו, זורקים אותו לבור, מוכרים אותו לישמעלים, הולך למצרים, הולך לפוטיפר, צרות צרות צרות, ונראה לכם שברגע אחד מחול לך?! זה לא הולך ככה!

ואז הוסיף ואמר:

- מה אתה רוצה מבן אדם שעובד במקום עשרים וחמש שנה, מוסר את נפשו על המקום, וזורקים אותו בכזה ביזיון? מה זה צריך להיות? זה לא הולך! מה אתה רוצה ממנו?

לאחר המעמד המרטיטי הזה, חזרנו לנושא ושאלתי:

- הראש ישיבה, היהודי הזה בקפידא שלו הוא למעשה מזיק אנשים!

הרה"ל ואמר:

- אתה רוצה שהוא יסלח? אני אגיד לך. אם הנפגע ילמד כל יום, במשך חצי שנה, מוסר, חצי שנה חצי שעה, בענין 'מעביר על מידותיו', ובענין 'לא תיקום ולא תיטור', אולי...

ושוב הרה"ל בשקט כמה רגעים ואמר:

- לא לא, זה לא ילך, זה לא מספיק, אלא הוא יצטרך ללמוד שנה שלימה, כל יום חצי שעה מוסר, בענין 'לא תיקום ולא תיטור', 'מעביר על מידותיו', אולי וכולי האי, אולי יוכל לסלוח לו. שנה שלימה של מוסר ורק יתכן שיוכל לסלוח לו, ועד אז אין טענות עליו. בודא עולם אין לו טענות על היהודי הזה. יוסף הצדיק, אין טענות עליו, שהוא לא מחל. זה לא הולך כך. זה לא הפקר כזה. לעשות עבירה וללכת הביתה.

אחד האברכים שהיה נוכח שם אמר:

- הראש ישיבה יודע? עברו כבר יותר מארבע שנים מאז שפיטרו אותו, ושום דבר לא זז אצלו.

- אבל הוא לא התחיל ללמוד מוסר. ענה הרה"ל מיד.

והדברים נוראים!

בין אדם לחבירו זה פייער [אש]

וסיפור נוסף באותו ענין: הייתי פעם צריך לנסוע לחו"ל עם אמו"ר זצ"ל לחתונת בן של אחד ממכריי שהיתה אמורה להתקיים כמה ימים לפני ראש השנה, ואמו"ר בקשני שאצטרף אליו. לפני כל יציאה שלי, הייתי מבקש ברכת הדרך מהראש ישיבה. כשבאתי לבקש ברכת הדרך, לקראת הנסיעה שאלני מרן רה"ל:

- חתונה? בסוף אלול? שבוע לפני ראש השנה? איך אתה נוסע? צריך זכות'ים! יש יום הדין. זה לא צחוק. צריכים זכות'ים. אתה יודע מה זה זכות'ים של גמ"ח לשבוע? אתה יודע איזה זכות'ים זה? אתה רוצה ככה לאבד את זה? לא כדאי לך לנסוע.

- מצידי אשמח לבטל את הנסיעה, ענית, אך מה יגיד אבי? אבי מאד רצה שאסע!

- תגיד לאבא, שגם לו זה טוב שלא תיסע. זה גם יעזור לו ביום הדין. לא כדאי.

אך לאחר כמה ימים אמרתי לו שאבי מבקש ממני להצטרף אליו כדי לשמשו, ומשום כיבוד אב הסכים שאסע.

ככ"ז אלול נכנסתי אליו לבקש ברכה לשנה החדשה. וכשנכנסתי אליו שאלני תיכף:

- מה אתה עושה פה?

- הראש ישיבה, ענית, "רצון יראיו יעשה"!

- מה קרה?

- בשבוע האחרון לפני החתונה אחד הצדדים ביטל את השידוך.

- ראיתי איך פניו של הראש ישיבה מתקדרות, והוא החל צועק: זה לא צחוק! איזה מחיר יצטרכו לשלם על כאלה דברים, בין אדם לחבירו זה פייער, זה צחוק?! יצטרכו לשלם על זה מחיר! זה לא עובר בחינם!

ובמאמר המוסגר הוא אמר אז: זה ריבוי הפגישות שמביא לכל הצרות האלו, למה צריך הרבה להיפגש? ואחד הנמצאים בחדר אמר: הראש ישיבה, אצלנו לא נפגשים כל כך הרבה. אצלנו מספיק חמש. אך הרה"ל בשלו: גם זה יותר מדי. מפטפטים מפטפטים, מה יש לפטפט יותר מדי? שלש זה מספיק לכולי עלמא.

לטובת נשמתו, כדאי לי למחול

פעם אחת סיפר לנו הראש ישיבה:

- תדעו לכם, שאני בחיי, פעם אחת נפגעתי ממישהו, והיה קשה לי למחול לו.

אז איך הראש ישיבה בסוף התגבר כן למחול לו? העזתי פני ושאלתי.

- בגמרא כתוב שכל מי שחבירו נענש על ידו, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא. אז אם אני לא יסלח לו, אמר הרה"ל, הוא יענש בגללי. א"כ גם אני גם יסבול מכך. לא כדאי לי. אז לטובת נשמתו, כדאי לי למחול.

אתה הקבלן של הבורא עולם?

וכשם שתבע מעצמו למחול גם כשהיה קשה לו, כן המליץ לנפגע למחול כאשר סבר שהוא מסוגל לעשות זאת, גם אם יצריך עבודה קשה מצד הנפגע.

היה לי פעם סיפור אישי נורא, היתה אצלינו בגמ"ח פעם 'השלשה' של סכום נכבד מאד, משלשה אנשים שהיו בדיון וויכוח על עיסקה גדולה מאד, ואמרו שבינתיים הם ישימו את הכסף בגמ"ח שלכל הפחות יעשו בו דבר מצוה, ובהוראת שני הצדדים אצטרך לתת את הכסף בבוא הזמן כשתוכרע ההכרעה ביניהם. יום אחד אני מקבל הודעה, שאחד הצדדים רוצה את הכסף, והוא אף מאיים עלי שאם לא אתן לו זאת הוא יילך לבית משפט לתבוע אותי. אמרתי לו שאני עובד לפי כללי התורה ואינני מפחד מדבר אם הדבר נוגד את ההלכה.

הם החלו להשמיץ אותי, ואף דיברו עם תורמים בחו"ל הדרים בסמוך למקום אחד מאותם עשירים, ושכנעו אף אותם שלא יתנו לנו כספים לגמ"ח מחמת כך, ואני מאד חששתי מכך, והלכתי למרן לשאול כדרכי מה עלי לעשות. ואמר לי מרן בהחלטיות כדרכו:

- אינך צריך לפחד.

אמרתי לו שהם מזיקים את הגמ"ח, והוא בשלו:

- אינך צריך לחשוש.

באותם ימים קיבלתי טלפון מידיד מחו"ל:

- הלל, שמעתי שאתם נוהגים שלא כשורה עם המפקדים שלכם?!

- האם שמעת על כך מפלוני? שאלתי.

- כן.

- וקיבלת את זה?

- בטח.

איך הרה"י היה אומר? זה דבר מאוד מעניין בעולם. כל השקרים אנשים מקבלים מיד בלי לשאול שאלות. ממש פלא פלאים. אבל אמת, לא מקבלים. כן.. לא.. זה פלא פלאים שכולם קונים. תבררו!

הגיע חודש אלול, עוד מעט מגיע ראש השנה, והלכתי לראש ישיבה להתברך לקראת השנה החדשה, ובהזדמנות זו אמרתי למרן שהיה מעורב בכל הפרשה והכל נעשה ע"פ הדרכתו:

- הראש ישיבה ברצוני לשאול שאלה. האם צריך לסלוח לאנשים האלה על מה שעשו לנו? ראוי כן לסלוח? מדת חסידות?!

- למה לא? ענה הראש ישיבה.

היום, אני יכול לעמוד ולספר על כך בנחת, וגם להתפעל מהתשובה הנפלאה הזאת, אך באותה שעה לא הייתי מסוגל לזה, והרגשתי איך הלחץ דם שלי מתחיל לעלות:

- מה זה למה לא? הם הזיקו את הגמ"ח בצורה שאין לתאר!

- אתה קבלן משנה של הבורא עולם? אתה חתמת חוזה איתו כמה הפקדות אתה אמור לגייס כל שנה, ובאם לא תביא סכום זה אתה מפוטר מהגמ"ח?!

נאלמתי דומיה ולא ידעתי איך מעכלים שאלה נוקבת זו, אך בכל זאת שבת וטענתי: אבל הם הזיקו את הגמ"ח! ואיך לי בתור מנהל הגמ"ח יש זכות למחול להם על היזקם? ורבינו בשלו: **אני שואל אותך עוד פעם, אתה קבלן משנה של הבורא עולם? וחזר על כל מה שאמר לעיל. אלא מה, נגזר בראש השנה גזירה שיהיה עוגמת נפש לגמ"ח, והיא נגזרה עליכם בצורה כזאת, והם היו בעלי בחירה לקחת את זה על עצמם. צו גזונטער- הייט, מה זה ענייך?**

לא היה לי שום תשובה לענות על הדברים הנוראים והנפלאים הללו, אך עדיין לא נחה דעתי וניסיתי לשאול מכיוון נוסף:

- הראש ישיבה, אני לא חייב למחול בכלל.

- למה לא?

- בגלל שהם הוציאו עלי שם רע, וברמ"א כתוב בהלכות יום הכיפורים שמי שהוציאו עליו שם רע לא צריך למחול!

- את הרמ"א הזה גם אני יודע, ענה הרה"י בחיכוך הנלבב.

- אז מה הראש ישיבה אומר?

- למה לא? למה לא למחול?

- הראש ישיבה, אני רוצה להבין. למה למחול אם אני לא חייב? וכאן האדם הענק הזה, מדלג על מאה שנות אור, ויורד אל אדם פשוט כמוני, כדי ליישר לו את השכל ולפשט את העקמומית שבלב.

- אני אגיד לך למה אתה לא רוצה לסלוח. אתה לא רוצה לסלוח להם, כי אתה רוצה שיהיה עליהם קפיידא משמים, ואז הם יענשו, ואז יהיה לך קצת שמחה בלב על מה הם נענשו, אהה?! אביסלע נקמה'לה! זה מה שאתה רוצה? תגידי, שזה מה שאתה רוצה? זה - לא - טוב! זה לא טוב!

כל מי שחבירו נענש על ידו, אין מכניסים אותו במחיצתו של הקדוש ברוך הוא, תעשה לעצמך טובה תוציא את עצמך מהתמונה!! נגזר עליך יסורים בראש השנה, תקבל אותם, אל תהיה צד בכל הסיפור הזה. ואני אומר לך, תאמין לי, שהקדוש ברוך הוא יודע את הכתובת שלהם והוא ישלם להם, זה אני יודע טוב מאד, וכדאי לך להשאיר לו לטפל בהם. אך אתה אל תהיה צד בעניין. תעשה לעצמך טובה ותמחל להם על מה שעשו.

היתה שם סגולה במקום הקדוש והנורא הזה ברחוב חזון איש חמש, סגולה נפלאה, כשהראש ישיבה היה מדבר, הוא היה מקלף לך את כל הקליפות. גם אם היית מגיע עם בעיות שנראו לך כקשות ביותר המגיעות לשמים, כעבור כמה דקות שם היית מרגיש שאין שום בעיה, והכל נפתר ובה על מקומו.

הסיפור הזה היה בסוף חודש אלול, ובעש"ת באתי לאחל ולקבל ברכת גמר חתימה טובה, והראש ישיבה כדרכו זוכר בדיוק באיזו נקודה הוא נפרד ממני בפעם האחרונה, וכשהוא רואה אותי הוא אומר:

- אני אמרתי לך שהגמ"ח לא ינזק, למה אתה לא רגוע?

- הראש ישיבה, באתי לאחל גמר חתימה טובה, ולספר לראש ישיבה שהביזיונות ממשיכים, ברוך ה'. זה הכל.

- אזוי? הראש ישיבה מעביר את ידו האחת על שרוול הפראק שעל ידו השניה, כמי שמנקה איזה לכלוך מהבגד, ואומר: כמה זה טוב, ביזיונות זה כל כך טוב, זה כל כך מנקה, כמה זה טוב, אם היית יודע כמה זה טוב היית מבקש עוד קצת ביזיונות!

מה עושים עם אדם-מלאך כזה? אין מה לעשות! הלכתי ביום כיפור, אמרתי תפילה זכה, מחלתי להם בלב שלם.

זה כמו ששר התורה רבינו חיים שליט"א אמר: 'מי שהיה במחיצתו של החזון איש, כמעט לא היה לו בחירה לחטוא'. גם כאן יש הרגשה כזאת. נכנסתי עם מועקה בלב, מועקה כזאת... ויצאתי בלב קל ונקי.

ובאותו ענין: שמעתי שהגאון ר' אשר וויס שליט"א סיפר בהספדו על רבינו מעשה שהיה אתם באמריקה, כשהרה"י נסע שם למסע חיזוק, והיו שם אלפי אנשים, ובאמצע קם יהודי אחד שנראה בעל בעמיו ונגש קרוב מאד לרה"י, והתחיל לחרף ולגדף אותו. ועד שהציבור הבין מה קורה והרחיק אותו לקח קצת זמן, ובינתיים הרה"י לא נע ולא זע. אחרי שקצת נרגעו הרוחות, הוא אמר לגר"א וייס: ה' ברוך אותי שנתנת לי ביזיונות!! זה הברכה הכי גדולה שיכול להיות, וכנראה היה לי מדי הרבה כבוד כאן, והקב"ה ריחם עלי ונתן לי ביזיונות. כך חי רבינו את עניין הביזיונות, וכך רצה להנחיל לנו.

לאחר זמן הייתי שוב אצל הרה"י, ואמרתי לו שאני מאמין באמונה שלימה שאין שום מקרה בעולם כלל, ואם רואה אדם שסורין באין עליו יפשפש במעשיו, והכל במדה כנגד מדה. וא"כ שאלת ראשי הגמ"ח, שאם באו עלינו כאלו יסורים כנראה שמהו בהתנהלות הגמ"ח לא בסדר וצריכים לתקן, ואנו מבקשים מרבינו שיורה לנו מה אנו צריכים לתקן.

ענה לנו מרן: שום דבר! הכל נסיון! תעברו אותו ותמשיכו הלאה. ובררתי עליכם שאתם מתנהגים יפה ללוויים! וגם נותנים נתינות יפות, ע"כ זה רק נסיון ותמשיכו הלאה! יצאנו מביתו לכיוון ירושלים. ובאמצע הדרך מצלצל הטלפון ועל הקו ר' יצחק לווינשטיין צ"ל, והוא מבקש למסור שהרה"י חשב על הענין עוד פעם, ויש משהו שהוא רוצה לומר לנו: הנה לקחת על עצמך להתעסק במצות החסד, וזה גרויסע זאך! אך הקב"ה רוצה לראות אם אתה מוכן למסור נפש על המצוה. והנה עד היום הוא יושב כמלך בגדוד וכולם באים אליו, וא"כ עדיין אין ראייה שהוא מוכן למסור נפש על מצוה זו. וע"כ מה עשה הקב"ה? שלח את הנסיון הקשה הזה ועכשיו נראה אותך איך אתה ממשיך! והרה"י ביקש לאמר שתמשיך הלאה ביתר שאת וביתר עוז, ובה תגלה שהינך מוכן למסור נפש!

אוצרות "פרי חיים"

גליון 17

ימים נוראים
תשרי תשע"ט

דברים בענינא דיומא מרשכבה"ג מרן ראש הישיבה אילת השחר זללה"ה
לוקט ונערך מתוך כתבי יבדל"ח תלמידו - החברותא הגרמי"ש שליט"א
לע"נ ידידעו היקר הבה"ח חיים בן ציון ז"ל בן הרה"ג ר' אברהם צבי טויב שיבדלחט"א

ערב ראש השנה

סדר התרת נדרים - הקצר, עפ"י המובא בחכמת אדם, וכן נהג רבינו

מתחרט אני על כל הנדרים ושבועות וכן כל מנהג טוב שנהגתי ולא אמרתי שיהא בלי נדר, ואם הייתי יודע שאתחרט לא הייתי נודר או נשבע, ובמנהג טוב הייתי מתנה שיהי' בלי נדר, ומבקש שתתירו לי את כולם. והדינים משיבים - מותר לך, מותר לך, מותר לך.

ויאמר בפני השלשה - הרי אני מוסר מודעה לפניכם ואני מבטל מכאן ולהבא כל הנדרים וכל שבועות וקונמות והסכמות וקבלה בלב או בדיבור, שאקבל עלי, חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה, וכן כל מנהג טוב שאתנהג בלי להזכיר בלי נדר. ובאם שאשכח לתנאי מודעה הזאת ואדור מהיום עוד, מעתה אני מתנה עליהם שיהיו כולן בטלין ומבוטלין, ולא יהון חלין כלל.

אם רוצה להתיר לאשתו נדרים, תמנה אותו לשליח ותאמר בזה"ל - אם עשיתי נדר או נהגתי מנהג טוב ולא אמרתי בלי נדר אני מתחרטת, ואני עושה אותך שליח להתיר.

ויאמר בפני הדיינים - הריני שליח של אשתי לבקש התרה על כל הנדרים או מנהג טוב שעשתה ולא אמרה בלי נדר, והיא מתחרטת עליהם. ויאמרו הדיינים - מותר לה. מותר לה. מותר לה.

~ ~ ~

תרי קלא בהתרת נדרים

בענין התרת נדרים, שאלו אם מועיל שיאמרו ביחד כמה אנשים את נוסח בקשת ההתרה, ויתירו לכולם יחד. ואמר דהא צריך שישמעו הדינים את "החרטה" ותרי קלא לא משתמע.

~ ~ ~

ראש השנה

מה לקבל בראש השנה

אברך כולל שאל את מרן מה יקבל על עצמו בר"ה.

ענה רבינו: התמדה.

שאל שוב: האם הכונה ללמוד שעה אחת בחיזוק, או להרבות בזמן.

ענה רבינו: התמדה, התמדה, התמדה. [והי' משמע להרבות בזמן].

~ ~ ~

טעימה לפני תקיעות

בכל תפוצות ישראל הקפידו מאד שלא לטעום כלום קודם התקיעות, ואף אם יסיימו מוסף אחרי חצות, לא טעמו כלום, [רק מיד אחר מוסף יש להזדרז לאכול שלא להתענות שלא לצורך], ועכשיו נפרץ הדבר, היות ומאריכים מאד בתפילות, ממילא מקילין עצמם לטעום קודם מוסף.

ומרן הרב מפוניבז' זצ"ל אמר שהי' מבטל את הקידוש שעושין לפני תקיעות, רק היות שבאים להתפלל בישיבה גם ילדים מבתי אבות שהם יתומים עניים, אינו רוצה לבטל.

ושאלו באופן שקשה לכוין בתפילת מוסף בלי לטעום קודם, אם יעשה קידוש.

והשיב מרן דמבואר בשו"ע דמי שהוא חלוש מותר לו לטעום מעט, [כפי השיעור המבואר שם].

~ ~ ~

בקשת יחיד

שאל ידידנו המופלג מזכה הרבים המסובל ביסורים הרה"צ רבי יוסף ז. פוגל שליט"א את מרן זיע"א אם מותר לבקש בראש השנה בקשות פרטיות, אמר לו רבינו אם מותר או אסור אני לא יודע, אבל אומר לך מה שאני חושב, בשעה שהקב"ה דן את כל העולם, מה מקום ליחיד לבקש על עצמו. והדברים מבהילים!

והביא מרן זיע"א משל להבדיל אלפי אלפים הבדלות, שלפני שבא ראש הממשלה ב"ג למרן החזו"א זצוק"ל באו אצלו הרבה אנשים עם עצות ובקשות שידבר עם הראש ממשלה, וביניהם נכנסה אשה וביקשה מהחזו"א לדבר עם ראש הממשלה על איזה סכום כסף קטן שנוגע לה....

שאלה: אם אין באפשרותו לשמוע שופר בראש השנה רק על ידי שיסע למרחוק עם אופניים, בלי חשמל וכדומה לזה, האם ליסוע לשמוע שופר כך.

תשובה: אף על פי שאין אנו יודעים מה האיסור לרכוב על אופניים בשבת ויו"ט, אך היות ובכל תפוצות ישראל נהגו בזה איסור, ישאר בבית ולא ישמע שופר.

~ ~ ~

מתי מצטננים...

על מי שנצטנן באמצע החורף, אמר החפץ חיים אתם סבורים שנצטנן עכשיו, זה טעות! ער איז קאלט געווינן ביים דאוונען ראש השנה, הוא היה קר בתפילת ראש השנה...

~ ~ ~

סימנים - בורא פרי האדמה

מיני הסימנים שאוכלים בראש השנה, כגון כרתי סילקא וכו', כיון שאין הדרך אצלינו לאוכלם כל השנה בתוך הסעודה, ממילא אי"ז בכלל דברים הבאים מחמת הסעודה, וצריך לברך עליהם בורא פרי האדמה גם כשאוכלם בתוך הסעודה.

~ ~ ~

לכובש כעסו

לכובש כעסו ביום דין. יש לתמוה כיון שאין שייך אצל הקב"ה מדות כלל, וכשנאמר שכועס היינו שמפעיל את הנהגת הכעס, וכן בשאר המדות, וכמבואר בקדמונים, א"כ מה שייך לומר "כובש" כעסו, הרי אם אינו רוצה לכעוס, אין אצלו כעס כלל, ומה יש לו לכבש.

~ ~ ~

שהחיינו בלילה שני

או"ח סי' ת"ר סעיף ב'. בקידוש ליל שני ילבש בגד חדש או מניח פרי חדש ואומר שהחיינו. והטעם מבואר במ"ב דיעשה כן להוציא נפשי מפלוגתא, משום שי"א שאין אומרים שהחיינו דתרוייהו יומי קדושה אחת היא, והרי כבר בירך שהחיינו ביום א'.

וצ"ע מה מועיל הפרי או הבגד, הא מ"מ באמצע קידוש זה לא זמן לברך שהחיינו על בגד או פרי חדש, וא"כ לפי הסוברים שא"צ לומר שהחיינו מחמת הקידוש, הוי ברכת השהחיינו הפסק, ומה הועילו בזה.

משמע דברכה לבטלה חמיר לן יותר מהפסק, ולכן כיון דמעיקר הדין נקטינן דמברך שהחיינו רק לחוש לדעה שניה החמירו להצריך פרי, רק כדי לחוש לברכה לבטלה.

וחתדב"נ הגאון הגדול ר' זאב ברלין שליט"א נתן לרבינו עצה לקדש על יין חדש, ותו לא הוי הפסק, דהשהחיינו הוא לצורך שתיית יין הקידוש. וכן נהג מרן זיע"א כל השנים. [ובדרך כלל לא אכל ענבים תחילה כל הקיץ, ולא כנס לשאלה במי שאכל ענבים, אם מברך על יין חדש עוד הפעם שהחיינו].

~ ~ ~

עשרת ימי תשובה

לא לאבד את ימי עשיית

בשערי תשובה שער ג' אות קמ"א מבאר למה המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעוה"ב, וברציחה לא נאמר דבר זה, מפני שבהלבנת פנים לא מרגיש כ"כ שחטא והוא רחוק מתשובה, משא"כ ברציחה יותר קרוב לתשובה.

והנה הא איירינן שמת בלי תשובה, מ"מ מה שהי' קרוב יותר לתשובה, עושה כזה הבדל עד כדי כך, שאין לו חלק לעוה"ב, א"כ רואים מה זה קרוב לתשובה.

בעשיית אנו קרובים לתשובה - קראוהו בהיותו קרוב, א"כ עד כמה חשוב לנצל הזמן הזה ולא לאבד דבר זה.

[כתי"ק עשיית תשע"א]

~ ~ ~

כתובה אן חתימה...

מונהג העולם לומר מיד מבוקר יום א' זראש השנה "גמר חתימה טובה", אך אומר רבינו בשם הגר"א דעד תפילת נעילה עדיין מברכים כתיבה וחתימה טובה, והא ראוי שהרי מתפללים כתבנו בספר החיים וכו', בכל עשרת ימי תשובה עד נעילה.

אך כדי לא לשנות מנהג העולם אנו רואים במכתבי רבינו בנוסח זה "כוח"ט וגמ"ח טובה".

התרופה האמיתית...

במחלה הידועה רח"ל רואים כי ברוב המקרים גם כשמנתחים ומוציאים את המחלה ממקום אחד, לאחר זמן חוזר רח"ל במקום אחר, וכך הלאה אם מנקים במקום זה חוזר ח"ו במקום אחר ולא יוצאים מזה. והסיבה היא פשוטה כי מה הסיבה שהוא חולה, "חטאים" ובשביל חטאים יש רק תרופה אחת, תשובה! ותשובה זה לא ניתוח, וניתוח זה לא תשובה, וא"כ מה יועיל הניתוח.

ומה שצריך לקחת תרופות, זה רק כדי שלא יהי' ניכר שקרה כאן נס, כי אם כשיחזור בתשובה מיד יתרפא בלי כלום, זה יִרְאֶה נס, אבל העיקר הוא התשובה, רק שצריך לעשות משהו להסתיר את הנס. אבל לא האופטלגין מרפא!

וזה באמת קושיה מה רוצה הקב"ה, הקב"ה עושה לאחד שיכאב לו הראש, מה רוצה הקב"ה האם שיאכל אופטלגין? וכי מה איכפת לו אם הוא אוכל לחם? רק התירוץ הוא שהקב"ה רוצה שתחזור בתשובה! וא"כ מה אתה הולך ולוקח אופטלגין. אלא מה הקב"ה רוצה שתעשה תשובה, רק כדי שלא יהי' נס תקח גם אופטלגין, ואצל אנשים נראה שזה נס, אבל באמת זה לא נס כי העיקר זה תשובה.

ומה התועלת עושים טיפול פה טיפול פה, מה התועלת? הרי אם לא עושים תשובה אמיתית זה לא הולך...

ואפילו שישנם אנשים שלא עושים תשובה והם בריאים, זה לא קושיא, ואדרבה כשלא מרחמים ומראים לו מהשמים שצריך לעשות תשובה זה יותר טוב, כי אחרת הוא חי את ימי חיו, ואח"כ הולך לישון... ואז אוי ואבוי לו, וככה אולי הוא יעשה תשובה וינצל.

וגם תפילה זה לא עיקר המטרה שנעשה חולה, כי תפילה הפשט הוא כך, היות והתפלל עושים לו דיחוי, [למשל כמו בצבא שעושים דיחוי כל שנה], כי גם אחרי שהתפלל הרי העבירה לא נעלמה רק עושים דיחוי, ולפעמים עושים דיחוי לשנה ולפעמים לכמה שנים, ולפעמים רק לכמה ימים, הכל דיחויים שונים, אבל זה רק דיחוי...

אוי לנו, זה לא פשוט, כ"כ הרבה מחלות יש, כ"כ הרבה צרות, ה' ירחם.

מחילה בלב אי דיבור

בספר קצות החושן סי' י"ב הביא דעת הסמ"ג דמחילה מספיק בלב וא"צ דיבור. והקצות חולק על זה ע"ש. והנה איהו מיירי לענין מחילת ממון, ויל"ע בנוגע למחילה על צער הגוף, כגון שהקניטו בדברים וכדו' ומבקש ממנו מחילה בערב יום כיפור, אם לפי הקצות צריך לפרש בדיבור שמוחל, או דבזה לכו"ע מהני מחילה בלב בלבד. וממש"כ רבינו בחיי בסוף פר' ויחי דעונש עשרה הרוגי מלכות בא בגלל שיוסף לא מחל להם, אין ראי' דכונתו שהחסרון מפני שלא הי' בדיבור, רק שלא מחל להם כלל.

יום כיפור

ר' ישראל בהכנה לכל נדרי...

על רבי ישראל סלנטר מסופר שבשעה שהיו צריכים ללכת לכל נדרי, מצאוהו יושב ועמל בחידושי הרשב"א!

לא יכול להרדס פליל יום כיפור...

התבטא מרן לאחר ראש השנה [תשע"ה], "אפחד, פון יום כיפור" והמשיך ופירש למה הפחד, דבר ראשון בודאי מחיתום הדין שקובע על כל השנה, אך עיקר הפחד הוא על הכפרת עונות! וכאן נזעק אוי וויי אוי לא זוכים לכפרה, הרי זה לנצח...

ועד כדי כך פחד מרן לזכות לכפרה שפעם התבטא: **ששנים ע"ג שנים הוא לא יכול להירדס בליל יום כיפור, מפחד שמא לא יזכה לחיות עד עלות השחר, ולא יזכה ח"ו לכפרה,** [שזה בעצם "היום" היינו רק מעלות השחר].

שאלה: היכן להשקיע בכונה ביותר בתפילת יום כפור?
תשובה: כשמתפלל על כפרת עונות, והוא כשאומר אלוקינו ואלוקי אבותינו מחול לעונותינו ביום הכפורים הזה וכו'.

גיוס הכי נח נשנה

יום כפור צריך להיות היום השמח ביותר בשנה, אם זכה לכפרת עונות, כי זכה להתפייס עם קונו. ובמה יזכה לזה, ע"י תשובה שלימה.

כמה שאלות מבניו - תלמידיו בני ישיבת ארחות תורה לקראת יום כפור

~ איזה דבר ראוי לבחורים לקבל? תשובה: "העיקר הוא לשמור את הפה, אם לא ישמור את הפה כל הלימוד הולך לאיבוד!" הוסיף רבינו זה לא כ"כ קל.. מדברים על זה ועל זה... קשה מאד. ודבר זה הוא גם לאברכים, כולם צריכים לשבת וללמוד ולא לדבר דברים האסורים, ולא לריב...
~ על מה להתפלל ביום כפור? כפרת עונות. שהקב"ה יתן לו שנה טובה, אבל להדגיש מאד מאד הענין של כפרת עונות.
~ על איזה עבירות בעיקר בחור ישיבה צריך לעשות תשובה. "דיבור".
~ האם מבקשים בקשות פרטיות ביום כפור? מסתמא.

להבין את הוידוי

שאלה מבחורים יקרים במדינות חו"ל, שאינם מבינים כ"כ לשון הקודש, אם עדיף שיאמרו את הוידוי ביום כיפור בלשונם, כדי שיבינו את הדברים. אמר רבינו שיאמרו תחילה בלשון הקודש ואח"כ יתרגם לעצמו בשפתו.

עשה עבירה ברגע האחרון של נעילה וגמר עשייתו אחר יו"כ

חידוש נפלא בנוגע לכפרת יום הכיפורים, אמר רבינו בשיעור לתלמידים יקרים משיבתו ארחות תורה, דהנה התוס' בב"ק דף ל' ע"ב ד"ה וחכמים אומרים, הקשו בשטר שיש בו רבית, למה השטר כשר כיון שהעדים עוברים על לא תשימון. והיינו דס"ל לתוס' דתיכף "עם החתימה" נעשו רשעים ופסולין לעדות, וממילא נמצא שחתמו עדים פסולין על השטר. אך הקצות החושן בסי' נ"ב כתב לחלוק על התוס', דלא נעשו פסולין אלא משעת חתימה ואילך, אבל מה שחתמו בהכשר הוא, והשטר כשר.
נמצא מחלוקת אם כשאדם עובר עבירה, נעשה רשע עם עשיית העבירה או רק "לאחר" גמר העבירה. ואמר רבינו דנפק"מ למי שעשה עבירה ברגע האחרון של נעילה, ומיד בגמר עשיית עבירה יצא יום כפור, דלדעת תוס' שכבר נעשה רשע עם עשיית העבירה, כיפר לו יום כיפור, אבל לפי הקצות החושן דעדיין לא נעשה רשע, הרי עדיין לא היה על מה לכפר, ואחר כך כשנעשה רשע, כבר עבר יום כפור, ואין לו כפרה.
וביאר רבינו דלדעת הקצות כל זמן שלא גמר את העבירה, נחשב עדיין בכלל "מחשבה רעה" לחוד, ואין הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה.

ויהי במבוזרת

נשאל רבינו היות ובימים הקדושים מרגיש כל אחד התעלות גדולה, כיצד ישמור על ההרגשים הנעלים שרכש בימים קדושים אלו, שלא יברחו ממנו, מיד למחרת יום כיפור.
השיב רבינו, "אם באמת הרגיש התעלות רוחנית, זה לא יסתלק ממנו", וכשלא הרפו והמשיכו לבקש בכל זאת איזה "חומר משמר" להרגשים הגדולים, אמר רבינו "לימוד המוסר. או לחשוב פעם אחת ביום חשבון הנפש..."

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה זוד זללה"ה

יס"ם נוראים תשע"ט

גליון מס' 174

דברי מוסר והתעוררות

ענייני התפילה בראש השנה

נראה לברר כמה יסודות מהו ר"ה, המדרש בפרשת פקודי אומר שתכלית הבריאה הקב"ה ברא כדי שיהיה עיקר מושב כסא כבודו ושכינתו בתחתונים. כי עיקר הבריאה נעשה בשביל כלל ישראל ובשביל התורה, וכתוב: "אלוקים עשה את האדם ישר", ולכן כיון שאדם נעשה ישר בבריאתו היה ראוי ומוכשר שהשכינה תשרה עמו, זהו מעלת האדם.

אולם אחרי החטא נסתלקה השכינה מהתחתונים, כי החטא מרחיק את השכינה, וכל חטא וחטא גורם לריחוק נוסף. (כך מבואר במדרש). עד שבאו האבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, ושוב הורידו את השכינה לעולם התחתון, כך היה דרגות אחרי דרגות עד מתן תורה, ואז כלל ישראל זכו להיות באותו מצב כמו אדם הראשון לפני החטא, שהקב"ה הוריד שכינתו עד למטה מעשרה טפחים. ואחרי החטא שוב התרחק, ושוב אנחנו עומדים כעת באותו המצב של ירידה השפל. והקב"ה רוצה להיות ביחד לקיים את תכלית הבריאה, שיוכל להשכיח שכינתו בתוך הכלל ישראל.

ולכן אנו מתפללים בימים נוראים: "ובכן תן פחדך ה' אלוקינו על כל מעשיך" שהבריאה תהיה בצורת תכליתה, שכל העולם יראו ויכירו וידעו ויחיו תחת עול מלכות שמים "ויראו כל המעשים, וכו' "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם" שכל העמים יהיו אגודה אחת שיתקרבו לכלל ישראל, וכולם יגיעו להכרה "שהשלטן לפניך", "עוז בידך וגבורה בימינך" זהו התכלית של הבריאה.

ומכיון שזה התכלית שהקב"ה יהיה יחיד בעולם, אז ממשיכים לבקש "ובכן תן כבוד לעמך" כי רק על ידי הכלל ישראל יראו את כבוד ד', שאין עוד מלבדו, וזה מה שאומרים "תהלה ליראיך", "ופתחון פה למייחלים לך". וכן אה"כ, ארה"ק ירושלים.

ואה"כ "ובכן צדיקים יראו וישמחו" כיון שהבריאה באה לשלימות, "וישרים יעלוזו וחסידים ברינה יגלו" ולמה? כי "עולתה תקפוץ פיה" והשראת השכינה הגיעה לשלימות שלה, כשתעביר ממשלת זדון מן הארץ.

אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם

אמנם מלבד זאת שאנחנו מתפללים על גילוי מלכותו בעולם, אמרו חז"ל הק' שבשביל לזכות בדין יש עצה על ידי שנאמר לפנינו מלכויות - אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם.

אמר מו"ר הגה"צ ר' לייב חסמן זצ"ל בעל האור יהל - [זה היה מהדברים האחרונים שלו לפני פטירתו, נב"ע י"א חשון תרצ"ו]: ראשית כל "אמרו לפני מלכויות" צריכים לדעת שאין התכלית באמירה לבד אלא שפוט בלבך היטב, כי הענין ש"תמליכוני עליכם". בינה זאת מה שאמר הקב"ה כי אדם יכול להמליך את הקב"ה מעמקי תהום עד שמי שמים ובכל ארבע כנפות הארץ וכל היצורים

והברואים מעלה ומטה, ודבר אחד הוא ישכח מליבו - להמליכו עליו, על עצמו ובשרו על רוחו ונשמתו.

ויש להבין מה שייך שאומר מלכויות, האם צריך הקב"ה שהאדם הנברא יציר חומר ימליכו? - הרי הוא קונה הכל! אלא הקב"ה רוצה בטובת האדם ובחיות נפשו שיתבונן ויכיר וידע שהוא עבד למלכו של עולם, ואם הוא ממליך אותו על כולם חוץ מעצמו, אין לך מחיצה גדולה מזו. שאע"פ שהוא מלך על כולם, בכ"ז על עצמו לא ממליך אותו, וזהו כדי שתמליכוני "עליכם" דווקא!

השלמת המלכות בהכרה כי ד' אלו ישראל מלך

דבר נוסף אמרו "לפני" שלא ישכחו במי מדובר, שידע האדם לפני מי הוא עומד ואומר מלכויות, אז יתחיל לחשוב להכיר מלכותו, והשלמת המלכות היא להגיע לידיעה וההכרה עד שיאמר כל אשר נשמה באפו "ה' אלוקי ישראל מלך", זה ההשלמה של המלכות ואם יהיה חסר ידיעה זו אזי יהיה חסר במלכות.

והכרה זו תביא אותנו לחיות תחת עול מלכותו ית', זהירות במעשים, זהירות במחשבה, כי ה' אלוקי ישראל מלך! והמלכות תלויה בנו לפי ההמלכה שאנחנו ממליכים אותו ית"ש, וזה רק במעשים שלנו, יום יום ממש, מעשים במחשבה, מעשים בדיבור, מעשים במעשה.

ואיך אפשר להגיע לזה. אנחנו רואים שחז"ל הק' אומרים אמר הקב"ה 'אמרו לפני מלכויות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה ובמה בשופר', מה זה שופר? לימוד התורה! מעמד הר סיני. ולכן, כמה שמרבים תורה ומצוות, זהו עוד חלק ועוד חלק בהשלמת המלכויות שהקב"ה רוצה מאיתנו.

הכבוד למרכבתו של הקב"ה

והוסיף ר' לייב זצ"ל בדבריו ואמר (זכיתי לשמוע הדברים כשהם יוצאים מפיו בר"ה הסמוך להסתלקותו) דבר נורא: זכורני מעשה שהיה באסיפת רבנים גדולה, שהחפץ חיים זי"ע השתתף בה, (אז כשהיו אסיפות רבנים גדלה, היו מתאספים כל ראשי ישיבות, גדולי עולם, ממש א"א לפרט), החפץ חיים נעמד להגיד דברי התעוררות לפני אותם גדולי עולם ונשא דבריו ואמר: משל למלך גדול שנסע מעיר מלכותו - המלך יצא מעיר מלכותו ומלווים אותו, מי מלווים אותו? - הכי גדולים, כל שריו גדולים ונכבדים השולטים בעיר, הם מלווים את מרכבת המלך עד שמגיע לשערי העיר השניה, שאין בה כבר הרבה גדולים, היא כבר פחותה, אין שרים גדולים, אין מושלי מדינות, אלא רק מנהיגי העיר, גם זה אנשים נכבדים, והם מלווים את המלך עד העיר הבאה, וכן הלאה כשמגיעים יותר רחוק גם אלו חוזרים, וכל כשמתרחקים מעיר המלוכה כבר אנשים נכבדים כל כך שיקבלו פני המלך וילווהו אבל בכל זאת יש כבוד, שיוצאים אנשי העיר כולם ומשתדלים בכבוד המלכות.

שכולל את גדולת המזהיר עליה שהוא השי"ת, וכן את החומר שנתנה לזה התורה או דרבנן. ולהבין את שורש החטא, דהיינו מאיפוא בא החטא, מה הסיבה שגורמת לנו לחטוא בזה כדי שיוכל לעבוד על זה.

וכל זה קשה מאד, ומכיון שאנחנו בדרגה שלנו איננו יכולים לקיים את תנאי התשובה שמביא רבינו יונה בשער ראשון, לכן עבודת האלול שלנו היא להתייבב על דרך טובה, וזה ע"י שנשפר ונתקן את מעשינו הטובים, את המצוות שאנחנו מקיימים כל יום ויום, לימוד התורה ועבודת התפילה ומעשי המצוות בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, והאופן בו אנחנו יכולים לשפר מעשים אלו, זה על ידי שנראה לשתף בהם את הלב, ולקנות בזה קנינים לכל ימי השנה.

הנה הענין של תפילה, הרי הנביא [ישעי' פ' כ"ט] אומר יען כי ניגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כיבדוני וליבם רחוק ממני. הנביא תובע את הכלל ישראל "יען כי ניגש" ניגש – חושב שעושה דבר טוב, ומתגאה, ואינם יודעים שבפיו ובשפתיו כיבדוני וליבו רחוק ממני, ועוד יותר "ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה" יראה זה דרגה גדולה, והנביא אומר שהיה בכלל ישראל יראה, אבל איזה יראה? – מצוות אנשים מלומדה זה נורא!, יכול להיות בדרגה של כיבדוני אבל ליבו רחוק ממני, ויתכן שאדם יהיה בדרגה שהוא ירא את ד', אבל מצוות אנשים מלומדה, מתוך הרגל, ואינו מרגיש את היראה. ולכן מה צריך להיות ההשתדלות שלנו שלא נהיה במצב זה? – לתת קצת לב, שלמה המלך אומר: 'בני תנה לבך ל', תן את הלב, והיינו שכל דבר טוב שעושה שיהי' עם כוונה, עם לשם שמים.

ימים הנוראים נתייחדו בהוספת תפילות ולכן עלינו לעורר עצמינו בחיזוק התפילה לפי יסודות המסילת ישרים

ימי ראש השנה הם ימי תפילה, הקדמונים תיקנו לנו תפילות מיוחדות והרבה פיוטים, ולכן צריך שימת לב מיוחדת לתקן את התפילה, באופן שהתפילה תביא את האדם לידי יראת הרוממות, כמו שמובא במסילת ישרים פי"ט שתפילה מביאה את האדם לידי יראת הרוממות, ויראת הרוממות היא היראה שעל ידה יזכה האדם להגיע לידי התדבקות במידותיו של הקב"ה.

כשעומדים לפני הקב"ה ומדברים איתו, צריך להרגיש שעומדים לפני מלך מלכי המלכים, והוא מה שהזהיר התנא כשאתה מתפלל דע לפני מי אתה מתפלל. ממשיך המסילת ישרים, ובג' דברים צריך שישתכל האדם היטב, הא' שעומד ממש לפני הבורא ית"ש, ונושא ונותן עימו, הוא מדבר עימו, – שומעים מה שצריך לחשוב – איזה דרגה עומד יהודי בתפילה?! וזהו מהדברים הקשים שיצטייר בלב האדם, ציור אמיתי במה שלא רואה בחוש, ובכל זאת אומר המסילת ישרים אמנם מי שהוא בעל שכל במעט התבוננות ושימת לב אפשר להגיע להכרה זו, שירגיש שעומד לפני הבורא יתברך, איך בא ונושא ונותן ממש עם הבורא, ולפניו הוא מתחנן ומאותו הוא מבקש, והוא מאזין לו ומקשיב לדבריו, יסוד האמונה זה להמחיש את המצב כשעומד בשמונה עשרה כאשר ידבר איש אל רעהו ורעהו מקשיב ושומע לדבריו, ככה צריך להרגיש בזמן שמתפלל תפילת שמו"ע ומדבר לפני הקב"ה, ואחר שיקבע זה בידיעתו שעומד לפני הקב"ה ומקשיב לו, אח"כ צריך שיתבונן על רוממותו יתברך עד כמה שיוכל מחשבתו להבין, דבר שלישי צריך שיתבונן על שפלות האדם ופחיתותו.

כך אמר החפץ חיים הנמשל לפני הנאספים גדולי עולם, כשנחרב המקדש ויצאו לגלות, יצא כביכול גם הקב"ה לגלות, וליוו אותו שרים נכבדים, תנאים הקדושים כמלאכים ממש, הם ליוו את מרכבת המלך בדורם, בכבוד והדר כראוי, עד שנתמעט הדור, עד שאמרו, "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם", ואם כן כבר נהיה ליווי של בני אדם, ואח"כ "אם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים" וגם הם ליוו אותו עד סוף דורם, וכל דור ליוו אותו פחות, עד דורינו ממש שאנו עניי השכל, דלים במעשים, אנו מלווים את מרכבת המלך, [איך ההפך חיים חי!], "אין קצין אין מושל, עניי השכל דלים במעשים", אך כבוד מלכותו יתברך זהו התפקיד שלנו שנצא ונקבל פני השכינה, ולהמשיך המוטל עלינו עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו, שכל מנהיג בדורו, כל רב בעירו ובעדתו, צריך לראות שהוא מלווה את מרכבת המלך. עד כאן דברי הסבא קדישא מרן החפץ חיים ז"ע.

ועל זה אמר ר' לייב, וכעת באנו להוסיף על דבריו, אבל אוי לנו לאזניים שכך שומעות, שגם כעת אנו יוצאים לקבל פני מלך מלכי המלכים, אוי!! אבל במה מקבלים?, בחרופים וגידופים, זורקים אבנים לעבר מרכבת המלך, חילול שמו הגדול, אוי לנו שכך עלתה בימינו.

'ואני מוסיף' [אמר רבינו כשהוא גועה בבכיה]: האם אחרי ששומעים דברים רוצים ושבורים נוראים כאלה, האם שייך לשמוע חדשות? (איך אפשר לשמוע) רדיו? האם אפשר לקרוא עיתונים? הרי זה ממש יוצאים בחרופים וגידופים כנגד המלך רח"ל! מלכו של עולם, בכפירה ורמיסה בציווי התורה הק'.

ובעת הזאת, – אמר ר' לייב בדברים שנשא בישיבה לפני תקיעת שופר, – אז מבקשים: "אל תשליכנו מלפניך, ורוח קדשך אל תיקח ממנו", והקב"ה נענה ומוריד רוח קדשו על האדם, נעמוד ונתפלל: "אל תשליכנו מלפניך", שלא נעזוב את זה ח"ו, שנשאיר בקרבינו את רוח הטהרה והקדושה שנותן לו הקב"ה בעת הזאת. זהו מה שאנחנו צריכים להתעורר.

צורת העבודה בראש השנה – הכנעה

המשגיח בעל אור יחזקאל אומר דברים ברורים מה עלינו לעשות, מלבד כל מיני חיזוק שעלינו לחזק עצמינו בתורה ועבודת התפילה, עיקר העיקרים, ביום ר"ה צריך לראות הכנעה, כמו שהגמרא אומרת בר"ה: שיש מחלוקת איזה שופר כשר לתקיעת ר"ה, אם שופר פשוט או שופר כפוף, ובמאי קמיפלגי, אומרת הגמ' בר"ה: כל כמה דכייף אינש דעתיה... טפי מעלי, אומר רש"י: ע"י מה? ע"י תפילתו, דכתיב "עיני וליבי שם". עיקר ר"ה זה תפילה, ותפילה צריכה לבוא מתוך הכנעה וכייף דעתיה. זהו מה שאחז"ל [ר"ה ט"ז] "מרשית השנה ועד אחרית השנה" אם עושה עצמו כרש – סופו זוכה לאחרית טוב, כך אומרת הגמ': כל שנה שרשה מתחילתה מתעשרת בסופה.

שהקב"ה יתן שנתעורר לדעת ונשתדל להשיג את התכלית של ר"ה, להמליך את הקב"ה, וזה ע"י כל פעולה פעולה של האדם.

[מתוך שיחת רבינו מוצש"ק כי תבא תשנ"ז]

עבודתנו בעת הזאת – לשפר את החלק הטוב ובה אנחנו עומדים בדרגה של תשובה

הנה כמובן שענין התשובה יש בזה שולחן ערוך, הוא ספר שערי תשובה המלמדינו דרכי התשובה. ואמנם לעשות תשובה על דבר אחד זה גם כן מהדברים הקשים מאד, וההקדמה לזה היא הידיעה שחוטאים, כי יש מעשים שאיננו שמים על ליבנו לחשוב שהם חטא. וכן את חומרת החטא,

איך היו מוציאים את הברכה?!, הבקשה?!, ומכ"ש את הג' ברכות הראשונות. לכל זה צריך עבודה גדולה, ואמרו חז"ל אם אין חכמה אין יראה, שע"י תורה משיגים יראה, רק ע"י לימוד התורה בעמל ויגיעה. ללמוד בהמשך אחד בלי הפסקות, להשקיע את עומק העיון להבין את רש"י, את הסוגיא, את התוס'. אם לומדים תורה עם קניני התורה מקבלים יראה, ואז הקב"ה יתן לנו את הסייעתא דשמיא.

וך שיחה מוצש"ק כי תצא תשנ"ט, מכתבי הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א

עומד האדם השפל שחייו קצובין לו, שאין בידו לעשות עם עצמו כלום, כי כל מה שיש לו הכל הוא מאתו ית"ש. והקב"ה מחזיקו ביחד איתו כאשר ידבר איש אל רעהו, זה פחד!!!, וכ"ש לפי החטאים שחטא, ועל כל אלה הג' שלא יחרד ליבו בעודו מדבר עימו יתברך, וזה מה שהפסוק אומר "עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה", הלא נורא מה שלומדים מדברי המסילת ישרים, עד כמה שצריך להיות צורת התפילה.

אם היו מרגישים והיו חושבים שבזמן שעומדים בתפילה זה כמו שעומדים עם חבר כאשר ידבר איש אל רעהו ומקשיב,

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

[עובדות שסיפר רבינו בזמנים שונים]

הכל בהשגחה פרטית

שמעתי פעם מאדם גדול, [הגאון רבי יוסף הורביץ שליט"א ר"י חידושי הרי"ם, הוא סיפר לי עובדה זו בזמן שהיינו מתפללים מנחה איזה תקופה במקום אחד] שהאבן עזרא היה חכם גדול, והיה יועץ למלך ולשרים עצות, והוא היה עני גדול, והם - המלך והשרים היו רוצים לתת לו מתנות אך הוא לא הסכים לקבל, אז החליטו שיניחו איזה מרגלית או יהלום בדרך היכן שהוא רגיל לטייל כל יום, והוא ימצא את זה בדרך הילוכו ובכך יוכל להתפרנס בריוח.

ואכן כך עשו, ועמדו מן הצד לראות מה יעשה כשיפגוש באוצר שהניחו שם, והנה הם רואים שהוא עבר מבלי לקחת כלום. והיה לפלא בעיניהם, ושאלו אותו על כך. הוא ענה להם: כשהייתי מטייל השבתי על השבחה וההודאה לקב"ה על כל האיברים, שהם בריאים ושלמים ופועלים את פעולתם שלשמה נבראו, ובתוך האיברים האלו היה העיניים, ובדיוק בזמן שעברתי סמוך לאוצר שהנחתם חשבתי כמה שבה אני צריך לשבח ולהודות להקב"ה על עיני הבריאות, וכדי לחוש את הטוב שבוה עצמתי את עיני לכמה שניות כדי לראות כמה חסד יש כשאני פותח את העיניים. ולכן לא ראיתי באוצר שהנחתם.

תקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת

מסופר על ה"לב העברי" שרצה לתקוע בשופר בר"ה שחל בשבת, שסבר שכן ההלכה. וכיון שהוא לא היה תוקע בלי לטבול קודם במקוה לכן סגרו את כל המקוואות בירושלים, כדי למנוע ממנו. ולכאור' קשה איך מקוה דרבנן יכול לבטל דאורייתא דשופר לשיטתו. [ואולי אח"כ הוא תקע גם בלי מקוה].

התעוררות של רבינו בעל נפש החיים

רבינו חיים וולאז'ינער ז"ע היה דורש מוסר בסליחות עד שכל הציבור היה מתעורר ומתרגש כל כך, שהיה פעם שהציבור כ"כ בכו עד שלא יכל להמשיך לדרוש מרוב הבכי של הציבור שלא יכל להרגע.

השפעת המוסר כשיש התפעלות מהדברים

אחד שאל את רבינו אם אפשר להשפיע מוסר ע"י שמוציא ספר של דברי מוסר, ואמר לו רבינו: אינו דומה מי ששומע מפיו של הראוי לומר מוסר ללומד דבריו מספר. וכך גם אמר המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין וצוק"ל שהיה מקליטים דבריו ואח"כ היו משמיעים את ההקלטה, שאינו דומה ההשפעה מהקלטה להשפעה שיושבים מול אדם חי ושומעים הדברים מפיו. וגם שלומדים מוסר מתוך ספר תלוי איך לומדים את הספר, אם לומדים את הספר מתוך רצון של קניית והוספת ידיעות זה לא מוסיף כלום, אבל אם לומדים בהתפעלות לקבל תוכחה וליישר עצמו אז זה מועיל, וזה מכל הספרים.

במסילת ישרים כתוב דברים עמוקים, אם לומדים את זה בתורת התפעלות זה מוסיף יראה, אבל אם לומדים את זה בתורת ידיעה אז זה כלום. ולכן יש לפעמים לימוד מוסר של חמשה רגעים שזה מביא יותר תועלת מלימוד של שעה, (הגה"צ רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל שנכח באותו מעמד קמיה רבינו, שאל איך שייך ללמוד מסילת ישרים בלי התפעלות הרי זה צועק?!, ורבינו נהנה והסכים על ידו. ודפח"ח).

על ידי מעשי חסד זוכים להנהגת מידה כנגד מידה

האמונה בהקב"ה שכל מה שיש לי הוא מאתו ית' מביאה את האדם להתפלל ולבקש על כל דבר וגם להודות ולהכיר טובה להקב"ה על כל החסדים בעל עת ובכל שעה. על ידי שאדם מתפלל ומבקש זוכה לחיים טובים בעוה"ז. וגם על ידי ההודאה והכרת הטוב משפיע על עצמו חסד מאתו ית' שימשיך להיטיב לו. יסוד האמונה ויסוד הביטחון, זה מוליך את האדם על כל הטוב אשר בחיים.

היה אצלי רב מקהילה בלוס אנג'לס, הוא רב שם בקהילה קדושה מאוד, וקרן שם שלושה מקרים נוראים בשנה האחרונה, אחד שהיה רופא עיניים קובע עיתים לתורה ועושה חסדים, נפל ונסתלק מהעולם בפתע באמצע שמחת נישואי בתו, ועוד שני דברים. ושאל מה לומר לציבור לעשות ולהתחזק, התיישבתי והשבתי שאוצר החסד של השי"ת זה אוצר בלי גבול, ולכן עלינו לנהוג במעשי החסד וזכה נזכה גם כן. ולכן שהגברים יעשו חסד עם גברים ונשים עם נשים, בין עם צעירים וחולים ובין עם זקנים, וקבלו זו יקבלו על עצמם לחודש ימים ולא יותר, ואחרי החודש יצטרכו מחדש לעורר ולהשב אם ימשיכו את הקבלה לעוד איזה זמן קצוב, ונענה לכך. ואמר שאחרי החודש הוא יבוא להתיעץ שוב, הוא בא וסיפר שהציבור מקבל ממנו את ההתעוררות באופן של הכרת הטוב.

על רוחניות לא מנותרים

מקורבו של רבינו הרה"ח רבי ברוך שלו' איינפלד שליט"א שאל את רבינו דחז"ל אומרים (גמ' זבחים נ"ג ע"ב) דכל המזבח בחלקו של בנימין ורק אמה על אמה בחלקו של יהודה. והיה בנימין הצדיק מצטער עליה בכל יום לנוטלה שנאמר חופף עליו כל היום, לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין להקב"ה שנאמר

ובין כתפיו שכן. עיי"ש. ושאל את רבינו הרי כל המזבח היה בחלקו של בנימין למעט אמה על אמה, וא"כ למה לא היה לבנימין עין טובה לוותר ליהודה. ומה זה שנצטער בכל יום לנוטלה. הגיב לו רבינו: אם הייתי יודע ברוחניות מה זה להשיג עוד חלק במזבח וודאי שלא הייתי מוותר.

ומענין לענין הוסיף רבינו: היה מעשה עם הגאון ר' נפתלי טרופ הרה"י בראדן, שהיה חולה. (בהו"ל בעיירות לא היו כבישים אלא אבנים, וכשהעגלות נסעו ע"ז זה היה עושה רעש, וזה היה מסוכן עבורו מחמת שהתפוצץ לו גיד בראש באמצע השיעור, והיה זקוק למנוחה מוחלטת, אז שטחו על כל הכביש קנים כאלו שלא יהיה רעש ולא ירעיד לו את המח). בני הישיבה שראו בהומרת מצבו התרימו עבורו שעות ימים שעי"ז יזכה לאריכות ימים. ופנו למרן החפץ חיים ושאלו כמה זמן הוא מסכים לוותר מהחיים שלו עבור ר' נפתלי, החפץ חיים הרבה וחשב ואח"כ אמר רגע אחד.

וזה מה שבעל האור יהל מעורר להתבונן אצל יונה הנביא שאמר שאוני והטילוני אל הים, ולמה אמר שאוני הו"ל הטילוני, אלא הוא רצה להרוויח עוד רגע בחיים. רואים כמה צריך להחשיב כל רגע בחיים.

פסוקא דלא פסקיה משה

בגמ' תענית כ"ז ע"ב. כל פסוקא דלא פסקיה משה און לא פסקין ליה. ועי' בנשמת אדם (ח"א כלל ה' סק"ב) דהקשה על מש"כ הרמ"א (סי' תכ"ב) בשם הכל בו דדוקא בתורה ובנביאים אסור לקרות חצי פסוק אבל בכתובים אפשר דמותר, והקשה הנשמת אדם הא במוסף דר"ה בשופרות מזכירים חצי פסוק וא"כ מוכח דגם בנביאים מותר לומר חצי פסוק, ודוחה שם דדרך תפילה שאני.

וע"ע בהת"ס דהקשה איך בקידוש ליל שבת מזכירים ויהי ערב ויהי בוקר דהוא חצי פסוק. ועיי"ש דמביא דהמגן גיבורים כתב דכשיש אתנחתא או זקף קטן מותר להפסיק, אך הוא מתרץ דשאני קידוש דא"א בעינן אחר יעו"ש. (וכתב שם דלא טוב להתחיל מתחילת הפסוק דהא שם מרומז על המות עיי"ש. אך לע"ד נראה דהמות מועיל לעורר את עצמו א"כ זה טוב מאוד, ונראה דאפשר לאומר).

ובזמן האחרון אני נוהג שאני מזכיר את כל הפסוק וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד ויהי ערב וגו'. וגם בהגבהה אני לא מזכיר את הכל כי זה חצי פסוק. וכן כתב במ"ב (סי' רפ"ט סק"ב) שיש נוהגין לפתוח מתחילת הפסוק ושמרו בני ישראל וגו' או כור את יום השבת עד ויקדשהו, ויש מההמון שפותחין מעל כן ברך, ושלא כדן הוא, דכל פסוקא דלא פסקיה משה און לא פסקין. וצ"ע אמאי לא כתב המ"ב כן על קידוש דליל שבת.

הוראות והזכרות

מהו תשובה

סיפר הרה"ג ר' א.מ.ק. שליט"א בהיותי בחור צעיר בישיבה גדולה שאלתי לרבינו באחד מימי עשי"ת איך עושים תשובה? והיה נראה לי שאינו מתייחס כ"כ לשאלתי, כי ענה לי בתגובה כאילו מה השאלה, 'עושים תשובה! הוספתי ושאלתי שאומרים שצריך לקבל איזה קבלה שיצליחו לעמוד בה וא"כ מה לקבל? אמר לי רבינו שלא לקבל קבלות. ושוב שאלתי א"כ כמה אני עושה תשובה? אז שאלני רבינו: האם קורה לך שאתה רוצה לומר משהו ואתה נמנע כי אתה חושב שזה אסור או אינו ראוי, אמרתי לו כן. אמר לי, אם כך מה הנך רוצה, הרי הנך עושה תשובה!
[ויתכן דכונת רבינו עפי"ד בשיחה הנ"ל שאנו בדרגתינו מקיימים את ענין התשובה ע"י שמתייצבים על דרך טוב, ומכיון שמונע עצמו פעמים מדיבור הרי הוא בגדר זה].

* * *

בליל שב"ב ב' מג"א תשע"ח נסתלק לב"ע הרה"ח רבי טובי' שכטר זצ"ל, שביתו היה אכסניא לשיעור בעלי בתים חשובים שלימד רבינו זללה"ה גמרא בעיון כל ערב. רוב השנים השיעור היה במשך שעה וארבעים וחמש דק'. ולפי רשימה שהראה לי הרה"ח ר' טובי' בשנת תשס"ח למדו שם את כל הש"ס רק לא לפי הסדר, וכל פרק שסיימו היו חוזרים עליו שוב. (שיעור זה נוסד לפי הצעת מרן החזון איש זצוק"ל בבית מדרשו, ולאחר פטירתו נדד בכמה מקומות עד שבשנת תשכ"ד קבע השיעור מקומו בבית הרב רבי טובי' זצ"ל).

ומכיון שמאות מאלו שזכו להתייעץ או להתברך מרבינו חבים לו הכרת הטוב, כי במשך כמה וכמה שנים היו באים לשם אחרי תפילת מעריב, ורבינו היה מתעכב עם הבאים זמן ממושך, והרב הנ"ל קיבל את כולם בספר פנים יפות ולא מנע את הרבים אע"פ שלקחו מהפרטיות של בני המשפחה, ורק באצילות ועדינות נפשו ביקש ממני שפעמים אינו שם לב מתי רבינו יוצא מהבית והדלת נשארת פתוחה, לכן ביקש כשרבינו יוצא שאצלל בפעמון וזה יהיה לו סימן לבוא לנעול את הדלת.

ראיתי לנכון להביא כאן רשימה שקיבלתי ממנו ממה שרשם אחרי יו"כ כמדומני תש"ע, יהיו הדברים לע"נ שתצבצה"ה.

בס"ד. ביו"כ בתפילת נעילה בפיוט ד"ה מרובים... ערומים נותרנו ורבתה הרעה על כן לא השגנו ישועה. בתפילה באה לי מחשבה להבין זאת בצורה זו, הלא 'ערומים' שייך בכ"מ, 'ערומים במצוות' וא"כ ערומים נותרנו כי קיום המצוות כמצות אנשים מלומדה חסר לבוש הוא, חסר המצוה בכלל על איך שעושים אותה, קבלנו בילדותינו חינוך לקיום תפילה ומצוות, אבל תוכנה ופנימיותה ועשייתה בשמחה, החסרנו אז במיעוט שכלנו, השגתינו בשנות צעירותינו. ועם השגתינו המתקדמים הופנו הכוחות לגירסא דינקותא בלימוד התורה שהיא כנגד כולם, רק יחידי סגולה זכו לס"ד שיעלו בכוחות עצמם ללא הוראה מיוחדת להרגיש ולהגיע למתיקות טעמי המצוות ועשייתם בשמחה כדבעי, ואין ספק שע"י לימוד התורה במסירות זכו לכך, אבל מה עם מרבית העם? ילדי חרדים לא זכו להבין ע"י הוריהם ומוריהם את טעמו וראו את מצוות ד' כי טוב, ולצערינו ערומים נותרנו, לצערינו בעיון קל נתקיים וגם רבתה הרעה, רואים בעין. ושטרם השגנו ישועה - ועל כן - הנימוק גם סביר מאוד.

בתהילים קי"ט בתמניא אפי מלא פסוקים עם תחנונים, למדני, הדריכני, ועוד גם פסוק לך אני הושיעני כי פיקודיך דרשתי. באם במסירות נפש נרצה להיות 'לך אני', והישועה יכולה לבוא, כי נדרוש מעצמינו לדעת מצוות, ולעשותם כראוי, ע"ז מחכה הבורא לשלוח לנו הישועה, להוסיף על הלימוד שרבתה ת"ל בדורינו שגם המצוות תיעשנה כדבעי כ"ר. מצוה גדולה מאוד, לכל מי שמסוגל לעשות לשינוי המיחול והמתבקש.

להערות והארות אפשר להתקשר לטל: 036180849 או בפלאפון 0504114770 [להשאיר הודעה בתא קולי] או דרך

פקס 036186624.

גליון קע"ה, פ' נצבים ראש השנה. א' תשרי ה'תשע"ט רמת - השרון

הגליון מוקדש להצלחת: עינת מרסל בת גבריאלה ע"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אלכסטיין זוקללה"ה

הד קולו של משה רבנו קורא לנו לפ' נצבים טרם פורסם

על פי סדר פרשיות השבוע, בשבת האחרונה של השנה קוראים את פרשת "אתם נצבים". "אתם נצבים" אמר משה רבינו ביומו האחרון. אתם נצבים היום כלכם וכו' לעקבך בקרית וכו'.

מוטל עלינו להיות במצב של 'ניצב'

התורה היא נצחית, הד קולו של משה רבינו קורא לנו, לכל אחד ואחד, בשבת האחרונה של השנה, "אתם נצבים היום כלכם לפני השם אלקיכם". היום, כתוב בזהר הקדוש על הפסוק ויהי היום ויעבור אלישע אל שונם, היום זהו ראש השנה, וכן כתוב בספר איוב "יהי היום ויבאו בני האלקים להתניב על ה'". זהו ראש השנה וכן אומרים אנו "היום הרת עולם". אתם נצבים היום כולכם, לפני ראש השנה נדרש כל איש ישראל להיות בבחינת ניצב, במצב הכן, נכון לכל פקודה.

הסגולה לתקן את שחור ככל השנה

וכבר כתוב בספרים שבימים האחרונים של השנה יש בהם הסגולה לתקן את מה שחסר בכל ימות השנה שעברה. ובאמת לכאורה הדבר כלל אינו מובן, הלא האדם חטא, ובעקבות החטא הוא צפוי לעונש, וכעת הוא חוזר בו מהחטא ומבקש מחילה, ומיד הגזר דין מתבטל. שואל בעל העיקרים, והרי העונשים עבור החטאים אינם בבחינת שוטר או קצין אשר מעניש עבור אי ציות לפקודה, אלא בבחינת "כי אני ה' רפאך", וכמו שכתוב "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' וכו' כל המולה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך" אזהרות התורה הם בבחינת רופא שמוזהר את הפצינט ואומר לו אם תאכל את המאכלים האלו שיוצרים רעלים מסוימים בגוף, גופך ינוק, ואתה בעצמך תגרום לכך שתחלה, אם על ידי עישון של עשנים לא טובים, אם על ידי המצאות במקומות שהאוויר מזוהם, שבכך אתה מזיק את בריאותך. וכי אם יבוא אדם ויאמר, אמנם במשך שלושים שנה אכלתי כך דברים מזיקים, אך מעתה הנני חוזר בתשובה, ואני מתוודה ומתחרט, וכי חרטה זו תועיל לו שיהפוך להיות מחולה לבריא !!

אין החרטה מועילה לתקן בענייני העולם הזה

השבוע במוצאי שבת הלכתי לנחם אבלים בבית משפחה אחת, וכרגיל אומרים, הוא היה אדם בריא, עבד בעבודות רבות, והיה לו נחת גם כן, הוא היה משתוקק לחיים של בית אבא שהיה ירא שמים, הוא עצמו אמנם עזב את ירושלים עיר הקודש והלך לעבוד באזור המרכז, אך בסופו של דבר זכה שאחד מבניו נעשה צדיק גמור עוסק בתורה, במצוות ובמעשים טובים, והאבא שמה בזה, ואהב אותו מכל יתר בניו, ואף הגיע לרמה כלכלית כזו שהיתה לו האפשרות לקנות דירה לכל אחד מילדיו. ואם כן תמהו בני המשפחה מה קרה לו? אלא בדקו ומצאו שעבודתו היא שהזיקה לו, הוא עבד בזיפות גנות, ועסק בכישול הזפת, וחקרו גדולי המומחים ומצאו שבחומרים שעבד בהם היו דברים שהכילו רעל, והוא נשם ושאף אותם, וקבעו שכתוצאה מכך נגרם הגידול הממאיר שנמצא בגופו. ועתה הנה בואו ונחשוב, וכי אם יבוא אדם זה ויאמר אני חוזר בתשובה, אני מתחרט על השנים בהם עבדתי עם החומר המסוכן הזה, וכי מה זה יועיל לו?!

עסקת חליפין גרועה להחליף עולם עומד לעד בחולף

אם כן האדם קלקל את עצמו, שהרי כל חטא מוליד רוח טומאה, והוא הורס את נשמתו, הוא הורס את חיי הנצח שלו, את הוויטמינים של החיים, שהרי אלו הם החיים. כמו שאומר רבינו יונה בספר שערי תשובה בשער הראשון¹, כשהוא מונה את עשרים עיקרי התשובה, העיקר הראשון הוא החרטה, יבין לבבו כי רע ומר עזבו את השם, כמו שאומר הנביא ירמיהו, "ודעי וראי כי רע וקמר עזבך את ה' אלקיך"², (היה צדיק אחד שהיה חוזר לעצמו את הפסוק הזה בלשון האידיש ואמר: סאיז ביטער און שלעכט) איך החלפתי בעולם חולף עולם עומד לעד לעולם. יש את החיים האמיתיים חיי הנצח, ואיך עשיתי עסקת חליפין גרועה כל כך, ועל כך הוא מתחרט.

ועל זאת מקשה בעל העיקרים מה תעזור לו החרטה הזאת, והלא העיסקה כבר נעשתה? הוא כבר החליף, ואם כן מה מועיל התיקון?

התשובה הנה מחוץ לגדרי טבע העולם

ובאמת כן הוא הדבר שעל פי השכל וההגיון אין תקנה לחוטאים, וכך שמעתי מפי מורי ורבי הרב דסלר זצ"ל כאשר הגמרא במסכת נדרים מונה את הדברים שנבראו קודם בריאת העולם, אחד מהם הוא התשובה. ומה משמעות המושג 'קודם בריאת העולם', הביאור הוא שהמהלך הזה של תשובה הוא מחוץ לגדרי הטבע של העולם, בריאת העולם היא מסגרת מסוימת עם חוקי נהל מסוימים שהם נקראים הטבע, והקב"ה מגלה את כוחו בתוך סדרי הטבע, והסדר הזה הוא המשוכלל ביותר, ואילו היה שייך משוכלל יותר, היה הקב"ה בורא עולם יותר משוכלל מזה שברא. אולם ישנם דברים שנבראו קודם הבריאה, והם אינם כפופים למסגרת של הבריאה, ובתוכם היא התשובה שהיא דבר על טבעי.

לרפא את עצמו בכח התורה

ואכן אנו רואים זאת בחוש בדורינו אנו כאשר משנה לשנה מתרבים בעלי התשובה, ורואים דברים שאין להם הסבר. טובי

¹ שעי"ת שער ראשון, אות י"י
² ירמיה ב', יט

^א דברים כט, ט'
^ב איוב א', ו'

מתוך שרשי המצוות צומחים ענפי תרי"ג המצוות

כאשר אומרים לאדם ישנם תרי"ג מצוות וכל מצוה מכילה בממוצע, נאמר לא הרבה, כמאתיים סעיפים בשולחן ערוך! הרי שיאמר אדם לעצמו מי יכול לעמוד במשימה הכבדה הזאת? איך אוכל להתגבר ולדקדק בכל דבר ודבר? על כך אומרת הגמרא במסכת מכות¹ "דרש רבי שמלאי תרי"ג מצוות נתנו למשה מסיני... בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו', אח"כ בא ישעיהו והעמידן על שש וכו' בא מיכה והעמידן על שלש, עד שבא חבקוק והעמידן על אחת". וכי נחשוב שהם צמצמו ואמרו שאין יותר מצוות מכך, ודאי שלא, אלא אמרו שאילו אדם ישקיע את עמלו בכל תרי"ג המצוות במידה שווה, לא יהיה לו לא זה ולא זה, ועל כן באו הנביאים ואמרו שישנם שרשים, ומתוכם צומחים כל ענפי האילן – כל תרי"ג המצוות, שהם הענפים שצומחים מתוך כמה וכמה שרשים וגזעים, ויש בכך להקל על האדם לקיים את כל תרי"ג המצוות. וכל נביא ברוח קדשו וברוח נבואתו, לפי דורו, ולפי שרש נשמתו, קבע כמה לבחור.

הנביא מיכה בא ואמר: "הֲגִיד לְךָ אָדָם מִה טוֹב וּמֵה רָ' דוֹרְשׁ מִמֶּךָ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַתְּבִיב חֶסֶד וְהִצַּעַע לְכֶת עִם אֱלֹהֶיךָ", שלשה דברים, אבל בשלשת הדברים הללו צריך לתפוס חזק חזק, והם שרש לכל תרי"ג המצוות. **עשות משפט** הוא עניין אמת ויושר, **אהבת חסד** זה לפנים משורת הדין, **הצנע לכת עם אלוקיך** זהו בין אדם למקום, וזה ענין גם כן לכל המצוות שיצניע, חוץ מכמה מקומות שהמצווה היא לפרסם ואין כאן המקום לפרוטם, אך בדרך כלל הצנע לכת עם אלוקיך.

צניעותו ומידותיו הטובות של רבי עקיבא

על ענין הצניעות מצינו בגמרא² מעשה בביתו של כלבא שבוע, שהיה אחד משלשת אבירי הממון (מליונרים) שהיו באותו הזמן, היו לו ארמונות לרוב, כרמים, גינות ופרדסים. ראתה בתו בין המון הפועלים שהיו לאביה פועל אחד שהיה צנוע [כלשון הגמרא צניע ומעילין] הלכה אליו ושאלה אותו האם תרצה ללמוד תורה, שאם תרצה ללמוד תורה אנשא לך, ענה לה שרצונו בכך. רבי עקיבא היה באותה שעה עם הארץ, וקודם שקיבל עליו עול תורה אמר מי יתן לי תלמיד חכם ואנשכנו כחמור, ושואלים מדוע אמר מי יתן, שילך לשיבות ויראה תלמידי חכמים וינשכם, אלא מבארים - משום שבאמת לא ידע כלל מי הוא

מילת מכשול מורה על חטא שאינו גדול כמו השוגג, ועל דרך משל אם מונח על הדרך דבר שאינו גדול כל כך אפשר שלא ירגיש בו האדם ויכשל בו, דווקא משום שהוא קטן הוא תקלה חמורה. קליפת בנה שמוטלת על הכביש אדם יכול להחליק בה ולהחבט, ויכול הוא להיפצע ואף לקבל זעזוע מח ח"ו, וכל כך למה? דווקא משום שהמכשול הוא נמוך ואדם נכשל בו בקלות. אבל אם מונח על אם הדרך דבר גדול וגבוה ירגיש בו ההולך ולא יכשל בו. אם כן אחת מתחבולותיו של היצר הרע היא לתפוס את האדם בדברים קטנים, דבר קטן הוא מכשול אחרי שהאדם דורך על המכשול ונתקל בו, ואז הוא כבר תפוס בידי היצר הרע ומסוגל הוא להחטיאו בחטאים חמורים יותר, וכל זאת על ידי המכשול. ואפילו בשוגג כל נאמר והלא שוגג הוא, משום שאצל אדם זהיר אם הוא חי כל רגע ורגע במצב של תשומת לב לכל דבר ודבר הוא לא יכשל אף בשוגג. אם אדם בולם על כל מדרך כף רגל ומביט היכן הוא מניח את כף רגלו, הוא לא יעמוד על מכשול, ומי שדורך על מכשול ונכשל זהו משום שהוא לא התבונן.

הרימו מכשול מדרך עמי

ולפי זה מפרש המהרש"א פירוש חדש, זהו שאמר 'הרימו מכשול', את המכשול שנמצא כל כך נמוך ואין אתה מרגיש בו, הרם אותו למעלה בכדי שתראה אותו ותוכל להיזהר ממנו, את הדברים הנראים לכאורה דלי ערך, הרם אותם גבוה יותר וראה איזה מכשול יש כאן, ולא תחשוב שיש כאן דברים פעוטים. וכך כתוב בתורה 'וְהָיָה עִקְבֵי תִשְׁמְעוּן' אלו מצוות שאדם דש בעקביו, כל יאמר אדם לעצמו שדיבר רק מילה אחת של שקר, מילה פה מילה שם, וכן אדם שמשתכר בעבודה לפי שעות ומעגל את מספר השעות יותר מכפי שעבד בפועל. או להיפך, שהמעביד מעגל את המספר לפחות, אפילו בפרוטה יש גול, וכימינו מי שם לב בכלל לפרוטות קטנות, אך לא כן הוא אלא דין פרוטה כדין מאה, ובני אדם לא שמים לב. וכך בכל דבר בחיים אם נתבונן ונדקדק, אם זה בענייני שבת, ואם זה בענייני לשון הרע, ואם זה בענייני ביטול תורה, הדברים נראים לכאורה קטנים, אומר הנביא הרימו מכשול אין זה דבר קטן, זה דבר גדול, וכך לא נכשלים ולא מקבלים זעזוע מח, אלא המח נשאר עומד במקומו. ולפעמים קורה שנכשלים פעם או פעמיים עד שהמחשבה מתעקמת ומתחילים לחשוב מי יודע אילו מחשבות, ופעמים אף מגיעים עד כדי אפיקורסות משום שהמח לא חושב ישר, וכל זאת בגלל המכשול, המעשים משפיעים על המחשבה.

הפסיכולוגים וטובי הרופאים עושים מאמצים רבים וגדולים בכדי לגמול נרקומן אחד מהרגלו הרע ולא עולה בידם, משרדי הבריאות והרווחה מקימים מכוני גמילה למיניהם, ומשקיעים מליונים מליונים להלחם כנגד נגע הסמים. והנה אותו אדם שנפל בכור הזה כאשר הוא מחליט קודם כל לחזור בתשובה, וראה זה פלא, הוא מתרפא בכוחות עצמו מהמחלה הזו, והוא נס גלוי מחוץ לדרך הטבע, זאת דוגמא אחת מני רבות.

תקעו בחדש שופר - להתחדש ולהשתפר

זהו התיקון, הרשעים צריכים תיקון, כל אדם במצבו שהוא, זקוק לתיקון. "תקעו בחדש שופר" מבארת הגמרא בחדש מלשון חידוש - חדשו מעשיכם, בחדש שופר- שפרו מעשיכם, יש פעמים שיש לחדש, יש מצוות שהונחו לגמרי ויש לחדש בכלל את ההתעוררות לקיום מצוה מסוימת. אצל אדם אחד מצוה פלונית ואצל אדם אחר מצוה פלונית, אצל אחד קביעות עתים לתורה, ואצל אחד גמילות חסדים וצדקה, זהו חדשו מעשיכם. ויש גם שפרו מעשיכם, אדם שנותן צדקה, אך אינו נותן די, מי יודע כמה המחויבות שלו, זהו 'שפרו מעשיכם', לשפר את המעשים הטובים.

ריבוי השמות מעיד על בחינות שונות לאותו הענין עצמו

כתוב בגמרא במסכת סוכה³ שבעה שמות יש לו ליצר הרע, הקב"ה קראו רע, יחזקאל קראו אבן וכו' ישעיהו קראו מכשול, וכך מתחילה ההפטרה של יום הכיפורים "וְאָמַר סֹלוּ סֹלוּ פְּנֵי דָרְךָ הָרִימוּ מִכְשׁוֹל מִדְּרֶךְ עַמִּי" זהו היצר הרע, וכידוע בשמות, כל שם מראה על בחינה מסוימת של הדבר, השם הוא מהות ותוכן. וכן שמעתי מהגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל על דברי הגמרא במסכת סוטה משה רבינו עשרה שמות היו לו, וכי מאי נפקא מינה אם יש לו שם אחד או עשרה שמות, והגמרא מפרטת את כל השמות, אלא ביאר שהמהות של משה רבינו מנתה עשרה אישים, 'אבי סוכו' זה משה רבינו שסוכה ברוח הקדש, 'אבי אביגדור' זה משה רבינו הגודר פרץ, וכך כל דבר ודבר ראוי לשם בפני עצמו, וכן היה הרב דסלר זצ"ל אומר שהשם הוא תוכן.

זרכו של היצה"ר להציב מכשולים קטנים

יצר הרע יש לו שבעה שמות, מפרש המהרש"א מהו משמעותו של השם מכשול,

¹ מכות כ"ג ע"ב
² מיכה ו', ח'
³ כתובות ס"ב ע"ב

אך אם לא תצא למלחמה אזי ושבת שבו, אתה תהיה שבו בידו, רק האדם שנלחם כנגד היצר הרע זוכה ל"ונתנו ה' אלוקינו בידך", אך אם תלחם כנגדו זוכה יותר בנוסף לכך גם ל"ושבת שבו" אלו כוחות הנפש שיעמדו לו להילחם ולעמוד תמיד כנגד היצר הרע, וכוחות המלחמה של היצר הרע כנגדו יעברו אליו בשבי, ובכך ילחם כנגד היצר הרע.

המנהרות שדרך התפילה עולה למעלה. פתוחות

אנו נמצאים כבר בימי הסליחות, העולם נברא בצורה כזאת שאפשר לזכות בכל דבר על ידי התפילה, ראש השנה מתקרב והימים הבאים עלינו הם ימי רצון, רבינו יונה אומר בשער השני¹⁷ שעשרת ימי תשובה הימים הם ימי רצון והתפילה נשמעת בהם, ואם כן בימים אלה כח התפילה הוא גדול, המנהרות שדרך התפילה עולה למעלה פתוחות. " דָּרְשׁוּ ה' בְּהַמָּצְאוֹ קְרָאָהוּ בְּהִיטּוֹ קְרוֹב"¹⁸, מביא רבינו יונה את דברי המדרש בקהלת שהביא משל לאסירים שברחו כולם על ידי מנהרה שחפרו, ואסיר אחד נשאר בבית המעצר עד שסתמו את המנהרה ונשאר במעצר, בא המושל ואמר לו טיפש שכמוך, הלא מחתרת חתורה לפניך, הן ראית את כל חבריך שברחו כולם, ומדוע לא ברכת גם אתה, וחזיית עד שלא תוכל יותר לברוח. המנהרה פתוחה, אלו ימי הרצון ימי אלול, ימי הסליחות, ימי עשרת ימי תשובה, טיפש הוא האדם שלא מנצל את המנהרה, הקב"ה חותר חתירה מתחת כסא כבודו.

אין פטור לאף אדם ממצוות התשובה!

מצות התשובה אין אף אחד שפטור ממנה, ולכל אחד יש על מה לחזור בתשובה, על כך שצריך להתפלל יותר בכוונה, ואפילו רבי סעדיה גאון תיקן את הסדר שלו, והיה לו במה להצטער על העבר, על אחת כמה וכמה אנו, שמכף רגל ועד ראש אין בנו מתום, מכף רגל ועד ראש מלאים בעבירות.

הבה נישא תפילה אל אבינו שבשמים ונשוב אליו בתשובה שלמה, לשנה טובה תכתובן ותחתמון אמן ואמן.

שלי, הגוף הוא מלבוש, אך האדם הוא חי, והוא ממשיך לחיות, הוא חי עם גוף ובלי גוף, וכאשר האדם קונה לעצמו את הסחורה הזאת שהיא יקרה מזהב ומפנינים, שכן התורה "יקרה היא מפנינים"¹⁹, כל דיבור מהתורה הוא פנינה, ואם יש לו זכות שמלמד תורה ברבים אזי מצטרפים כל מילה של כל אדם ואדם, ואין קץ לפנינים שהוא אוגר לעצמו.

היאך הסתכנה רחל בעסק שאינו בטוח

ואם כן בתו של כלבא שבוע שכחה לעצמה לקנות את ברכת החיים תמורת כל מה שיש לה בכית אבא, לוותר על הכל, ותמורת זאת להיות 'אשת חבר', אשת רבי עקיבא, אכן מבחינה מספרית זאת עיסקת חליפין נפלאה, אך הלא את העיסקה הזאת היא עשתה קודם שהיא ראתה את הסחורה, לפני שהסחורה כלל באה לעולם, וכי אדם קונה קרקע כאשר אינו יודע אם הקרקע הזאת בכלל תצמיח דבר? הזאת תקרא עיסקה טובה?? את ההון והעושר של אביה היא הפסידה מיד, שכן מיד אביה הדיר אותה מנכסיו, ואת העשירות האמיתית, מי יודע, אולי רבי עקיבא בסופו של דבר ישאר חי עם הארץ, אולי הוא יתייאש באמצע, אולי הוא לא יתפוס את הלימוד, מי יודע כמה מכשולים יעמדו לו לרבי עקיבא בדרך, וכי טיפשה היתה?

כחה של מידת הצניעות

אלא התירוץ הוא פשוט, בגמרא²⁰ כתובות שתי מילים 'צניע ומעלי' יש בו את מידת הצניעות, והוא אדם טוב, ואם כך אין שום ספק שמהשורש הזה יצמח האילן, זאת כוחה של מידת הצניעות כמו שכתוב "והצנע לכת עם אלוקינו".

להילחם ולעמוד תמיד כנגד היצר הרע

מן השמים לא דורשים מן האדם דבר שהוא מעבר לכוחותיו ויכולותיו, אדם שאין לו את הכלים להתמודד הרי הוא פטור, ואם התורה צוותה דבר הרי זה סימן שיש לו את הכלים לקיים. אומרת הגמרא בסוכה²¹ ובקידושין²²: "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו", אבל מתי הקב"ה עוזרו, רק כאשר האדם מצידו נלחם. וכבר אמרו בזה רמז בדברי הפסוק "כי תצא למלחמה על איביך ונתנו ה' אלוקיך בידך ושבית שבי"ו"²³, 'אויבך' - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, זהו רק כאשר תצא למלחמה,

תלמיד חכם ומי לא, ולכן אמר מי יתן לי²⁴. והתחייב שיעסוק בתורה, ובתו של כלבא שבוע נשאה לו קודם שהיה לגדול בתורה על סמך העתיד. ובאמת זה פלא, איך היא יכולה להמר על סמך ותקווה כזאת שיהפוך לתלמיד חכם, ומנין לה הבטחון הזה, ואילו היתה רואה אדם שהוא כבר תלמיד חכם גדול בתורה וירא שמים, אכן היה זה עסק טוב מאד מבחינה מסחרית, למרות שבכית אבא יש לה הון ועושר לרוב, בגדים כמה שתצצה, ארמונות כמה שתצצה, תענוגות ללא גבול, בכל זאת להיות אשת תלמיד חכם, עזר כנגדו, זאת העשירות האמיתית שאין למעלה ממנה.

להיות עשיר כמו הסטייפלער

שאל פעם את הסטייפלער זצ"ל בנו שליט"א, אבא, למדנו בשולחן ערוך יו"ד סעיף מפורש שהסנדק מתעשר, (ולכן מכבדים בכל בן מישוהו אחר, כמו בקטורת) ואתה סנדק כמעט בכל יום ופעמים אף שלוש פעמים ביום אחד, (ובסוף ימיו אף היו עורכים את ברית המילה בביתו) ואם כן היכן ההתעשרות שלך. ענה לו הסטייפלער וכי יש עשיר יותר ממני, בא וראה כמה ספרים חברתי ספרי "קהלות יעקב", תלך בכל העולם וראה כמה בני אדם לומדים בספרים אלו, בכל מקום באים ושואלים אותי על מה שלמדו בספר קהלות יעקב, בכל הישיבות, וכל אדם שרק רוצה להבין איזו סוגיא, לחפש איזה חידוש, פותח את ספר קהלות יעקב. [פעם הסביר לי הסטייפלער אישית על כך שבמהדורות האחרונות ישנם קטעים רבים שנוספו בסוגריים מרובעות, והסביר לי שלא האמין בעצמו שאפילו בחורים צעירים יפתחו את ספריו וילמדו, ואם כן להם צריך להסביר יותר, להכניס את המילים בפיהם, ולכן כשכתב דבר ברמיזה, הוסיף לפענח את הרמזים, והוסיף הסבר בסוגריים, והוא עבד על זה לזכות את הרבים]. ואת זה אמר הסטייפלער, וכי יש עשיר כמוני.

על האדם לטרוח בקניין הסחורה היקרה מפנינים

תורה זאת עשירות שאינה נפרדת מן האדם, כי גם העשיר הגדול ביותר, לכמה זמן העושר יהיה אצלו, הלא אחת מהשתיים, או שהעשירות תעזוב אותו, או שהוא יעזוב את העולם, ובכל מקרה בסופו של דבר הוא וממונו יפרדו. אבל עשירות כזאת, חיי עולם, זיכוי הרבים, לומד תורה ומלמד תורה לאחרים, זה לא רק לשבעים שנה או למאה שנה, החיים האמיתיים הם לא הגוף, אלא האדם חי בתוך הגוף, כמו אדם שאומר 'הגוף

²³ משלי ג', טו ועיי' סוטה ד' ע"ב

²⁴ כתובות ט"ב ע"ב

¹⁹ סוכה נ"ב ע"ב

²⁰ קידושין ל' ע"ב

²¹ דברים כא, י"ז

¹⁷ שעי' שער השני מ"ד

¹⁸ ישעיה נה, ו'

²² והיינו שכל רצונו להזיק לת"ח מחמת שלא הכיר אותם.

יום הדין

הכנה ומוסר

שיחה שנאמרה בכולל אברכים
'הוד צבי' רמת השרון,

אלול תשע"א

מתוך הספר 'גאון יעקב'
טרם פורסם בגליון

נקודת מעבר הגבול בין מדינת תשע"א למדינת תשע"ב

אנו עומדים ומתקרבים מיום ליום לנקודת המעבר. משל למה הדבר דומה? לאדם שעובר את נקודת הגבול ממדינה למדינה, ברוב המדינות ישנה ביקורת במעבר הגבולות. וכך בדיוק אנו עומדים לקראת המעבר, שכל כדור הארץ היא מדינה אחת, ואנו עומדים כעת בתשע"א, בנקודת המעבר אל ארץ אחרת בלתי מוכרת לנו, נעלמה מעיני כל חי. איננו רואים בעינינו את שטחה של המדינה של תשע"ב, וישנה ביקורת גבולות שהיא ביקורת יום הדין בראש השנה, וכרגיל במעבר גבולות יש להציג תעודה (פספורט) הנושאת תצלום של האדם.

הקב"ה בודק אותנו אם תמונת הציפייה מאיתנו מתאימה למעשינו.

הבודק מביט בתמונה ומביט על פניו של העובר לראות האם התמונה תואמת, כך הקב"ה בודק את פרצופו הרוחני של האדם, האם האדם הזה תואם לתמונה שהקב"ה חפץ בה, כל אדם ואדם, שפרצופיהם של האדם שונים זה מזה, וזה מנפלאותיו של הבורא. כמה מליארדים בני אדם שיש בארץ, ואין פרצוף אחד דומה למשנהו, וכבר כתוב בגמרא כשם שאין פרצופיהם שווין כך אין דעותיהם שוות, כל אדם ואדם יש לו דעות שונות.

פרצופו של האדם הוא ביטוי למיזוג המידות שבו

² שיחה שנאמרה בכולל אברכים 'הוד צבי' אלול תשע"א.

שמעתי ממורי ורבי הרב דסלר זצ"ל שפרצוף האדם מורכב מהמידות, כל אדם נולד עם מידות, מידת העצלות ולעומתה מידת הזריזות, מידת הכעס ומידת הפיוס, וההרכב של המידות משתנה מאדם לאדם, וכל אדם ואדם עליו להשלים את הפרצוף הנכון שלו על ידי עבודת ה' שלו, ולשם כך יש לנו תורה שבכתב ותורה שבעל פה. והרמב"ם בכמה מקומות (בפרוש המשניות ובשמונה פרקים) כתב שזה תלוי בכל אדם ואדם, שאם אדם יש לו טבע של כעס, ברגע שמתעורר לכעוס צריך שיעשה תחבולות להימנע ממידה זו, על ידי שילך לקיצוניות לצד השני. ולשם כך נתנו לנו חכמים את התורה שבע"פ, את הגמרא, שבגמרא יש גם את לימוד ההלכות וגם את לימוד האגדות [וכאן צריך לומר שיש קצת שיבוש בהכנה, יש אגדות חז"ל, ובעברית של הרחוב אגדה פירושה תרגום של המילה הלועזית ליגדה שפירושה סיפור בדוי, סיפור דמיוני, אך המילה אגדה בגמרא ומדרשים אינה ח"ו סיפור דמיוני, אלא זה נקרא חלק הדרוש. אגדות חז"ל הם דברי חכמה עמוקים, דברי מוסרים, המהר"ל מפראג הקדיש הרבה תשומת לב לזה].

בגמרא יש הכל, ומכיון ששכלנו קט מלהבין כל דבר שמבואר בגמרא, עזרו לנו רבותינו שבכל הדורות, ובכל דור ודור, דור דור ודורשיו, למדונו אורחות חיים, ולמדונו להעמיק יותר ולהבין את דברי החכמים הקדמונים לדעת מהי המשמעות המעשית, כיצד להיות ולצייר את צורת האדם להיות בדיוק כפי שחפץ הקב"ה, ולזה אין גבול של אפשרויות של קרבת אלוקים, האדם נברא רק כדי לעשות את המאמץ, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו.

אדם בלי נסיונות הוא אדם מת

הנסיונות שיש לאדם בחיים הם חלק מהחיים, ומי שאין לו נסיונות בחיים, ואין לו יצר הרע, הרי הוא דומה לאותו אחד שבא לחזו"א זצ"ל ובקשו שיברכו שלא יהיה לו יצר הרע, ענה לו החזו"א, וכי אתה רוצה שאברכך שתמות?! למת אין יצר הרע! הקב"ה רוצה שנחיה ולא נמות.

שכונת בעלי המוסר בירושלים
בירושלים בעיר העתיקה לפני כמאה ושלושים שנה הייתה שכונה מיוחדת שקראו לה "חצר שטראוס", לאחר מלחמת ששת הימים כאשר באתי לכותל המערבי הייתה שם קבוצה שאחד מן הירושלמים המומחים לכל המקומות הדרוך והראה להם את כל המקומות

בעיר העתיקה. התלוויתי גם אני אליו, ואמר לי, כאן "חצר שטרויס", שטרויס הזה היה אדם נדיב שבנה חצר עם דירות ושם שכרו דירות גדולי חכמי המוסר מתלמידי ר' ישראל מסלנט זצ"ל, היה שם אחיו של הסבא מקלם ר' לייב ברוידא, וכן ר' חיים ברלין בנו בכורו של הנצי"ב מוולאז'ין, היה שם ר' יצחק בלאזר, וכן ר' נפתלי אמסטרדם. עליהם פעם התבטא ר' ישראל מסלנט ואמר הרבה תלמידים יש לי, אך שלשה תלמידים יש שהם מוכשרים להעביר את המוסר לדור, והם ר' יצחק בלאזר, ר' שמחה זיסל זיו מקלם ור' נפתלי אמסטרדם, והיה אומר שר' יצחק הוא הגאון בהלכה, ר' שמחה זיסל הוא החכם, ור' נפתלי הוא החסיד. והאמת ששלשתם היו גאוני גם בהלכה גם בחכמה וגם בחסידות.

מעשה בהסכם שבין ר' יצחק בלאזר ור' חיים ברלין

הסבא מקלם היה גאון בתורה, היה לו קביעות לעמוד על רגליו וללמוד גמרא תשע שעות ברציפות ללא הפסקה, אלא שהוא בחר לעצמו ללמד לכלל את החלק בתורה שנותר יתום, הוא החלק של תיקון המידות, והעמיד תלמידים רבים בתורת המוסר ותיקון המידות. לעת זקנותם הם עלו לירושלים והכניסו בעיר הרבה יראת שמים, שמעתי מבתו של ר' יצחק בלאזר שהייתה אמו של הרב מישקובסקי מכפר חסידים, שהייתה מספרת שר' יצחק בלאזר ור' חיים ברלין עשו ביניהם תקיעת כף, שמי מביניהם שיפטר ראשון יבוא לחברו בחלום ויספר לו חדשות מעולם האמת.

מעשה בבית הלוי ששפך על עצמו דונג ולא נכוה

ר' יצחק בלאזר הלך לעולמו ראשון, ולאחר השבעה או השלושים אינני זוכר, הופיע ר' יצחק לחברו ר' חיים בחלום, וביקש מחילה שלא הגיע עד היום, משום שהיה עסוק מאד לתת דין וחשבון על כל חייו, ואמר שעדיף שלא יספר סתם דברים. אך דבר אחד אמר, שכמה שלמדנו מוסר בעולם הזה ולמדנו על עומק הדין של בית דין של מעלה עדיין אין זה כפי שזה באמת. כמו שכתוב שהאש של גיהנם כואבת פי ששים מכאב של שריפה באש רגילה. ר' ישראל מסלנט אמר שצריך אדם לצייר לעצמו את הכאב של האש, אמנם אין אומרים לאדם לעשות כמו ר' זירא שהיה נכנס לתנור בוער לבדוק את עצמו, ולא היה נשרף. או כמו הבית הלוי, כפי ששמעתי מבתו, שהיה מסתגר בחדר בימי אלול ולומד מוסר, מתכוון ליום הדין, ופעם אחת הוא שכח לנעול את הדלת, ובתו שהייתה ילדה קטנה נכנסה

על הקרקע אין זה פוגם בחשיבות המצוה, זאת המחלוקת. והאמת שהרבי מגור כתב עליו שהרב קוק היה כל כך אוהב ישראל עד כדי שאין בכוחו לכבוש את האהבה, ולכן הוא גם מטהר שרצים. אבל ח"ו שאין לקללו ואסור לדבר עליו לשון הרע. ובאמת למעשה התברר שרימו אותו, בכסף הזה לא רק קנו קרקעות, אלא עשו עוד דברים אחרים, שהם מחזיקים בכסף בידיהם במטרה לעקור את התורה.

כמו כן ביקשו ממנו לתת המלצה לקרן היסוד, קרן היסוד מטרתה הייתה להחזיק את הקיבוצים, לקנות פרות, לעבד את הקרקעות של היישובים, הוא בדק ולא כתב המלצה, משום שהיה בכך כדי להחזיק ידי יהודים מחללי שבתות ואוכלי טריפות ולא הסכים לחתום ולתמוך בכך (ולצערנו מצאו רב אחר שכן הסכים לחתום ולתמוך). אם כן יוצא שוודאי שאלו שהתנגדו לו עשו מעשה ראוי, אך עדיין אין זה מתיר לקללו, ולומר עליו דברים רעים, שהרי הוא תלמיד חכם, אלא שטעה הוא בתמימותו, לא מתוך לב רע, ואם כן אין שום היתר לקללו.

החפץ חיים היה מקפיד מאוד על מבזי

החפץ חיים הקפיד מאד על אלו שביזו אותו וביקש שיבטיחו לו שלא יבזו את הרב קוק. וכך היה הרב זוננפלד זצ"ל מירושלים שהיה ממתנגדיו הגדולים של הרב קוק, הוא התנגד להנהגה שלו וסבר שאין זה חישוב נכון להיות רב שמחזיקים אותו כמו פקיד במוסד שנקרא הוועד הלאומי. הוא לא היה רבה של ירושלים, אלא את שכרו קיבל מהוועד הלאומי בארץ ישראל שהיה מורכב כולו מאנשים שכולם פורקי עול, ובארגון כזה לא הגון שיהיה הרב קוק מכהן כרב. ותמיד שהיה מזכירו היה אומר מה אומר הרב מיפו, שלא רצה לכנותו בכינוי של הרב הראשי, וביפו היה הוא רב העיר.

פעם פגש הרב זוננפלד את הרב קוק ואמר לו חג שמח, יהי רצון שתזכה לעבוד בבית המקדש, לאחר מכן שאלו את הרב זוננפלד הלא הרב כ"כ מתנגד לו ומדוע ברכו, ענה להם שאין קשר בין הדברים, אני מתנגד לעצם היותו רב ראשי בארץ ישראל, לפורקי העול, שזה דבר פסול בתכלית, אך אין בזה ענין לעבודת בית המקדש, אין בכך שום פסול. נמצא שאותו דיבור יכול להיות מצוה ויכול להיות עבירה.

בחור ישיבה מעוכב שיזוכי שפשפ במעשיו

של חבירו. **אם אדם עושה קבורה כזאת לחבירו, נמצא שהוא מכין קבר לעצמו.** לדוגמה: היה אדם שהיה מפורסם בדורו של החפץ חיים, והיו חילוקי דעות בין חכמי הדור כיצד להגדיר אותו, האם הוא צדיק או רשע, כלומר היו רק שתי אפשרויות או צדיק או רשע, לא באמצע. אלו שסברו שהוא צדיק אמרו שאין צדיק ממנו, ואילו האחרים אמרו שהוא רשע גמור שמחטיא את הרבים. ובעת ההיא היה עוד חכם גדול שהיה לו מבט למרחוק, קראו לו הרב אברהם מרדכי אלטר בעל האמרי אמת זצ"ל [האדמו"ר מגור], (שהדפיסו את חידושו לאחר מותו) הוא רצה לבדוק מקרוב את אותו אדם, ששמו היה הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל.

מי שזלזל בכבודו של הרב קוק זצ"ל נענש

הלך האמרי אמת ונפגש עמו ושוחה עמו לתות על קנקנו, ולאחר מכן כתב האמרי אמת יומן, וכאשר עלה לארץ ישראל בזמן המלחמה, כתב מכתב, שאסור לדבר עליו לשון הרע, שהינו יהודי תמים וירא שמים, למרות שאין הלכה כמותו. שבהלכות ערלה וכלאים וכדו' הוא פוסק כמו כל הפוסקים בדורו, אך בהלכות הנהגת הציבור הינו טועה, וכיון שהוא טועה אין אנו נוהגים כמותו. אך **חס ושלום לזלזל בכבודו, דינו כתלמיד חכם שאסור לזלזל בכבודו, וידוע שכל מי שזלזל בכבודו נענש.**

היו אנשים נלהבים שפרסמו כרוזים וכתבו על שמו הרב הראשי עם ע' בסוף, כעבור זמן קצר תינוקם חלה והלכו לבקש מחילה ומשמחל להם הילד הבריא. אלה שני דינים נפרדים, צריך להפריד, אמנם אין הלכה כמותו בנושא הזה, זה ברור, ובדורנו כבר מיוחסים לו דברים שהוא בעצמו היה אומר בהם להיפך, אך אין שום היתר לבזותו.

הפולוגתא בין גדולי הדור לרב קוק זצ"ל סביב קרן קיימת

קראתי מכתב ששלחו אליו ארבעה גדולי הדור וביניהם האדמו"ר מגור והאדמו"ר מסוקולוב, וכתבו שם, ראינו כרוז שאתה חותם עליו שמצווה לתרום לקרן קיימת לישראל, ואנחנו בדקנו זאת, ולפי דעתנו אסור לתרום לקרן קיימת לישראל, משום שהם קונים קרקעות ומושיבים שם מחללי שבתות, אוכלי שפנים, נבלות, למה שנעזר להם. ענה להם הרב קוק שאכן חתמתי על זה, ואני מפריד בין הדברים, להעביר קרקע מגוי ליהודי זאת מצוה, ומה שעושים אח"כ עבירות

וראתה שמרתיה דונג על האש עד שנמס, וכשנמס שפך על ידו לראות אם זה משפעי עליו, ולא קיבל שום כוונה! אין לנו מושג בקדושה של הגאון ר' יושע בער מברסק בעל הבית הלוי, לא מוצאים דבר כזה, שלא שלטה בו האש.

הגאון ר' איסר זלמן מלצר שאל פעם את הרב מברסק הגרי"ז זצ"ל ששמע שמספרים על סבו הבית הלוי שלא נכוונה בידו, האם זה יתכן?! אמר לו הגרי"ז אתה אינך מחויב להאמין, אך אני שמעתי זאת מאבי הגר"ח שאף פעם לא הוציא דבר שקר מפיו וסיפר שראה זאת, ומוכרח אני להאמין, וברור שזה אמת. אך אין אנחנו בדרגה הזאת כדי שנעשה מעשה של ייסורים בידינו שנוכל ללמוד מה גודל האש של הגיהנם.

מעשה בחינוך ילדה לחומרת חילול שבת

במשפחתנו סיפרו על סבא של הגאון רבי מרדכי שלמה הלוי מובשוביץ זצ"ל שמלבד שהיה גדול וגאון בתורה, היה גם כן פיקח גדול, והיו לו אחד עשר ילדים, והייתה אחת מבנותיו, (אחותה של אמי, אימו של הגאון רבי שלמה ברמן זצ"ל), שהייתה ילדה קטנה שעשתה מעשה מלאכה בשבת, ועדיין לא הייתה בגיל שרגילים לחנך לשמירת שבת, ומצא לנכון בעת ההיא שהיא כבר מספיק חכמה ואמיצה, וכאשר עשתה את המעשה ההוא אמר לה אביה, כעת את צריכה לחזור בתשובה, פרצה הילדה בבכי ושאלה מה אני צריכה לעשות עכשיו כדי שיכפרו לי על החטא, אמר לה אביה תדליקי נר ותניחי את האצבע על השלהבת ותחזיקי כמה שאת יכולה, ואז אמר לה שתדעי שהגיהנם שורף פי ששים מהאש הזאת, ומני אז היא זכרה כמה חמור שבת. כך צריך לדעת כמה גדול הפחד.

נחזור לדברי ר' יצחק בלאזר שאמר - חשבנו בעולם הזה שאנו יודעים הכל, אך שם בשמים רואים שמדקדקים בכל פרט ופרט בדין וחשבון, דיבורים ומחשבות, הרבה יותר ממה שידענו בעולם הזה, ובייחוד על עין חטאי הלשון, חטא הדיבור.

המחלוקת סביב הרב קוק זצ"ל

ובאמת יש בזה קושי, ישנם דיבורים שהם אסורים, ופעמים שאדם מתיר לעצמו להקל בזה, וחושב שעושה מצוה בזה, ועושים מעין קבורה לחי, על ידי הלבנת פנים וכדו', וחושב בעצמו שיש בכך תועלת ששוכר את גאוותו

טבעו, שמצד אחד היה גדול בתורה וסיפור עליו ניסים ונפלאות, ורכים חזרו בתשובה בעקבותיו, ומצד שני אמרו עליו שהוא שקרן ופושע.

הט"ז שולח את חתנו לתהות על קנקנו של ש"צ

הט"ז אמר לחתנו שיספר לו כל מה שהיה מרגע שהגיע אליו, וסיפר לו שדיבר איתו בדברי תורה והבריק ביותר בכל התורה, ואח"כ בקש לצאת אתו לשאוף אוויר, ויצאו לשדות מחוץ לעיר ובדרך שואל אותו שבתאי צבי מה שלום אחינו בארץ פולין. אמר לו שלומדים תורה ומתפרנסים, אך דא עקא שיש את הפריץ שהוא הבעל הבית של המחוז והוא אכזרי שונא ישראל ואם לא משלמים מיסים הוא מכה ומגרש ומציק מאד לכל תושבי הכפרים שלו. שאל שבתאי צבי מה שמו, אמר לו את שמו, התכופץ ש"צ תלש קש מהקרקע ושבר אותו לשנים, ואמר לו שברתי אותו. האורח ציין את השעה, וכשחזר לביתו שאל מה קרה לו והתברר שממש באותו רגע הפריץ נפל מהסוס ונהרג.

ש"צ מתגלה כמשיח שקר ורשע

כך סיפר זאת לט"ז בהתרגשות, ומיד קם הט"ז ואמר בברור, הוא משיח שקר, אדם אמיתי לא עובד בקונצים, אלא הוא למד כיצד להשביע מלאכים, ולמד את החכמה. אך המשיח האמיתי אינו הורג שונא ישראל בשיטה כזו על ידי עשיית מופתים. וזה מה שכתוב בתורה על נביא שקר "ונתן אות ומופת וכו' ובא האות והמופת", שהנס יתקיים, ולמרות זאת אסור לשמוע אליו, כי אם אינו ראוי לכך, לא מתרגשים מהניסים, וזאת הייתה ההוכחה של הט"ז שהוא משיח שקר.

הקב"ה שינה את שמות המלאכים לפני חורבן הבית

לא מופיע בשום מקום בגמרא שמשיח יעשה מעשים כאלו על ידי מופתים ויהרוג שונאי ישראל, אלא משיח יכניס את עם ישראל לעבודת ה', והקב"ה יעשה באמת ניסים, אך לא בשיטה כזו של השבעת מלאכים. עם ישראל ידעו כיצד להשביע מלאכים, ובזמן חורבן הבית היו בטוחים שנבוכדנצר לא יכבוש את ירושלים משום שידעו להשביע את המלאכים, כפי שמבואר בגמרא, אלא שהקב"ה שינה את שמות המלאכים, ולא הועיל כלום, שכך היה רצון הקב"ה שיכבוש את ירושלים.

וזאת צריכים אנו לדעת, שאנו, מפי רבותינו חכמי התורה אנו חיים, ואנו ממשיכים לעבוד את ה', עם המלחמה של החובות הלבבות, המלחמה החזקה, ונזכה לנצח את השטן, ונזכה לכתובה ותתימה טובה, אמן.

אתמול בכתה אצלי בחורה צעירה בת 28 שמאד רוצה להתחתן, ויש לה אחות שצעירה ממנה בשנתיים ופתאום הודיעה לה אחותה הצעירה בהפתעה גמורה שבאותו ערב היא מתארת, ובכתה הרבה ולא הלכה לאירוסין, מרוב שכספה על אביה ואמה שלא סיפרו לה על כך. והיא דואגת מאד ומבקשת ברכה שהיא רוצה להתחתן, והיא שבורה ורצוצה. אמרתי לה, היא עקפה אותך?? וכי כמה פעמים את עקפת את ציוויו של הקב"ה? אולי גם את עשית נגד רצון ה' בכך שעקפת איזו הלכה, וכי מעולם לא נכשלת בשום חטא? תקבלי זאת ככפרת עוונות, תלכי ותבקשי סליחה ומחילה מאביך ומאמך. (מי את בכלל?) אדם הוא כלום, יסודו מעפר, איך את יכולה לומר שפגעו בך ואינך יכולה לבוא יותר לשום שמחה. פגעו בך? פגעו בשק העצמות שלך? ובאמת אסור לאדם שיביא על עצמו ייסורים, אך כאשר באים עליו ייסורים ישמת, זה ימחק לו הרבה עוונות וחטאים, וזאת אשר אמרתי לה, וכי רק אחותך עקפה, ואת לא עוקפת?!

עבודת השם לא תצלח בקונצים

אנחנו עומדים עכשיו בימים ספורים וקרובים מאד ליום הדין, וברוך ה' שנתן לנו את הכלים כיצד לחיות, הקב"ה רחום וחנון, ואין מציאות שהקב"ה נועל את הדלתות, הקב"ה רוצה שנחיה, ואפילו אם לפעמים לא מצליחים, בכל זאת "כי נפילתי קמתי". וכתב רבינו יונה בשערי תשובה בשער השני שהחושך הרוחני הוא סיבת האורה, ויש להשתדל לשמוח בכל שמחה של מצוה, להכניס את האורה. עבודת ה' שלנו היא לא על ידי קונצים, ולא ע"י מעשה קסמים למחוק את כל העבירות, כל דבר יש לו עבודה, ועבודה צריך שתהיה עם תשומת לב.

מעשה עם שבתאי צבי שר"י שהחטיא רבים מישראל

וכאן אספר סיפור ששמעתי מר' אפרים ז"ל שהיה בדורות הקודמים אדם שעשה נזקים רבים לעם ישראל, קראו לו שבתאי צבי (צבי שבור) שר"י, שהכריז על עצמו שהוא משיח הוא למד הרבה תורה שבכתב ותורה שבע"פ, וידעו שהוא אומר חידושי תורה מפליאים, גם בתורה שבנסתר, וצירופי שמות, והיה עושה ניסים, ובזמנו הכריז שעומד לגאול את ארץ ישראל ולבנות את בית המקדש, ושכר לעצמו נביא שקר, נתן העזתי. בכח הזרוע השתלט על הרבה משרתים, ושמעו הגיע לכל המקומות, והרבה בתי כנסת היו מברכים אותו אחרי קריאת התורה. כך הגיע שמעו גם לפולניה (הוא היה באיזמיר) והט"ז שלח את חתנו שהיה ת"ח גדול לתהות על קנקנו לראות מה

בא אלי בחור ישיבה שראה שזיווגו מתעכב והחל לפשפש במעשיו, הוא היה מחוץ לארץ ושם פרסמו בזמנו שהרב שך זצ"ל מתנגד לאדמו"ר מברוקלין, וכולם כמו חיילים נאמנים הצטרפו להתנגדות. והבחור הזה לפי תומו ראה שהביאו לישיבה את הספר תניא שחיבר הגאון רבי שניאור זלמן מלאדי, והדפיסו אותו בקרן של חסידי חב"ד באמריקה. משראה כך, מיד השליך את הספר על הרצפה ורמסו. וכי מישוהו אמר דבר נגד הספר תניא? הרב שך היה מאד נזהר, הוא נלחם מאד נגד הטעות, ופעם אמר מישוהו להרב שך שהוא שמע שכבר התנגדו לאדמו"ר הקודם, ענה לו הרב שך בנחרצות ואמר לו: אינני מתעסק עם הדורות הקודמים, חב"ד זה ענין לחוד, אך כאן העניין הוא לעקור את הטעות בכך שחושבים שהוא גדול הדור, הוא איננו ראוי לכך. אם כן, זהו אשר אמרנו שיש פעמים שאדם טועה ולא מבין את דקות ההבנה מה מצוה ומה עבירה.

אדם מוצא לעצמו היתרים מפוקפקים לדבר על השני

וכך יש בכל העניינים של בין אדם לחבירו שפעמים אדם פוסק לעצמו הלכות ובטוח שהוא צודק, אך הוא טועה כיון שלא שאל גביר רבה מה עומק ההלכה. החזו"א מביא לכך דוגמא מפורסמת, היה מקום שראש ישיבה פתח ישיבה וערך מגבית בתוך העיר להחזיק את הישיבה, וכעבור זמן הגיעו מחוץ לארץ עוד שני אנשים מרביצי תורה ופתחו עוד ישיבה בסמוך לאותו מקום. בא המנהל הקודם בטענה שהם מקפחים את ההכנסות של הישיבה, שהנדיבים יתנו לישיבה השנייה ולא לו, ונמצא משיג גבול. השני ענה שבהרצת תורה אין ענין של משיג גבול, אלא רק בחנויות, ובגמרא כתוב להיפך שקנאת סופרים תרבה חכמה, והראשון חשב שהוא יודע בעצמו את ההלכה, והיה אומר לאנשים שלא יתרמו לישיבה השנייה, שהיא מזיקה לו, זאת דוגמא לאדם שוודאי שקשה לו והוא באמת ניוזק, אך לפי ההלכה אין שום איסור משיג גבול במקרה כזה, ואסור לו לרדוף את חבירו.

וזה דבר שקורה אצל בני אדם יום יום, זה קורה אצל שכנים שפותחים חלונות או דלתות, ועושים רשיונות וכדו', אדם רואה רק את האינטרס של עצמו, אבל אנחנו עבדי ה' ואנו צריכים לדעת שאין אנו בעלים על גופנו.

מעשה בכחורה ש'עקפה' את הקב"ה

דברי אמת

מאמרי היוזק העוקפה והדרכה מזקן המשגיחים

מרן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 100 ■ אלול ד'

ליקוטי עובדות והנהגות - ימים נוראים

המשגיח היה אומר שהעיקר בתפילה הוא **ההכנעה**, ואסור שהתלהבות תבוא על חשבון ההכנעה! בן עליה סיפר למשגיח, שבראש השנה לא היה בקו הבריאות, ומחמת חולשתו היה חסר לו התלהבות וחיות בתפילה, אך מאידך דווקא משום מצבו העגום הרגיש יותר הכנעה בתפילה, הגיב המשגיח בנחרצות: מה יותר חשוב, התלהבות או הכנעה? **פשיטא שהכנעה**. ובהזדמנות אחרת לי המשגיח על עצמו, שגם הוא מתפלל מתוך הכנעה, ולא בהתלהבות. (וכשהזכרתי בפניו שאמר לי זאת, אמר: זה נכון, רק אני מתפלל שדברתי על עצמי). מאידך, היתה תקופה שבחזר מהישיבה התפלל בהתלהבות גדולה בקרבתו, והמשגיח אמר לו: (אולי בכדי לעודדו ולחזקו) אם היו לי את הכוחות שלך - גם אני הייתי מתפלל כמך.

גם לפני ראש השנה בשיחה בשיבה עורר המשגיח: אנו אומרים 'כרשים וכדלים דפקנו דלתיך' - צריך להיות שהתפילה תהיה מתוך הכנעה לה'. אחד מתלמידי המשגיח ניגש להתפלל כשליח ציבור, לאחר התפילה שאל התלמיד את המשגיח, כיצד היתה תפילתו? השיב המשגיח: התפללת יפה, אבל היה חסר קצת הכנעה...

....

הרבה שנים שבראש השנה המשגיח התפלל מנחה מיד אחרי תפילת מוסף, שאלתי אותו אם אינו קצת חלש משחרית ומוסף, ואולי כדאי להתפלל אחרי צהריים? ואמר שאין לו שום חולשה. אולם זכרתי שנה אחת שהמשגיח התפלל מנחה לפני השקיעה באהבת רעים (הונגרים), ואמר שרצה להרוויח את 'אבינו מלכנו' (שלא אומרים כשמתפללים מנחה סמוך למוסף), וגם לוקח בחשבון שמצווה לשמוח את מתפללי 'אהבת רעים' שישמחים ש'המשגיח' בא להתפלל עמם...

בשעת ההפסקה ביום כיפור, שהתפילה נמשכת על פני כל היום, שאלתי את המשגיח בשנותיו האחרונות, אם הוא מעוניין לנוח קצת בחדרו, אך המשגיח לא ראה צורך בכך! המשגיח שהיה בצום, והתקרב לשנות התשעים, כשכולם הלכו לנוח - הוא נשאר במקומו ללמוד...

הרבה היה מדבר, שגם כשקשה צריך לשמוח - שהרי 'לפום צערא אגרא!' וגדולה אחת בצער **ממאה** שלא בצער! ביום כיפור המשגיח לא חש כמעט בקושי הצום, שאלתי אותו האם יש לו שכר של 'לפום צערא אגרא?' ואמר שלא. והוסיף: כיון שלא ידעתי אם יהיה לי קשה לצום, **הכנתי את עצמי** - ליעבדו את ה' בשמחה!

זכרתי, במוצאי יום הכיפורים, המשגיח היה בשמחה גדולה ובמצב רוח מרומם במיוחד על הזכות הגדולה במחילת עוונות, ואמר שמרגיש טוב, וכמעט שלא הרגיש את הצום. המשגיח לא מיהר לעלות הביתה, הוא לא רצה להבדיל בישיבה, ואפילו סירב לשתות מים, התעכב במשך זמן רב בישיבה וקיבל בהארת פנים ובסבלנות גדולה את בני הישיבה לברכה ולעצה, וגם כשסוף סוף כבר חזר לביתו יותר מחצי שעה אחרי שהסתיימה תפלת מעריב, המשגיח התיישב בנחת וברגיעות להבדיל ולטעום דבר מה, והיה נראה שהאוכל כל כך מיותר בשבילו - כאילו לא מזמן אכל ארוחה דשנה...

....

בליל ראש השנה ליוויתי את המשגיח בדרכו מהישיבה לבית, וניגש אליו יהודי מסודתי ואיחל למשגיח שנה טובה. המשגיח השיב לו כבדכתי, 'שנה טובה'. לאחר כמה פסיעות המשגיח נעצר כשהוא שקוע במחשבות, והיה ניכר שהוא אינו מרוצה, שאלתי אותו מה קרה? נענה המשגיח: תראה מה כוחו של היצר הרע, הנה ברכתני את היהודי בשנה טובה ולא הזכרתי לו בברכתני שיש בורא לעולם - והיום יום דין, הרי גם אצל החילונים מאחלים שנה טובה... הייתי צריך לברכו בכתובה וחתומה טובה, ובכך להזכיר לו - שיש דין ויש דיין!

אחד מהנכדים הגיע להתפלל ביום כיפור ברכסים, המשגיח טרח לבקש מהגבאים מקום בשביל הנכד שישב על ידו, אך הגבאי התנצל שזה לא כל כך מסתדר, והמשגיח בענותנותו (כדרכו שלא דרש עבור עצמו...) אמר, שדי שהמקום יהיה בקרבתו. במוצאי יום כיפור שאל המשגיח את הנכד איך היה המקום, והנכד אמר שלצדו ישב מאן דהו שהתפלל לא כל כך ברוממות. המשגיח הצטער מאוד מכך, ואמר שהיה צריך גם לבדוק מי ישב לצידו. הנכד שראה את גודל צערו של המשגיח אמר: סבא בודאי לא היה צריך לחשוב על זה. אמר לו המשגיח: התפקיד שלך לחשוב שאני לא אשם, אבל אני צריך ללמוד מכך שהיית צריך לחשוב גם על פרט זה, הרי כל החיים צריך לראות מה אפשר לתקן ונבמה צריך להשתפר...

היה פעם שהעיר לאחד מתלמידיו הקרובים בדברים דקים, ולבחור היה קצת קשה עם זה. המשגיח הבחין בכך וביקש כמה וכמה פעמים את סליחתו, וכן לפני ראש השנה ביקש ממנו שוב את סליחתו. ואמר, הרי אני יודע שכל כוונתך היא לטובה ופשוט שאני לא מקפיד עליך, אני מעיד על גוף המעשה. ואף הוסיף, שכשמעיד עושה זאת מרצון להיטיב עמו. ושאל, אתה תשמוח אם אעיר לך? וביקש שכאשר זה יכביד - שיאמר לו. ואמר אז: אני מעיד לך יותר מאחרים רק בגלל שאני מאד אוהב אותך...

סיפר לנו תלמידו מקורבו רבי אליהו שליזינגר שליט"א: היה זה בערב יום כיפור, ליוויתי את המשגיח לבית הטבילה לקדש את גופו לקראת היום הקדוש. בדרך דיברנו על עניין הלכתי כל שהוא, ורבינו אמר 'הלא דבר זה מפורש במשנה ברורה'. במוצאי היום הקדוש, בעוד אנו אורזים מזוודותינו לנסיעה הביתה, המשגיח עדיין עמד לבוש לבן, נשען על מעקה בימת ארון הקודש, כשלפניו עוברים עמך בית ישראל להתברך. מאוחר מאד יצא המשגיח לביתו, כשהוא נשען על בחור, וצועד לכיוון ביתו כשהוא חלש ויגע מהצום ועבודת יום הכיפורים, נראה כמלאך ממש. אולם לפתע עצר וחזר לישיבה, וביקש לקרוא לי. תמתי מה דחוף לרבינו כעת, כשהוא בחולשת הצום, לשוב לישיבה ולקרוא לי. באתי בבהילות, ואז רבינו

יומא טובא לרבנו
ישמחו מבקשי ד'

בס"ד לאור הביקוש הרב הודפסה
השבוע מהדורה שליטת!

בס"ד יצא לאור מהדורה מורחבת ומפוארת של הספר המבוקש

עבודת הימים הנוראים

במשנתו של מרן המשגיח

הגה"צ **רבי דב יפה** זצוק"ל

מחיר הספר
20 ₪ בלבד
(למי שקנה מהדורה
קודמת המחיר 15 ₪)

מאמרי חיזוק, והדרכה מפורטת ומעשית לימי חודש אלול - ראש השנה עשרת ימי תשובה - יום כיפור - וסוכות. בתוספת עשרות מכתבים נדירים מפעמים ומחזקים שכתב רבנו המשגיח זצ"ל בימי נעוריו לבני משפחתו. ולראשונה נוספו כ-180 עמודים 'עובדות והנהגות' מאלפות ומעוררות מאורחותיו הליכותיו ומסכת חייו רבת הודו של רבנו הגדול מרן המשגיח זצוק"ל

350 עמודים

ניתן להשיג בחנויות ספרים המובחרות, בתי הכנסת (בלוח) והיכלי התורה, ובפ' 0527166490

על עצמנו להזהר בכך להבא, נענה המשגיח כנגדו ואמר – אבל כמה הצטערנו על כך?!

אחד ממקורביו מכר את דירתו לצורך השקעה מסוימת אך ההשקעה כשלה והמקורב הפסיד את דירתו. כמובן שהיה לו מכך צער גדול שאיבד את כל נכסיו... המשגיח שהיה בקשר עמו כאב מאוד את כאבו אך התבטא בפניו: **דע לך שעל עבירה אחת שאדם עושה צריך להצטער יותר מאשר על איבוד ממונו!** (פשוט שרק המשגיח שחי יכיל לומר דברים אלו במצב זה).

נחרט בליבי מעשה שהיה בליל ערב ר"ה. סכמתי עם המשגיח להיפגש בשביל לדון על כמה נושאים, וכשבאתי ראיתי שהמשגיח טרוד מאוד ואינו מצליח להתרכז עמי. המשגיח היה בחדרה נוראה וממש לא היה אפשר לדבר עמו. שאלתי אם קרה משהו? ואמר שהתעורר לחשוב כמה שיש אומרים שההבטחה שיצאו ישראל זכאים בדין נאמרה **רק לרבים**, והיחיד אינו **מובטח** – וע"כ הוא מאד חרד מן הדין, המשגיח פתח את הטור והחיי אדם ועוד ספרים, ולמד את הסוגיא מחדש, עד שהגיע להכרעה כדעה המקובלת שגם היחיד, עם תשובה ומעשים טובים מובטח שיזכה בדין. לפתע אורו עיניו של המשגיח זרח מאושר, ואמר בהתרגשות גדולה – הם לא צודקים... ואז אמר לי במצב רוח מרומם – עכשיו אפשר לעשות הליכה... (הלכנו כל יום לצורך בריאות). היה מבהיל לראות איך שבשעה שבשכל חשש שאינו מובטח בדין – היה נתון בפחד נורא שקשה לתארו... אך **באותו הרגע** שהחליט שהיחיד מובטח שיזכה בדין – נהיה בשמחה עצומה... - **כח שליטת השכל על הרגשות!**

הרבה היו מתלוננים בפני המשגיח שלמרות שמתדלים להרגיש 'פחד הדין' הם אינם מרגישים זאת, והיה אומר שצריך לדעת שצריך לתפוקתו **לעבוד על פי השכל** – ולא בהכרח צריך להגיע לרגש! ובשכל הרי אנו בוודאי מבינים שעומד לפנינו משפט גורלי ביותר שהשלכותיו הן לחיי עולם הזה והן לחיי הנצח.

סיפר על מרן החפץ חיים זיע"א שישב בליל יום כיפור עם אלטער-בחור לשמוע את צרותיו, ואמר המשגיח שצריך לדעת גם לשמוע אנשים וגם לא לבזוז את הזמן. ואמר לי: אני משתדל לשמוע אנשים **בתמצית הזמן**.

בימים הנוראים המשגיח היה מדבר דברי התעוררות על בימת ארון הקודש של ישיבת כנסת חזקיהו. בשנים האחרונות שנהלש היה מדבר בלחש והיה קשה מאד לשמוע את דבריו, היו צריכים להצטופף סביבו – וגם אז זכו לשמוע רק אלו שהצליחו להדחק סמוך אליו, הציעו למשגיח שיעמוד לדבר בשורה הראשונה מתחת למדרגות ארון הקודש, וכך יוכלו יותר אנשים לשמוע, אך המשגיח לא הסכים בשום אופן, ותמה – **אינכם רואים שיהיה זה על חשבון מי שישב שם?!**

ב"ה ערב ר"ה תשי"ג
ל... היקרים, שלום רב וכל טוב.
למרות שאני לי למסור לכם חדשות מיוחדות, מרגיש אני צורך בנפשי לכתוב משהו לרגל היום הקדוש.
וכדרכי תמיד, איני רואה צורך גם עכשיו לכתוב חיידושים, אלא אסתפק בהזכרת דברים פשוטים – אך אשרי אשר ישימם על ליבו, ויהיו אור לדרכו.
כיון שבראש השנה נגזר דינו של אדם לטוב או לרע חיו, וכיון שהכול תלוי במעשיו, אין ספק שראוי לכל אדם להשתדל לתקן את מצבו לקראת היום הקדוש והנורא הזה, אך מה יכול הוא להספיק לעשות בזמן קצר?
אמנם במעשים יכול הוא להספיק מעט, אך **יכול הוא לקבל על עצמו, בלי נדר, להיטיב את מצבו – ומחשבה טובה גם היא חשובה מאוד מאוד!**
אך בתנאי שתהיה הקבלה **אמיתית, ובלב שלם**, שתישאר גם לאחר חלוף הימים הנוראים, אך אם אחר כך תיכף לא יישאר זכר ממנה, סימן שגם בשעת הקבלה, לא הייתה אמיתית, ובעמק הלב.
וכיון שהעולם עומד, על התורה, על העבודה, ועל גמילות חסדים, צריך ביותר להתחזק באלה, (ומיזמן שחבר הבית ובטלה עבודת הקורבנות הרי התפילה באה במקום העבודה, על כן ראוי מאוד להתחזק בה).
הכרחי לעבור על דיני ראש השנה, ועשרת ימי תשובה, ויום הכיפורים, כי בלעדי כך עלולים להיכשל.
מה שכתבת... שאתה מרבה בלימוד, שימח אותי כראוי לבשורה טובה, שהרי בשורה זו טובה, יותר מאשר על עסק שנגמר בהצלחה.
והבא להיטתר מסייעין בידי... אמנם בתחילה היצר מניח קשיים, אך אם האדם מתגבר, ניצח במלחמה!
ד"ש לכולם, וכתובה וחתימה טובה, שלכם דב

הודעה חשובה – ובקשה

לאור הביקוש הגדול וההשתוקקות לתורת מרן המשגיח זצוק"ל אזלו ב' מהדורות ואנו מדפיסים בס"ד מהדורה שלישית. התודה והברכה לכל אלו שהכירו טובה למשגיח זצ"ל ונטלו חלק בהדפסה וזכות הרבים תלויה בהם.

אנו עדיין זקוקים בדחיפות לסיוע ממוני בכדי שנוכל להדפיס ולהפיץ את הספר ולזכות את הרבים ולגרום נחת רוח לנשמת רבנו זצוק"ל. ניתן לתרום כל סכום גם באשרי ובבנק 12 סניף 655 חשבון 201612 וזכות הרבים תעמוד לכל המסייעים, ובדאי המשגיח זצוק"ל יהיה למליץ יושר עליהם. לפרטים 0527166490.

אמר לי דבר שלעולם לא אשכח: "דיברנו אתמול בדרך למקווה על הלכה מסוימת, ואמרתי לך שזה מפורש במשנה ברורה, אז תדע שטענית, זה לא מפורש, אלא רק **רמז** במשנה ברורה, כל טוב בחור יקר... המשגיח המשיך ללכת לביתו, ואני עמדתי עומד נפעם ומביט בדמותו המתרחקת של איש האמת!

...

המשגיח טען בתוקף שאין שום הצדקה לכעוס על ילדים, משום שאליבא דאמת לא תמיד הם יכולים להתגבר! סיפר: ראיתי פעם שילד ביקש דבר-מה בשבת ואמו אמרה לו בטענה: עכשיו אתה נזכר לבקש? רציתי לומר במקומו – **אני רק בן חמש...** בראש השנה ניגש אברך בן עליה למשגיח וסיפר בכאב שילדיו השתוללו בלילה עד שהוציאו אותו משלוותו וכעס עליהם בליל ראש השנה, (זמן שראוי במיוחד להיזהר מכעס שגורם דינים), אמר לו המשגיח שבאמת זה עוולה לכעוס על הילדים, וכדבריו: "כמה זאת אומרת לכעוס על ילדים שמשותלים – וכי הם אשמים? הם בסך הכל ילדים קטנים!"

בכמה הזדמנויות שגער המשגיח בחריפות שאלתי אחר כך אם סבא מקפיד? ואמר: **כמה שנים** שלא הקפדתי על אף אחד, שהרי אלו שגערתי בהם אינם מתכוונים לדעה! בוודע לבחורים אמר פעם שכמעט אינו נכשל בכעס, אף על פי שמצד טבעו הוא נוטה לכך, כי תמיד אני חושב 'הרי גם אני עושה עוולות, ומי אני שהכל חייב להעשות כרצוני?'

כאשר המשגיח נסע בעשרת ימי תשובה לתפילה בציון הרשב"י זיע"א במירון, ביקש ממנו נאמן ביתו הרב א"ש דנציגר שליט"א להיכנס לבקר חולה מתלמידיו שהיה במצב מסוכן, בכדי שהמשגיח יעודדו, ויאמר לו שהולך להתפלל עליו במירון, אולם המשגיח לא הסכים. כששמעתי זאת היה לפלא בעיני – הלא מי כרבנו המשגיח שכל כך טורח לבקר חולים, לעודד ולשמוח נדכאים, ופלא שיסרב למצווה חשובה זו שנודמנה לו על הדרך? במוצאי יום כיפור בקשתי רשות מהמשגיח להבין מה הסיבה שהוא סירב לבקר את הנ"ל, ואמר המשגיח דבר נורא: על פי דרך הטבע סיכויי החלמתו קלושים, והנה אם אבוא לבקר, הרי הוא יבקש ממני ברכה שיהיה בריא, והוא עלול לפתח תקוה שיחלים, ותקוה זו עלולה להחליש את ההכנה הנצרכת לו לעולם האמת. משום כך היה נראה לי **שטובתו** של החולה היתה שלא אבוא לבקר, **בכדי שיתכונן כראוי ויעשה תשובה...**

...

בחור טוב נגש למשגיח והתלונן שקשה לו התפילות על ריבוי כבוד שמים, ואינו מצליח ל'התחבר' לתפילות של הימים הנוראים, המשגיח לא יכל להבין זאת וכאב מאד – לא אכפת לך כבוד שמים?! אינך משתוקק שהבריאה תבוא אל תכליתה ותיקונה?! אחר כך אמר לי המשגיח **שמאד נואב לו** שלא מספיק מחנכים על כבוד שמים, אפשר שמדברים על תורה ומצוות ופחות שמים דגש על כבוד שמים!

בליל יום הכיפורים ליוותי את המשגיח בדרכו לבית ואמר – כאשר ניכר על פניו התרגשות גדולה ושמחה עצומה – **היום יש הרבה נחת לקדוש ברוך הוא...** ואפילו יש רבים מהחילונים שצמים, והיה חילוני ששמר את צום יום כיפור במסירות נפש ממש, שנצרך לאכול לרפואה, והסכים למוות ולא לאכול...

במוצאי יום כיפור שאלו את המשגיח, כיצד להמשיך את יום הכיפורים? והשיב: **לחשוב כל הזמן מה רצון ה' ממני!** והזכירו מאחד הגדולים שאמר ללמוד כל יום מוסר, והוסיף המשגיח: אני אומר שלא די בלמוד המוסר, צריך להתבונן "ועתה – ישראל מה ה' אלוהיך שואל מעמך", לחשוב כל הזמן מה ה' רוצה ממני – **עכשיו!**

המשגיח היה אומר, שאמנם החלק העיקרי בג' חלקי התשובה הוא **קבלה לעתיד**, ואת עיקר עבודתנו בתשובה צריך להשקיע בקבלה לעתיד, להתבונן כיצד להתחיל מחדש, ולתקן מכאן ולהבא את כל הנדרש, אך מכל מקום בוודאי שצריך להתחרט חרטה אמיתית! – **לא יתכן שאדם יבטל את זמנו לזיך ואחר כך הוא לא יתחרט על כך!** לא מספיק מה שהוא יקבל על עצמו מכאן ולהבא שלא יתבטל עוד, צריך שתהיה לו חרטה על שאיבד את זמנו לבטלה, ולאחר שיצטער על ביטול זמנו אזי ישקיע את עיקר עבודתו לראות כיצד מכאן ולהבא יציל את זמנו ולא יתבטל יותר. והיה אומר שלצערנו ישנם כאלו שעוסקים רק בלתקן, וחסר להם בחרטה!

זאת ראינו על המשגיח בכמה הזדמנויות שחשב שעשה דבר שלא כהוגן, שהצטער על כך צער גדול, **צער עמוק שקשה לתארו...** ולא נרגע למשך זמן רב! המשגיח הוזמן למסור שיחה בבני ברק, וקודם השיחה הצענו לו על פי בקשת הרבנית לקנות כובע חדש ליום טוב, המשגיח נענה בחיוב והלכנו לקנות כובע. למעשה התעכבנו יותר מהצפוי והמשגיח איחר בכמה דקות למסור. בשעה שעלה במעלות מדרגות ארון הקודש הבחין המשגיח שהגיע כמאוחר, ומאד מאד כאב על כך שבשביל גניית כובע חדש הוא איחר לשיחה, ואמר בכאב: **זה כובע של ח-ט-א!** המשגיח לא נרגע בכך וגם במשך החודשים שאחר כך שמעתי ממנו ביטויים של צער על האיחור לשיחה בגלל רכישת כובע. באחד הפעמים שהמשגיח הביע את כאבו בעניין אמר אחד המלווים, הלא כבר חזרנו בתשובה וקיבלנו

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 101 ■ ראש השנה

ערב ראש השנה

שנכפר על כל השנה, בעוד שיצר הרע חושש להפסיד את כל עבודתו שבמשך השנה, ומשום כך הוא פועל בכל כוחו למנוע אותנו מלעשות תשובה. לפיכך חובתנו כפולה ומכופלת לעמוד כנגד היצר הרע ולהתאמץ בכל כוחנו לנצל את ערב ראש השנה כראוי, ושלא להסיח כל היום את הדעת מתשובה.

אי השתדלות לשוב בתשובה בערב ראש השנה עלולה לעורר קטרוג

הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל היה מעורר דבר נורא: שאם אדם בערב ראש השנה חס ושלום אינו משתדל לחזור בתשובה ולפייס את הקב"ה, יש בכך משום זלזול במשפט והנהגה של היפך מהכנעה מפניו ית', בבחינת "ואמר בלבבו שלום יהיה לי כי בשרירות ליבי אלך", וזה עצמו מעורר קטרוג גדול וסיבה שלא יותרו לו בדין!

ע"י שיוצאים הגדולים לקראת המלך - המלך מוותר

בטור (תקפ"א) כתב, שנוהגים בני אשכנז להתענות כולם בערב ראש השנה, וסמוך לזה ממדרש ר' תנחומא, שהמשיל למדינה שהייתה חייבת מס למלך, ובא המלך בחיל גדול לגבות המס, יצאו גדולי המדינה לקראת המלך ואמרו: אין לנו מה ליתן לך - הניח להם המלך שליש. כאשר נתקרב יותר, יצאו אליו בניו העיר - הניח להם המלך עוד שליש. כיון שהגיע המלך יצאו כולם - ויותר להם המלך הכל!

כך הקב"ה בא לבני ישראל לתבוע מהם את עוונותיהם, ועל ידי שהגדולים מתענים בערב ראש השנה, מוותר להם הקב"ה שליש מעוונותיהם! מבואר בדברי ה'טור' שהגדולים הם הראשונים שצריכים לפייס את המלך. ואמר על כך רבי אהרן קוטלר זצ"ל, שבתקופתנו בני התורה הם הגדולים, ועליהם מוטל לפייס את המלך כבר בערב ראש השנה!

כלל ישראל מתפארים שאין שום אומה שיודעת את אופיה של אלוהיה, דהיינו שאומות העולם אינם יודעים כיצד לזכות בדין, אבל כלל ישראל - בניו של מקום - יודעים כיצד לרצות פני אדונם, ומשכך חובתנו להתכונן מראש ולהכין עצמינו בכל הדרכים שלימדונו חז"ל הקדושים, ובע"ה אם נתכונן כראוי נזכה בדין.

ראש השנה - בריאה חדשה

הגר"א (שיח יצחק) שאפילו מי שהוא ב"עפר" - דהיינו שהוא דל במצוות, ואפילו אם מצבו כל כך ירוד והוא ב"אשפות" - מטונף בעבירות, אך הוא "אביון" שתאב לצאת ממצבו ובוכה על כך לפני ה', סופו - "להושיבי עם נדיבים", הקב"ה מקימו ומושיבו עם האבות והנביאים הקדושים. כל שכן היום שהוא ראשון לעשי"ת שעליהם נאמר "דרשו ה' בהמצאו", בשעה שהקב"ה "אורי", ובשעה שכאמור ניתן להתחדש ולהיבראות מחדש, ודאי ובוודאי ש"הבא ליטהר מסייעים אותו" ויזכה להתרוממות גדולה.

והנה הרי בוודאי לכל אחד מאיתנו ישנם הרגלים לא טובים שבוודאי היינו מעוניינים לשנותם, ואולי אף ניסינו במשך השנה לשנותם ולא עלתה בידנו, אם כן זוהי הזדמנות פז עבורנו, וחשוב מאד שנצל המתנה הנפלאה והנשגבה שה' בחסדיו הגדולים נתן לנו.

נתבונן היטב במעשינו איזה הרגלים לא טובים ראוי לנו לשנות, ואיזה הרגלים כדאי לנו לקנות בעצמנו, וכגון: ללכת לישון בזמן, לקום לתפלה בזמן, ללמוד בהתמדה, ללמוד ברציפות ללא הפסקות ודברים בטלים, ולנצל ההזדמנות היקרה שביכולתנו לשנות ההרגלים - להתנתק מן העבר ולהתחיל מחדש!

תפקידנו ביום האחרון של השנה

ערב ראש השנה הוא יום גורלי מאוד, וכדברי ה'חיי אדם' "ערב ראש השנה הוא יום האחרון מן השנה, וקיבלו חז"ל שכל העושה תשובה יום אחד בשנה, חשוב כאילו שב כל השנה!"

"ולכן נהגו שכולם מתענים, ומשיכימים הרבה קודם היום, ומרביין בסליחות וביודוים. וישים כל אדם על לבו, לשוב בכל לבו, ומכל שכן בעבירות שבין אדם לחברו, ולא ימתין עד ערב יום הכיפורים לבקש מחילה מחברו, אלא יקדים עצמו למצווה". (אחד מן הדברים שחוטאים בבן אדם לחברו והוא חמור מאוד, שמפריעים לשני לישון, ושייך שזה מזיק אחר כך לכל היום!).

"וכל היום יעסוק בתורה ובמצווה, וראוי לכל אדם לטבול במקווה או בנהר, ולא יקדים לטבול עד שעה קודם חצות היום. ולא יסיח דעתו כל היום מתשובה!"

לא יסיח דעתו כל היום מתשובה

וראוי שדברי ה'חיי אדם' "שלא יסיח דעתו כל היום מתשובה" יהיו נר לרגלנו, נזכרם בכל עת - ולא נסיח דעת מן התשובה אפילו לרגע אחד! גם בזמנים שעסוקים בהכנות לחג או בכל עיסוק אחר, צריך להתאמץ במיוחד שלא להסיח דעת מהתשובה. וכל שכן שצריך להקפיד מאוד ביום גורלי זה, לא להתעסק ולדבר בדברים שאין בהם תועלת.

היצר הרע חושש להפסיד עבודתו של כל השנה - ביום אחד

אך דווקא משום ערכו העצום של ערב ראש השנה, שע"י עשיית תשובה נחשב כאילו שב כל השנה, היצר הרע חושש מאוד שנושב בו בתשובה ונכפר על כל השנה, ויפסיד ברגע אחד את כל עבודתו וטרחתו שבמשך כל השנה, על כן היצר הרע מתאמץ בכל כוחו שלא ננצל יום זה, ולא נשוב בו כראוי בתשובה.

מורנו ר' אלי' זצ"ל היה קורא על ערב ר"ה את הפסוק בקהלת (י"ב - א') "וזכור את בוראך בימי בחירתך עד אשר לא יבאו ימי הרעה... ביום שיוענו שומרי הבית", והיה מפרש: "שומרי הבית" הם היצר הטוב והיצר הרע אשר מלווים את האדם בכל ימי חייו ושומרים את אורחותיו, כל אחד למטרותיו, ביום הגורלי הזה הם נלחמים בכל כוחם, היצר טוב מעוניין שנצל ההזדמנות לשוב בתשובה כדי

בר"ה יש הארה מיוחדת להתחיל מחדש ולשנות הרגלים. הגמ' במס' ר"ה (כ"ז) אומרת, שנוסח התפילה שאנו אומרים בסדר זכרונות "זה היום תחילת מעשיך זיכרון ליום ראשון", מיוסד על דעת ר' אליעזר, שבריאת האדם הייתה באחד בתשרי.

ביום זה של בריאת האדם, ישנה הארה מיוחדת שמסייעת לאדם להפוך לבריאה חדשה, להתנתק מהרגליו הרעים ולהתחדש בהרגלים טובים. ואף מי שרחמנא ליצלן היה שקוע במשך השנה בחטאים, ביכולתו מכח הארה המיוחדת שישנה בר"ה להתחיל מחדש, להיחלץ מהרגליו הרעים, ולהתייצב על דרך טובה וחדשה!

בספרים הק' רמזו לזה מיוסף הצדיק, אשר בראש השנה יצא מבית האסורים (ר"ה י"א), ולמדו מכך שסימן הוא לכל ישראל שביכולתם בראש השנה לצאת ממאסר יצרם הרע לחופשי, ולהפוך להיות אנשים חדשים!

וכן מצינו בגמ' שהאימהות הקדושות שהיו עקרות, (וכמו שפירש"י עה"פ "ותהי שרה עקרה אין לה ולד" אין לה בית ולד, דהיינו שבמצויאות היו חסרים לה אברי ההולדה), נפקדו בראש השנה, וכאמור זהו סימן שבראש השנה אפשר להיבראות מחדש ממש.

בכל השנה אנו מהללים את ה' "מקימי מעפר דל מאשפות ירום אביון" וכפי שפירש

ראש השנה - המלכת ה'

האור החיים הק' מרחיב על כך שהציצית היא 'בגד העבודות' המעידה על ישראל שהם עבדי ה'. ולפיכך אומרת התורה הק': "וראיתם אותו - וזכרתם את כל מצוות ה'", שלפי שהציצית היא בגד עבודות, לפיכך ראיית הציצית מזכירה לנו את חובת קיום כל מצוות ה'. העיקרים מפרש בברכת "להתעטף בציצית", "להתעטף" היינו להיכנע, שבלבישת הציצית אנו נכנעים לה'!

צריך לדעת שלבישת הציצית מביאה לזכירת המצוות רק אם במהלך לבישתה שמים לב לזכור את המצוות, אך אם לובשים אותה ללא שימת לב, שייך ללבוש ציצית ולא להרגיש מאומה!

ובאמת תפקידנו הוא, לשים לב בלבישת הציצית ולא לחיות במלומדה, להיכנע לה' ולזכור את חובתנו בקיום כל המצוות!

תפילין ואות הברית - שיעבוד לה'

גם מצוות תפילין עניינה שיעבוד לה', וכפי שאנו אומרים בנוסח ה"לשם יחוד" קודם הנחת תפילין "וצונו להניח על היד שהיא כנגד הלב לשעבד את תאוות ומחשבות לבנו לעבודתו יתברך, ועל הראש כנגד המוח שהנשמה שבמוחי עם שאר חושי וכוחותי כולם יהיו משועבדים לעבודתו יתברך".

כמו כן יש לנו בכל עת ובכל שעה את אות הברית, שמזכירה לנו תדיר שאנו עבדי ה', וכפי שכתב החרדים: "שיעלה האדם על לבו כל יום, שהוא עבד חתום למלכו של עולם, ולא ימרוד בו ויחזיק את עצמו לבן חורין".

עצה להמליך את ה' לפי סדר האברים - או לפי סדר היום

מומלץ שאדם ימליך את ה' לפי סדר האברים (כדברי זוהר הק' הנ"ל), או לפי סדר היום, (כגון: קימה, תפילה, ארוחת בוקר, סדר א' וכו'). היתרון בזה, שכאשר המחשבות מסודרות לפי סדר היום או האברים, ביתר קלות ניתן להמליך את ה' על כל האברים והזמנים בצורה מסודרת, וכשקל יותר ממילא יש לצפות שגם יהיה בתדירות יותר. בדרך זו ניתן לנצל זמן ההליכה בדרך או זמני שמחות משפחתיות וכד', זמנים שקשה לחשוב בהם בלימוד, אך בקלות ניתן להתבונן על פי סדר היום או סדר האברים, ולהמליך את ה' עליהם.

ניתן לקבל תועלת גדולה בקבלת מלכות ה', על ידי לימוד בספר 'חרדים', המונה את המצוות לפי סדר האברים, יש בזה תועלת כל השנה, אך בעיקר בראש השנה שאנו עסוקים בהמלכת ה' רצוי מאד ללמוד בספר 'חרדים'. ה'חיי אדם' חיבר על 'החרדים' 'קיצור ספר חרדים' ויתכן שלנו יביא חיבורו המקוצר של ה'חיי אדם' תועלת רבה יותר.

ידיעת רצון ה' - רק ע"י לימוד הלכות ולימוד המוסר

והנה פשוט הוא שלא שייך שנקבל על עצמנו את מלכות ה' בלא שנדע היטב מה ה' מצווה אותנו ומה הוא מצפה מאיתנו. ולזה אנו מוכרחים להקפיד מאד על קביעות לימוד הלכה ולימוד המוסר. ספרי מוסר אינם רק ספרי התעוררות אלא הם גם כשולחן ערוך לחובת האדם בעולמו ומה ה' מצפה מאתנו. ומכיוון שכך, לא ניתן לקבל קבלה אמיתית של מלכות ה', ללא לימוד הלכות בקביעות וללא לימוד מוסר.

על כן בראש ובראשונה חובתנו לקבל על עצמנו, ללמוד בקביעות וברצינות הלכות ומוסר, וקבלה זו תסייע לנו לקיים את חובת המלכת ה'!

איתא בגמרא ראש השנה (ט"ז) "אמר הקב"ה... אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם". הנה, נוסח תפילת ראש השנה אשר תקנו אנשי כנסת הגדולה, עוסק בבקשה על התגלות מלכות ה' בעולם: "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" וגו', משום שעיקר ענינו של יום הוא גילוי מלכות ה' בעולם. אך מדברי חז"ל "אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" - רואים שלא די בכך אלא צריכים אנו להמליך את הקב"ה עלינו.

בזוהר הקדוש כתב שיש לאדם להמליך את הקב"ה על כל איבר ואיבר. ואף על פי שבוודאי יש בדבריו סודות גדולים, מכל מקום פשוט דבריו מורים שאין להסתפק בהמלכת ה' באופן כללי, אלא יש צורך להמליך את ה' באופן פרטי - על כל איבר ואיבר! לחשוב מחשבות של המלכת ה'

תפקידנו בראש השנה לעסוק כל הזמן סביב המלכת המלך, לחשוב מחשבות במה וכיצד אני יכול להמליך את ה' עלי. להתבונן באיברינו - האם משמשים הם כרצון ה' ולדוגמא: הקב"ה חנן אותי בפה קדוש, האם אני מקפיד לדבר בו רק דברים שרצון ה' שאדבר - או חלילה גם דיבורי הבל וסרק, וגרוע מכך דיבורים אסורים כגון לשון הרע וכדו'! הקב"ה חנן אותי במוח, האם אני מקפיד לחשוב בו רק מחשבות שרצון ה' שאחשוב - או חלילה אני מהרהר גם בדברים שאינם ראויים, או גרוע מכך ח"ו, בהרהורים אסורים!?

וכן על זה הדרך, צריך שיתבונן בשאר האיברים, עיניים, אוזניים, וכו' האם מנצלם כראוי ומשתמש בהם כרצון ה', או שחלילה וחס עובר בהם על רצונו יתברך! לשון הסבא מקלם בכונות ותמליכוני עליכם: "להמליך את הקב"ה על כל איבריו וחושינו, ראה, שמיעה, מחשבה, וכד', לכבוש אותם כפקודתו!"

לחיות תחת עול מלכות שמים

ובאמת תפקידו של כל יהודי בכל השנה לחיות תחת מלכות שמים, ופעמיים בכל יום, ערב ובוקר, אנו מקבלים על עצמנו בקריאת שמע את עול מלכות ה', עד מסירות נפש ממש!

הרשב"א (תשובות חלק ה' סימן נ"ה) כתב בעניין מצוות קריאת שמע דברים יסודיים וחשובים מאוד, וז"ל: "והלל, שצריכים אנו לקבוע בנפשנו הסכמה מוחלטת בכל עת שנקרא קריאת שמע, שאנו מסכימים למסור כל תאוותינו וחשקי לבבנו, וכל נפשנו, מן האברים ועד נטילת נפש והממונן, על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו, ושנראה בצידו הלב כאילו באנו לידי כך וקיימנו! והוא אומר: "כי עליך הרגנו כל היום", וכי אפשר ליהרג בכל יום? אלא, שבכל יום שאנו קוראים בקריאת שמע "ובכל נפשך", ומסכימים על כך, הרי הוא כאילו הורגנו באותה שעה עליו יתברך! כי כל המסכים על זה כאילו עשהו!" קריאת שמע בכל השנה צריכה להיות מעמד של קבלת עול מלכות שמיים, ומוכנות למסירות נפש, אך כל שכן בימים הללו שעיקר עניינם הוא המלכת ה', ראוי במיוחד לקרוא קריאת שמע בכונה הראויה, ובקבלה אמיתית למסור כל תאוותינו וחשקי לבבנו, וכל נפשנו, מן האברים ועד נטילת נפש והממונן, על יחוד קדושת שמו וקבלת מלכותו!

ציצית - בגד העבודות שלנו

אחת המצוות שזכינו להצטוות בהן היא מצוות ציצית, המזכירה לאדם תדיר את היותו עבד ה', וחובתו בשמירת כל המצוות!

חיזוק ליום השני של ראש השנה

לא פשוט מה שזכינו להתעלות כל כך ביום הראשון של ראש השנה, וזכינו להתקרב אל ה' ולהמליך את ה' עלינו, ואין לשער את גודל הזכות. והנה זכינו והקב"ה הטיב עמנו בעוד יום של 'ראש השנה' ועלינו לנצלו כראוי, וכפי שגם נראה היום השני מאוד גורלי עבורנו.

והנה מדין תורה, יו"ט של ר"ה הוא יום אחד בלבד - בראשון בתשרי. אלא שמחמת ספק תיקנו חז"ל לעשות ר"ה שני ימים. וגם האידנא דידיענין בקביעתא דירחא, תקנה לא זזה ממקומה.

וכבר תמה הגרא"א דסלר זצ"ל (הובא ב'מכתב מאליהו' כרך ב' מאמר 'שני ימים של ר"ה'), דבשלמא הא דנהגים האידנא כל דיני יו"ט ביום השני, כי יש כת לחז"ל לקדש גם את השני בתשרי, ליו"ט. אבל היאך אומרים בתפילת יום ב' דר"ה: "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים". וכן בתפילת יעלה ויבוא אנו אומרים: "ביום הזיכרון הזה". וכי שייך יום דין מדרבנן?

הרב דסלר זצ"ל מבאר ומיישב זאת על פי דברי זוהר"ק, שהיום הראשון של ר"ה נקרא "דינא קשיא", ובו דנים את הצדיקים בדקדוק רב כפי מעשיהם, האם לתת להם את כל הכלים הנדרשים להם לעבודתם. והיום השני נקרא "דינא רפיא", ובו דנים את שאר העם אשר אין להם זכות מצד עצמם, האם הם ראויים במעשיהם להיות כלים לצדיקים (עייני עוד בדבריו).

ואומר הרב דסלר זצ"ל שדין היום השני יותר קל מהדין של היום הראשון!

על פי המקובל מרבנותינו, פעמים שאנשים כערכנו יכולים לפעול ביום השני מה שאין בכוחנו לפעול ביום הראשון, שהרי מסתמא אנו שייכים לשאר העם הנידונים ביום השני "בדינא רפיא" וע"כ גם אם ישנו מי שעייף מהמאמץ של היום הראשון, חלילה שיפסיד את היום השני, בעוד שיתכן שהוא העיקרי והיותר חשוב עבורנו. ובכלל, לאחר שהתרומונו והמלכנו את ה' עלינו ביום הראשון, צריך להיות שהיום השני יהיה חזק בכפלים.

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 102 עשיית - עבודת התשובה

עשרת ימי תשובה

לפי שכשאדם אינו מתעורר, הרי הוא כאומר ח"ו לקב"ה, איני חפץ בקרבנתך, אינני מעוניין בך! שהרי הקב"ה מוציא את עצמו אליך, ובכל זאת אתה לא מתעורר ולא מתקרב אליו, זה נקרא שאתה ח"ו לא מעוניין בו.

עשרת ימי תשובה - ימי דין

עשרת ימי תשובה הם ימי דין, וכן בנוסח התפלה אנו חותמים "המלך הקדוש" "המלך המשפט", משום שעשרת ימי תשובה הם אינם מנותקים מראש השנה ויום כיפור, הם חלק מימי הדין.

והנה, הבנו שלהנהגה ביום דין ישנה השפעה גדולה על הדין, לפיכך בעשרת ימי תשובה שהם ימי דין, חשוב במיוחד לשים לב שהנהגה תהיה כראוי, שהרי כוחה גדול להשפיע על הדין!

עשרת ימי תשובה - "בורא אתכם בריה חדשה"

איתא ב'פסיקתא' (מ"א, ה') "אמר הקב"ה עשו תשובה באלו עשרת הימים מראש השנה ליום הכיפורים, ואני מזכה אתכם, ביום הכיפורים בורא אתכם בריה חדשה"

לאחר שהמלכנו את הקב"ה בראש השנה, והקב"ה העניק לנו כוחות מיוחדים להתחיל מחדש, תפקידנו כעת להשתמש בכוחות שקיבלנו ולהתחיל דף חדש, להיות ממש "בריה חדשה". צריך להיות שההרגלים שהיו לנו עד עכשיו יהיו בטלים ומבוטלים, מה שהיה זה לא מה שיהיה, הכל מתחיל מחדש!

אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול לקום בזמן - דע לך שעכשיו אתה יכול! אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול ללמוד בלי להפסיק באמצע בדברים בטלים - דע לך שעכשיו אתה יכול! אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול להיזהר מלשון הרע - דע לך שעכשיו אתה יכול!

בראש השנה המלכנו את ה' באופן כללי, וכעת בעשרת ימי תשובה תפקידנו לחשוב בפרטות כיצד ניישם הלכה למעשה את המלכת ה' עלינו.

עבודת התשובה

ומתוך ג' החלקים המעכבים, החלק העיקרי ביותר נוגע לנו - קבלה לעתיד. צריכים אנו להשקיע את עיקר עבודתנו בקבלה לעתיד, לראות כיצד נתחיל מחדש, ונתקן מכאן ולהבא את כל הנדרש!

חייבים להתחרט על העבירות

אך בוודאי צריך שנגיע לחרטה רצינית ואמיתית - לא יתכן שאחד יבטל את זמנו ואחר כך הוא לא יתחרט על כך!
לא מספיק מה שיקבל על עצמו מכאן ולהבא שלא יתבטל עוד, צריך שתהיה לו חרטה על שאיבד את זמנו לבטלה, ולאחר שיצטער על ביטול זמנו אזי ישקיע את עיקר עבודתו לראות כיצד מכאן ולהבא ינצל את זמנו ולא יתבטל עוד. ולצערנו ישנם כאלו שעוסקים רק בלתקן, וחסר להם בחרטה!

ישנם בני תורה יקרים שמת'אשים מעבודת התשובה

ישנם בני תורה יקרים שמת'אשים מלכתחילה מעבודת התשובה, ונימוקם עמם - הרי כבר עברו עליהם כמה וכמה ימי כיפור ובכל זאת לא ראו על עצמם שינוי של-ממש, ואם כן מה טעם יש בעבודת התשובה?
זאת ועוד: מצוי מאד שעברו עלינו כמה וכמה ימי כפורים, ולדאבון לב, חוזרת על עצמה התופעה שקבלתו על עצמו לא מחזיקת מעמד, פעם אחר פעם, וא"כ - סבורים הם - שמצ'איות זו מוכיחה למפרע שתשובתנו לא הייתה אמיתית והיא כלל לא התקבלה.

ראשית צריך לדעת שעצם הרצון להתחזק חביב מאד בעיני ה'. והיה מעשה באחד שאמר לחזו"א שהוא מותרש בעסק התשובה, משום שבמשך השנים הוא נוכח שבין כך ובין כך תשובתו אינה מחזיקת מעמד. אמר לו החזו"א: "כאשר אדם מקבל על עצמו לשוב בתשובה מעוונותיו, הוא מוכיח בזה שרצונו לשוב בתשובה ולהתחזק בעבודת ה', ולפני הקב"ה חביב גם עצם הרצון להתחזק... הדרך הנכונה בתשובה

אך האמת היא שטעות בידם: כפי שלימדונו רבותינו, התשובה אינה תלויה במעשיו בעתיד אלא נקבעת על פי הסכמתו בשעת עשיית התשובה, ואם בשעה

חז"ל דורשים (ר"ה י"ח) "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב - אלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים", ומבארת הגמ' שאמנם לציבור הקב"ה שומע "בכל קראנו אליו", אך ליחיד הקב"ה קרוב ומצוי במיוחד בעשרת הימים הללו.

הגר"א כותב (או"ח תקפ"ב סעיף ט), שאעפ"י שבר"ה כבר נכתב הדין על חיי העוה"ז, אם חוזר בתשובה בעשיית נקרע הגזד דין. ומלבד זאת עשרת ימי תשובה מסוגלים מאוד לכל תשובה ותפלה הנעשית בהם. על כן ראוי שלא נהיה שוטים לאבד הזדמנות כה יקרה וחשובה, וננצל כל רגע ורגע של עשרת ימי תשובה לתשובה ולתפילה.

לשון הרמב"ם בהל' תשובה (ב' - ו'): "אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר, ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה' בהמצאו".

המבי"ט מחדש "שהתשובה בין ראש השנה ליום הכיפורים, מועילה יותר ומקובלת - גם אם לא תהיה תשובה כל כך גמורה".

בסדר היום כתב "ואשרי החוזר בהם ושב מחטאיו, כי תפילתו נשמעת ותשובתו מתקבלת, ויש הפרש בין תשובת ימים אלו לשאר ימות השנה - הכפרש האור מן החושך!" וה'פלא יועץ' (תשובה) הוסיף, "שטובה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בימים אלו - מימים שלמים בשאר הימים!"

התביעה הנוראה על אי ניצול קירבת ה'

אך יחד עם זאת צריך לדעת שישנה תביעה גדולה ונוראה אם חלילה לא מנצלים את קירבת ה' הנמצאת בימים הללו, ולא מנצלים ההזדמנות שה' מוציא עצמו אלינו שנחזור אליו בתשובה. וזה עצמו שלא מנצלים את קרבת ה' היא הוספת חטא על פשע.

המאירי מתבטא בחריפות על מי שבימים האלו אינו מתעורר, "אין לו חלק באלומי ישראל". נורא!

תשובה - חסד ה'

'רבנו יונה' פותח את ספרו 'שערי תשובה' בגודל ההטבה שה' הטיב עמנו בנותנו לנו את האפשרות לשוב בתשובה. וז"ל: "מן הטובות אשר הטיב ה' עם ברואיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחסוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפוי".

"ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם, שנא' טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך". ועד כדי כך - "ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי התשובה, שנאמר "שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל", שגם למי שהעמיקו סרה, ה' קורא שובו בנים שובבים למשובותיכם".

מעלת התשובה

הרמב"ם מתבטא במילים נשגבות ביחס לתשובה: "גדולה מעלת התשובה שמקרבת את האדם לשכינה... התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנוא לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה. והיום אהוב ונחמד קרוב וידיד". מילים נוראות...

עוד כותב הרמב"ם: "כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלוקי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפים אותם בפניו, והיום הוא מדובק בשכינה, צועק ונענה מיד, ועושה מצוות ומקבלים אותם בנחת, ולא עוד אלא שמתאוים להם". כמה נפלאים חסדי ה', אדם ששב בתשובה לא רק שמוחלים לו על עוונותיו, הוא עוד זוכה כל כך להתקרב אל ה' ולהדבק בשכינה, וכדברי הרמב"ם - להיות אהוב נחמד קרוב וידיד!

אם כן עלינו להיות חכמים ולנצל את חסד ה' ולשוב בשובה שלמה, ובפרט בימים אלו שהם מסוגלים במיוחד לשוב בתשובה, וכל תשובה פועלת לאין שיעור.

עיקר עבודתנו בתשובה - קבלה לעתיד

'רבנו יונה' מונה עשרים עיקרים בעבודת התשובה, ומקובלנו מרבנותינו (רבינו ישראל סלנטר זצ"ל ועוד) שאלו החלקים הינם דרגות ומעלות בתשובה, אך אינם מעכבים את התשובה, מלבד ג' דברים - חרטה, עזיבת החטא, וקבלה לעתיד.

ב. עוד יעצו שיתבונן האדם: אילו חס ושלום לא יתגבר כעת על הניסיון, הרי אחר כך יסבול מזהב מורדים, שהרי אין לתאר ולשער הצער והייסורים הנוראים שיהיו לו מהעונש של העבירה שחטא!
ואם כן בוודאי שכדאי להתגבר כעת על הקושי של ההימנעות מעבירה, אף אם זה קושי גדול, ולחסוך בזה את הייסורים הנוראיים שיהיה לו אחר כך אם ח"ו לא יעמוד בניסיון, שהרי מהו הקושי של ההימנעות מעבירה - לעומת ייסורי הגיהינום בעולם הבא!

אסור שהקבלות הפרטיות יהיו - על חשבון החיזוק הכללי

חלילה לוותר על חיזוק כללי ולהסתפק בכמה קבלות פרטיות, צריך שנקבל על עצמינו קבלה חזקה ואמתית לשמירת כל המצוות כולם ושנמלא את תפקידנו בשלמות! אלא שבוודאי שבכדי להגיע למעלה זו, צריך לחבל תחבולות ולקבל קבלות מסוימות, אשר יביאו תועלת לחיזוק הכללי בעבודת ה', וכגון בחיזוק לימוד המוסר וכד', אך בשום פנים ואופן אין להסתפק בכמה קבלות, ולחשוב שבכמה קבלות כבר יוצאים ידי חובת התשובה!

כאשר למדתי בישיבת חברון דיברו ראשי הישיבה על חיזוק בשמירת כל התורה כולה, ולא התמקדו בחיזוק בפרטים. דיברו תמיד שמהציונים של התורה ניתן ללמוד עד כמה גדולים כוחותינו, ועד כמה הקב"ה מצפה מעמנו.

הקושי הוא בעשייה ולא בקבלה

מתחבולות היצר, לדחות כל חיזוק וקבלה טובה למחר, לזמן הבא וכדו', משום שהניסיון מוכיח שלעיתים קרובות לא יוצא מכן מאומה. הסיבה לכך, לפי שהקושי אינו בקבלה עצמה אלא בקיומה, לפיכך אדם המתעורר לקבל על עצמו דבר חיזוק, הנה גם אם הוא יעמוד בפני קושי בבואו לקיים את אשר קיבל על עצמו, רגשי ההתעוררות שהביאוהו לקבל את הקבלה הטובה, יעמדו לימינו לסייעו להתגבר על הקושי הכרוך בקיום הקבלה.

אך אם ידחה את הקבלה למחר, לזמן שהוא כבר לא יהיה באותה ההתעוררות שהייתה לו בשעת הקבלה, ואז יצטרך לעמוד מול קושי של קיום קבלתו, יש לחשוש מאד שכבר לא יעמוד בכך!

יש שרמזו זאת בדברי הכתוב "צא וילחם בעמלק מחר" - צא להילחם ביצר הרע ("עמלק" הוא יצר הרע) האומר לדחות למחר.

על כן יש להיזהר ולהישמר מאד שכל קבלה והחלטה טובה שאנו מקבלים על עצמינו, שלא נניחה למחר, אלא נעמוד לקיימה תיכף ומיד, ולא להילכד בשום אופן בתרמית היצר הדואג שנדחה הקבלה לאחר כך!

עצה להינזר כמעט מרב עונותיו בנקל

ישנה ידיעה חשובה מאוד בעניין התשובה, שהרחיב בה רבינו ישראל סלנטר זצ"ל (אור ישראל ח'), והיא עשויה להיות גורלית עבורנו. כולנו הרי שואפים ומשתדלים לשוב בתשובה שלמה, אך סו"ס זה לא כל כך פשוט לשוב בתשובה שלמה, וישנה נטייה אצל רבים שכאשר הם סבורים שאין בכוחם לשוב בשלמות, שוב אוהז בהם האיש והם נוטשים לגמרי את עסק התשובה. אך כפי שנראה להלן, ר' ישראל סלנטר זצ"ל מצא עצה נפלאה גם עבור אותם שלא הגיעו לדרגה של תשובה בשלמות, וכלשונו הזהב: "עצה להינזר כמעט מרב עונותיו בנקל!"

הנה איתא במס' מנחות (מ"ג): "תניא היה ר"מ אומר, גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת". וברשי"ש שם: "גדול עונשו של מי שאינו מטיל לבן בציצית - שהוא מצוי - יותר משל תכלת, שאינו מצוי". הרי מפורש, אומר ר' ישראל, שהעונש על ביטול מצווה שנקל לעשותה, חמור מביטול מצווה שיש קושי לעשותה. וממשיך ר' ישראל: "ולפי זה גם בעניין העברות: עשה האדם לפעמים אותה עבירה בשני זמנים שונים, ועם כל זה תתחלף עונשם בכמה אלפים בחינות, כפי הקושי בהמנעות מהעבירה". נמצא לפי"ז שכאשר יש לאדם האפשרות ללמוד בנקל והוא סתם כך מתבטל מלימודו, עונשו חמור פי כמה מאשר אם היה לו קשה ללמוד.

ובאמת כבר כתב הרמב"ם (פ"ג הלכות תשובה) שחשבון המצוות והעבירות אינו נמדד לפי מניין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהוא נגד כמה עונות ויש עון שהוא נגד כמה זכויות. ואומר ר' ישראל: "לכן כשיתבונן האדם היטב בענייניו בכל פרטיהם, הקלות והכבדות. נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותה בדרך הקלות, אשר למין בפני עצמו יחשב. ויבזה ינזר, כמעט, מרב עונותיו בנקל! כי העברות באופן הקלות, המה הרבה יותר באיכותן".

מצווה גוררת מצווה

ובאמת מלבד זאת יש בכך רווח נוסף, ש'מצווה גוררת מצווה' ותשובה חלקית תביא לתשובה שלמה. וכפי שפירש המהר"ל את דברי המשנה באבות "הי רץ למצווה קלה... שמצווה גוררת מצווה" - ש'מצווה קלה' אין הכוונה מצווה שקלה באיכותה אלא מצווה שקלה ל'לקיימה', וכוננת הדברים שאם אדם חש קושי לקיים את התורה, כדאי לו לרוץ למצווה שקלה ל'לקיימה', ועי"ז יקל לו לקיים את המצוות שקשה לו לקיימן, כי כל המצוות קשורות זו לזו.

נמצא לפי המהר"ל, שאם יעשה כעצתו של ר' ישראל ויקבל על עצמו בקבלה גמורה להזהר בכל מצווה ומצווה בבחינת הקלות, זה עצמו יסייע לו לקיים גם את אותם חלקים במצווה שיש לו קושי לקיימם, שהרי המהר"ל חידש שקיים מצווה קלה אחת מסייע לקיים אפילו מצווה אחרת, וכ"ש באותה מצווה ובאותה עבירה - קיום הקל יגרום גם את קיום החמור.

אם כן כולנו יכולים לעשות תשובה! וכאמור ימים אלו מסוגלים בפרט לתשובה, וגם תשובה חלקית חשובה מאוד ומתקבלת במיוחד. אנו שואפים ומשתדלים לתשובה שלמה בכל עניני עבודת ה', ולא מסתפקים בכמה פידורים... אך עכ"פ יש לנו עצה נפלאה של ר' ישראל לקבל על עצמנו להתנהג כראוי לפחות כשלא קשה.

שעשה תשובה הייתה קבלתו אמתית אלא שלאחר זמן התגבר עליו יצרו ונכשל שוב בחטא, לא בטלה תשובתו למפרע, לפי שבשעה שעשה תשובה וקיבל על עצמו שלא ישוב לזה החטא, הייתה קבלתו בלב שלם.

וכך מדוקדק בלשונו של הרמב"ם, שכתב: "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד... ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב החטא לעולם".

הנה הרמב"ם נקט בלשונו "יודע תעלומות" ולא נקט "יודע עתידות", משום שהתשובה אינה תלויה במעשיו בעתיד, אלא במה שבלבו באותה השעה שעשה את התשובה, האם באותה שעה קבלתו הייתה כה-אמתית עד שלפי מצבו כעת הוא לא ישוב לזה החטא לעולם - ועל זה יכול להעיד רק הקב"ה היודע תעלומות ובידו לבחון כליות ולב.

וכן מבואר בדברי הח"י אדם' (כלל קמ"ג) "עד שיסכים בדעתו באותו שעה, שיתאמץ בכל כוחו שלא ישוב עוד לעשות את המעשה הרע הזה, וזהו התשובה האמתית, שיתמרמז כל כך עד שיעיד עליו אדון הכל שהסכים בדעתו באותה שעה, שלא ישוב לעשות עוד כזה כל ימיו".

במבי"ט כתב בזה דברים מפורשים (בית אלוקים שער התשובה פ"ו) וז"ל: "ראוי לבאר עניני התשובה, ששב אדם בכל שנה ושנה, וחוזר אחר כך למה שחטא, האם תועיל התשובה שעשה על עבירות הקודמים למרות שחזר לחטוא אותם חטאים, או אם נאמר, כיון שחזר למה שחטא יראה שלא הייתה תשובתו נכונה ושלימה, ולא גמר בלבו לעזוב חטאים והעונות, הואיל וחזר אליהן אחר כך".

"ואומר: כי נראה מדברי רבותינו ע"ה, כי כיון שחזר האדם בתשובה מן החטאים שעשה, וגמר בלבו שלא לעשותם עוד, השי"ת מעביר חטאו בתשובה זאת, ואם אחר כך חזר לחטוא, יצר הרע הוא שפיתתה אותו לחזור למה שחטא, ולא יהיו החטאים הראשונים חוזרים ונעורים אחרי שנמחלו בתשובה הקודמת".

אמנם הוסיף המבי"ט, שעבירה שחזר עליה בתשובה ושב ונכשל בה, הנה כאשר יחזור עליה בתשובה פעם נוספת ויבוא להתוודות, יזכיר בידיו גם את העבירה הראשונה שעבר, "כדי שיזכור שחטא כבר פעם או פעמיים, ולא ישוב עוד למה שחטא".

וכמוכן שצריך להרבות גם בתפילה, להתחנן ולבקש מאת ה' שלא נחטא עוד ושתשובתנו וקבלותינו יהיו ברי קיימא!

פריקת עול מיד במוצאי יוה"כ - מוכיחה שתשובתו לא הייתה אמתית

דברינו אמורים, במי ששב בתשובה בכל לבו, ואף תכנן מצדו פעולות ומעשים שיעמידוהו על דרך טובה, אלא שלבסוף ניצחו היצר הרע, עליו נסובו דברנו שאין בכך כדי לעקור למפרע את תשובתו.

אך מי שתיכף במוצאי יום הכפורים פורק עול מעליו, ולא נשאר בו כלל רושם יום הכפורים, יש חשש גדול שכל תשובתו הייתה מן השפה ולחוץ, ואף ביום כיפור לא הייתה קבלתו לעתיד קבלה רצינית ואמתית.

כאשר למדתי בחברון זעק ראש הישיבה ר' יחזקאל זצ"ל, המחזור של יום כיפור צריך להיות מונח על השולחן כל השנה! צריך להמשיך את היום כיפור כל השנה. בכל פעם שעיינינו יתקלו במחזור וזכר מה קיבלנו על עצמנו ביום כיפורים.

העצה לכך - לימוד המוסר בקביעות

ובאמת, בכדי שכל השנה נזכר תמיד את חובתנו בעולם, ונדאג לקיים את כל הפרטים שאנו מחויבים בהם, לא מספיק מה שאדם מתמיד ושקוע בתלמודו, לכך גם מוכרחים להיות דבקים בלימוד המוסר, הן בסדרים הקבועים לכך, והן על ידי שיזכיר תמיד לעצמו דברי חיזוק ומוסר, ולהתבונן בדרכיו! והארחנו לעיל (במאמר יום הכיפורים פרק ט"ז) מהסבא מקלעם, בכך שלימוד המוסר הוא מעכב בכפרת יום הכיפורים!

שיהא רגיל בתפילה ובדברי יראת שמים

הח"י אדם (בהלכות יום הכיפורים) כותב: "ראוי לאדם שירגיל את עצמו בכל ימי השנה, בתפילת דוד המלך ע"ה, 'הויני ה' דרכך, הדריכני באמתך, יחד לבבי ליראה את שמך, וטהר רעיוני ולבי לעבודתך", וכיוצא פסוקי יראה, ומובטח לו שינצל מכל חטא".

רבנו יונה בספר היראה (אות צ"ג) כותב: "הרגל תמיד על שפתך דברי יראת שמים, כגון 'הוי עז כנמר...' 'סוף דבר הכל נשמע...' 'ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה...' 'מאד מאד הוי שפל רוח...' וכיוצא באלה הרגל על לשונך - ואז לא תכשל!".

בפרט יש משנה חשיבות לעצתו של רבינו יונה - כאשר יוצאים לרחוב, לדאבוננו הרחוב היום מלא מכשלות, והעצה להישמר מסכנת הרחוב, הוא על ידי ריכוז המחשבה במחשבות של דביקות בה', וזהו קל ליישום למי שרגיל בהדרכתו של רבנו יונה, "הרגל תמיד על שפתך דברי יראת שמים", וכהבטחתו - ואז לא תכשל!

עצות לעמידה בניסיון

מכיוון שאנו מקבלים ע"ע בקבלה לעתיד לעמוד בניסיונות ובמצבים קשים מט, מחובתנו להתכונן לכך, ויש כמה עצות מועילות שעל ידם יוכל האדם לעמוד בזמני קושי.

א. הקדמונים יעצו שיתבונן האדם: אילו חלילה היה כעת שעת השמד והיו מחייבים לעבור על דין דרבנן, היה אסור לעבור והיה חובתנו למסור את הנפש למיתה!

אם כן, מהו כבר הקושי שעלינו להתגבר כעת, לעומת הקושי הגדול שבמסירות הנפש למיתה!?

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מזן רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון מס' 102 יום כיפור

ביום הכיפורים ישראל דומים למלאכי השרת

ביום הכיפורים ישנם רחמים כה גדולים, עד כדי שכאשר אנו מדמים במידת-מה למעשי המלאכים ע"י שלא אוכלים ושותים, ושלוש בינינו, כבר הקב"ה מחשיב אותנו כאילו אנו מלאכים! וכדאיתא בפרקי דר' אליעזר (פמ"ו) "ביום הכיפורים אומר השטן לקב"ה, ישראל דומים למלאכי השרת, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה, כך ישראל אין בהם אכילה ושתיה. מה מלאכי השרת שלום ביניהם, אף ישראל שלום ביניהם. והקב"ה מקבל עדותו של השטן ומזכה את ישראל".

מבואר בזה עד היכן גדול רחמי ה' עלינו ביום הכיפורים, שכבר בהידמות מועטת למלאכים, הקב"ה מרחם עלינו ומזכה אותנו!

תנאי בהידמות למלאכי השרת - שלום ביניהם

עוד מבואר בפרקי דר' אליעזר, שמכח המעשים הללו שבהם אנו מידמים למלאכים, אנו זוכים לכפרה.

ובכדי שזוכה להיות דומים למלאכים ונזכה לכפרה, אנו מוכרחים לקיים התנאי שיהיה שלום בינינו, כדברי הפרקי דר' אליעזר.

וכך גם כתב הזוהר הקדוש (מתורגם מארמית): "אם אחד שונא מאן דהו מישראל, עליו להסיר את השנאה מליבו לפני יום הכיפורים, בכדי שלא ילכו תפילותיו לרפש". נמצא, שכאשר יש לאדם שנאה על מאן דהו מישראל, כבר אינו דומה למלאכים ששלום ביניהם, וח"ו יש כה בידי השטן לקטרטג עליו, רח"ל! על כן צריך להזדרז ביותר לפייס ולהתפייס לפני יום כיפור, ושחלילה וחס לא יישאר בינינו ביום הכיפורים שום שנאה ופירוד!

אהבת ה' המתגלית ביוה"כ מביאה לתשובה מאהבה

העולה מתוך דברי הזוהר הק', שיום הכיפורים ניתן לנו מאת ה' מחמת אהבתו הגדולה לעם ישראל, שמתוך שה' כה חפץ ודואג לטובתנו והצלחתנו, הוא נותן לנו בכל שנה יום נשגב ומיוחד שבו ניטהר מכל חטאינו, ונהיה זכאים בעולם הזה ובעולם הבא.

טבעי אם כן שנשיב לקב"ה אהבה תחת אהבתו, ונחפוץ מאהבה לשוב אליו בתשובה שלימה, ובכך נזכה לשוב תשובה מאהבה ההופכת זדונות לזכויות!נד

וכך פירש הגאון רבי רפאל המבורגר זצ"ל (בספרו 'מרפא לשון' שענר היראה) את דרשת חז"ל (מדרש שיר השירים א-ה), "שחורה אני" - כל ימות השנה, "ונאוורה" - ביום הכיפורים. ופירש, שכאשר כלל ישראל רואים ביום הכיפורים את אהבת ה' אליהם, מתעוררת בלבם אהבה אליו ית', ומתוך אהבתם הם שבים לקב"ה בתשובה שלמה מאהבה, ומתוך כך "השחורה" של כל ימות השנה - דהיינו החטאים, הופכת להיות ביום הכיפורים "לנאוורה" - לזכויות, שהרי בתשובה מאהבה הזדונות הופכים לזכויות.

על כן בנוסף לשמחה הגדולה שיש לנו ביום הכיפורים בכפרת עוונותינו, יש להתבונן גם באהבת ה' אלינו, ונזכה על ידי כך בדרגה הגבוהה של תשובה מאהבה! אך צריך לדעת, שדווקא ביום שקיימת הנהגה מופלאה של רחמים, עלולה להתעורר תביעה עצומה על מי שאינו משכיל לנצל זאת.

דברים נוראים מה'משך חכמה'

ה'משך חכמה' (פרשת ניצבים) כתב על כך דברים נוראים, וז"ל: "ולפי זה תסמך שערות אנוש, עד כמה גדול החשבון, שביום שאין השטן שולט, וגם היחיד נענה, ונקל לעשות תשובה, ובדבר קל יוכל לזכות לחיים הנצחיים, ולהיות אהוב למקום, אם חלילה לא יעשה תשובה, יוכל להיות העונש על העדר עשיית התשובה, כמי שיענש על כל חטאותיו!"

"וכאשר מברך ברכת שהחינו, שזה באמת שמחה אמיתית, שהקב"ה נתן יום סליחה לכל פשעי בני אדם להסיר מעליהם השטן, אם לא שב מדרכו הרעה, מוטב לו שלא היה היום הקדוש הזה, ומוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו בערב יום הקדוש הזה! כי ביום הזה הכפיל עונשו לבלי קץ, בעונש חשבון העדר התשובה, ועל זה ידו כל הדווים!"

ה'משך חכמה' אומר דברים נוראים ומחרידים, אם אדם לא יעשה תשובה הוא מכפיל את עונשו לבלי קץ, ומוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו בערב יום הכיפורים!

ר' איצלה בלזר זצ"ל היה אומר: ביום הכיפורים יש ים של רחמים, אך צריך זהירות שלא נטבע בו!

יום הכיפורים - ים של רחמים

באהבת ה' את ישראל, נתן להם יום אחד בשנה אשר כולו רחמים. וכפי שהתבטאו הגדולים, ביום הכיפורים הקב"ה משפיע עלינו ים של רחמים! כתוב בזוהר הקדוש (מתורגם מארמית): מתוך אהבה שאהב הקב"ה את ישראל נתן להם יום אחד בשנה לטהרם מכל חטאיהם, שיהיו זכאים בעולם הזה ובעולם הבא. ובו ביום הקדוש ברוך הוא יושב בכיסא הקדוש של רחמים, ובכיסא ותרנות, ומוחל עוונותיהם של ישראל.

ישנה ידיעה שמאוד חשובה לנו. הגר"א אומר שביום הכיפורים נוהגת המידה של 'וחנותי את אשר אחון' - אע"פ שאינו הגון, 'ורחמתי את אשר ארחם' - אע"פ שאינו כדאי" (ברכות - ז'). משמעות הדברים, שגם כאשר התשובה שלנו איננה שלמה, הן בעניין של החרטה והן בעניין של קבלה לעתיד, אעפ"כ ביום הכיפורים שנוהגת בו המידה של "וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם", יש תקווה שהקב"ה יקבל את תשובתנו.

יש מפרשים "וחנותי את אשר אחון" - שאף כשהקב"ה יודע שהאדם העושה תשובה לא יעמוד בתשובתו וישבו ויחטא, אעפ"כ הוא סולח לו, והיינו "וחנותי את אשר אחון" - אני חונן גם את מי שאצטרך לחון עוד... וכן מורה גם המטבע של ברכת "חנן המרבה לסלוח", שהקב"ה מרבה לשוב ולסלוח.

עיצומו של יום מכפר

ביום הכיפורים עיצומו של יום מכפר, שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם". ויש לומר דאילו לשיטת רבנן (שבועות י"ג, וכך נפסק להלכה) שיום הכיפורים מכפר רק לשבים, היינו שכפרת יום הכיפורים מותנית בעשיית תשובה, אך המכפר הוא עיצומו של יום הכיפורים! וכן מוכח לשון הרמב"ם שכתב "ועצמו של יום מכפר לשבים".

ומטעם זה ביום הכיפורים מועילה אף תשובה שאינה שלמה, שלפי שביום הכיפורים התשובה אינה סיבת הכפרה אלא תנאי בכפרה, ותנאי הכפרה מתקיים אף בתשובה שאיננה שלמה, מה שאין כן בכל השנה שהתשובה היא המכפרת בעצמה, צריך שתהא תשובה הראויה לכפר.

רמח"ל - ענין יום הכיפורים

הרמח"ל כותב: (דרך ד' חלק רביעי פרק שמיני אות ה') "ענין יום הכיפורים הוא, שהנה הכין האדון ברוך הוא לישראל יום אחד שבו תהיה התשובה קלה להתקבל והעוונות קרובים למחוח, דהיינו לתקן כל הקלקולים שנעשו ולהסיר כל החושך שנתגבר על ידיהם, ולהשיב השבים אל מדרגת הקדושה והקורבה אליו יתברך שמו שנתרחקו ממנה על ידי חטאיהם".

"והנה ביום זה מאיר אור שבכוחו נשלם כל זה העניין, ואמנם הוא אור שלקבל אותו צריך שישמרו ישראל מה שנצטוו ליום זה, ובפרט ענין העינוי, שעליה מתנתקים מן הגופניות נתוק גדול, ומתעלים במקצת אל בחינת המלאכים, ושאר כל פרטי הדברים כפי פרטי התיקון".

החטא גורם קלקול גדול ומגביר החושך בעולם, ומרחק אותנו מה' יתברך, וביום הכיפורים שהתשובה קלה להתקבל, בקל ניתן לתקן כל הקלקולים שנעשו, ולהסיר כל החושך שנתגבר על ידיהם, ולשוב אל מדרגת הקדושה והקורבה אליו יתברך שמו.

מהי כוונת הרמח"ל שביום הכיפורים התשובה קלה להתקבל, הרי גם בכל השנה אם יעשה אדם תשובה היא תקבל? ויש לפרש, שביום הכיפורים כל תשובה - גם אם איננה שלמה - קלה להתקבל, שהרי כאמור עיצומו של יום הוא המכפר, והתשובה היא רק תנאי לכפרה, ועל כן גם תשובה שאינה שלמה קלה להתקבל ביום הכיפורים.

כהפרש האור מן החושך

לפעמים אדם אומר כעת קשה לי לעשות תשובה, אני יעשה תשובה אחר כך. מעורר ה'פלא יועץ' שתשובה קטנה כעת היא כהפרש האור מן החושך, וטובה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בימים אלו מימים אלו שלמים בשאר הימים! ולכן גם אם קשה, כדאי מאוד מאוד להתאמץ ולנצל את ההזדמנות הנפלאה שה' נתן לנו. כל רגע ביום כיפור צריך להיות מנוצל לתפילה ותשובה. אפשר לנצל את הרגעים הפנויים על ידי אמירת תהילים. השל"ה הק' אומר שמעלת התהילים היא שיש בזה גם לימוד, גם הילול לה', וגם בקשה.

מדברי מרן המשגיח זצוק"ל קודם נעילה

כתב המשנה ברורה (סימן תרכ"ח – ס"ג א'): "תכלית יום הכיפורים הוא תפילת נעילה, שהכל הולך אחר החיתום, ואם לא עכשיו אימתו. ולכן אף אם חלש הוא מחמת התענית מ"מ יאזור כגיבור חלצו להתפלל במחשבה זכה וברורה ולקבל על עצמו גדרי התשובה באמת, והבא ליטהר מסייעין אותן, ויחתם בספר חיים טובים".

ראשית, כל אחד צריך להתבונן על עצמו מזה המ שאיפות שלו, האם שואף הוא לקיים את כל התורה כולה, או שחלילה מסתפק רק בחלק מן המצוות?! אסור לנו להסתפק בפירושים, צריכים לקבל על עצמנו לקיים את כל התורה כולה! האור החיים הקדוש אומר שטבע האדם להסתפק בחלק מן המצוות, וזוהי סיבת כל הצרות!

האם אנו שואפים שכל מעשינו יהיו לשם שמים, שנאכל בכדי שנהיה בריאים לעבודת ה', שנישן לאסוף כח לעבודת ה'?! הלא זה לא מילתא דחסידותא - זוהי הלכה מפורשת ב'שולחן ערוך' "כל מעשיך יהיו לשם שמים".

וישנם אנשים שהם על דרך טובה רק שהם זקוקים לתוספת חיוק, אבל ישנם רבים שצריכים מהפך, לא מספיק להם חיוק - הם זקוקים למהפך! שהמבט על החיים יהיה מבט נכון, שידעו נאמנה מה חובתנו בעולם, שהמקום שלנו הוא לא בעולם הזה, כאן בעולם הזה אנו ארעיים, באנו לעולם הזה לשליחות לעבוד את הקב"ה, ואוי לנו אם נגדר לפיתוי העולם הזה ולא נקיים את שליחותנו!

כעת אין לנו מספיק זמן להתבונן בכל פרטי מעשינו ולבחון מה לתקן ואיך לתקן, אך כאמור הבעיה שלנו זה לא רק עם חטא זה או אחר, אלא כמה אנחנו באמת חיים על פי רצון ה'... וזה גם בשעה מועטת אנחנו יכולים לקבל על עצמנו, שנחיה על פי רצון ה'! שהתורה היא זו שתדריך אותנו! אך על סמך מה נוכל לקבל קבלה כזו? רק בתנאי שנקבל על עצמנו ללמוד מוסר, שנזכור את חובתנו בעולם, שנזכור שמקומנו לא כאן, שבעצם אנחנו בני העולם העליון.

אמנם חשוב מאוד שכל אחד יקבל על עצמו משהו, אחד, אבל יציב, מתוך רצון להמשיך ולהשתפר הלאה.

רבינו יונה בספר היראה (אות צ"ג) מיייעץ לנו איך נוכל לחיות על פי התורה וז"ל "בכל עת ובכל שעה, חשוב איך תעשה מצוות, ואיך תשמור מעבירה, כדי שתשלים כל היום בטובה".

עוד כותב רבינו יונה (אות ע"ד): "תמיד הרגל על שפתיך דברי יראת שמים, כגון הוי עו כנמו, סוף דבר הכל נשמו, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמוור כי זה כל האדם, ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, מאוד מאוד הוי שפל רות, וכיצא באלה הרגל על שפתיך ואז לא תכשל".

החיי אדם בהקדמה ליום הכפורים (כלל קמ"ג) כותב "וראוי לאדם שירגיל את עצמו בכל ימי השנה שיהיה רגיל בפיו בכל שעה התפלה שהתפלל דוד המלך עליו השלום, הורני ה' דרכך, הדרכיני באמתך, יחד לבבי ליראה את שמך, וטהר רעיוני ולבי לעבודתך, וכיצא באלו פסוקי יראה, ומבטח שינצל מכל חטא". מי לנו הבטחה מבטח החיי אדם האיך לינצל מכל חטא, מי לא יושב לחטוף ולקיים עצה זו?! יש ידיעה מאוד חשובה ומשמחת, ב"מסילת ישרים" סוף פרק ג' כותב "צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן, ובזמן קבוע לו, בהתבודדו - מהו הדרך האמיתי לפי חוק התורה שהאדם צריך לילך בו, ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיהיה לו נקל להיטהר מכל רע, ולישר כל דרכיו, וכמו שהכתוב אומר "פלס מעגל גלגל וכל דרכיך יכנו", ואומר "נחפשה דרכנו ונחקרה ונשובה עד ה'".

שמחה גדולה, הרי כולנו רוצים להיטהר מכל רע ולישר את כל דרכינו, וה"מסילת ישרים" מבטיח לנו בוודאות, הוא לא כותב שיתכן, הוא כותב שודאי יהיה לו נקל להיטהר מכל רע ולישר כל דרכיו, הוא גם לא מבטיח על חלק - הוא מבטיח על כל רע ועל כל דרכיו... בשעה זו נקבל על עצמינו להתבונן תמיד, וכדברי המוס"י.

כעת אנו מקבלים על עצמנו לעבוד את ה' גם במצבים של קושי, ראוי אם כן שנתכונן לכך. יעצו הקדמונים שנתבונן אילו היה שעת השמד הרי היה עלינו למסור את הנפש גם על מצווה דרבנן...

עוד יעצו, שאדם יתבונן כמה צער ויסורין יבואו עליו בגלל עבירה, האם לא כדאי לסבול לרגע קט את הקושי של התגברות על העבירה ולחסוך בזה את הייסורים הגדולים יותר של העונש על העבירה?!

חשוב שנתבונן, אנו הרי מסכימים למסור נפש בשביל הקדוש ברוך הוא אז כ"ש שאנו צריכים להיות מוכנים לוותר על הנאה קלה... הרי אם יאמרו לאדם, נשלם לך מליון דולר ותאמרו לשון הרע קטן, בודאי הוא לא יסכים! אז למה כשלא נותנים מליון דולר אתה מדבר לשון הרע?! כי לא חושבים - אז חייבים לחשוב!...

גם אם לא מרגישים את קושי הצום זו מצווה גדולה, כל שכן שאין לשער את חשיבות המצווה כאשר מרגישים את הצום - והרי "טובה מצווה בצער מומאה שלא בצער". ואעפ"י שאנו חלשים מקושי הצום, אבל כדאי שנשכיל בכל זאת להתאמץ, כעת כל רגע הוא מאוד קובע ומאוד מוסוגל, וכמו שאמרנו בשם המשנה ברורה: תכלית עשרת ימי תשובה הוא יום הכיפורים, ותכלית יום הכיפורים הוא נעילה!

מי שאינו מקבל על עצמו ללמוד מוסר - אין יוה"כ מכפר

הסבא מקלם פסק דבר נורא: "כי מי אשר לא יקבל על עצמו לעסוק במוסר כל השנה - אין יום הכיפורים מכפר!"

דהנה, הרי לא יתכן שביום אחד אדם גם יתחרט על מעשיו כראוי ובאותו היום גם יקבל על עצמו להבא לא לשוב למעשיו הרעים. אלא מאי? ביום הכיפורים הוא מתחיל לעלות על דרך טובה, ואחר כך במשך השנה הוא ימשיך כפי שקיבל על עצמו ביום הכיפורים.

אך כיצד באמת נוכל להבטיח שאכן במשך השנה נמשיך את מה שקיבלנו ביום הכיפורים, הרי אדם מצד טבעו שקוע בחומריות המעכבת ממנו העבודה, ויש גם יצר הרע שדואג תמיד להפריע?

התשובה לכך - לימוד המוסר! רק על ידי לימוד המוסר המזכיר לאדם תדיר את חובתו בעולמו, ומזכיר לאדם שיש בתוכו יצר הרע המבקש להמיתו, ומזרזו להתאמץ לנצל את כוחותיו כראוי, רק על ידי המוסר נוכל להבטיח שבאמת נשתנה בשנה הבאה לטובה ונמלא בה את חובתנו.

מורנו ר' אלי' זצ"ל מסר לי בשמו של הגאון ר' איצ'לה בלזר זצ"ל שאמר: "על סמך מה אני חושב בשנה הבאה להיות יותר טוב, ראשית נהייתי יותר זקן בשנה, ושנית אה אלמד יותר מוסר!!!"

יוצא, שלימוד המוסר היא הערבות שתשובתנו תהיה אמיתית וכנה, ותחזיק מעמד למשך כל ימות השנה.

על כן נהיה חכמים, ונדאג שתשובתנו תהיה תקפה ואמיתית, על ידי שנקבל על עצמינו ללמוד מוסר ברצינות רבה, יום יום, ובקביעות!

הפנימיות הקדושה של עם ישראל

ביום כיפור אנחנו יכולים לגלות את הפנימיות שלנו, ומהי המהות האמיתית שלנו.

אמרו חז"ל (איכה רבה סוף פרשה א'): "חטאו בכפלים - חטאו חטאה ירושלים", ולקו בכפלים - כי לקתה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה! ומתנחמים בכפלים - נחמו נחמו עמי". ומפרש המהר"ל (נצה ישראל פמ"ט), שהחטא אינו מתאים לישראל כמו לגויים, ולכן כשישראל חוטאים יש לזה חומר גדול הרבה יותר, וזהו "חטאו בכפלים". ומטעם זה העונש הוא ב"כפלים" - מכות מופלאות לפי מה שחטאו לרום ערכם, וגם מתנחמים ב"כפלים" - כראוי למעלתם.

מסירות נפש בשמחה למען קיום רצון ה'

במהלך הדורות מסרו אלפים ורבות מישראל את נפשם על קידוש ה' ופשוט את צווארם לשחיטה, וקיימו בעצמם את דברי דוד המלך בספר תהילים (מד, כג) "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" - ולא רק שמסרו את נפשם אלא עשו זאת בשמחה, וחתנים וכלות הלכו להיהרג על קידוש ה' בשמחה כאילו הלכו להיכנס לחופה. (יתכן לפרש הפסוק "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" - שנחשבנו, היינו שיש לנו חשיבות, שהיא מחמת ה"כצאן טבחה", בגלל שאנחנו מוסרים את הנפש על קידוש ה').

ומסתמא אם היינו חיים באותם ימים, גם אנחנו היינו מוסרים את הנפש בשמחה... ויש להתעורר מוכך, אם אנו מסכימים למסור אפילו את נפשנו בשמחה למען רצון ה', כל שכן שראוי לנו להתאמץ בדברים קלים יותר, לקיים את רצון ה'.

מהות יוה"כ - רצוננו לעשות רצונך

ובאמת שזהו מהות היום, שאנו מראים שכל רצוננו הוא לעשות את רצון ה'. וכשאנו עומדים ומתוודים אנו מביעים ומראים כלפי הקב"ה כי החטאים אינם חלק ממהותנו, ואין אנו רוצים בהם, ומשום כך אנו מתחרטים עליהם, ומהותנו ורצוננו האמתית הוא רק לעשות רצונו יתברך.

היסוד ושורש העבודה (שער האיתון פרק י"א) מעורר, שיאזור כגיבור חלצו להתגבר על התענית, וישמח מאוד שבתעניתו עושה נחת רוח לה', ושחלילה לא יצפה שתיגמר התענית.

יודי - האם לפרט החטאים?

השו"ע הכריע שמצד הדין אין חיוב לפרט בוידוי את החטאים אך יש בזה מעלה, ולכן החיי אדם והחיד"א סידרו נוסחאות מיוחדות לזה. אמנם לא כדאי שטורח ריבוי פירוט העוונות יהיה על חשבון מהות הוידוי, ומומלץ לחלק את פרטי החטאים שסידרו לנו ולפרט בכל תפילה חלק אחר, ובעיקר חשוב להזכיר מה שיודע שנוגע לו.

יודי - לשון רבים

הוידוי נאמר בלשון רבים משום שכלל ישראל הם גוף אחד וגם ישראל ערבים זה לזה. וכמו שמצינו שעזרא אמר (ט' - ו') "אלהי בשתי ונכלמת... כי עונותינו...". לשון רבים. מלבד זאת גם כלול בוידוי על אשר היה ביכולתו למנוע אחרים מלחטוא, וכ"ש אם ח"ו גרמנו לאחרים לחטוא.

נפשו גחלים תלהט

גליון 199 ניצבים ר"ה י"ה"כ תשע"ט

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל

לתרומות והנצחות, הוספת מניינים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל shneiderav1@gmail.com

דבר המערכת

מסיימים בגליון את מאמרי ימי הדין והרחמים. בסיום השנה נאחל לכל קהל הקוראים היקר שנה טובה ומבורכת. נודה לכל התגובות החמות המעידות על הצמא לחיים יהודיים עמוקים יותר ובתפילה שנזכה בקרוב למלא הארץ דעה את ה' וגו'.

שוב נודה לאלו שטורחים להעביר את העלוניים לציבור רחב יותר שיכול לקבל מהדברים תועלת [בדפוס ובמסירת המייל]. ושטוחה בזה מכל מי שקיבל תועלת להמשיך להעביר את הדברים הלאה ואדרבה נשמח על כך מאוד להרבות הפצת תורת רבינו זצוק"ל. נשמח לקבל הערות והארות.

המערכת

והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וכו' עכ"ל, מבואר שעצם הנשמת חיים היא מציאות רוחנית המשתלשלת מן החיים של מעלה, ורק באה ב"לבוש" של שכל, בכדי שיכיר האדם את בוראו, וימשול בגוף וכל תולדותיו לשעבדם לעבודת ה'.

סגולת הזמן של ר"ה שבו נופחה הנשמת חיים לאדה"ר, להפיח חיים חדשים באדם, שאפילו אם חטא ופשע, ונכרתה נפשו ממקור החיים ית', ונסתלקה נשמת החיים הרוחנית ממנו, [ונשארה לו רק נפש התנועה הבהמית], ונקרא "מת" בחייו, יכול לקבל חיים חדשים ממש, כאילו נולד היום, וכמשי"כ הר"י ז"ל ב"יסוד התשובה" "אדם אשר פשע וחטא, ובא לחסות תחת כנפי השכינה ולהכנס בדרכי התשובה וכו', ביום ההוא ישלך כל פשעיו אשר עשה, ויעשה עצמו כאילו בו ביום נולד, ואין ביזו לא זכות ולא חובה, וזה היום תחילת מעשיו וכו' עכ"ל, וראש השנה הוא יום מסוגל לכך בעצם, דהוא ראש לעשרת הימים שהתשובה מקובלת בו ברצון.

ענין זה נעשה בעיקר ע"י השופר, כי השופר בר"ה הוא מעין השופר של הקב"ה לעת"ל שיחיו המתים, כך סגולתו של השופר להפיח רוח חיים בעצמות היבשות, ולהכניס "נשמת חיים" חדשה באדם, שכך טבע הקב"ה במעשה מצוה זו, שיהא בכחה להפיח רוח חיים חדשה, והנשמה החדשה היא בהכרח עם לבוש חדש של "חכמת לב וטובת שכל להכירו". ומפני כך תקנו ראשי הישיבות בליטא "סדר מוסר" לפני התקיעות, שאין זה רק "חיזוק" בזמן נשגב זה, אלא העיקר היה מפני שבזמן תקיעת השופר מקבלים שכל מחודש, וצריך להתאים עצמו לאחוז בהשגה זו.

סוד השופר [עניי ישראל ח"א]

בהשקפה פשוטה נראה שאין עוסקים בתשובה בימי ר"ה, כי עיקר ריכוז העבודה הוא במלכויות, ונחסרו בי ימים של עשרת ימי תשובה מעבודת התשובה. אבל פשוט שזו טעות גמורה, כי הנה עיקר מהות התשובה אינו רק איזה שינוי בפעולה זו או אחרת, אלא עיקרה היא עזיבת הדרך הקודמת כמשי"כ בשע"ת ש"א בדרכי העבודה של המתנייצב על דרך לא טובה תמיד, שראשית דרכו היא עזיבת החטא, וסלילת דרך חדשה, וב"יסוד התשובה" כתב "שיעשה עצמו כאילו היום נולד", ויתחיל חיים חדשים בדרך טובה, וזו עיקר עבודת המלכויות, שמבטל את מציאותו אל מלכו של עולם בבחינת מה שקנה עבד קנה רבו [א.ה. וכפי שהביא כמה פעמים שיטת הרמב"ן גבי מלאכת בהמתו בשבת], וכל תנועה מחושבת רק עפ"י רצון המלך. זו גם סגולת השופר להפיח חיים חדשים בהכרת השכל שהוא מלכינו ואנו עבדיו, וזהו כל יסוד עבודת התשובה.

הגר"א הביא מקור לדברי הרמ"א [או"ח תקפ"ו ס"ז] "יש אומרים שאין לתקוע בשופר נקוב" מפסיקתא, וז"ל ילמדנו רבינו שופר שניקב וסתמו מהו, כך שנו רבותינו אם מעכב התקיעה פסול, ואם לא כשר, מ"ט דכתיב (זכריה ט"ז י"ד) וה' אלקים בשופר יתקע, מה שופרו של הקב"ה הוא שלם, אף שופר של ראש השנה יהא שלם. ורוקח. עכ"ל. והנה "השופר של הקב"ה", הוא השופר שיהא לעת"ל בתחית המתים. מן ההשוואה של הפסיקתא בין שופר של ר"ה לשופרו של הקב"ה, אנו למדים שיש בשופר של ר"ה ג"כ סגולת תחית המתים בשיעור מסוים וכפי שיתבאר.

הר"ן (ר"ה ט"ז) מביא בשם הפסיקתא שיום ר"ה הוא יום בריאת האדם, ביום זה נפח הקב"ה באפיו נשמת חיים, וידועים דברי ספר הפליאה "מאן דנפח מדיליה נפח", כי החיים של האדם בעוה"ז הם השתלשלות מעצם מציאות החיים למעלה, וכמו שכתב הרמב"ן (בראשית ב' ז') וז"ל ואמר כי הוא נפח באפו נשמת חיים, להודיע כי לא באה מן היסודות וכו', אבל היא רוח השם הגדול, מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפו אחר מנשמתו יתן בו וכו' עכ"ל. על נשמת חיים זו בא לבוש של חכמת השכל כמשי"כ בשע"ת ש"א (בעיקר החרטה)

ביאור עמוק ביסוד החרטה [חלק ממאמר בענין חרטה מאמרי חודש השביעי עמ' קכ"ד]

קודם החטא יש לאדם אפשרות לעמוד פב"פ עמו ית'. ובעת החטא נעשית חציצה וכדכתיב עונותיכם מבדילים ביניכם ובין אלקיכם. ומכיון שנעשה כותל הרי כדי לחזור לעמוד עמו ית' פב"פ בגמירות צריך לעבור דרך כותל זה לעבר השני. דרך החרטה היא לעבור דרך החטא עצמו. המעבר דרך החטא נקרא חרטה שהיא מעיקרי התשובה. וככל אשר מתעמקת החרטה הרי הוא נוקב חור בכותל. שאי החרטה הוא ההגעה לידי כך שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא זה עוד כדברי הר"מ פ"ג דתשובה. זהו מה שנקרא בספה"ק "מיתוק הדין", היינו שמהמעבר דרך החטא צמח כבוד שמים שכן שבר את המחיצה. והתגלה שגם במחשכים הללו (של החטא) יש חיות של כבודו ית'. ובזה יש עדיפות לבעל תשובה על הצדיק הגמור (שלא חטא וממילא לא צריך לשבור המחיצה שיצר בחטאו), שהרי אצל הצדיק הגמור לא נתברר כבודו ית' גם במחשכים הללו. וזהו מ"ש הרמב"ם פ"ז מתשובה שבע"ת עדיף מצד היתרון שלו בכבישות היצר. אמנם ההכרה באפיסת הישות שיש בהחטא שייכת גם בצ"ג שהרי החשבונות של הר"י בשע"ת בעניני החרטה שייכים גם קודם החטא, אבל שמתוך שליטת הרע יצמח כבוד שמים זה שייך רק לבע"ת. ואז מתברר להדיא בחלל הבריאה ש"אין עוד מלבדו". נעמיק בענין מהות החרטה.

הרע בעצמותו הוא העדר מציאות רק שיש לו גוון של מציאות, נופת תטפנה שפתי זרה ואחריתה מרה וכו'. כל זמן שחוש ההבחנה של האדם בריא, הוא מכיר אפיסה זו גם בשכל אנושי בהתבוננות היטב שהרי דבר העדרו הוא מציאות בתוך הבריאה. אבל כשכבר נפגמה כח ההבחנה ונטשטשה ע"י הרגשת מציאות זו אז כבר נסחב למצב בו השוחד יעור עיני חכמים, וכבר אין דרך לכתתו מתוך המציאות רק ע"י הרגשת מהותו לא מציאותו. הרגשת מהותו היא הרגשת מרירות החרטה שהיא הרגשת הטעם מיתה והעדר המציאות שיש בחטא וכמ"ש חז"ל דרשעים בחייהם נקראים מתים. ומכיון שהאדם עצמו נתעצם בחטא וחל עליו שם רשע אז חש הרגשת העדר מציאות עצמו. כי כלפי מה שנקרא "רשע" בעת החטא לא יועיל לו אז כל מעשיו הטובים למנוע חלות שם זה עליו.

מהקשיים היותר גדולים בעבודת החרטה הוא מה שהיצר מציע לפני האדם המעלות שלו שיהיו שקולים או שירכנו חסרון האדם ע"י החטא. וזהו השוחד המעורר שלאחר החטא בכדי שלא יראה חסרונו ובהירות גם אחרי ההתבוננות בפחיתות החוטא. ויעויין בשע"ת בביאור ענין החרטה וכל קוטב דבריו הוא להראות איך שכל פרט של קומת האדם הוא במצב של העדר המציאות ע"י החטא עיי"ש. ולענ"ד זהו שרש דבריו ה'ה' שם.

ב. לכן מקבל הבע"ת הנהגה חדשה

וכן מקבל הבעל תשובה הנהגה חדשה של היפוך הרע לטוב, וכמ"ש (שבת פט) עה"פ אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו אמר להם הקב"ה לישראל אם יהיו חטאיכם כשנים הללו שסדורות ובאות מששת ימי בראשית ועד עכשיו כשלג ילבינו. היינו שכל העוונות נכללו בסדרי בראשית באופן של "חרטה מן החטא", וכאן היא הנהגת עובר על פשע ביוה"כ, הפיכת הפשע לשפע. המדה של ר"ה שהיא ואמת היא ג"כ מענין זה שהרי ר"ה ויוה"כ הם מהלך א' כתיבה וחתומה.

ונבאר מדת ואמת עפ"ד הר"מ (פ"א מיסוה"ת ה"ד) הוא שהנביא אומר וה' אלקים אמת [הוא אלקים חיים ומלך עולם], הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתתו, והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו עכ"ל. פי' שהכל נתלים בו ואין דבר קיים בלעדו, לכן רק הוא ית' נקרא מציאות קיים, וזהו אין עוד מלבדו דהוא אינו נתלה בשום דבר אלא הכל נתלים בו. וממילא אין דבר חוץ מכבודו ית' וכמו שראו בחוש במתן תורה, כולו אומר כבוד, א"כ בחטא בהוא מרידה ח"ו איך יתראה הכבוד עתה, זהו שאמרו בגמ' הנ"ל שהחטאים יהיו כשנים הסדורות מששת ימי בראשית שנכללים בסדר בראשית, ואחר התשובה מאיר בהם הכבוד שמים שהחיה אותם שהרי הכל נתלה בו ית', ואז כשלג ילבינו שהרי האמת לאמיתה היא שאין דבר מלבדו, רק אחר התשובה מתגלה הכבוד שבהם, ע"י מדת אמת זו, שהתגלתה בתשובת ישראל במדת ואמת די"ג מדות. בר"ה נפתחה הנהגת מדה זו, והיות יום הכיפורים קץ מחילה וסליחה, הוא גמר טהרה זו.

וביוה"כ רואים איך שהכל התהפך ונכלל בטוב, שהחטא האדום נהפך ללבן בעת הלבנת חוט השני, ונהיה מן הפשע שפע כמבואר בחז"ל, ונהיו חובות זכויות, עליהם הוא יחיה (יחזקאל לג, ועי' נפה"ח ש"א פ"ו) זהו כח הבעל תשובה שהוא "איש טהור" אף שהיה מלוכלך בחטא נטהר ממנו ואדרבא עליהם יחיה, זהו שקראו הר"מ קץ מחילה וסליחה לא רק שיש יותר סיעתא לעושה תשובה, אלא שתשובתו עד כדי שנהפך לזכויות. זוהי סוגית יום הכיפורים.

ג. העולה למעשה

החיזוק למעשה יקח כל אחד לעצמו, עד כמה שישבור את רוחו כן יקרא איש טהור, כמה שיכול לעשות זבחי אלקים היינו לעשות רשות היחיד [א.ה. כלומר מקום ליחידו של עולם שרק הוא ימצא שם] אפילו במקום שהיה מקודם ח"ו אלהים אחרים - חטא, והיום מסוגל לזה בסייעתא גדולה מלעילא, ותפלת יחיד בלב שלם יש לה כח כמו לציבור כל השנה כמבואר בגמ', ולשבור את הבטחון שיש לכל אחד בעצמו שהוא הולך על דרך טוב, אלא ידע שאין זה בטוח כלל (להיפך הבטחון הוא רק בסימני טומאה שיש לאדם) כאן מונחת הישועה, ופעמים אפילו אם ישבור חטא אחד פרטי יזכה בזה ל"עליהם הוא יחיה".

יש לנו קבלה מחכמי אמת ומאדונינו הגר"א ז"ל דאף שבכל ימי הסליחה מזכירים י"ג מדות הרחמים בפתיחת הארון ובסליחות, מ"מ בר"ה שולטת יותר מדת "ואמת", כדאמרין כי אתה אלקים אמת ודברך אמת וקיים לעד, וביוה"כ מדת "חנון", וידוע לנו מחז"ל ש"ג מדות שבספר מיכה שאמר מי א-ל כמוך, נושא עון, ועובר על פשע, כו' הם פירוש על י"ג מדות שנאמרו בתורה ע"י משה רבינו [א.ה. כפי שמופיע במחזורים תפילת תשלך]. מדת א-ל פירושה מי א-ל כמוך, רחום פירושה נושא עון, וחנון פירושה עובר על פשע, ואמר הגר"א ז"ל שמדת עובר על פשע שולטת ביוה"כ, ונבאר לערכינו מדברים הרמים אלו.

א. בעל תשובה כולו חידוש

אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין מי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל (סוף יומא). כתב הרמב"ם בפיהמ"ש (פרה פ"ג מ"ג) אין הבדל בין איש שלא נטמא לעולם במת ובין איש אשר נטמא כל ימיו ואח"כ טבל והזה עליו שלישי ושביעי, אלא שזה אשר הוזה עליו יותר גדול המדריגה בטהרה לפי שהפסוק כבר שפט עליו שהוא טהור כו' עכ"ל. פי' שטהרה היא שלילת הטומאה ולא רק שאינו טמא, (עי' זבחים נה). וכן אמר הר"מ (פ"א מתשובה ה"ד) על בעל תשובה, אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו, אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו, כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרים יותר מהם עכ"ל. והענין הוא משום שהבעל תשובה עוסק בשלילת הרע, והצדיק עוסק בשמירת הטוב, ועקירת הרע היא חידושו של הבעל תשובה, אבל הצדיק משמר את הישנות. וראה בשע"ת בעיקרי התשובה הרבה חיובים על בעל תשובה שאין הצדיק גמור חייב בהם, כי הבעל תשובה חייב לשרש כל נטיה לחטא אף שאין הצדיק שיש לו נטיה זו חייב לשרשה, כיון שעצם עיסוקו בשלילת הרע שהיה בו מקודם היא חידוש וכל עבודתו היא עבודת חידוש.

והוא מה שאמר דוד במזמור התשובה הנ"ל זבחי אלקים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה. יש כאן חידוש גדול כי בכל הקרבנות המזכרים בתורה הם רק לשם הוי"ה כמבואר בחז"ל, וכאן כתיב זבחי אלקים. ומהו הזבח "לב נשבר" וכלשון חז"ל כל הזובח יצרו. החילוק הוא שכל עבודת הקרבנות היא החזרת כל הבריאה [א.ה. אף בלי חטא] לרשות גבוהה להורות שיש כאן רק רשות אחת שזה פי' שם הוי"ה. אבל הבעל תשובה חידש שאף את הרע שהיה קודם שהוא "אלהים אחרים" ביטל והכניסו לרשות גבוהה, והוא האל זר שתוך גופו של אדם זבחו ושברו והכניסו לרשות ליחידו של עולם.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

פרשת נצבים תשע"ח -

ב. בכרי לא חיישין למיעוטא

הנה תירץ בפנים יפות דנכרי היה מותר למול כדי להתגייר, דהרי חשש רוח צפונית הוא מיעוטא, ובישראל הוא דאמרינן ביה האי פיקוח נפש ולא נכרי.

ולענין זה חידושא רבתא, דכד אמרינן דדינא דפיקוח נפש גם בבני נח וגם בספק, נצטרך לחדש דלענין מיעוט שאני בני נח.

ג. ימות כשיהא ישראל

יש לעיין בתירוץ הפנים יפות, היאך מותר לו למול, הא החשש שימות לאחר שיתגייר ואז יהיה ישראל והיאך שרי לסכנו, דאטו אם יאמר לנכרי שיאכל אבר מן החי ואם לא יכניסו ישראל אחר לסכנה רחוקה, האם נימא דלא שרי ליה למיכל.

ויש לומר דדילמא באמת לא שרינן. ועוד דהכא החשש שימות לפני הטבילה.

ד. גמר המילה הוא יהודי

אמנם אכתי תיקשי על הפנים יפות, למאן דאמר דגר סגי במילה, אם כן בגמר המילה הוה יהודי והיאך שרי למוהל למולו הרי מסכנו.

והיה נראה לומר דאיירי שמלת את עצמו, ובה נימא דליכא איסורא לנכרי לחוש למיעוט אף שימות ישראל. ולפי זה יתחדש שנכרי יכול למול עצמו, דגירותו ומילתו באין כאחד, [אם כבר היתה טבילה].

אך לא אבוש ואקיים לא הביישן למד, היאך ימול עצמו הא סוף המילה בא מכח דחיפתו מקודם לאיזמל ואז היה נכרי. אך חזינן דהשוחט בשבת בפרהסיא שחיטתו פסולה, אף דהוה מקלקל בתחילה, דבסוף הוה מומר [לחד שיטה], ותיקשי הא בא מכח דחיפתו הקודמת.

- ראש השנה תשע"ט -

דלענין בל תוסיף עובר אף במכוין שזה מצוה דרבנן. [אלא תירצו תוספות דבפעולה אחת ליכא בל תוסיף, וברשב"א (ט"ז א') תירץ דתוקע משום תקנת חכמים]. שמעינן דכוונה לתקיעות דרבנן חשיבא כוונה לענין הדאורייתא וחשיב שמוסיף על המצוה דאורייתא.

אמנם יש לעיין, דהא כתב הגרע"א (ראש השנה שם) דדבר זה הוא בפלוגתא בעלי התוספות, דאף דמתוספות הנ"ל מבואר דכוונה לדרבנן הוי כוונה לענין דאורייתא, אבל מתוספות לעיל (שם ט"ז ב') ד"ה תוקעין) מבואר דלא חשיב כוונה, דהרי הקשו שם הקושיא מבל תוסיף, ותירצו דליכא כוונה לקיום המצוה, והרי הוה שלא בזמנו ושלא בזמנו בעי כוונה, [ורק הקשו מפאת דאילו איתרמי ליה ציבורא אחרינא], חזינן דאע"ג דמכוין לדרבנן סברי דלא הוה כוונה לענין הדאורייתא, ואם כן גוונא דהחלקת יואב היא תלוי בפלוגתא. וצריך תלמוד.

ג. הוכחה ממשנה ברורה

הנה כתב במשנה ברורה (סי' ר"ט סק"ו) שאם טעה וסבר על הלחם שאכל שהוא אחד מחמשת המינים, והתחיל לברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם על המחיה, וזכר שהוא פת, יוכל לסיים הן את העולם כולו וכו' בברכת המזון. וטעמא דמחיה נמי מזון הוא.

ולכאורה הא לא חשב לסיים בברכת המזון דאורייתא, ואם כן היאך יצא בתורת ודאי, הא לא כוון לקיים המצוה, והא ספיקא הוה אם מצוות דאורייתא צריכות כוונה, [עיי' שולחן ערוך סי' ס"ד ד', וביאור הלכה שם], ולהך גיסא דצריכות כוונה אכתי לא יצא.

אך להאמור לא קשיא, דהרי למסקנת חלקת יואב כוונה למצוה דרבנן מהני לדאורייתא.

[ומפאת מה דלא סבר בתחילת הברכה לסיים הנוסח, זה ניחא על פי הדגול מרבבה (מובא בשער הציון סי' קס"ה סיק' ע"א) דלשון על המחיה נמי מהני לדאורייתא, ואם כן נמצא שסבר לסיים בנוסח המועיל].

וגרך אשר בקרבך

וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ וְגו' (כ"ט י')

הנה חזינן דהיו גרים במדבר. והנה איתא בגמרא יבמות (ע"ב א' לחד טעמא) דבני ישראל לא מלו במדבר, מפאת דכל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית, והוי סכנה למול בלא רוח צפונית.

והקשה הפנים יפות, דאם כן היאך קבלו גרים במדבר, והרי לא נעשה גר בלא מילה (כמבואר ביבמות מ"ז א'), ולא היה אפשר למול במדבר מפאת הסכנה.

א. בלי מילה אינו גר

הנה כתב באחיעזר (ח"ד סי' מ"ה) דנכרי שרוצה להתגייר, וסכנה לו למול, לא הוה גר כלל. [דאין לדמותו לנכרת הגיד].

והנה מקושיית הפנים יפות נמי מוכחא הכי. אך יש לחלק דהכא כולי עלמא מודו דאינו גר בלא מילה, דהרי יכול הגר לצאת חוץ מן המדבר ושילכו עמו הדיינים והמוהל.

והנה נפקא מינה בזה בנכרי שמתו אחיו מחמת מילה, שאינו יכול למול, ואם כן אינו יכול להתגייר. אך יש לעיין למה שכתב בחתם סופר (תורת משה פ' בא ע"ה"פ וכי יגור אתך גר) ובחזון איש (א"ה ע' נשים סי' ק"י"ג ס"ק י"ב, וע"ע יו"ד סי' צ"ט סק"ד) דגירות אינה חוששת לוסתה שהיתה לה בנכריותה, חזינן דנשתנה טבעה, ואם כן הכי נמי נימא שאינו צריך לחשוש להסכנה שמתו אחיו מחמת מילה. אך לא כולוהו מילי בחדא מחתא מחתינהו.

מכוין לדרבנן

הנה תנן במתניתין (ראש השנה ל"ב א') דתוקעין על סדר הברכות דמלכיות וזכרונות ושופרות.

והנה אנן תוקעין קודם מוסף [תקיעות דמיושב], ויוצאין בזה המצוה דאורייתא, ואחר כך תוקעין על סדר הברכות [תקיעות דמעומד], ומקיימים בזה התקנה דרבנן לתקוע על סדר הברכות.

[ובגמרא (שם ט"ז א') מקשינן למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, הוה לן לתקוע רק כשהן עומדין, והיינו על סדר מלכיות וזכרונות ושופרות. ומתריצין כדי לערבב השטן].

נמצא דהדאורייתא יוצא תחילה בתקיעות דמיושב, והתקיעות דמעומד הם מתקנתא דרבנן. ויש לעיין אם כוון בתקיעות דמעומד לצאת הדרבנן, ואחר כך אשתכח דאכתי לא יצא התקיעות דמיושב, [כגון שנתברר שטעה בהם], האם יצא הדאורייתא.

א. לדין צריך לכוין להדאורייתא

הנה לדין אין נפקא מינה בהנ"ל, דהרי ודאי צריך לכוין בתקיעות דמעומד לצאת גם הדאורייתא, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תק"צ סע' ד') פלוגתא האם צריך לעשות ג' שברים ותרועה דתשרי"ת בנשימה אחת, וכתב המחבר דירא שמים יצא ידי כולם, ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד יעשה ב' נשימות.

מעתה, מכיון דבתקיעות דמעומד עבדינן מספיקא ב' נשימות לחשוש להשיטה שכך מקיימים הדאורייתא, אם כן גם בתקיעות דמעומד צריך לכוין לקיים הדאורייתא. ועיין.

ב. פלוגתת התוספות

בעיקר הנידון, ראיתי בחלקת יואב (או"ח סי' ל"ג) שנסתפק בזה, וכתב דיוצא, ואייתי ראייה מהא דהקשו קמאי היאך חוזרין ותוקעין הא הוה ליה בל תוסיף. וכתבו תוספות בראש השנה (כ"ח ב' ד"ה ומנא)

בדין תקיעות דמעומד

הנה נחלקו החזון איש (או"ח סי' קל"ז סק"ב וסק"ד וסק"ה) והגרי"ז (חינוכי הגרי"ז ח"ה עמוד רכ"ג) האם התקיעות דמעומד תוקעין דוקא בשעת חזרת הש"ץ, או דילמא גם לאחר מכן.

דעת החזון איש דתוקעים גם לאחר מכן, והלכך כתב תרתי, חדא, דאם לא היתה חזרת הש"ץ יכלו לתקוע גם לאחר תפילה דלחש. ושנית, דאם נזדמן להו שופר לאחר חזרת הש"ץ יצאו ידי חובתם בדיעבד. והחזון איש דייק לה מלישנא דהר"ן (ראש השנה י"א ב' דפי הרי"ף ד"ה תנו רבנן) ורמ"א (סו"ס תקצ"ג).

אמנם דעת הגרי"ז? דהתקיעות האלו אינם אלא בשעת חזרת הש"ץ. [הנה בגרי"ז לא מפורש להדיא דסבירא ליה כן, אלא כתב רק דאם חסר בחזרת הש"ץ לית ליה המצוה. ויש לומר דסבירא ליה רק דנתקן דוקא בחזרת הש"ץ ולא בתפילת לחש, אבל לענין אם מהני לאחר מכן לא הזכיר. אבל משמע דתקיעות דבריו דמהני רק בשעת חזרת הש"ץ].

א. מגן אברהם משמע כהחזון איש

הנה במגן אברהם (סי' תקפ"ה סק"ט) משמע כהחזון איש. אבל ממחצית השקל (שם) משמע דלא כן.

דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' תקפ"ה סעי' ד') דבתקיעות דמעומד, השליח ציבור לא יתקע אלא יתקע אחר, כדי שהשליח ציבור לא יתבלבל בזה שתוקע באמצע תפילתו, ורק אם הוא מובטח שלא יתבלבל רשאי לתקוע.

וכתב במגן אברהם (שם סק"ט) דנראה דאם אינו מובטח שלא יתבלבל, אף על פי שאין שם אחר שיתקע בחזרת הש"ץ, מכל מקום לא יתקע בתוך התפילה אלא רק לאחר התפילה, דהרי כבר יצא הדאורייתא בתקיעות דמיושב. [אלא הוסיף במגן אברהם דאם מתפלל מתוך הסיוד בודאי מובטח שלא יתבלבל].

ותקשי, למה חייב כלל בתקיעה לאחר התפילה, וואולי מחמת המנהג להשלים למאה קולות. וצריך עיון, ולהחזון איש אתי שפיר משום תקנת מתניתין.

אמנם במחצית השקל (שם) כתב דאין ברכות מעכבות התקיעות, וכונתו לתקיעות דאורייתא. [נא"ה. אולי כונת רבינו, דהרי הקדים במחצית השקל דלפעמים עדיף לתקוע קודם או אחר התפילה, וזוהי שכתב שתוקע קודם התפילה, משמע דאירי בתקיעות דאורייתא, דתקיעות דרבנן לא יצא כלל לפני התפילה, והבין שדברי הרמ"א בסוף סימן תקצ"ג שכתב דסדרן אינו מעכב דאם התפלל קודם שתקע יצא, היינו לענין התקיעות דאורייתא, ודלא כמשנה ברורה שם, ואם כן מתבאר שביאר במחצית השקל דברי המגן אברהם דאירי שלא יצא הדאורייתא, ומכל מקום לא יתקע השליח ציבור מחשש שיתבלבל, אלא ממתין עד לאחר התפילה].

ואינו מוכרח כל זה וצריך לי רב דהדברים סתומים במגן אברהם ומחצית השקל ואין להוכיח מנייהו. ועדיין צריך עיון. ואמנם להחזון איש הכל בפשוטו.

ב. דברי הט"ז שלא יבטל התקיעות

אמנם בט"ז (שם סק"ה) פליג על המגן אברהם, וסבירא ליה דאם אין אחר שידוע לתקוע, יתקע השליח ציבור, אע"פ שאינו מובטח שלא יתבלבל, וטעמא, דהיאך יבטלו התקיעות דמעומד לגמרי בשביל חשש טירוף ובלבול בתפילה דהוא חשש בעלמא, אלא אמרינן דמן השמים יסייעוהו לעשות כהוגן דמצוה גוררת מצוה.

ולדעת החזון איש צריך לומר דהכוונה דיבטל את הלכתחילה שתקנו חכמים לכתחילה שיתקעו על סדר הברכות.

ג. לשון התוספות

הנה עיין בלשון תוספות בסוף ראש השנה (ל"ג ב' סוד"ה שיעור) שכתבו דמהני תקיעה לאחר חזרת הש"ץ, משמע כדברי החזון איש. ויש לדחות.

ד. עיקר חיוב תקיעות דמעומד

הנה ראיתי בשו"ת הלכות (סי' תקצ"ב סעי' ד') שכתב דתקיעות דמעומד אינו חיוב כלל יותר מחזרת הש"ץ שבכל השנה, ולכן יחיד שלא בא לבית הכנסת ולא שמע תקיעות דמעומד, לא ביטל מצות שופר, שמעולם לא נתחייב היחיד בתקיעות דמעומד אלא נתחייבו רק הציבור, רק ביטל תפילה בציבור כמו כל השנה כשאינו שומע תפילת השליח ציבור.

והביא כן בשם החזון איש (או"ח סי' קל"ז סק"ד). אמנם אין הדבר

כן, דהא סיים החזון איש דמדחזינן שאסור לדבר בין התקיעות דמיושב להתקיעות דמעומד כדי שלא יפסיד הברכה, שמעינן דהוי חיובא אלא דמוטל הך חיוב על הציבור.

קושיא על חזון איש

הנה יש לעיין לדברי החזון איש, דהנה אמרינן בגמרא ראש השנה (ל"ד ב', ומובא בשולחן ערוך סי' תקצ"ה סעי' א') מצוה בתוקעין יותר מן המברכין, כגון מי שאינו בקי בתקיעות וכן אינו בקי בסדר תפלת מוסף, ולפניו שתי עיירות באחת בקיאים בתקיעות ולא בתפלת מוסף, ובאחת בקיאים בתפלת מוסף ולא בתקיעות, ויכול לילך רק לאחת מהן, הולך למקום שבקיאים בתקיעות, אפילו אם של מוסף ודאי ושל תקיעות ספק.

וכתבו בפוסקים (שו"ע שם, מגן אברהם שם סק"ב, משנה ברורה שם סק"ג) דביכול לילך לשניהם ילך לשניהם, אבל ילך קודם למוספין, מפני שזמן מוספין רק עד שבע שעות, משא"כ תקיעות זמנה כל היום.

ותקשי, תיפוק ליה דבלאו הכי ודאי צריך ללכת קודם למוספין כדי שיקיים גם התקיעות דמעומד,

דהרי כשהולך תחילה למוספין, מקיים אחר כך ב' החיובים, שהרי אחרי שהתפלל מוסף והולך לעיר שתוקעין יקיים גם התקיעות דמיושב וגם התקיעות דמעומד, דהרי להחזון איש אם נזדמן שופר רק לאחר חזרת הש"ץ, יוצאים גם ידי תקיעות דמעומד, אמנם אם ילך תחילה לעיר שתוקעין, הרי לפני חזרת הש"ץ ודאי ליכא לחיובא דתקיעות דמעומד, ואם כן יקיים רק התקיעות דמיושב.

ויש לדון ליישב בכמה אופנים:

תירוץ א' - תקיעה אחת לצאת שניהם

הנה יש לדון לתרוץ דאירי דבעיר שתוקעין יכול לשמוע התקיעות רק פעם אחת, ונימא דבפעם אחת אינו יכול לצאת גם הדאורייתא וגם הדרבנן.

א. דוחק לומר דיתקעו רק אחת

אבל זה אינו, חדא, דדוחק לומר דיכולים לשמוע התקיעות רק פעם אחת, דהרי בפשוטו יכולים לתבוע שיתקעו פעמיים.

ב. אחת לשניהם, ומהו בקידוש

עוד, דמסתברא דבפעם אחת יכול לצאת תרויהו, גם תקיעות דמיושב וגם תקיעות דמעומד.

והנה מצאנו נידון דומה לענין מי שלא קידש בלילה, דהנה איתא בשולחן ערוך (סי' רע"א סעי' ח') שאם לא קידש בלילה, יש לו תשלומין למחר כל היום. וכתב בכף החיים (שם סק"ג) דמקדש למחר רק פעם אחת, ויכוין שייצא בזה ידי חובת שניהם, גם קידוש דלילה וגם קידוש דיום.

ג. בקידוש אי אפשר לצאת שניהם

אמנם מצאתי בארחות חיים (לר' אהרן הכהן מלוניל הל' קידוש היום סק"ב) דאינו כן, אלא מקדש פעמיים, ויקדים קידוש של יום לשל לילה. חזינן מדברי הארחות חיים דאינו יכול לצאת בקידוש אחת ב' החיובים. ואם כן הכי נמי נימא הכא לענין התקיעות.

[וצריך עיון היכי עביד לה, ובפשוטו מקדש בורא פרי הגפן ושותה ואחר כך אומר נוסח הקידוש בלי בורא פרי הגפן ושותה. ולפי זה צריך עיון היכי סלקא דעתך דיקדים של לילה, אם כן היאך יקדים של יום, דהרי כבר יצא ידי ברכת בורא פרי הגפן. ויש לומר דעל ידי עצם השתיה, ותליא בספיקא האם שייך קידוש היום בלי בורא פרי הגפן, כגון ששתה קודם עלות השחר. או יעשה באופן אחר, דיעשה שינוי מקום וישתה קודם רק רוב רבעית. אך בעשה שנוי מקום, היאך יקיים מקום סעודה, וצריך לומר שיעשה קידוש ויקיים סעודה ואחר כך יקדש שנית. ועיין].

ד. לחלק דבתקיעות מהני פעם אחת

הפסק בתקיעות

הנה מבואר בשולחן ערוך (סי' תק"צ סעי' ז') לענין הפסק בתוך התקיעות, דאם הוה הפסק בין התרועה ובין התקיעה שלאחריה, לכולי עלמא פוסל בכל גווני.

ואם היה בין התקיעה הראשונה לתרועה, תליא, דאם הוא מאותו סוג התרועה, כגון שבר בתשר"ת, או תרועה בתר"ת, או בתשר"ת גם שבר וגם תרועה, [ויש בזה פרטים עיין שם בסעיף ז' במעשה דמגנצא ובמשנה ברורה שם], לא יפסול, ואם הוא מסוג אחר, פוסל וחוזר לתקיעה ראשונה.

והחילוק בין לפניו ובין לאחריה, דכיון דכבר חיילא בכשרות, נפסלת, משא"כ לפניו דטרם חיילא.

א. הפסיק בתוך התרועה

הנה אם היה הפסק בתוך התרועה, כגון בתשר"ת ולאחר השבר השני הריע, היינו מעשה דמגנצא, ובה אמרינן דאם היתה רק תרועה אחת יכול להמשיך בשברים ומצטרף השבר הראשון עם השברים שאחר כך. [ואם היה בתשר"ת או בתר"ת חוזר ותוקע מתחילה].

וכל זה בעשה רק כח אחד של תרועה, אבל בסיים התרועה הפסיד השבר הראשון. [וביאר במשנה ברורה (שם סי' כ"ח) דטעם החילוק בין גמר ללא גמר הוא דכל זמן שלא נגמר התרועה הוי קול בעלמא ונראה שעדיין עסוק בהשברים שגם התרועה לא גמר וחוזר להשלים השברים, משא"כ בגמר התרועה שהוא קול שלם נראה שמתחיל אחר כך שברים אחר ולכך אינו מועיל בהשלמת שבר אחד אלא ג' שברים מחדש].

ב. תקע ג' כחות

כתב במשנה ברורה (שם סי' כ"ח) דאם תקע ג' כחות, כיון דלרש"י הוה תרועה, צריך לחזור על השברים. ולכאורה יש לתמוה הא חזינן דלא חיישינן לרש"י, דהרי עבדינן השבר ג' כחות, ולרש"י הוה ליה תקיעה. [ונהי דבתשר"ת מקילינן אף לרש"י עד שש כחות, דשבר הוי ג' כחות, אך הא מקילינן בדיעבד אף בעשה השבר עד תשע כחות ולרש"י ודאי פסול, נע' משנה ברורה שם סי' ט"ו, ושער הציון סי' כ"ב].

ואם כן אמאי כתב המשנה ברורה [והוא מהמגן אברהם] דאם עשה תרועה ג' כחות פסול.

ג. רש"י מצטרף לרבינו יואל

יש לומר דהכא חיישינן לרש"י טפי, דהא רבינו יואל (מובא במשנה ברורה סי' כ"ז שער הציון סי' כ"ח) פליג אמעשה דמגנצא וסבירא ליה דאף כח של תרועה אחת מקלקל השבר, וכתב במשנה ברורה (שם) דחיישינן ליה לכתחילה, הלכך מצטרפא ליה רש"י.

ד. נפקא מינה להני"ל

לפי זה היכא דהיה תשר"ת והאריך בשבר טפי מט' כחות, וגם היתה תרועה של כח אחד בתוך השבר, נמי יש לצרף רש"י ורבינו יואל.

ואולי דוקא בגוונא דהמגן אברהם והמשנה ברורה הני"ל דהוי בתרועה זו עצמה שבין השברים, דפסול משני צדדים או לרש"י או לרבינו יואל, משא"כ בנידון זה הפסול לרש"י בשבר דאריך טפי ולרבינו יואל בתרועה שבתוך השבר. ולא אדע אם שידך לחלק כן.

ה. הריע ג' ואחר כך ט'

הנה ראיתי בדעת תורה (למהרש"ם סי' תק"צ סעי' ח') שכתב דבהריע ג' כחות והפסיק ואחר כך הריע ט' כחות, נהי דלהחולקים על רש"י כשר דהוה ליה הפסק בין תקיעה ראשונה לתרועה והוה מענין הסדר, אבל לרש"י הא יצא בראשונה, ונמצא דהוה ליה הפסק בין התרועה לתקיעה השניה והלכך יחזור לראש.

ותיקשי הא מכשרינן בדיעבד בעשה השבר יותר מו' כחות והיינו דלא כרש"י, ואם כן אמאי הכא חיישינן לרש"י.

וכאן לא מצינו ליישב כדלעיל דחיישינן נמי לרבינו יואל, דהכא גם לרבינו יואל כשר דאיהו פסל רק אם היה באמצע השברים, אבל מקודם לשברים וכגון בעשה שבר והפסיק כדי נשימה ואחר כך עשה ג' שברים גם לרבינו יואל כשר, דהא גם לרבינו יואל אינו חוזר לראש אלא רק פסלינן את השבר.

ו. נתכוין לצאת ט' ולא ג'

הנה בדעת תורה (שם) כתב דמכל מקום יש להכשיר כיון דנתכוין

אמנם יש לחלק, דזה רק לענין קידוש, אבל בתקיעות יש לומר דסגי בפעם אחת.

וסמך לזה מהא דפירש בחזון איש (או"ח ריש סי' קל"ז) סוגיית הגמרא (ראש השנה ל"ד ב'), דהנה בגמרא (שם) דייקין ממתניתין דבנודמן לו שופר במלכות יתקע. וביאר בחזון איש דהיינו רבותא דאע"ג דלא יצא הדאורייתא מכל מקום סגי בהתקיעות שתוקע על סדר הברכות, והיינו דסלקא דעתך דלא יתקע על סדר ברכות כי היכי דיהא ניכר דמקיים הדאורייתא, קא משמע לן דמכל מקום יתקע ויצא בהאי תקיעה תרוייהו.

ה. ב' נשימות

כמו כן קצת ראייה דבתקיעה סגי בפעם אחת, דהא איתא בשולחן ערוך (סי' תק"צ סעי' ד') דמכיון דאיכא פלוגתא אם בעינן בנשימה אחת או בבי' נשימות, אם כן כדי לצאת די כולם, בתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד יעשה בבי' נשימות. הרי דלהצד דבעינן ב' נשימות, יוצא תרוייהו בתקיעות דמעומד. אך יש לדחות דלענין החיוב דרבנן סמכינן דהתקיעות דמיושב כבר יצא בראשונה.

עוד כמה תירוצים

הנה יש לדון לתרץ קושיין על החזון איש בעוד כמה דרכים:

תירוץ ב' - אינם בר חיובא

עוד היה אפשר ליישב קושיין, כי דבההיא מתא אין מתפללין, ואם כן חיובם בהתקיעות רק בהדאורייתא, והוה ליה לגבי הדרבנן אינו מחוייב בדבר ואינו יכול להוציא. [והרי בענין קריאת המגילה אמרינן דמי שפטור אינו יכול להוציא, ומשום הכי פרוזי אינו מוציא מוקף]. אך נראה דהכא כיון דהתוקע מחוייב בעיקר תקיעות, אלא הני תקיעות דמעומד מצותן מדרבנן על סדר התפילה, אם כן שפיר חשיב בר חיובא גם בהתקיעות דמעומד על סדר התפילה.

והרי אם לא כן אם הבעל תוקע טרם התפלל מוסף לא יוכל להוציא תקיעות דמעומד ולא שמענו זה. ואם כן אכתי תיקשי על החזון איש.

תירוץ ג' - מקדים הדאורייתא

עוד היה אפשר ליישב, דאם לא היה טעמא דיפסיד המוסף, היה צריך תחילה לשמוע התקיעות דאורייתא ואחר כך יתפלל מוספין, דהרי מצוה דאורייתא קודם למצוה דרבנן, אע"פ דכך לא יקיים המצוה דרבנן דתקיעות דמעומד.

אבל לא נראה, חדא, דדעת השאגת אריה (סי' כ"ב) דאין דין קדימה דאורייתא על דרבנן. [וכן משמע מהא דסברי דאשר יצר קודם לברכת המזון, עיין בגליון הגרע"א סי' ז', ובכף החיים שם סק"א]. ואמנם בצ"ח (ברכות נ"א ב') פליג, וסובר דיש דין קדימה לדאורייתא.

אך נראה דהיכא דיפסיד הדרבנן לכולי עלמא יהא הדין כן דחייב להקדים הדרבנן, והרי ממקומו מוכרע, מהא דכתבו הפוסקים הני"ל דיתפלל מוסף תחילה כדי שלא יפסידו. ואם כן אכתי הדרא קושיין.

תירוץ ד' - חובת ציבור

עוד היה מקום לדון, דכיון דתקיעות דמעומד הויין חובה על ציבור ולא חובה על היחיד, אם כן אף שהתפלל מוספין ונתחייב בתקיעות דמעומד, מכל מקום כיון שיצא בתקיעות בעיר אחרת ביחיד, אין כאן חיוב באותו עיר ששומע התקיעות, דהא לאו כל הציבור דהעיר ההיא חלק של העיר שתוקעין.

ואם נימא כן יהא עוד נפקא מינה, שאם חושש שתקיעות דמעומד פסולות לא יושיענו שיתקע בביתו, דהרי בבית ליכא חובת התקיעות דמעומד. אך גם זה חידושא. וצריך תלמוד.

[מיהו אם איהו לחודיה לא שמע, כיון דשאר הציבור יצאו, יש לומר דחייב שפיר בביתו, וצריך עיון אם יש לחילוק זה מקום].

תירוץ ה' - עיר אחרת

עוד היה מקום ליישב, דבעיר אחרת לא מתייחס לפטור חוב התפילה שלא באותה עיר דמופלג. אך לא מחזור.

אלא נימא ליישב קושיין, דצריך לדחות דאין הכי נמי לדעת החזון איש גם היכא דתרוייהו קודם שבע יהא הדין כן. ועיין.

רק לצאת בטי' כחות והלכך הג' כמאן דליתא. [משא"כ בהך דמגן אברהם דאירי בתרועה שבין השברים והתרועה פוסלת אף בלא נתכוין]. והנה יש לעיין במי שסבר ששיעור מצה כזית גדול ואכל רק כזית קטן ואין לו יותר, האם יצא להסוברים דהשיעור כזית קטן, כיון שדעתו באכילת הכזית הקטן שיהא רק חלק מהמצוה ולא כל המצוה. והנה מדברי הדעת תורה שמעינן דבאמת לא יצא. וצריך ביאור אם הדבר מוסכם.

ז. שברים ועוד שברים

הנה בעשה שברים כדינם, ואחר כך שוב תקע שברים, חוזר לראש כיון דיש הפסק בין השברים הראשונים לתקיעה שלאחריה. ותיקשי, אם נפסלו השברים הראשונים שוב יחולו השברים האחרונים, והוה ליה הפסק בין תקיעה ראשונה ושברים דזה מכשרינן.

אמנם לא קשה, דכיון דפסול השברים הראשונים רק מפאת השניים, חשבינן לשברים הראשונים ככשרים שנפסלו אחר כך.

ח. פעמיים שברים בתשר"ת

הנה ראיתי בדעת תורה (סי' תקי"ז סעי' ד') שכתב דאם בתשר"ת תקע שברים, והפסיק כדי נשימה ושוב תקע שברים תרועה, יש לפסול, דלהסוברים דמהני תשר"ת ב' נשימות, הא השברים הראשונים לא נפסלו, ועכשיו יש הפסק לאחריהם.

ולכאורה תמוה הא ההפסק הוא לפני התרועה ובוה לית לן בה, כדחזינן (לעיל) דאף בעשה תרועה לאחר ב' שברים של כח אחד לית לן בה, ואף בתרועה כשירה אינו חוזר לראש.

ויש לומר דמכל מקום יש לפסול מפאת ההפסק שבין השברים הראשונים לתרועה. [וכמו שהבאנו לעיל באות א' שבקול שלם הוה הפסק].

וכי תימא כיון דהשברים הראשונים נפסלים, אם כן יש שברים תרועה מעליא, הא חזינן הכי בהפסק שבין השברים לתקיעה שלאחריה שאם עשה פעמיים שברים נפסל ולא אמרינן דהראשונים נפסלים וחיילא הסמוכים לתקיעה השניה.

אך צריך עיון אם דמי להדדי, דהתם דיינינן דהראשונים נעשו בהכשר ואינם סמוכים לתקיעה שלאחריה, וכאן דיינינן דיש כאן שברים תרועה סמוכים זה לזה. וצריך תלמוד.

ט. עובדא

הוה עובדא בחזרת הש"ץ בתשר"ת והפסיק אחרי השבר ואחר כך קא עביד שברים תרועה בהפסק נשימה.

ולחאמור צריך תלמוד, דכיון דקיימינן השתא להמכשירים בהפסק, יש לפסול למה שכתב מהרש"ם.

אלא אם כן נימא כדחילקנו דמכל מקום השתא איכא קמן שברים תרועה כשרים ולא דמי להפסק שבין התרועה לתקיעה שלאחריה.

התרת נדרים לשליח ציבור

עובדא הוה בשליח ציבור בראש השנה שאף פעם לא עשה קידוש לפני התקיעות, ועכשיו מרגיש שצריך לאכול, ורוצה לעשות התרת נדרים. [ויש לדון דמהני ההתרה שעשה בערב ראש השנה].

א. המתפללים נוגעים

הנה קיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' רכ"ח סעי' ה"ו, ובש"ך שם סק"י) דנוגע פסול להיות דיין להתיר נדר.

[אע"ג שמבואר בשולחן ערוך (שם סעי' ג') שקרוב מותר. ושמעתי מהג"ר שריאל רזנברג שליט"א להסתפק אם רשע כשר להתרת נדרים, האם דמי לקרוב שכשר, או דילמא דמי לנוגע וקטן פסול].

מעתה יש לומר דהמתפללים במנין זה פסולים להתרת נדרים משום נוגעים, דהרי איכא נגיעה דאם יאכל אז תעלה התפילה יפה יותר.

אך יש לדון דבכהאי גוונא לא חשיב נגיעה. אמנם הנה דן בתשובות

עין יצחק (או"ח סי' ט"ו) שאם יש כבר ספר תורה בעיר, והנידון הוא על ספר מהודר יותר, האם מקרי נוגע להעיד על הספר תורה המהודר יותר, והביא בשם הפוסקים דחשיב נוגע. ואם כן יש לומר דהכי נמי בתפילה מהודרת יותר חשיב נוגע.

ב. יפרט הנדר לאחד מבחוץ

אמנם הרי בהתרת נדרים צריך שלשה דיינים, אבל סגי לפרט הנדר רק לאחד מהשלשה.

מעתה, סגי שיביאו דיין אחד מבחוץ ויפרט הנדר רק לו, ועוד ב' דיינים יהיו מהמתפללים, ולהם לא יפרט הנדר, ואם כן נהי דיש להם נגיעה, אך אינם יודעים שהם נוגעים.

ג. אינם יודעים שהם נוגעים

אלא יש לעיין בעיקר האי דינא האם נוגע שאינו יודע שהוא נוגע כשר לדון. ותליא אם נוגע משום חשש משקר או משום בעל דין, דאם פסול נוגע משום חשש משקר, הכא הוה להו נוגעים שלא מדעת ואם כן יהיו כשרים.

[ובפשוטו אין סברא לומר דאע"פ דלא בעינן לפרט הנדר אלא רק לאחד מהם, מכל מקום בעינן שכל הדיינים יהיו ראויים לפרט הנדר].

אמנם אם הפסול מחמת בעל דין, הרי אע"פ שאינן יודעים אך למעשה הוה בעלי דין ופסולים לדון.

והשתא תליא איך פסקינן. ועיין בישועות ישראל דכתב דקיימא לן דפסול נוגע משום חשש משקר. וכך כתב בעין יצחק (או"ח סי' ט"ו).

ד. הכל מחמת חשש

הנה לכאורה יש לפקפק, דהרי לשון הריב"ש (סי' ת"ו, מובא בש"ך שם) דנוגע הוה ליה כמיפר נדרי עצמו, ואם כן מה מהני דאינו יודע מהנגיעה. [א"ה. היינו דאף אם נימא דנוגע משום חשש משקר, מכל מקום החשיבו כמיפר נדרי עצמו].

אמנם הרי חזינן דאע"פ שיש דיין אחד שנוגע, אבל כשיש שני אחרים שאינם נוגעים מהני (כמבואר בש"ך שם), ומטעם דאז ליכא למיחש משום נגיעה, חזינן דכל הטעם משום חשש. ואם כן הכי נמי כשאינו יודע מהנגיעה ליכא חשש משקר ואם כן אין פסול נוגע.

[והנה העירו דיש לדון מהו כשיש שנים זולתו שאינן נוגעים אבל מפרט הנדר רק לנוגע, דהרי כאן אין לומר דלא חשדינן ליה כיון דהוה פוסק לבד].

ואם כן הדרינן לכאורה שאם אינם יודעין מהנגיעה שפיר דמי. וצריך לי רב.

ה. לעבור ואחר כך לישראל

כמו כן אם אינו מוצא מי שיתיר הנדר אלא רק מהמתפללים, יוכל להתיר הנדר רק אחרי ראש השנה עם שלשה זרים, דהרשב"א (ח"י סי' פ"ו) כתב דלדבר מצוה שרי לעבור על הנדר ואחר כך להתיר.

ו. יאמר שהוא נדר אחר

הנה היכא דכולם יודעים על מה ההתרה, לא יועיל שלא יפרט להם הנדר. אך יוכל לומר להם דאינו מתיר נדר זה אלא נדר אחר שאינו מפרט להם, והרי דעתם להתיר כל הנדרים.

אלא יש לעיין, דהרי הדיינים אין חוששין להתיר נדר זה, והרי זה כגוונא שהדיינים רוצים להתיר כל הנדרים אבל סוברים שאינו נדר מסויים. ויש לומר דתליא בנידון שכתבנו (פרשת אמור תשע"ו, ועיי' ימים נוראים תשע"ה ח"ב) דדייקינן מאבני נזר (יו"ד סי' שני"ט) דבאופן שיש מחשבה כללית, ומחשבה פרטית מוטעית בניגוד למחשבה הכללית, לא מהני המחשבה הכללית. [עיין שם בדברינו].

אך יש לדון לחלק, דהרי רוצה להתיר מה שפלוני נדר ומאי איכפת לן במה שאינו נדר מסויים.

אך זה תליא כשלא פירט הנדר אבל אנשים אחרים אמרו לדיין מהו הנדר, ובאמת טעו וזה לא היה הנדר, בפשוטו לא תחול ההתרה, דחשב להתיר נדר מסויים. ואם כן בנידון דידן נמי.

אך באמת יש לחלק, דבהיה סבור שהוא נדר מסויים ובאמת היה נדר אחר, ודאי לא יחול, [כגון שהמתורגמן תירגם לדין בטעות, אם מהני במתורגמן], אבל בסבר להתיר כל הנדרים חוץ מאחד בזה יהא תלוי בנידון הנ"ל דמחשבה כללית. [ולבי נוקפי בזה].

נא לתרום להדפסת הגליון!

המערכת סוקולוב 17 א' ב"ב
טל' 035703949
L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

נתנדב לע"נ האשה החשובה מרת הענטשא בת הגה"צ ר' שמואל זאנוויל זצ"ל אשת חבר להבלח"ט הרה"ג ר' חיים הילל היללער שליט"א

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשיות נצבים וילך - ראש השנה

הלכה כבית שמאי

"ושב ה' אלוקיך את שבותך ורחמך ושב וקבעך מכל העמים אשר הפיץ ה' אלוקיך שמה". (פרק ל' פסוק ג')

מבואר בכל הדברים הללו חידוש גדול, שלעתיד לבוא ישנתה פסק ההלכה ויפסקו כבית שמאי, וזהו דבר חידוש שהרי אחד מהי"ג עיקרים הוא "שזאת התורה לא תהא מוחלפת", שבזמן הגאולה לא תתחדש תורה חדשה, אלא זאת התורה היא התורה שתהא גם לעתיד לבוא. ובכל זאת רואים כאן שכל זה נאמר דווקא על עצם התורה שלא תתחדש תורה חדשה, אבל בפסק ההלכה יהיה שינוי לעתיד לבוא ולא יפסקו כבית הלל אלא כבית שמאי.

לעד ולעולמי עולמים

אמנם לכאורה יש להעיר בזה מלשונו של ה"מסילת ישרים" (פרק כ') שכתב שאחרי שנפסק להלכה כבית הלל כך הוא ההלכה, ואסור לעשות כדברי בית שמאי אפילו בתור חומרא. וכתב, "ומעשה דר' טרפון יוכיח (ברכות דף י"ב) שהחמיר להטות כבית שמאי, ואמרו לו כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל, אע"פ שמחמיר היה. וזה שענין מחלוקת בית שמאי ובית הלל היה ענין כבוד לישראל מפני המחלוקת הגדולה שרבתה ביניהם, וסוף סוף נגמר שהלכה כבית הלל לעולם, הנה קיומה של תורה שגמר דין זה ישאר בכל תוקף לעד ולעולמי עולמים ולא יחלש בשום פנים, שלא תעשה תורה חס ושלום כשני תורות, ועל כן לדעת המשנה הזאת יותר חסידות הוא להחזיק כבית הלל אפילו לקולא מלהחמיר כבית שמאי וכו'".

והנה מלשונו של המסילת ישרים שכתב שדבר זה שנפסק להלכה כבית הלל הוא דברי שישאר "לעד ולעולמי עולמים", משמע שההכרעה הזו תשאר לכל הדורות אפילו בעת הגאולה העתידה, שהוא דבר שלא ישנתה לעולם ועד. ולכאורה לפי דברי הגר"א והחיד"א שלעתיד לבוא תשתנה הכרעת ההלכה ויפסקו כבית שמאי, לא שייך לומר את הלשון הזה שהוא "לעד ולעולמי עולמים".

והגר"ח קנייבסקי שליט"א כשנשאל על סתירת דברי הגר"א מהמסילת ישרים, אמר שגם בשם האר"י כתוב כדברי הגר"א, ודחק בלשונו של המסילת ישרים שאין כוונתו גם לעתיד לבוא, אלא בזמן הגאולה תהיה הלכה כבית הלל. אלא כוונתו להדגיש את הענין הזה שההכרעה כבית הלל היא דבר שלא ניתן לשינוי ואסור אפילו להחמיר כבית שמאי, ולכן כתב את זה בלשון כזו שההלכה כבית הלל הוא דבר שנפסק "לעד ולעולמי עולמים", אבל באמת לעתיד לבוא תשתנה ההכרעה ויפסקו כבית שמאי. [יש לציין שכאשר אמרו למרן הגרא"מ שך זצ"ל את דברי הגר"א הללו, לא האמין שכן אמר הגר"א. וגם כשהראו לו את הדברים בסידור הגר"א פקפק בזה, ואמר שהגר"א לא אמר את זה].

הנה בשעה שנזכה לגאולה העתידה מובא בשם הגר"א, שיהיה שינוי בהנהגת העולם ובפסקי ההלכות, והדברים מובאים בסידור הגר"א בפירוש "אבני אליהו" (בתחילת ברכת יוצר) מרבי אברהם בן הגר"א, וכתב "ושמעתי ממורי אבא זצלה"ה, שלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי שהן מגבורות, כי בגבורות ישע ימינו". וע"ש בדבריו שכתב הנהגה הכללית הוא "סוף מעשה במחשבה תחילה", ובתחילת הכריאה כתוב בחז"ל שעלתה במחשבה לפני הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין בגבורות, ובסוף כשראה שאין העולם מתקיים בכך, עמד ושיתפה עם מידת הרחמים, וכתב שלעתיד לבוא בזמן הגאולה השלמה יחזור הנהגת העולם כפי מה שעלה במחשבה ויהיה רק במידת הדין בגבורות. וממילא לפי זה צריך להיות שיפסקו להלכה כבית שמאי, שההלכה נקבעת לפי ההנהגה שהקב"ה מנהיג את העולם כיון שהנהגה היא מצד הגבורות ע"כ גם ההלכה נפסקת כבית שמאי שהם מהגבורות.

מחלוקת שהיא לשם שמים

וכיוצא בדבר כתב החיד"א בספרו "פתח עינים" במסכת אבות (פרק ה' משנה י"ז) על דברי המשנה "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים, איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי וכו'". וכתב, "כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים, שמעתי שכתבו המקובלים דלעתיד לבוא יהיה הלכה כבית שמאי, וזהו בעצם מה שאמרו סופה להתקיים דבסוף תתקיים סברת בית שמאי, דאלו ואלו דברי אלוקים חיים, כמו שכתבו רבנו צרפת הביאם הריטב"א בחידושו פ"ק דעירובין".

אלו ואלו דברי אלוקים חיים

ודברי הריטב"א הם בעירובין דף י"ג ב', דאיתא שם בגמרא "אמר רבי אבא אמר שמואל, שלש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותנו, והללו אומרים הלכה כמותנו. יצאה בת קול ואמרה, אלו ואלו דברי אלוקים חיים הן, והלכה כבית הלל וכו'". וכתב הריטב"א, "אלו ואלו דברי אלוקים חיים, שאלו רבני צרפת ז"ל היאך אפשר שיהיו שניהם דברי אלוקים חיים וזה אוסר וזה מתיר. ותירצו כי כשעלה משה למרום לקבל תורה, הראו לו על כל דבר ודבר מ"ט פנים לאיסור ומ"ט פנים להיתר, ושאל להקב"ה על זה, ואמר שיהא זה מסוד לחכמי ישראל שבכל דור ודור ויהיה הכרעה כמותם, ונכון הוא לפי הדרש, ובדרך האמת יש טעם וסוד בדבר". מבואר בריטב"א שהפשט שבאלו ואלו דברי אלוקים חיים הוא שהכרעת ההלכה נמסרה לחכמי הדור, ויבוא דור ויפסקו להלכה כדברי בית שמאי.

פרשת וילך

בדיני וגדרי קריאת התורה

"בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלוקיך וגו', תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם". (פרק ל"א פסוק י"א).

שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". וע"ש בדברי הגמרא. והוא נפסק בשו"ע בהלכות קריאת התורה (סימן קמ"ג סעיף א').

חובת היחיד

הנה בספר "ויטע אשל" (עמוד תרכ"ה) מובא, "דעת הגר"ח מבריסק זצ"ל היתה שחובת קריאת התורה היא חובת היחיד, אלא דאי אפשר לקיים מצווה זו אלא בעשרה. ותמיד היה מדקדק מאוד לשמוע קריאת התורה, ואפילו בימים שהיה נוסע ברכבת, היה יורד במיוחד מן הרכבת כדי לשמוע קריאת התורה בבית הכנסת. ולפעמים היה אף מאסף מניין בשביל

~ * ~

ומחותנו הגאון רבי אליהו פיינשטיין זצ"ל מפרוץ (בעל ספר הליכות אליהו) היה סבור שאינה אלא חובת הציבור, ואף הביא על כך את דברי הרמב"ן במלחמות במסכת מגילה (דף ג' א' מדפי הרי"ף) שכתב על המשנה דאין פורסין וכו' פחות מעשרה, וז"ל, השנויים במשנתנו כולם חובות הציבור הן ואינן אלא במחוייבים בדבר, אבל מגילה כשם שהציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב וכו'". ואחד מהדברים שנזכרים במשנה של אין פורסין על שמע, הוא שאין קורין בתורה בפחות מעשרה, הרי להדיא דסבירא ליה דקריאת התורה היא חובת הציבור. והג"ר אליהו פיינשטיין, אף הראה את דברי הרמב"ן האלו להג"ר, אך הג"ר ביאר הדברים אף לפי שיטתו.

מבואר שנחלקו בדין קריאת התורה האם החיוב לשמוע קריאת התורה חל דווקא על הציבור, שכאשר התקבצו עשרה אנשים שלא שמעו עדיין קריאת התורה חל עליהם החיוב לשמוע קריאת התורה, אבל כל זמן שעשרת האנשים הללו עדיין לא נתקבצו יחד אין על כל יחיד ויחיד בפני עצמו חובה לשמוע קריאת התורה. וממילא יחיד שנמצא בדרך ואינו בתוך ציבור, אינו מחוייב לטרוח כדי לשמוע קריאת התורה שכל זמן שהוא עומד יחיד אינו מתחייב בקריאת התורה, ודבר שאינו חייב בו אין צריך לטרוח כדי לקיימו.

אבל הג"ר חידש שחיוב קריאת התורה הוא חיוב על היחיד, אלא שהדרך והאפשרות לקיים את המצווה והחיוב הזה הן רק עם הציבור, ולא ביחיד. אבל בשורש החיוב, כל יחיד ויחיד בפני עצמו חייב לשמוע קריאת התורה. וכאשר ציבור קוראים בתורה אין בזה רק קיום של חובת הציבור, אלא יש בזה גם קיום של חובת היחיד. ולכן אפילו מי שנמצא יחיד בדרך מחוייב לטרוח כדי לשמוע קריאת התורה, וזה היה מנהגו של הג"ר שאפילו בעת שהיה בנסיעה רחוקה עצר באמצע הדרך כדי לשמוע קריאת התורה עם הציבור בכית הכנסת.

רבים מדכרי אהדדי

והנה ב"מעשה רב" של הג"ר (אות קע"ה) כתב שהג"ר החמיר מאוד בקריאת המגילה (קהלת, רות, שיר השירים) שקוראים בשבתות של המועדים, וכתב "בשבת חול המועד פסח וסוכות ובשבעות וכו', קורין המגילה בניגון וטעמים ממגלה הנכתבת בגליון כספר תורה עם עמודים, ואחד קורא וכולם שומעים, והקורא מברך שתי ברכות על מקרא מגלה ושהיגונו. ופעם אחת איקלע מילתא שנחלש מאוד בשחרית, וציווה להוציא הספר תורה לקרות ולא קראו המגילה, ובמנחה ציווה לקרות

ראש השנה

היה בדעתו לומר המלך הקדוש - ומסתפק איך אמר

מבואר במש"ב שהדבר תלוי מתי נתעורר אצלו הספק, שאם מיד אחרי התפילה התחיל להסתפק צריך לחזור, דבזה אמרין שאם היה אומר בתפילה כמו שצריך בוודאי היה זוכר את זה, ולא היה מסתפק, ואם עתה הוא מסופק זה סימן שבאמת אמר כהרגלו וצריך לחזור. אבל אם הספק התעורר לאחר זמן, שכשסיים את התפילה היה בטוח שאמר כמו שצריך ורק לאחר זמן התחיל להסתפק, אינו חוזר.

ונראה דהוא הדין גם לגבי המלך הקדוש, שאם הספק נפל מיד בסיום התפילה צריך לחזור, ואם נפל לאחר זמן מופלג אינו חוזר.

*

סיים הא-ל הקדוש ותוך כדי דיבור חזר ואמר ברוך אתה ה' המלך הקדוש

כתב השו"ע, (סימן תקפ"ב סעיף ב'), "אם אמר הא-ל הקדוש, ותוך כדי דיבור נזכר ואמר המלך הקדוש, אינו צריך לחזור".

וכתב המשנה ברורה (סק"ח), אינו צריך לחזור, היינו אפילו לא נזכר שהוא ימי תשובה ובעת שאמר ברוך אתה ה' היה בדעתו ג"כ לסיים הא-ל הקדוש, אפילו הכי כיון שלבסוף נזכר ואמר המלך הקדוש מהני.

מבואר שאע"פ שסיים כבר את הברכה ואמר "הא-ל הקדוש", מ"מ תוך כדי דיבור אפשר לחזור ולתקן, ולכן אם תוך כדי דיבור מיד חזר ואמר "המלך הקדוש" נחשב שתיקן את הברכה וסיימה כראוי ואין צריך לחזור.

יש להסתפק אם סיים "הא-ל הקדוש", ותוך כדי דיבור חזר ואמר "ברוך אתה ה' המלך הקדוש", האם התוספת שהוסיף לומר "ברוך אתה ה'" נחשב כהפסק, או לא.

והנידון בזה הוא דהנה כשביל לתקן את הברכה לא צריך לחזור גם על המילים "ברוך אתה ה'", אלא מספיק לחזור רק על סוף הברכה ולומר

המגלה ולברך כמו בבוקר". ובהגהות "פעולת שכיר" על המעשה רב, כתב "ושמעתי שהקשה חכם אחד להג"ר זצ"ל, אם איתא שקריאת המגילות הללו הוא חיוב כל כך איך מותרים לקרות בשבת, ולמה לא נגזר עליהן גזירה דרבה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים כמו מגילת אסתר. והשיב, שהגזירה דרבה לא שייכא אלא בחיובים המוטלים על כל יחיד ויחיד, כמו שופר לולב מגילה בזמנה, והיינו דדייק רבה הכל חייבין בשופר הכל חייבין בלולב כו'. אבל קריאת מגילות הללו לא הוקבעו כלל על היחיד כי אם על רבים, כמו קריאת ספר תורה שאם אין כאן מנין עשרה אין חיוב כלל על היחיד, וכדבר שאין חיובם מוטל כי אם על הרבים ליכא למיחש שמא יעבירו כו', כמו דאמרינן בעלמא (עירובין דף ג' א') רבים מדכרי אהדדי".

מבואר בדברי הג"ר א שקריאת התורה הוא חיוב על הציבור, ואם אין מנין של עשרה איש אין שום חיוב על היחיד, ולכן מותר לקרוא בתורה בשבת ואין בו חשש שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים שחיוב שעיקרו אינו חיוב על היחיד אלא על הרבים אנו אומרים בזה שרבים מדכרי אהדדי ואם יהיה מי שירצה להעביר את ספר התורה ברשות הרבים בשבת יזכירו לו שאסור לעשות כן.

ולכאורה יש להעיר בזה על הג"ר, שהרי הג"ר סובר שחיוב קריאת התורה הוא חיוב על היחיד, אלא שאי אפשר לקיימו אלא בציבור. וא"כ לדבריו אין מותר לקרוא בספר תורה בשבת, הלא יש לחוש שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, שיש לחוש שמא היחיד יעבירו כדי לקיים את חובתו.

ונראה שאין זה קושיא, אלא דברי הג"ר מתיישבים אפילו לדברי הג"ר, שהרי סוף סוף גם לדברי הג"ר אי אפשר לקיים את המצווה של קריאת התורה אלא בציבור, ועד כמה שהיחיד צריך להגיע לציבור כדי שיקיים את חובתו הרי בציבור איכא רבים ומדכרי אהדדי. וכל החשש שמא יעבירו ארבע אמות נאמר במקום שהיחיד יכול לקיים את המצווה לבדו ואינו צריך לציבור כדי לקיימו, כמו קריאת המגילה במגילת אסתר או כמו מצוות שופר ולולב, שבזה יש לחוש שהיחיד יוציא לרשות הרבים את המגילה או השופר כדי לבקש מאחד שיוודע לקרוא או לתקוע שיתקע לו, וישכח ששבת היום ואסור להוציא לרשות הרבים. אבל במקום שהיחיד אינו יכול לקיים את המצווה לבדו, אלא הוא חייב להביא את ספר התורה לציבור, הרי בתוך הציבור שיש בהם רבים יזכירו לו שאסור להוציא את ספר התורה.

"המלך הקדוש". וא"כ יש לדון ולומר דאפשר שהתוספת הזו שאינה צריכה, תחשב כהפסק בברכה ושוב לא יועיל החזרה.

ונראה לומר דיסוד הדין שמועיל חזרה תוך כדי דיבור של סיום הברכה, הוא שכל זמן שלא עבר שיעור זמן של תוך כדי דיבור אפשר להוסיף הוספות ולתקן תיקונים בתוך הברכה. ומעתה נראה פשוט שגם אם חזר ואמר שוב "ברוך אתה ה'", אין זה הפסק וקלקול בברכה, שסוף סוף למעשה עתה סיום הברכה נגמר בהמלך הקדוש. ומה שחזר ואמר מתחילת החתימה אין זה סיבה לגרע שלא יוכל לתקן את הברכה, דסוף סוף התיקון נכנס בברכה ויצא בה ידי חובה.

והחסרון היחיד בזה הוא שע"י שהתחיל את ההוספה מתחילת החתימה, גרם שהחתימה הראשונה שאמר בה "ברוך אתה ה' הא-ל הקדוש", נעשית ברכה לבטלה, אבל בעצם התיקון של המלך הקדוש אין בזה חסרון, ויכול להמשיך את התפילה.

*

אמר ברוך אתה ה' הא-ל והפסיק יותר מכ"ד וחזר ואמר המלך הקדוש

אם התחיל את סיום הברכה ואמר "ברוך אתה ה' הא-ל", ועדיין לא סיים את המילה "הקדוש", ומיד הבחין שטעה, והתחיל לחשוב מה לעשות, ובינתיים עבר זמן של תוך כדי דיבור, ורק אח"כ סיים ואמר "המלך הקדוש". ויש לדון האם ההפסק שהפסיק יותר מכדי דיבור אחרי שאמר "הא-ל", מקלקל ששוב לא יוכל לתקן ולומר "המלך הקדוש", או לא.

בדיני התקיעות

חשב שתוקעים תקיעה של סדר אחד וכך כיוון לצאת בתקיעות - הכוונה הראויה לחשוב בתקיעות

אינו יודע באיזה סדר אוהו התוקע

אם בשעת התקיעה התבלבל השומע וחשב שהתוקע כבר תקע שלשה תשר"ת ועתה מתחיל לתקוע תשר"ת, והתכוון בתקיעה לצאת ידי חובת תקיעה של תשר"ת, ובאמת התוקע עדיין לא סיים את התשר"ת, ותקע עתה תקיעה של תשר"ת, לא יצא ידי חובה בתקיעה הזו. דכיון שכיוון בתקיעה לשם תשר"ת, א"כ אי אפשר לצאת בה ידי חובת תקיעה של תשר"ת.

ודבר זה מצוי מאוד כאשר לאחר שתקע התוקע שלשה תשר"ת, המקרא מחזיר אותו שיתקע עוד פעם אחת תשר"ת מחמת איזה ספקות שהיו לו בתקיעות הקודמות. ויש הרבה מהציבור שלא שמים לב שהתוקע חוזר שוב על התשר"ת, וחושבים שהתוקע עתה מתחיל בתשר"ת, ומכוננים בתקיעה לצאת בה ידי חובת תשר"ת, והתוקע תוקע תשר"ת, הרי כל אלו שכיוונו לצאת ידי חובת תשר"ת, לא יצאו ידי חובה, כיון שלא כיוונו לצאת בזה ידי חובת תשר"ת.

וכן מצוי הרבה שמחמת ריבוי התקיעות יש כאלו מהשומעים שמתבלבלים בסדר שאוהו בו התוקע, ויכול להיות שהתוקע תוקע תשר"ת והשומע מכוון לצאת בזה ידי חובת תשר"ת, ואינו יוצא ידי חובה.

הכוונה הראויה לחשוב בתקיעות

ולכן כדי שלא להכשל בתקלות הללו, ראוי מאוד שלא לכוון בתקיעה במפורש לצאת בה ידי חובת תשר"ת או תשר"ת, אלא לכוון בסתמא לצאת ידי חובה בתקיעות כפי מה שהיא על פי הדין, ובכהאי גוונא אפילו אם חשב שהתוקע תוקע תקיעה של סדר אחר אין זה פוסל לו את התקיעות, כיון שבכוונה לצאת לא כיוון לצאת דווקא את התקיעות של הסדר המסויים הזה, אלא כיוון לצאת מה שהתקיעה הזו היא על פי הדין, ויצא כפי מה שתקע התוקע.

דברים שנאמרו לפני תקיעת שופר מהגאון רבי שמואל פלמן זצ"ל - רב ביהכנ"ס "היכל מאיר" בתל אביב (אביו של הגר"צ פלמן זצ"ל)

תקיעת שופר

ט"ז) "ויתקע יואב בשופר וישב העם מרדוף אחרי ישראל".

קבלת התורה

גם מעמד מתן תורה היה בקול שופר, כמו שנאמר בפסוקים בפרשת יתרו (שמות, פרק י"ט פסוק ט"ז), "ויהי ביום השלישי בהית הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד, ויחדר כל העם אשר במחנה". ובהמשך (פסוק י"ט) נאמר, "ויהי קול השופר הולך וחזק מאוד, משה ידבר והאלוקים יענו בקול". ובתפילת מוסף בראש השנה בברכת שופרות אומרים "ובקול שופר עליהם הופעת", ומביאים את הפסוקים הללו.

ויש לבאר שבתורה קיבל כל אחד מעם ישראל ציוויים שמצד אחד הם מחייבים לעמוד ולצאת למלחמה, ומצד שני הם מחייבים להפסיק

השופר היה מלווה את כל התופעות הגדולות המופיעות בחיי עם ישראל, והוא היה הדבר המרכזי שעל פיו נקבע האות מה ואיך לעשות.

עת מלחמה ועת שלום

בזמן מלחמה כשהיו צריכים לקרוא לעם לצאת למלחמה, או להזהירם מפני המלחמה, היו תוקעים בשופר והוא היה האות ההודיע להיילי הצבא על היציאה למלחמה ולכל העם על הזהירות מהקרב, וכמו שנאמר בפסוק (עמוס, פרק ג' פסוק ו') "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", שהשופר היה מביא לפחד וחרדה בקרב העם, כיון שהוא השמיע את האות על המלחמה שפרצה.

ומצד שני כאשר הוחלט לסיים את המלחמה, היו חוזרים ותוקעים בשופר, וזה היה אות שהמלחמה הופסקה, כמו שנאמר (שמואל ב, פרק י"ח פסוק

כבני מרון", בא קול השופר לעורר לתשובה לשוב לה' אלוקי ישראל ולתורתו, כמבואר ברמב"ם בהלכות תשובה (פרק ג' הלכה ד') שהתקיעות בראש השנה באות כדי לעורר על התשובה, וכתב "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו כלומר עוררו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה וכו'".

ובנביא (הושע, פרק י"ד פסוק ב') נאמר "שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעוונך", שכל חטא ועוון וכל סטיה מדרך התורה זה כשלון חרוץ בחיים, ועל כן ביום הדין, בראש השנה, החובה להתעורר ולשוב מכל הכשלונות הללו, ולשוב אל הקב"ה "עד ה' אלוקיך".

ובתחילת השנה בא השופר לעורר שהזמן הוא כמו רכבת, "רכבת החיים", והרכבת נוסעת כל הזמן את מסע החיים, וכל שנה ושנה היא תחנה במסע חיינו, וכל אחד יורד בתחנה שלו, יש נוסע שנוסע שישים תחנות ויורד, ויש מי שנוסע שבעים תחנות, ואם בגבורות שמונים שנה. אבל הסוף הוא שיורדים מהרכבת, ובראש השנה כשמתחילה שנה חדשה, באה תחנה חדשה, בא השופר לעורר שכדי להמשיך לנסוע ברכבת החיים צריך כרטיסים, אי אפשר לנסוע ברכבת ללא כרטיס. אבל ברכבת החיים לא קונים כרטיסים בכסף, אלא בתשובה ובמעשים טובים, ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה. וזהו עוררו ישנים והקיצו נרדמים, שלא לאחר את רכבת החיים של השנה הבאה.

וכאשר נתעורר ונקבל על עצמנו ביום הקדוש הזה - יום ראש השנה, את מצוות התורה שכולם הם לטובתנו ולאורנו, ונקבל להנך את ילדינו בדרך התורה, ולשמור על קדושת השבת וקדושת החיים, ולשוב בתשובה שלמה, נזכה בזכות זה לשנת שלום ושלווה ונזכה לכתיבה והתימה טובה לנו ולכל ישראל.

ממלחמה ולעמוד בשלום. והיינו שהאדם כלפי עצמו צריך כל יום ויום לצאת למלחמה כנגד היצר הרע השוכן בו וכנגד המידות הרעות שהורשו בתוכו, וצריך להלחם בהם בכל הכח ובמקום המידות הרעות לנטוע בלבו מידות טובות ודעות נכונות על פי התורה הקדושה. ובפסוק במשלי (פרק ט"ז פסוק ל"ב) נאמר, "טוב ארך אפים מגיבור, ומושל ברוחו מלוכד עיר". ופרש"י, "ומושל ברוחו, כובש את יצרו". מבואר בפסוק שהאדם צריך ללחום ביצר הרע ולכבוש את יצרו, והמלחמה הזו היא יותר קשה ממלחמה שצריך ללכוד עיר, עד כדי כך שמי שניצח במלחמה וכבש את יצרו הוא יותר במעלה מכובש עיר. והחובה היא לעמוד בכל עת ובכל שעה במלחמה כנגד היצר הרע וכנגד המידות הרעות.

ומצד שני כל זה נאמר לאדם כלפי עצמו, אבל כלפי אחרים החובה היא לבטל את כל המלחמות ולהיות באהבה, אחווה ושלום, וכמו שנאמר בפסוק (ויקרא, פרק י"ט פסוק י"ח) "ואהבת לרעך כמוך", ובמשנה באבות (פרק ב' משנה י') אמרו "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך".

וכל זה מרמז השופר שבמתן תורה, לומר שהמהלך של התורה הוא מהלך שמצריך כל הזמן שופר. אדם כלפי עצמו צריך יום יום תקיעת שופר להזכירו על המלחמה הקשה שעומדת לו בפתחו מצד יצרו הרע ומידותיו הרעים, וכלפי אחרים צריך תקיעת שופר להזכירו שלגביהם אין מלחמה אלא העת היא עת שלום, וצריך לקרבם ולנהוג בהם באחווה וברעות.

יתקע בשופר גדול

לעתיד לבוא כבוא היום הגדול בגאולה העתידה, גם כתוב שהגילוי יהיה בשופר, כמו שנאמר (ישעיהו, פרק כ"ז פסוק י"ג) "ויהיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול וכאו האובדים בארץ אשור והנודחים בארץ מצרים, והשתחוו לה' בהר הקודש בירושלים", ואז יתקיים מה שנאמר בפסוק (מלאכי, פרק ג' פסוק כ"ד) "והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

עוררו ישנים

וביום ראש השנה תוקעים בשופר, בעת שכל "באי עולם יעברון לפניך

ולא נבוש לעולם ועד

השיבו הילדים, "זה מצחיק היום להתעסק עם זה, הרי זה סתם שטויות".

הגר"ב צ' המשיך והתעניין, "למה אתם אומרים שזה שטויות, הרי בשנה שעברה זה היה כל כך חשוב אצלכם, ואיך דבר כזה חשוב נהפך אצלכם בתוך שנה לשטויות?". ענו הילדים, "בשנה שעברה היינו קטנים ואז החשבנו את זה, וזה היה אצלנו דבר יקר מאוד, אבל השנה כבר גדלנו והבנו שזה שטויות, ואנחנו לא צריכים את זה יותר".

אבל הגר"ב צ' לא אמר די, אלא המשיך ושאל, "אתם בטוחים במה שאתם אומרים?". הילדים השיבו מיד, "כן אנחנו בטוחים, זה שטויות, אנחנו מבחינתנו היינו לוקחים את כל הגוגואים וזורקים אותם, אין לנו יותר מה להתעסק עם זה".

אמר להם הגר"ב צ', "אתם בטוחים במה שאתם עשיתם עכשיו, אתם חושבים שלא תתחרטו על כך לעולם ועד?". אמרו הילדים, "כן, אנחנו בטוחים בזה, ולא נתחרט על המהלך הזה!".

אמר להם הגר"ב צ', "אבל עדיין איך זה יכול להיות, איך יכול להיות שתוך שנה אחת בלבד נעשה אצלכם כזה מהפך גדול, הרי בשנה שעברה הגוגואים היו אצלכם דבר כל כך חשוב, ואילו היום זה נהפך לשטויות שאתם לא צריכים אותם כלל, איך קורה דבר שכזה?".

אמרו הילדים, "זהו גדלנו, והכל נגמר!".

כאשר שמע אביהם את התשובה הסופית הזו, אמר להם "עכשיו תשמעו, תקשיבו טוב, בחיים יש עוד הרבה דברים שהם כמו גוגואים, אנשים רודפים אחריהם ומחשיבים אותם, רבים ומתקוטטים עליהם, חושבים שהם יהיו מאושרים כשישיגו אותם, אבל בסוף מגיע יום אחד והם מגלים שהכל היה שטויות. זה לא כלום, לא שווה כלום, ואין בו כלום. בדיוק כמו הגוגואים שלכם היום.

אבל החכמה הגדולה היא לדעת את זה מראש, לא לתפוס את זה רק בסוף כמו הגוגואים, אלא כבר מההתחלה לדעת שזה באמת שטויות. לדעת מהם הדברים שנשארים קיימים לנצח וצריך ושווה להשקיע בהם, ומהם הדברים שהם עוברים כצל עובר, ולא שווה להשקיע בהם. כי ביום מן הימים כשיבוא האדם לעולם שכולו טוב יתברר שזה פשוט שטויות, ולא נשאר מהם כלום!".

בספר "שיחות החפץ חיים" (עמוד ע"ג אות כ"ו), מובא מדברי החפץ חיים שאמר לבאר את הבקשה שבתפילה, "ולא נבוש לעולם ועד", וכיאר את זה על פי משל, ואילו הם דבריו "בהיותי בעיר סנאוסק ראיתי איך ילדה שיחקה עם בובה, חשבתה אם נטמין את הבובה ואחר שיעברו עשרים שנה נראה לה את הבובה, האם לא תצחק מזה? כך הוא האדם, כשיבוא לעולם האמת יתבייש ממה שהיה אצלו חשוב בעולם הזה, כי שם אין חשיבות רק תורה ומעשים טובים".

מספר אחד מבניו של הגר"ב צ', שבילדותו בעת שהגיעה העונה השנתית (בעולמם של הילדים) של הגוגואים, אסף יחד עם אחיו הרבה גוגואים, ובחידוד פעל עולם עסקי שלם בגוגואים, עולם של קניה ומכירה ועוד ועוד, וגם הם ככל הילדים השתתפו בעסק הגדול הזה וכל אחד חשב מחשבות ותכנן תוכניות ממה לעשות כדי להרבות את ממנו הגוגואי. והילד המאושר היה בעל הסכום הגדול, והוא הוגדר בתור "גביר הגוגואים", מכח הממון הרב שברשותו. כך נמשך הדבר כמה שנים, ובכל שנה בעת "העונה", היה משתדל להרבות את הונו ולסחור בו כמיטב כשרונו.

עברו השנים והילדים גדלו והגיעו כבר לכיתות הגבוהות בחיידר, ועברו כבר את הגיל של משחקי הגוגואים, ושוב לא היה להם צורך בו, ומשום כך לקחו את כל האוסף שהיה ברשותם מכל השנים שאספו, והעבירוהו לאחיהם הקטנים מהם שכבר הגיעו לגיל משחקי הגוגואים, כדי שיוכלו לסחור בהם ולהנות מהם.

כששמע על כך אביהם הגר"ב צ' קרא לילדים הגדולים, ושאל אותם "למה אתם רוצים להעביר את כל הגוגואים שברשותכם, לאחיכם הקטנים?". והם השיבו, "בגלל שכבר אנחנו לא צריכים את זה, אין לנו ממה לעשות עם זה".

שאל אותם אביהם, "אני לא מבין הרי בשנה שעברה כל כך הרבה עסקתם בגוגואים, קניתם עם זה ומכרתם בזה, שמרתם על זה כמו אוצר יקר, ובכל מקום שהיה אפשר למצוא עוד קצת גוגואים, רצתם לחפש ולבדוק אולי תצליחו להרבות עוד קצת את ההון הגוגואי, אז למה עכשיו אתם אומרים שאתם לא צריכים את זה ואין לכם ממה לעשות עם זה, מה השתנתה השנה הזו מהשנה הקודמת?".

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" על ימים נוראים - סוכות מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

המחשבה לעשות תשובה היא הצעד הראשון וההכרחי, שלאחריו יש להשלים את תהליך התשובה כולו. ה"חישוב לעשות תשובה" היא הטיפה של מי החטאת, שבלעדיה אין טהרה!

הצעד הראשון - מהאדם עצמו!

הוא מוסיף ומבאר מדוע ישנה חשיבות כל כך גדולה לאותו "חישוב לעשות תשובה", וכאן הוא אומר חידוש גדול:
חז"ל (יומא לה ע"ב) אומרים: "הבא לטהר - מסייעין אותו". מי שמעצמו "בא להיטהר" - מקבל סיעתא דשמיא שיצליח להשלים את הטהרה שהוא חפץ בה והתחיל לבד בעשייתה. **אולם על "הבא להיטהר" עצמו - אין סיעתא דשמיא: זוהי עבודה עצמית שנדרשת מן האדם בעצמו, בלי סיוע!**

הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. הצעד הראשון נדרש מהאדם עצמו. אולם כדי לעשות את הצעד הזה, אין צורך בכל תהליך התשובה השלם על כל מרכיביו. למרות שאין עדיין חרטה מושלמת, קבלה מושלמת, ומי מדבר על עשרים עיקרי התשובה שכתב רבינו יונה - מכל מקום זוהי הטיפה של מי החטאת! זהו ה"חישוב לעשות תשובה". חשיבותו נובעת משום שהוא הצעד שבא מהאדם עצמו: ולאחר שעשה אותו - הוא יקבל סיעתא דשמיא להשלים את התשובה במילואה ולטבול במי הדעת.

ה"חישוב" הוא ה"בא ליטהר". הוא הצעד הראשון, הקטן, שאדם עושה בעצמו. אחר כך בא ה"מסייעין אותו"!

משל למה הדבר דומה, לאדם שגר כל ימיו במדבר ומימיו לא ראה סוסים ועגלות, והנה, באחד הימים הוא הזדמן למקום יישוב, ולהפתעתו גילה כי אפשר להגיע ממקום למקום לא רק ברגל, אלא גם באמצעות רכיבה על סוס. אימחייה, לא צריך ללכת ברגל... החליט לאמץ לעצמו את המהפכה הטכנולוגית החדשה, ורכש לעצמו סוס ועגלה.

דא עקא, מקח טעות! הוא התיישב על הסוס, והסוס לא זו!
"איזה סוס מכת לי?" כעס על המוכר, "מכרת לי סוס משותק..."
"שוט - יש לך?" שאל אותו המוכר.

"מה שוט? איזה שוט? למה שוט?" תמה הלה.

"סוס לא הולך סתם כך מעצמו", הסביר המוכר. "יש לתת לו תחילה כמה הצלפות עם שוט. או אז, הוא מתחיל ללכת..."

צריך לעשות איזשהו מעשה, אפילו קטן. אחר כך הסוס כבר רץ, סס, מעצמו. אי אפשר לעצור במחשבה לעשות תשובה, ומכל מקום היא הכרחית כי על ידה האדם הוא בבחינת "בא ליטהר". הוא עשה צעד ראשון לבדו, מבלי שקיבל עליו כל סיוע! לאחריו הוא כבר יקבל סיעתא דשמיא להשלים את תהליך התשובה, עד להשגת התשובה השלימה, וכמו שמסיים הרמב"ם (ש"ס): "השם, ברחמי הרבים, מכל חטא עוון ואשמה יטהרנו אמן".

לאחוז במשהו מדרכי התשובה

מִרְן המשיג, רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל, אמר את אותם הדברים בסגנונו, והביא על כך משל אחר:

ברוסיה הסובייטית, בעת שירד שלג על הארץ והדרכים היו מכוסות בשלג וההליכה בהם היתה קשה ביותר, יצאה פקודה מאת השלטונות, שמושלת חובה על כל בעל בית לפנות את השלג שנערם ליד פתח ביתו, וכן על כל בעל חנות לפנות את השלג שלידי פתח חנותו. מי שעבר על החוק ולא פינה את השלג - היו אנשי המשטרה, העוברים לבדוק את ביצוע הפקודה, רושמים עליו תלונה, והוא היה נענש בעונש חמור ביותר.

מה עשו האנשים? נוהגים היו, שבו ברגע שהופיע השוטר באזור מגורם או עסקם, מיד נפשו בדם מטאטא והחלו לטאטא את הרחוב, למען יסבור הפקח שאכן ממלאים הם כראוי את תפקידם ויסתלק מן המקום.

ברם, בעל חנות אחד כן קיבל קנס! היה זה מי שלא אחז בידו את המטאטא, והפקח מצא אותו יושב בידיים שלובות. לא הועילו לו כל הסבריו שגם בעלי החנויות ישבו עד רגע זה בידיים שלובות כמותו, ורק ברגע זה, משראו אותו, נטלו את המטאטא לידיהם...

תשובה שלמה - אמר המשגיח זצ"ל - עדיין לא עשינו, לצערנו הרב. אבל על כל פנים יראה כל אחד ואחד לאחוז על כל פנים במשהו מדרכי התשובה. כי

הבא לטהר - מסייעין אותו

לראש השנה נדרשת הכנה

לראש השנה אי אפשר "לנחות" בלי הכנה מוקדמת. הרי נאמר בו (במדבר כ"ט. א): "וְעִשְׂתֶּם עִלָּה לְרִיחַ יְיָחֵם לָהּ" - צריכים "לעשות" משהו, ורק כך לבוא לפני ה'. **רבי איצ'לה פטרבורגר זצ"ל** היה גאון עולם ואת גאוניותו הוא הכניס במוסר. הרבי **רבי שלום שברון זצ"ל** סיפר, שבסוף ימיו הגיע רבי איצ'לה הגיע לירושלים, וזקני ירושלים - ששמעו אותו - התפעלו מאד מדרשותיו; קול שואג כארי, מרעיד את הלבבות. כל מי שמעו אותו היה גועה בבכי, בהבל פיו יומת רשע, אין לתאר את המהפכה שהיה עושה בדרשותיו, מבהיל על הרעיון! נשמע אף אנו את דבריו, מהם נקבל את המבט הנכון על הימים הנוראים הבאים עלינו לטובה. הלהן דברים נפלאים שאמר לקראת ימי הדין.

כיון שהרהר בלבבו לעשות תשובה

בספר "ראשית חכמה" מצטט מדרש: "דרש רבנו הקדוש: גדול כוחה של תשובה, שכיון שאדם מהרהר בלבבו לעשות תשובה, מיד היא עולה ועומדת לפני כיסא הכבוד, וכן אומר הושע (יה. א): 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֱלֹהֶיךָ'". והדברים פלא, שהלא יודעים אנו שלתשובה יש שלושה חלקים: חרטה על העבר, קבלה לעתיד, ויודוי, ובלי קיום שלושת החלקים האלו אין תשובה, וְאֵלּוּ כֵּן כָּתוּב שתיכף ומיד "כיון שאדם מהרהר בלבבו לעשות תשובה מיד היא עולה ועומדת לפני כיסא הכבוד!".
אלא, כך ביאורם של דברים:

הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות (פרק י"א הלכה י"ב) כותב: "דבר ברור וגלוי, שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו, והרי הן מכלל החוקים. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב היא".

והנה, למרות שכל זה הוא גזירת הכתוב, ואינם מהדברים שדעתו של אדם מבינה, מכל מקום הרמב"ם אומר שיש דבר אחד שכן תלוי באדם:

"והדבר תלוי בכוונת הלב, ולפיכך אמרו חכמים: טבול ולא הוחזק - כאילו לא טבול. ואף על פי כן רמז יש בדבר: כשם שהמכוון לבו לטהר - כיוון שטבול טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות, שהן מחשבות האון ודעות הרעות - כיון שהסכים בלבבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת - טהור. הרי הוא אומר (יהושע א, כה) 'וְנִרְקַתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם שְׁהַרִּים וְשִׁתְּתֶם מִכַּל שִׁמְאוֹתֵיכֶם וּמִכַּל גְּלוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֶתְּכֶם'".

ידוע שהמהר"ל דיסקין זצ"ל כשהיה מסתכל על כוס - היה יודע אם היא טבולה או לא... כשה"חזון איש" זצ"ל שמע על כך הוא התבטא, שלא צריך להגיע לרוח הקודש בשביל זה. עוד לפני רוח הקודש אפשר לדעת... אבל אנתנו - אומר הרמב"ם - לא רואים שום דבר, לא רואים שהתחדש משהו אחרי טבילה. זוהי גזירת הכתוב "כיון שטבול טהור, ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר!"

על פי זה ממשיך הרמב"ם ואומר, שגם הטהרה מטומאת הנפש, הנגרמת בעשיין של מחשבות עבירה ודעות רעות, מתבצעת באותו מהלך: "כיון שהסכים בלבבו לפרוש מאותן העצות, והביא נפשו במי הדעת טהור". כלומר, קיימת הקבלה בין הטבילה במקווה לחזרה בתשובה.

והנה נתבונן: טבילה במקווה באה בעיקרה על טומאה חמורה - טומאת מת. כדי להיטהר מטומאה זו, נדרשים שני מעשים: הזאת מי החטאת שלישי ושביעי וטבילה במקווה. וחילוק גדול בין השניים: בהזאה - מספיק להזות טיפה אחת על המַשְׁקָה, ואילו בטבילה במקווה יש צורך בטבילת כל גופו. אפילו אם רק שיערה אחת מגופו לא באה במים - לא עלתה לו טבילה!

ומאחר והתשובה כטבילה במקווה היא, ממילא - אומר רבי איצ'לה - כשם שהטבילה צריכה לכסות את כל גופו, כן גם התשובה חייבת שתהא עם כל גופו, עם כל שלושת חלקיה ומרכיביה: חרטה על העבר, קבלה לעתיד ויודוי.

מה שהמדרש אומר "כיון שאדם מהרהר בלבבו לעשות תשובה, מיד היא עולה ועומדת לפני כיסא הכבוד", הכוונה לאותה טיפה שיש להזות על הטמא ממי החטאת, וכשם שבהזאה די בטיפה אחת - כן בתשובה די בהרהור תשובה אחד.

אם לא יתעורר במשהו, ומשיך בשגרת חייו של כל השנה, ואפילו לא ייקח את ה"מטאטא" לידיו, כי אז מולול הוא בחוקי המלך ועונשו מרובה. מאידך גיסא, אם נתאמץ לאחוז במשהו מדרכי התשובה, ונעשה איזשהו צעד שיש בכוחו לעשות - אף שאין הוא גדול ומושלם, ואין זה התשובה השלמה הנדרשת - מכל מקום נצא זכאים כיוון שעל כל פנים היה ה"מטאטא" בידיו בעת שעבר הפתק. מוריאדיג אויף דעם וועלד!

על כל אלה יביאך במושפט

על מה נידונים ביום הדין הגדול?

בכל שנה בראש השנה נידון האדם על כל המעשים שעשה במשך כל השנה. בשעה שהוא הולך לעולמו הוא נידון עוד פעם על המעשים שעשה במשך כל חייו. ולעתיד לבוא, בסוף כל הדורות, יערך הדין הגדול בו ידונו את כל יושבי תבל על כל מעשיהם.

חז"ל מספרים במדרש (תנחומא פרשת אמור ד), שכאשר בעלת האוב העלתה את שמואל הנביא באוב לבקשת שאול, היא זקקה ואמרה: "רֵאִיתִי עֲלִים מִן הָאֶרֶץ" (שמואל א. כה ג), בלשון רבים, כיון ששמואל הנביא לא עלה לבדו, אלא הביא עמו את משה רבנו, וזאת מפני שפחד שמעלים אותו לקראת יום דין הגדול, ולכן הביא עמו את משה, שיעיד עליו שלא הניח כלום מתורת משה.

נמצאנו למדים כי אפילו שמואל הנביא, שהיה שקול כנגד משה ואהרן, חשש מיום הדין הגדול והביא עימו סגנון שילמד עליו זכות. והשאלה העולה היא, הרי האדם נידון על כל מעשי השנה ביום הדין בראש השנה, ולאחר משה ועשרים שנותיו, כשהוא הולך לבית עולמו, הוא נידון בשנית על כל אשר עשה במשך כל חייו. מפני מה, אפוא חשש שמואל הנביא? ומדוע בכלל יש צורך ביום הדין הגדול, לאחר שהאדם נידון כבר פעמיים על כל מעשיו ופעולותיו.

לכל פעולה - השפעה לדורות

מבאר הר"ן בדרשותיו דבר נורא:

אין די בדינים שהאדם נידון בראש השנה ולאחר פטירתו, כיון שכלל פעולה ומעשה ישנן תוצאות המשתלשלות במשך אלפי שנים.

הבה וניקח לדוגמא את רש"י הקדוש, אשר פירושו לתורה שכתב ולתורה שבעל פה מהווה אבן יסוד ללימוד התורה הקדושה. רש"י הוא הרב"ה של כלל ישראל. בכל העולם כולו יודעים שלא שייך ללמוד פסוק או דף גמרא בלי רש"י. בכל הדורות כולם, בכל תפוצות ישראל, לומדים חומש עם רש"י, נביא עם רש"י וגמרא עם רש"י. בכל יום שעובר, אלפי יהודים בעולם הוגים בפירושו, ובכל יום שעובר מצטרפות אלפי זכויות לזכויותיו. ומאחר ואין לנו מושג כמה מצוות מתווספות לרש"י ביום אחד, בוודאי שאין אפשרות לדון אותו תכף לאחר פטירתו.

מאידך, אם אדם עושה פעולה שלילית, שעל ידה הוא מחטיא את הרבים, הרי שבכל יום מתווספות חובות לחובותיו.

פעם נוכחתי בכנס של ארגון "ערכים", בו השתתפו יהודים רבים שעמדו בתחילת חזרתם בתשובה. אחד הדרשנים דיבר אודות סופרי תנועת ההשכלה והציונות, וברוב התלהבות וריתחא דקדושה אמר עליהם: "יימח שמם וזכרם!"

במקום נעשה רעש גדול ורבים מהנוכחים תמהו: "כיצד אפשר לומר על יהודים ייימח שמו וזכרם?"

הדרשן, שהיה יהודי פיקח והבין שהולך להיות פה לייבדיק, אמר לנוכחים כדלהלן: "רבתי, ברצוני לומר לכם דבר מה. אולי באמת טעיתי, אולי לא הייתי צריך להתבטא בכזו חריפות. מרוב כעסי ושיחי דיברתי עד הנה. אבל אני רוצה לומר לכם, כי לאמיתו של דבר זו ברכה גדולה עבורם, שיימח שמם וזכרם, ואבאר לכם מדוע.

"תארו לעצמכם, יהודי שבעונותיו הרבים כתב ספר מינות שהכשיל ומכשיל רבים מישראל. אותו סופר הסתלק לעולמו כבר מזמן, אבל בכל יום הוא נשרף פעם אחר פעם מחדש, ממש נורא ואיום, וזאת מפני שבבתי הספר החילוניים לומדים את ספרי הכפירה שלו בכל יום מחדש. האפיקורסות, המינות והכפירה שכתב ממשיכים לפעפע בעולם ארס שהולך ומתחדש ומחטיא את הרבים!"

"והנה לפתע פתאום, במשך חודשים תמימים, מפסיקים לשרוף אותו בגיהנם. אותו רשע נאנח אנחת רווחה, ברוך ה', הוא קיבל קצת חופש, שמחה וישוון! הוא חושב שספריו נאבדו סוף סוף מן העולם והפסיקו להחטיא את הרבים. והנה, כעבור חודשיים, שוב מסיקים את אש הגיהנם וצולים אותו יום אחר יום. אותו רשע זועק מתוך האש: 'מה קרה? כבר חשבתי שהשלמתי את מכת הגיהנם שלי, למה חוזרים להעניש אותי?!"

"משיבים לו מלאכי החבלה: 'פשוט מאוד! במשך החודשים האחרונים חל החופש הגדול, במשך חודשיים לא למדו בספרי המינות שכתבת ולכן חדלנו להעניש אותך. אבל כעת החופשה הסתיימה, רבבות תלמידים שבו לטמא את נפשם בספרי הכפירה שכתבת, ולכן חזרנו להעניש אותך!"

"כאשר אותו סופר רשע שומע את הדברים, הוא צועק במר ליבו: 'ריבנו של עולם, תרחם עלי! שישכחו ממני כבר בעולם, מה רוצים מהחיים שלי? תעזבו אותי, תשכחו אותי! עוד פעם ביאליק ועוד פעם ביאליק... ריבנו של עולם, מחוק אותי ואת הספרים שלי מן העולם, כדי שפסיקו לצלות אותי יום אחר יום בגיהנום, יימח שמי וזכרתי!"

"אם כן יוצא", סיים המגיד את דבריו, "שכאשר אמרתי על אותם יהודים מסכנים ייימח שמם וזכרם, לא קיללתי אותם, אלא בירכתי אותם שתהיה להם סוף סוף מנוחה בעולם העליון!"

דוד המלך אומר: "הַאֲזִיב פְּמוֹ חֲרָבוֹת לְצַח" (תהלים טז ד), כלומר שגם כאשר האויב עצמו תם ונאבד מן העולם, אזי "חרבות לצח" - החרבות שלו, השיטות שלו והכפירה והמינות שהפיץ בעולם, ממשיכות להשפיע לצח.

מאידך, להבדיל אלפי אלפי הבדלות, כשיהודי עושה מעשה טוב, הדבר נמשך ונמשך ויש לו קרן קיימת המוציאה תולדות ופירות. כשנמצאים בצבור ורואים יהודי אחד המתחזק בשמירת הסדרים, מגיע בזמן או אפילו מקדים לתפילה או לשיעור תורה, הדבר משפיע על כל סובביו שמתחזקים אף הם ומחזקים את כל סובביהם!

"אֵין אִמֵר וְאֵין דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע קוֹלָם" (תהלים טז ד), לכל מעשה ולכל פעולה יש תוצאות ותולדות. אדם עושה דבר מה, השני עושה הראשון, והשלישי עושה אחרי השני וכן הלאה על זו הדרך. וכך מבלי שיידע מזה כלל, הוא צובר לעצמו אלפי זכויות על גבי זכויות. ועל כן רק ביום הדין הגדול, יסכמו את כל המעשים ופירותיהם בכל הדורות, ועל פי זאת ידונו כל אחד ואחד!

השפעתו העצומה של מעשה אחד!

סיפר לי יהודי חשוב, שבמוצאי שבת אחד הוא נסע במיוחד לירושלים, כדי להיפגש עם רבי חיים אהרון טורצ'ין זצ"ל. האישי הגיע לביתו של רבי חיים, בעת שישב במשבח וסיים את סעודת "מלווה מלכה". כיון שכך אמרה לו הרבנית שיישב וימתין עד שהרב יסיים לברך את ברכת המזון, אבל ברכת המזון, אצל צדיק כמו רבי חיים טורצ'ין, זה דבר שלוקח זמן. וכך ישב לו היהודי והיטה אוון לקולו של רבי חיים המברך ברכת המזון במתינות ובנעימות כמונה מעות.

"מאז כבר עברו עשרים וחמש שנה", העיד בפני אותו יהודי, "ובכל פעם שאני רוצה להתחזק בברכת המזון, אני נזכר כיצד רבי חיים טורצ'ין זצ"ל בירך ברכת המזון!"

באותו זמן, כאשר רבי חיים טורצ'ין ישב ובירך, הוא לא ידע כלל שמישהו שומע אותו, ובוודאי שלא שיער עד כמה הדבר ישפיע עליו. אבל במציאות הוא זיכה את הרבים! והזכות הזו הולכת ומתגברת הלאה והלאה, ובכל עת שמאן דהו מתחזק כתוצאה מאותה ברכת המזון, הדבר נוקף לזכותו בשמיים לצח נצחים!

מאידך, יהודי יכול לעמוד ולדבר באמצע חזרת השי"ץ, ומישהו רואה אותו ואומר לחברו: "ראית? הלא הוא יודע ללמוד, הוא יודע מה זו הלכה, ואפילו הוא מדבר באמצע חזרת השי"ץ!"

אמנם כתוב בשולחן ערוך (אורח חיים סימן קכד סעיף ג), שהמדבר בחזרת השי"ץ, גדול עונו מנשוא. אבל למעשה, הרואה כבר התקרה, זו המציאות! ובשמים דנים את המדבר כמחטיא הרבים, כיון שעצם ההנהגה שלו החטיאה את הזולת.

כל חיינו נמצאים אנו על כף המאזניים. בכל הנהגה אפשר להיות מזכה הרבים או לחילופין מחטיא הרבים, חלילה. לכן, שומה עלינו להיזהר על כל צעד ושעל, שמעשינו ישפיעו רק טובה על זולתנו.

מעשי ראובן

באחד הימים, בעודו נושא תפילתו בבית הכנסת לדרמן וקורא 'אמן יהא שמיה רבה' בקול אדיה, בהתעוררות ובכוונה עצומה, ניגש אליו אורח מחול. האישי שזיהה את הקול המוכר, אותו זכה לשמוע רבות, פנה אל רבי ראובן ושאלו האם הוא הרב קרלינשטיין המגיד הנודע.

רבי ראובן ענה כדרכו בפשטות: "אני לא הרב קרלינשטיין, אני קרלינשטיין!" האורח החל להביע את התפעלותו העצומה ולהפליג בשבח דרשותיו של רבי ראובן, אותן שומעים גם בחו"ל באמצעות מערכת 'קול הלשון', אך רבי ראובן שב והצטנע: "אינני מחדש דבר משלי, הכל דליתי וליקשתי מדברי רבותינו".

ברם, האישי דחה את הצטנעותו: "אינני בקיא דיי על מנת לדעת מה מדברי המוסר והכיבושים הנאמרים מפיכם נכתב בספרים הקדושים ומה משלכם, אך דבר אחד יודע אני, ברכת 'שהכול נהיה בדברו' הנשמעת מפיכם 'כמונה מעות' כאשר מגישים לכם כוס מים בעת הדרשה, היא בוודאי משלכם! די בשמיעת הברכה הזו בלבד, בכדי לקבל חיזוק עצום ביראת שמיים ואהבת ה'!"

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" על ימים נוראים - סוכות מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

עבודת יום הכיפורים

הרשעים כים נגרש

בהפסרת יום הכיפורים קוראים: "הַרְשָׁעִים בְּיָמֵי נִגְרָשׁ כִּי יִקָּבֵל וַיִּגְרָשׁוּ מִיָּמֵינוּ רָפֵשׁ וְטִישׁ" (ישעיהו נ. כ.). מדוע מדמים את הרשעים דווקא לים? אומר המדרש (תנחומא פרשת ויקרא אות ז): "מה הים הזה טיטו ורפשו על פיו" - הים פולט את כל הלכלוך והרפש שבו שלו לשפתו, כך הרשעים סריותיהם וסרחונם על פיהם" - בדיבורי פיהם של הרשעים ניכרת רשעותם. ברחובות חי עד לפני כמה שנים הגאון רבי זבולון גרו זצ"ל. הוא סיפר, שכאשר היה בחור ישיבה צעיר ולמד בירושלים. הגיע פעם לראשון לציון. דרשן זה היה ידען גדול, ורבים באו לשמוע את דרשותיו המרתקות, אלא שהשקפותיו לא היו על סהרת הקודש במאת האחוזים.

הרב גרו ובחור נוסף משיבתו הלכו למאה שערים לשמוע את הדרשן המהולל. הם הגיעו מוקדם ונותר להם זמן המתנה עד לתחילת הדרשה. במאה שערים גר בעל "הלשם", מקובל אלוקים קדוש וטהור, סבו של הרב אלישיב. כיון שהגיעו מוקדם לדרשה, נכנסו הרב גרו וידידו אל ביתו של בעל "הלשם" ודיברו עמו בדברי תורה. טרם צאתם שאל אותם בעל "הלשם" מה להם במאה שערים, והם סיפרו כי באו לשמוע את הדרשן המדובר. אצטט במדויק מילה במילה את דברי הרב גרו ששמע מפי קדשו של בעל "הלשם": "עוד לא נברא בעולם סבון שיכול לנקות את האדם משמועה לא טובה ששמעו". כמה מסוכן לשמוע דיבורים שאינם מכוונים בדיוק להשקפה הטהורה, כמה קשה להתנקות מהם...

מי שיש לו מוח בקדקדו, יעשה כל מאמץ לברוח כמו מאש מהמכשירים הטמאים, שבלחיצת כפתור מכניסים לבתינו רפש וזוהמה. ארס מילותיהם עלול לפעפע בשמתי השומע, עד שבלתי אפשרי יהיה להתנתק ממנו... ועל כן כל גדולי ישראל הורו ומורים כי על פי דין אסור להחזיק מכשירים טמאים ומטמאים אלו בבתינו.

רצונו האמיתי של היצר הרע

סיפר אביו של רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, קדוש ישראל, רבי בנימין דיסקין זצ"ל, מעשה שהיה: פעם הגיע פריץ אכזר לעיירה יהודית. הוא שלח את שליחו להודיע לאחת ממשפחות היהודים, שמחר בבוקר הפריץ רוצה להתארח בביתם לסעוד את ארוחתו. היהודי המסכן קנה הכל בכל מכל טוב: סלטים ומוצרי חלב, חמוצים ומתוקים... והכל ברווח ובכבוד, כיאות לפריץ הנכבד. בבוקר המחרת הגיעו הפריץ ופמלייתו לארוחת הבוקר בבית היהודי. הוא רואה שולחן מלא כל טוב... הפריץ נעצה, והחל בוחן ובדק את השולחן. לפתע רעם קולו בכעס: "איפה הגבינה הצהובה? אין פה גבינה צהובה? זו ארוחת בוקר לפריץ?" הוא ציווה את משרתיו לתפוס את בעל הבית ולהכותו מכות נמרצות, תוך שהפריץ זולל בתיאבון... יצא הפריץ מבית היהודי, ומיד שלח את שליחו להודיע למשפחה אחרת, כי הפריץ רוצה לסעוד בבוקר המחרת בביתם...

היהודי המסכן, שהוכה הבוקר בשל 'חסאו הכבד', ששכח להגיש גבינה צהובה, שמע על כך ושלח להודיעם כי הפריץ אוהב גבינה צהובה ולכן, שחלילה וחס לא ישכחו להגיש לשולחן גבינה צהובה. הלך אבי המשפחה, הכין מאכלים משובחים, סוגי גבינות שונים, סלטים... ארוחת בוקר כיד המלך, וכמובן לא שכח להניח בראש השולחן בצורה ניכרת ובולשת את הגבינה הצהובה... למחרת הגיע הפריץ לבית היהודי, הסתכל על השולחן הערוך, בחן, בדק... ולפתע צעק בחימה שפוכה: "איפה החלודה? אין חלודה בשולחן? ארוחת בוקר לפריץ בלי חלודה? זו ארוחה ראויה?" ברוב כעסו פקד על משרתיו להכות את היהודי הפושע, שעשה צחוק מהפריץ ולא הכין חלודה... תפסו המשרתים את בעל הבית והפליאו בו מכותיהם, תוך שהפריץ זולל בתיאבון. הפריץ שלח את שליחו להודיע ליהודי שלישי, שבבוקר המחר יזכה שהפריץ יאכל אצלו ארוחת בוקר. טרם הכין את הארוחה המפוארת הוזהר הוא עד כמה חשוב

שהיה בשולחן גם גבינה צהובה וגם חלודה, שאם לא כן עלולה חמת הפריץ לבעור בו... היהודי המסכן הלך וקנה גבינות, סלטים, וכמובן הניח במקום בולט גבינה צהובה וחלודה, כדי שחלילה לא יחסר מאומה לפריץ... כשהגיע הפריץ הוא נעמד, בחן את השולחן, בדק... "אבל איפה הטונה? אין פה טונה? סעודה בלי טונה לפריץ?" ברוב זעמו הורה למשרתיו להכות את היהודי הפושע, שעשה צחוק מהפריץ ולא הגיש לו טונה... תפסו המשרתים את בעל הבית והפליאו בו מכותיהם, תוך שהפריץ זולל בתיאבון. היהודי הרביעי שקיבל את ההודעה 'המשמחת' על האורח הנכבד שיעד מחר על שולחנו, היה יהודי פיקח. כששמע שהפריץ צריך חלודה, גבינה צהובה וסלט טונה... אמר: "כן, כן, בסדר..."

הלך והכין שולחן ארוך וריק; בקצה השולחן הניח צלחת עם כמה פרוסות לחם יבשות ולידה כוס קפה. בבוקר המחרת, כאשר נכנס הפריץ לבית היהודי התגלה לעיניו מראה משונה: שולחן ריק! שאל את היהודי: "אתה בעל הבית? איפה ארוחת הבוקר?" עונה לו המארח: "בבקשה, הנה..."

הסתכל הפריץ לכל עבר ולא הבין, והיהודי חוזר: "הנה, פה יש, בוא!" והפריץ המבולבל תוהה: "מה בוא? איפה?" והיהודי מתעקש: "כאן, תראה". הפריץ נהיה אדום כולו, והתפרץ בזעם עצום: "אפילו לעני בושה וחרפה להכין ארוחה כזו! מה הגשת לי? לחם יבש עם כוס קפה?" אך היהודי הפיקח לא נבהל, אלא השיב במתינות: "אדוני הפריץ, שמנו לב שאדוני הפריץ אינו רעב! אין הוא צריך ארוחת בוקר - לא גבינה צהובה, ולא חלודה, לא זיתים, ולא סלט טונה... דבר אחד הוא צריך: להכות יהודים! משהבנתי מהו רצון הפריץ, חשבתי לעצמי: לשם מה אטרח רבות להכנת הסעודה, ולאחר כל זאת יעמוד אדוני הפריץ ויחשוב על הפריש החסר... חבל על טרחתי וחבל על טרחת אדוני הפריץ. הנה, יש פה שולחן גדול וריק, ויכול אתה לממש את רצונך האמיתי - תשכיב אותי והכה בי כרצונך!"

הפריץ האדום, הלבין בחזרה... התיישב ליד השולחן, אכל את הלחם היבש בצייטנות, ובסוף 'הסעודה' הודה בנימוס ויצא... חז"ל אמרים: "הוא השטן, הוא מלאך המוות, הוא יצר הרע" משרת היצר היא להכשילנו בחטאים, ואין זה משנה לו באיזו דרך... ורחמנא לצלן, אנו, ברוב שפשוטנו, נותנים לו את האפשרות להכשיל; בכל מיני סדקיו ותירוצים, בלי משים אנו נותנים לו...

סיפר לי יהודי, בנו של אחד מגדולי הרבנים בגרמניה, שאביו דיבר שוב ושוב לבני קהילתו והוכיחם על פירצה בהלכה שפשטה במקומם, אך כל דיבוריו ותוכחותיו היו לשוא, ללא הועיל... שאל הבן את אביו מדוע כל דיבוריו אינם פועלים מאומה. אמר לו אביו: "אם תיקח מחט ותדקור את הבשר, האם הדקירה תכאיב לבשר? הדבר תלוי: אם הבשר החי - המחט תכאיב, אבל אם הבשר בשר מת - גם אם תדקור שוב ושוב, הדקירה לא תורגש כלל... עלינו להכיר את דרכי הלחימה של היצר הרע, להותיר את הרגש חי בקרבנו, לכאוב את מצבנו, וממילא נעורר לבנו לתשובה."

לא יכול או לא רוצה?

סיפר הרב זילברשטיין מעשה שסיפר לו הרב טננבוים ז"ל, מזכיר ועד הישיבות: שנה אחת, בערב יום כיפור, הגיע אל הרב טננבוים שליחו של הרב מבריסק זצ"ל, ומסר שהרב מבקש שיגיע אליו בדחיפות. הרב טננבוים מיהר אל הרב מבריסק. והרב סיפר לו בבהילות על בחור ישיבה, שמשום מה לא סידר את ניירות הצבא כנדרש ומשום כך לא קיבל דחייו, וביום האתמול נתפס והוכנס לכלא. מסר לו הרב את שם הבחור, את כל פרטיו ואת שם הכלא, וביקשו לפעול בזריזות לשחרורו. אמר הרב טננבוים לרב מבריסק: "בסדר, למחרת יום כיפור מיד, לא אבנה סוכה, לא ארכוש לולב ואתרוג, אלא מיד אלך לטפל בעניין". אך הרב מבריסק הוכיחו: "אחרי יום כיפור? והיכן יהיה הבחור ביום הכיפורים? בכלא?"

הרב סננביום החל להסביר לרב מבריסק כי בכדי לשחרר בחור מהכלא, נצרך אישור מיוחד חתום בחותמת המשרד, וכעת, בערב יום כיפור, כל המשרדים סגורים ואין למי לפנות.

"אני רוצה לעשות, אבל לא יכול לעשות שום דבר, הכל סגור!" אמר הרב סננביום. הרב מבריסק את ראשו הקדוש, הסתכל על העומד מולו ואמר: "הרב סננביום, לא אכפת לי בכלל, ולא תהיה לי שום קפידא עליך, אם תגיד לי את האמת". "אמת? איזו אמת? וכי הרב חושב כי אמרתי דברי שקר?" אך הרב חזר על דבריו: "תגיד לי, 'ברייסקער רב, איך וויל נישט' - איני רוצה לעשות היום, ואל תגיד 'איני יכול!'"

חשב הרב סננביום לעצמו: 'האם באמת איני רוצה?', אך, כמובן, לא העז לומר זאת לאוני הרב. והרב הבהיר לו שוב: "תגיד את האמת, שאתה לא רוצה לעשות, ולא תהיה לי שום קפידא עליך". הרב סננביום האזין בכובד ראש, הנהן בראשו ונפרד מהרב מבריסק באיחולי שנה טובה.

אך יצא מהרב, התחיל להרהר: 'הרב אמר שאני יכול, אולי באמת אני יכול?' מיד הלך למשרדי הצבא במחנה שנלך שבגאולה, כאשר נכנס למחנה ראה קצין גבוה בעל דרגות רבות על כתפו. בהשגחה פרטית היה זה קצין שהרב סננביום הכירו מהעבר. הרב ניגש אל הקצין, תפס בו ואמר בחיוך: "שלום עליכם, גמר חתימה טובה!" כשענה לו הקצין המשיך: "שמע, הרי היום ערב יום כיפור, היום הקדוש, האם אתה רוצה לקבל ברכה מהרב מבריסק?"

הקצין, שהיה רחוק מאד מהדת התפלא ושאל: "הרב מבריסק? מי הוא?" הרב סננביום הסביר לו, שהרב מבריסק הנו גדול הדור, רבם של כל ישראל, צדיק יסוד עולם קדוש וטהור. ולא רק הוא, אלא גם אביו היה גדול הדור, ויותר מזה: גם סבו היה גדול הדור! הרב הוא בן אחר בן לגדולי עולם!

כשהבין הקצין במי מדובר קרא: "אני גם יהודי! ודאי רוצה אני ברכה מהרב מבריסק!"

והרב סננביום ניצל את ההזדמנות ואמר: "אם אתה רוצה ברכה מהרב מבריסק, בחור פלוני יושב כעת בכלא פלוני, שחרר אותו, ותקבל ברכה!" "בכלא זה וזה?" שאל הקצין, ואחר הוסיף מיד: "בסדר, מיד למחרת יום כיפור אשחרר אותו, אל דאגה, זו לא בעיה בשבילי, בכמה שיחות טלפון אסדר את העניין"

אך להפתעתו הרב סננביום לא הסתפק בהבטחתו, אלא המשיך: "לא אחרי יום כיפור. עכשיו תסדר את העניין! אם אתה רוצה ברכה מהרב מבריסק, תשחרר אותו עכשיו!"

הקצין נוף ברב סננביום על הבורות שגילה בעניינים אלו והחל להסביר לו את כל הדברים שפירש הרב סננביום לפני שעה קלה בבית הרב מבריסק...

אך הרב אמר לו: "אל תגיד שאתה לא יכול לשחרר, תגיד שאתה לא רוצה לשחרר אותו היום!"

כשמע הקצין התרגז וקצף, הוא צעק בזעם על הרב סננביום שאינו מבין שביום שהמשרדים סגורים ואין פקידים וחותרת, אין אפשרות לפעול להסדרת השחרור. "אני לא רוצה? אני רוצה! אבל לא יכול!" חתם בכעס פגוע כולו.

אך הרב סננביום פנה אליו בשלוה והרגיע: "אל תצעק, אל תכעס, בסך הכל אמרתי לך את הדברים שהרב מבריסק אמר לי. הרב אמר לי, שאם אדם רוצה הוא יכול. ואת המסר הזה העברתי לך..."

כשמעו הקצין את הסברו של בן שיחו, נרגע מכעסו ושאל ביראת כבוד: "ככה אמר הרב הגדול? כן?" רועד כולו התקשר לפקיד גבוה ממנו... תוך כמה דקות ערך סבב שיחות ריזיות ומבוהלות לדרג הצבאי הגבוה, עד שהגיע לרמטכ"ל... הוא הבהיר כי בחור פלוני חייב להשתחרר עוד היום.

בקיצו, שעתיים לפני כל נדרי היה הבחור מחוץ לכותלי הכלא... הרב סננביום ניגש אל הרב מבריסק וסיפר לו שהבחור ברוך ה' שוחרר, אבל העניין הזה דרש הבטחה לברכה של הרב מבריסק לקצין ששחרר את הבחור...

והברייסקער רב בירכו: "תנוח דעתך, שהנחת את דעתי".

אם רוצים - יכולים!
לפעמים חיזוק במצוות וקיום המצוות בכל מצב נראה קשה, כמעט מעבר ליכולתנו, אך ככל שנתאמץ יותר ונתחזק יותר, המצוה מתוקה יותר, שווה יותר...

פתח לנו שער בעת נעילת שער

כל חיזוק קטן משפיע על כל הסביבה, כל מעשה משפיע - בין לטוב, בין למוטב. בימים אלו כולנו משתדלים להתקרב, אך העיקר הוא ההמשך - מה יהיה לאחר הימים המרוממים והנעלים הללו.

על בקשתנו בעת תפילת נעילה: "פתח לנו שער בעת נעילת שער" מביא המגיד מדובנא זצ"ל משל נפלא:

למלך אחד היתה לו בת יחידה. בשל היותה יחסנית גדולה - בתו יחידתו של המלך, חיפש המלך בעבורה שידוך מיוחד וראוי. מובן שלא היתה הצעה ראויה לנסיכה כלילת המעלות, וההצעות המיוחדות נפטלו בו אחר זו...

חלפה שנה, ועוד שנה. ראה המלך כי בתו מתבגרת, ואם ימשיכו בבררות זו לעולם לא ימצאו את המושלם המיוחד, עד שילבינו שערות ראשה של ביתו.

בא המלך לבתו ואמר: "אין בררה, ניחם בחור שאין בו את החסרונות הבאים: אינו שקרן, אינו כעסן ואינו גאוותן, ויש לו מעלות כאלה וכאלה. נסתכל רק על דברים אלו ולא על אחרים, וכך תזכי להינשא".

הבגדים המושאלים

עלינו לראות שהרושם הכביר של ראש השנה, עשרת ימי תשובה ויום כיפור יישאר חרוש בלבנו. התפילות הנפלאות והזכות, קרבת האלוקים האמיתית, אין תענוג כמו זה. היינו לבושים כבני מלכים, נשאר בגדים אלו, ובל נחזור לשיט ולבוך לבגדים הבלויים.

המגיד מדובנא מסיים במשל נאה: כאשר גביר העיר העשיר עורך חתונה, כל העיר מגיעה לחתונה. עשירים ועניים. אבל מה יעשו העניים שאין להם בגדים הולמים? איך ילכו לחתונה בבלויי הסחבות שעליהם?

סרם צאתם לסעודת החתונה המפוארת הלכו עניי העיר לשכניהם העשירים, דפקו בדלת, והשאילו מהם ללילה אחד חליפות מפוארות, מגבעות, עניבות וחגורות.

הגיעו אורחים רבים מחוץ לעיר לחתונה, והתפלאו: "איזו עיר זו? כל תושביה עשירים? כולם לבושים כמו לורדים? אין אפילו עני אחד פה?"

ניגש פיקח אחד ואמר: "אם רצונכם לדעת מי עשיר ומי עני, תבואו מחה, אחרי החתונה. ואז תראו - העשירים יישארו עם בגדיהם היפים, ואילו העניים יחזירו את הבגדים השאולים וילבשו את בגדיהם הבלויים..."

ביום כיפור אי אפשר להכיר ולהבחין - כולם צדיקים, כולם יראים. מתי אפשר להכיר אם יום כיפור באמת השפיע? - אחרי יום כיפור!

נשתדל להחזיק את כל הטוב והקדושה שהשגנו בימים קדושים אלה, להתפלל, לברך כמו בימים הנוראים, לקיים את כל המצוות באותה שמחה, להמשיך הלאה עם אותה עליה, כל ימות השנה.

החזון איש בימים הנוראים

סיום מסכת

שח מרן הגר"ח"ק: פעם בערב ראש השנה ידע החזו"א שאני עומד לעשות סיום לפטור תענית של ערב ר"ה ואמר לי שאכנס אליו לסיום אף שלא היה מתענה מהיות טוב וגו'.

דביקות בתפילה

שח מרן מהגאון רבי מיכל יהודה ליפקוביץ שאינו יכול לשכוח את המחזה הנורא עת רבינו היה אומר אבינו מלכנו בימים נוראים אף שדרכו תמיד היה להתפלל בלחש ובהשקט והיה חלוש בגופו כשהגיע לאבינו מלכנו היה זועק בהשתפכות הנפש נוראה אשרי עין ראתה זאת.

לר"מ שטיגל זכורה תפילת הסליחות בערב ר"ה נא כל מדה נכונה בהתרגשות עצומה ובדביקות גדולה.

דינים מומחים

מספר רבי אלחנן פרלמוטר ערב ראש השנה אחד הייתי אצל החזו"א ועשינו התרת נדרים' ישבו שם החזו"א גיסו הקהלות יעקב הגר"מ דויטש ואנכי. הסטייפלר שאל אז על מה שאומרים שמעו נא רבותינו דיינים מומחים והרי אם הוא מומחה' כי אז מדוע צריך שלושה והשיב החזו"א על המומחים דנן בבת שחוק זה כמו היום הרב הגאון.

הדרשה בר"ה

בראש השנה תרצ"ד העדיף להתפלל עם בני ישיבת בית יוסף בהיכל שלומדים בו לפני התקיעות ביקש ממנו ר' מתתיהו להשמיע דברי כבושין לפני העם וניסה להשתמט לאחר הפצרות רבות ונשנות השיב לו בביישנות יכולני רק להגיד משנה אחת בחדר צדדי, כעבור כמה רגעים בחדר מלא אנשים פתח וקרא בהתרגשות את המשנה ממסכת אבות אמר ר' יוסי בן קיסמא איני דר אלא במקום תורה את התיבות האחרונות של המשנה חזר בהתלהבות יתירה פעם אחר פעם עד שתקפה התרגשות בכל הנוכחים במקום.

עבודת התפילה

הגר"ר שרגא פייבל שטיינברג זצ"ל דיבר פעם על גודל התאמצות ויגיעתו של רבינו בעבודת התפילה עד כלות הכוחות, וסיפר שבראש השנה הראשון בהגיע רבינו ארצה והיה רש"פ שטיינברג ישן אצלו מצאו שחרית יושב בחדרו על המטה מעיין במחזור ואוחז באמצע תפילת העמידה היה זה כשרבי שרגא פייבל עמד ללכת לתפילת היום בישיבת בית יוסף וכבר עבר זמן מהנץ כששב התלמיד מהתפילה אמר לו החזו"א מסתמא התפלות מדוע לא הלכתי להתפלל ותפילת שחריתו בציבור והתפללתי ביחידות וגם מה שהתפללתי תפילת העמידה מיושב על המטה אומר לך אין כאן מניין לזמן הנץ, וזמן תפילת הנץ עדיפה מתפילה בציבור ומה שהתפללתי מיושב כי לא היו לי כוחות לעמוד. והוסיף רבי שרגא פייבל זצ"ל בעת ההיא לא היה רבינו מבוגר כל כך אבל הכוחות שהשקיע בעבודת התפילה נטלו ממנו כוחותיו (מהגר"ר עמוס טבצניק שליט"א ששמע מהגרש"פ שטיינברג זצ"ל)

סיפר הגר"ר אברהם הורביץ זצ"ל הלכתי עם הגאון החזו"א זצ"ל להתפלל תפילת ערבית בליל ב' דר"ה בכלל חזו"א היה זה ראש השנה האחרון לחייו עמדתי מאחוריו בתפילה הוא עמד כל התפילה בברכות וק"ש ושמ"ע והתפלל בהתרגשות גדולה בדביקות עצומה ובבכי גדול וכל גופו דא לדא נקשן ועד היום

עומד לנגד עיני הוד מראה דמות קדושת רבנו שעומד בתפילתו בליל ב' דראש השנה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ובאזני עדין מהדהדות קולות התפילה המשתפכים בקול ברור המתחננים ומרגשים של רבנו שפתחו לי לב מבקש ומתחנן לפני ה'. (ארחות רבנו)

לא לעשות הפסקה

סיפר תלמידו רבי שלמה כהן פעם בראש השנה לאחר קריאת התורה ציוה לתקוע תיכף ולא לעשות שום הפסקה שהיתה נהוגה כרגיל בין קריאה"ת לתקיעות וגם לא להגיד את הפרק למנצח לבני קורח שנוהגים לומר ז' פעמים רק תיכף לברך ולתקוע בלא כל שהייה הציבור השתומם ולא ידע מה ארע.

אחר כך נתברר שהחזו"א שמע צעיר אחד מבין המתפללים אומר לאביו אבא הלא אתה כה חלש אולי תטעם דבר מה לפני התקיעות ואביו נזף בו אל תוסף דבר אלי עוד כדבר הזה מעודי לא אכלתי לפני התקיעות משום כך ציוה רבינו לתקוע מיד ללא כל שהיית.

הבעל תוקע

כשהגיע החזו"א לוילנא עמד אז בשנות הארבעים ור' שלמה כהן היה אז צעיר כבן י"ז בלבד ימים אחדים לאחר שהתוודעו זה לזה החל החזו"א ללמדו דיני תקיעת שופר כשהביע את חפצו שיהא הוא תוקע לפני בראש השנה' הקרוב למרות היותו צעיר בשנים ומאז במשך שלושים שנה היה רבי שלמה בעל תוקע אצל החזו"א עד ר"ה תשי"ד ערב הסתלקות רבינו.

ומרן בעל קה"י זצ"ל הסביר שהוא חושב שמאחר ובביהמ"ק היו הכהנים תוקעים בחצוצרות רצה רבינו שכהן מיוחס יתקע עבורו ור"ש כהן ז"ל כידוע היה כהן מיוחס לבית עלי הכהן ולכן העדיפו החזו"א (ס' תולדות יעקב עמ' פ"ט)

לבקש צרכים בראש השנה

אמר שאפשר לאדם לבקש צרכיו בראש השנה יען כי יום זה ניתן לבקשותיו (מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

הפעם לא יהיה

שנה אחת היה ראש השנה סמוך לשבת המצטרפים לשלושה ימי שבתון רצופים ואנשי החברא קדישא בנחלת יצחק רצו לחפור בערב ר"ה להכין כמה קברים כדי שלא יצטרכו לחפור ביו"ט לעת מצוא רח"ל. באו לשאול לרבינו על כך והדבר לא מצא חן בעיניו אמרו לו שאין שלושה ימים בלי נפטר וכי לא נתקלו בפעם אחת שלא אירע כן ואמר הפעם לא יהיה. (מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

אימת הדין

אמר שבלי לראש השנה שחל בשבת אין לחשוש שמא יטה לאור הנר מפני שאימת הדין עליו ובשור"ע או"ח סי' ער"ה ס"ו נאמר שמותר לקרות בליל יום כיפור במחזורים מפני שאימת יו"כ עליהם והחזו"א התיר גם בר"ה ולא רק במחזורים (מהגר"ח קניבסקי שליט"א)

ברית מילה ביום הדין

מספר הר"ר זוסמן ציטרנבוים בשלהי חודש אלול תשי"א נולד לנו בן למז"ט ובהשתדלות אחות מרן החזו"א הרבנית קרליץ ע"ה שהיתה שכנתנו ברח' הרב בלוי בב"ב נאות החזו"א לשמש כסנדק לבנינו יום הברית חל ביום א' דראש השנה תשי"ב ולפי

התפילות על זש"ק מסורות ביד האשה

מעשה בזוג ששנים רבות לאחר נישואיהם ועדיין לא זכו להיפקד בזש"ק הבעל היה ת"ח ומתמיד גדול האשה היתה צדקנית גדולה ויום אחד בתקופת ערב ראש השנה החליטה האשה לבוא ולהתברך מפיו של מרן החזו"א זצ"ל היא הגיעה למעונו של החזו"א שבגבעת רוקח בב"ב שפכה את מר ליבה וסיפרה שהיא ובעלה מתפללים ושופכים לב כמים לפני הקב"ה שיפקדו בזש"ק והישועה עדיין לא באה אמר לה החזו"א ייחנה בראש השנה הקרוב יקראו בהפטרה על חנה שהתפללה להקב"ה שיתן לה זש"ק רואים שהתפילות על זש"ק מסורות ביד האשה הוסיף החזו"א ואמר בראש השנה הקרוב ובא תתפללי להקב"ה ותבקשי לנפשך שתיפקדו בזש"ק אמרה לו האשה אמנם כן אשתדל מאד להתאמץ ולשפוך שיח על כך בראש השנה אבל ברצוני שגם הרב יתפלל עלי כי מי יודע אם אזכה לעשות את ההשתדלות המרובית המוטלת עלי החזו"א הרחרר ואמר לה אמנם כן אתפלל עליך שיתקבלו תפילותייך

ימי ראש השנה עברו על בני הזוג בהתעלות רוחנית שטרם זכו לה עד עתה שפכו לבם כמים ודמעות רבות זלגו מעיניהם ולתקופת השנה זכו לזש"ק בני הזוג זכו להקים דור ישרים מבורך כולם גדולי תורה ויראה בארץ ובתפוצות. (מנכד של בעלת המעשה)

על כן אינני רואה בשום מקום

מספר הרב שמעון ולצר שליט"א הייתי בעל שחרית בראש השנה בביהכ"ס בת"א ובשנת אבילותי על אבי ז"ל סרבתי לעבור לפני העמוד בר"ה הגבאי הפציר בי מאד בטענה שאין מי שיתפלל לפני העמוד וקבענו לנסוע לשאול את מרן החזו"א בדרך בנסיעה ביקש ממני הגבאי שהוא רוצה לפתוח ראשון ולהציע טענתו וכך הוה החזו"א היה גר אז בגבעת רוקח והגבאי החל בטענתו כולם מרוצים מהתפילה שלו והנה כעת הוא מסרב בנימוק כי הוא אבל החזו"א האזין לדברים ואמר לי הציבור לא צריך לרצות אתה לא תתפלל אין זה כבוד הציבור לשלוח אבל לש"ץ הגבאי הוסיף לטעון אבל המדובר הוא בדליכא אחר ואמר החזו"א בעיר כמו תל אביב אין מי שיעבור לפני התיבה אם אין מי שמסכים שימנו ש"ץ ויתנו לו מעות הגבאי הפציר שוב ושוב ואז אמר החזו"א אם הפוסקים ע"י מ"ב ס' תקפ"א סק"ז אוסרים כיצד אוכל להתיר החזו"א רמו לנו להביא ספר משנה ברורה פתח במקום שנאמר הדין ואמר על לא אני רואה בכל מקום אבל על כן אינני רואה בשום מקום.

מזון הלב

נכנס יהודי בערב יום כפור ונפשו בשאלתו הנה כבר חמק עבר חודש אלול ימי ראש השנה עשרת ימי תשובה ומרגיש אני יבש עבודת ימים הנוראים לא פעלו עלי כלום אמר לו החזו"א בהאי לישנא תפילה מזון הלב היא מחר מתפללים הרבה ולבך יהיה ניזון. (מהרב יוסף שרגא שיינברגר מפי עד נאמן)

סירב לתקוע

סח הגאון רבי שמריהו גריינימן זצ"ל אודות בעל תוקע שתקע אצל מרן ז"ל בראש השנה ולא הצליחו התקיעות אמר לו רבינו שסיבת הדבר משום שסרב ללכת לתקוע באחת הישיבות. (מבנו הג"ר ברוך שליט"א)

יושבים ולומדים

לאחר תפילת היום של ר"ה לאחר תפילת ותיקין של ר"ה נשאל רבינו מה עושים עכשיו וענה מתיישבים ולומדים. (מפי עד שמיעה הר"ר צבי אייזן שליט"א)

הצעת החזו"א נקבע הברית לשעה תשע בבוקר בזמן המיועד הגעתי אל ביתו כדי ללוותו למקום הברית ושמנו לדרך פעמינו בזריות מדי פעם החיש החזו"א צעדיו ופסע בצעדי ענק כמעט במרוצה למרבה פליאתי ופליאת כל האנשים בדרך היו מספר אנשים שביקשו ממני לדעת מה אירע שהוא הולך במרוצה הוא הבחין בתמיהת האנשים פנה אלי ואמר הם לא יודעים את העניין והזכות של הכנסת ילד בבריתו של אברהם אבינו ביום הדין.

מאריכים בתפילה

על שהיו מאריכים בישיבות בראש השנה בתפילה אמר, אביי היה אומר שיעור בר"ה עיין מסכת חולין דף קל"ג ע"א וברש"י שם (מא' מתלמידיו)

וברשימות הגר"ח ברים כתב: כל המעיין באגרותיו של מרן החזו"א זלה"ה יראה לנכון כמה ידע מרן ז"ל מהי עבודת התפילה וכאשר זכינו וראינו בעינינו אין ספור פעמים וכן ידע נכונה מה רב ערכם של הימים הנוראים ראש השנה ויוהכ"פ ואע"פ כן היה החזו"א תמה למה אין בישיבות סדרים של לימוד התורה בר"ה ויום הכיפורים וכה שאל וכי אביי ורבא לא אמרו שיעורים בימים אלו בר"ה ויוהכ"פ. [עייז מסכת יומא ע"ז ב' רש"י ד"ה לפירקא ושם ע"ח א' רש"י ד"ה לפירקא]

נבקש בשביל הכלל

אחד ממקורביו ביקש ממנו ברכה בערב ראש השנה והוסיף שברצונו שיזכירו רבינו גם בראש השנה רבינו הרים כתפיו כמרים משא כבד ואמר בראש השנה אנו נבקש בשביל הכלל ואין יכולים להיות עסוקים עם צרות הפרט. (מהגאון רבי חיים ברים)

אימת הדין לא בצורה של עצבות

כל הנהגותיו בקודש היו בשמחה מספר הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל נכנסו קבוצת בחורים מישיבת פוניבז' אל החזו"א בליל ראש השנה ובירך כל אחד בברכת היום אחד הבחורים אמר לחזו"א רבי תן ברכה ובירכו כתיבה וחתומה טובה שוב אמר הבחור רבי צריך אני ברכה טובה וענה כתיבה וחתומה טובה זו ברכה רעה מה כבר יכול להיות יותר טוב מזה. החזו"א ראה שמחמת אימת הדין היה הבחור שקוע בעצבות וכדי לשמחו אמר לו כשבת שחוק נסוכה על פניו היום שבת מדוע אין הולכים בשבת לאמירת תשליך והבחור השיב מה שהשיב אמר לו החזו"א אני אגיד לך תשובה אחרת לך אסור להגיד תשליך אתה מרגיש את העוונות עליך כמשא ואם כן הדבר נחשב אצלך להוצאה בשבת הבחור נרגע והבין שבצורה של עצבות אין זה נקרא אימת הדין

ר' משה זאגט ווייעטר

בדרך כלל לא נהג להעיר כלום בבית הכנסת שלו הג"ר יואל קלופט זצ"ל סיפר על מאורע יוצא דופן בו הוא נכח היה זה ביום הדין ראש השנה לאחר סיום תפילת הוותיקין היו המתפללים הולכים לבתייהם לסעודת היום ולאחר מכן היו חוזרים לומר פרקי תהילים עד לעת תפילת מנחה גדולה היה יהודי ר' משה דער שמיד הפחח' שניגש לעמוד ואמר תהילים עם הציבור בינתיים התאספו במקום יהודים והנה מגיע זמן תפילת מנחה ר' משה היה סבור שהתאספו מאוחר מדאי ועדיין לא הספיקו די באמירת תהילים וכי צריך להמשיך הלאה ולעומתו היו חלק מהציבור שטענו כנגדו שצריך כבר להתפלל מנחה אך ר' משה ממשיך הלאה החזו"א שישב בפנינו הסתובב לפתע ואמר בעדינות ובחן שפתי ר' משה זאגט ווייעטר נר' משה תגיד הלאה ו'נחזו"א חש שהיהודי נפגע וכי לא יארע כלום אם ימשיכו להגיד תהילים (מהגר"ר חיים קלופט שליט"א)

שערי תשובה

מִרְן הַקְהָלוֹת יַעֲקֹב זצ"ל סִיפֵר שְׂרָאָה אֶת הַחֲזוֹן"א בַּעֲשֶׂרֶת יָמֵי תְּשׁוּבָה לּוֹמֵד סֵפֶר שְׂעָרֵי תְּשׁוּבָה לְרַבֵּינוּ יוֹנָה ז"ל (מֵהַרְמ"ב)

הריני מוחל

רבי איצ"ל ה' פטרבורג זצ"ל הנהיג לומר בערב יום כיפור הריני מוחל לכולם ואף אם בלב אינו מוחל הרי זה דברים שבלב וכך נהגו בשיבת פוניבז' לדפוק לפני כל נדר'י שכל אחד יאמר כן הגיב על כך רבינו אזוי רייסטמען אהקפדה וכי כך עוקרים הקפדה התייחד לאחר שאומרים תפילת זכה' ובוכים טוב טוב ומבקשים מהקב"ה שכל אחד ימחול לחבירו ורואים היכן עומדים אז אולי ואולי מוחלים באמת. (מהגרש"ז אולמן)

הוראות לחולים

מעשה והיה חולה בחודש אלול לפני יו"כ שאל בעצת רופא נאמן והלה התיר לו לצום בתנאי שישכב במטה כל היום כשאמר לחזו"א שברצונו גם ללכת להתפלל לביהכ"ס אמר לו מי אומר שביום כיפור צריך להתפלל ביום כיפור רוקדים בכרמים תענית דף כ"ו ע"ב.

ביום ראש השנה המשיך הג"ר שמעון יוזוק לספר בעודי שוכב חולה הראשון שבא לבקרני היה החזו"א עם אחד מתלמידיו שתקע עבורי בשופר ואף שהמרחק מביתו עד לבית חוליו היה ניכר. (מרשימות ר"מ גרילק)

הרב משה בוים ז"ל שאל בשביל אשה חולה כיצד תתנהג בתענית יום כיפור ואמר רבינו שתשתה לשיעורים השואל הוציא מכיסו כוס שהיה בו בליטות ושקיעות רבות וביקש לדעת עד כמה השיעור בכוס הזה רבינו לקח עט וסימן לו את המקום לאחר מכן הלך הלה לבית מרקחות והוברר על פי משקל מדוייק שאכן קלע רבינו על המיליגרם. (מהרב לוי שיינין)

מספר הר"ר מרדכי שטרברג באחד מערבי יום כיפור הלכתי להתברך מפיו והזכרתי שמו של אחד שלקה בהצטננות וחום גופו עלה ההוא חלה בעבר בדלקת פרקים' קשה אך הבריא ממנה לחלוטין והמחלה עברה וחלפה לגמרי רבינו הכיר את האיש ואת עברו ידעתי שהרופא קבע בפסקנות שיכול הוא עתה לצום ולא עלה כלל על דעתי לשאול על ענין התענית. החזו"א יום ופתח בשאלה האם הוא יצום ואז עניתי אמנם כן הרופא קבע שיכול הוא לצום ואז אמר לי תגיד לו שיאכל שיעורים שלמים [וכמובן שאין ללמוד ממקרה זה למקרה אחר וכל עניין לגופו].

רבי ירוחם קרלינשטיין זצ"ל הלך לשאול בערב יום כיפור על אשה חולה רח"ל אם תצום ביום הקדוש הקרב ובא והורה רבינו שלא תצום טען השואל שבירושלים יהיה קשה לקבל פסק זה ואמר רבינו אם היא לא תצום השנה תצום בשנה הבאה ולבסוף צמה באותה שנה ונפטרה באותה שנה. (מרבי גרשון קרלינשטיין שליט"א)

לעשות רצונו בלבב שלם

שיכנע פעם ליהודי חולה לבל יצום ביום כיפור אמר לו האיש יש לי כאב לב מכך שלא אוכל לצום השיבו החזו"א מעולם לא שמעתי על מי שיש לו כאב לב מכך שצריך לעשות ברית מילה ביום השבת. (מהגר"ר צבי קרלינשטיין)

מספר הג"ר אליקים שלזינגר שליט"א פעם אחת ביום שלפני ערב יום הכפורים היה מרן זצ"ל חלש עד מאד והרופאים קבעו שיצטרך לאכול ביוהכ"פ קרא החזו"א לדודי ד"ר פלק שלזינגר

ז"ל לשמוע חוות דעתו וכשבדק אותו דודי ז"ל אמר שאם יהיה מוכן לקבל זריקה ביוהכ"פ לא יצטרך לאכול ואמנם הוסיף יתכן שתצא טיפת דם על ידי הזריקה ברגע זה צהלו פניו של החזו"א מרוב שמחה ואמר כי על הקזת דם אינו חושש כי אינו מתכוין והוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה גם לאחר שהלך דודי ז"ל מאתנו לא פסק פיו מלשבח ולהודות להקב"ה על כך שיש בידו לצום אמנם גם קודם לכן לא היה ניכר על פניו שום הבעת צער ממם שיצטרך לאכול מטעם פיקוח נפש (ס' הדור והתקופה עמ' ר"ח)

בא' מתעניות יום כפור הורה לו הרופא שלא יצום שאל החזו"א לרופא אם אני לא יתפלל ואשכב במטה כל היום אזי אוכל לצום הרופא נדהם מן השאלה ותמה החזו"א לא יתפלל אמר החזו"א מצות היום בעיניו ואכן צם באותו יום כיפור. (מפי א' מתלמידיו)

ערב יום כיפורים אחד הופתע אחד שחלה בטיפוס לראות את החזו"א בא לבקרני בבית"ח אסותא בת"א לא הייתי בא בערב יו"כ להגיד לך שתאכל אמר החזו"א ברור לי שכשפסקתי ידעתי שתציית רק באתי להגיד לך שתאכל בשמחה כשם שמצוה לצום בשמחה כשיש צום כך מצוה לאכול בשמחה כשצריך לאכול (מהרב שלמה לורנץ)

בערב יו"כ פ' אחר ביקר אצל חולה שהיה מוטל על ערש דווי ולבסוף פנה אל החולה האם רצונך לצום ביום הקדוש ודאי ודאי השיב אם כן תצום ולא תתפלל ניסה החולה להתוכח היתכן שלא להתפלל ביוהכ"פ והחזו"א השיבו אם רצונך להתפלל תצטרך לאכול ואם רצונך לצום אל תתפלל אין זו ממצות היום.

ביום ח' בתשרי הופיעה לפני החזו"א אשת אחד ממכירי ששכב בבית החולים ושאלה אם יש היתר לבעלה לאכול ביום הכיפורים הוא פסק לה שעליו לשמור על בריאותו ולאכול ברם חושש היה אולי לא יהיה החולה מוכן מבחינה נפשית לבצע את פסק דינו ואזי תפגע בריאותו התפנה החזון איש מעסקיו בערב היום הקדוש ונסע לבית החולים בתל אביב עודדו והורה לו במפורש שעליו לאכול.

כן היה נוהג בין כסה לעשור לבקר חולים שהיה עליהם לאכול ביום הכיפורים התעניין בבריאותם והורה להם כיצד להתנהג באכילה לאחד הורה שיאכל לשיעורים לשני הורה כל השיעורים הנהוגים ביום כיפור אינם קיימים לגבי מר יאכל איפוא כל כמות שירצה כשהחולה היה מתמרמר לפניו שכך נגזר עליו עודדו וחזק את רוחו וכה היה אומר אין אנו אלא חיילים המקיימים פקודות שהוטלו עלינו אם לצום נצום אם לאכול נאכל.

התורה היא הבעל בית על גופך

מעשה ביהודי בעל כליה אחת שסבל על כליתו היחידה ולפני יום כיפור הגיע אל החזו"א באמרו רבי התלבטתי קשות אם לבוא לכאן לשאול את השאלה יען ומתיירא אני שהרבי יקל לי בענין צום יוהכ"פ נענה החזו"א ואמר מה הינך חושב שאתה בעל בית על גופך התורה היא הבעל בית על גופך כשהתורה אומרת לצום צמים וכשהתורה אומרת לאכול אוכלים אשר על כן תיקח לך חדר בפנימיה של הבחורים במקום פלוני משם תוכל לשמוע את תפילות היום הבוקעות מביהמ"ד תשכב כל היום ותחזיק שעון לידך וכל עשר דקות תשתה מעט מים. (מהר"ר אלימלך טשר שליט"א מפי בעל המעשה)

יום כיפור

מן הבמה אמר לו החזו"א בדברי מר נתעוררו לתשובה רבים מכאן וגם אני. (סופר לר' אהרן סורסקי)

אכילת צימוקים

סיפרו לו על הגאון מוילנא זצ"ל שהיה אוכל צימוקים כל היום בערב יום כיפור ואמר רבינו הגאון בוודאי לא נהג כן אולי מישהו אחר. (מהגר"ח קניבסקי שליט"א).

לא מבקשים מאתנו להיות מלאכים

מספר בעל המעשה בבחרותי באתי אל החזו"א ברדת למחרת יום כיפור אחד ושאלתי בחרדת קודש אמש בסוף תפילת נעילה היתה התרוממות רוח גדולה בישיבה ליוניו את השכינה לרקיע השביעי באמירת שבע פעמים ה' הוא האלוקים קיבלנו עלינו עול מלכות שמים באמירת שמע ישראל וברוך שם וכו' בכל הכוח והכוונה שמענו את התקיעה ומגורנו פרץ קול אדיר לשנה הבאה בירושלים הבנויה והנה רק סיימנו תפילתנו ועוד אנו נתונים בהשראה עליונה כל אחד לפי כוחו ודרגתו וכבר התייצב בעל התפילה לערבית והתחיל אומר בקול של ימות החול והוא רחום יכפר עון ולא ישחית מהו המעבר החד הזה היתכן רק לפני רגע היינו בבחינת מלאכים והנה אנו כבר מלאים עוונות ומבקשים והוא רחום יכפר עון ואם כך הוא כי אז מה ערכו הסגולי של יום הכפורים האזין החזו"א לדברים והשיב חרישית לא מבקשים מאתנו להיות מלאכים כי משם הנפילה היא גדולה עלינו רק לתקן במשהו ולהתייצב על דרך הטוב אין בכוחנו לעשות לפתע את התפנית המיוחלת מוטל עלינו בכל יום ובפרט ביום כפור לקבל על עצמינו לשנות את דרכנו ולתקן במשהו את עצמנו בחיפוש יומימי לעשיית דבר טוב וזה מה שנקרא להתייצב על דרך הטוב ליותר מכך אין מבקשים מאתנו.

אחטא ואשוב

מספר הג"ר אליהו דוד רייכמן שליט"א באנו קבוצת בחורים בערב יוה"כ פ האחרון של החזו"א ואחד הבחורים שאל את החזו"א ביום כיפור כולם עושים תשובה אבל גם ביום כיפור שעבר עשינו תשובה ומדוע לא תהי' בעיה של האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה יומא פ"ה ב' והוסיף השואל בטוחני שכמו שהיה בשנה שעברה כך גם השנה ומדוע אין זה בגדר אחטא ואשוב והשיב מרן החזו"א ז"ל הקב"ה ברא את האדם עם חולשות מדוע כי זה רצון ה' שיחטא וישוב ואף שעושה תשובה הוא יחזור ויחטא וזה מועיל כי בשעה שעושה תשובה הוא רוצה ומחליט לשוב לא כן באומר אחטא ואשוב שבשעה שעושה תשובה הוא אומר אחטא ואשוב ואינו חפץ לשוב

זה גופא רציתי ללמד

סיפר רבי דוד פרנקל זצ"ל שבלי ליום כיפורים אחד דיבר החזו"א נגד פסק של רב מסויים והתבטא על העניין בחריפות גדולה ואמר שזה עם הארצות גדולה כשנשאל רבינו מה זה שייך עכשיו בליל יוה"כ פ כי כבר השמיע דבר זה מזמן השיב החזו"א זה גופא רציתי ללמד כי מה שמותר לדבר מותר אפי' בליל יוה"כ פ ומה שאסור לדבר אסור גם ביום רגיל (מובא בס' זכור לדוד ח"ב עמ' קע"ז)

זה הזמן עבורי

סיפר הגה"צ ר' שמואל קובלסקי זצ"ל בליל יום הכיפורים כשכל הקהל עבר על פניו של בעל החזו"א זצ"ל להתברך עיב את אחד מהקהל ושאלו על פרנסתו הלה נדהם ואמר למרן העתה זה הזמן, השיבו רבנו לך אין זה הזמן אבל עבורי זה הזמן. (מלוקט מהספרים מעשה איש ועוד)

מה צריכים לעשות במוצאי יוה"כ פ

סיפר ת"ח אחד שבצעירותו היה נמנה על באי ביתו של רבינו פ"א במוצאי יום כיפור לאחר שסעד את לבו שם פניו לבית רבינו בחשבו ששעה זו כשרה להכנס כשנכנס לרבינו ושאלו לשלומו וכיצד עבר עליו היום הקדוש אמר לו רבינו שב ברצוני לספר לך דבר מה הגר"ח מוולאזין ייסד את הישיבה הגדולה בוולאזין אחריו היה בנו ר' איצ"ל"ה ראש הישיבה כאשר הגיעה בתו לפרקה לקח לה חתן שלא הצטיין במיוחד בכשרונותיו ובלמדנותו בפי קרובי המשפחה היו טענות על שהחתן שנבחר אינו מתאים לייעודו הגדול ר' איצ"ל"ה שמע את הטענות אך לא הגיב עליהן וציפה לשעת הכושר שעה זו הגיעה במוצאי יוה"כ פ לאחר תפילת ערבית כל הקהל עבר על פניו כדי לברך ולהתברך בשנה טובה ומשהגיעו אותם קרובי משפחה ביקשם להמתין לו הואיל וברצוני לומר להם דבר מה כאשר חלפו הכל על פניו נתפנה ר' איצ"ל"ה לקרוביו ויצא איתם מביהמ"ד ר משם צעדו לאורך הפרוזדור עד שהגיעו לחדר צדדי ר' איצ"ל"ה דחף מעט את דלת החדר ובהיפתחה ראתה כל הפמליא את החתן הצעיר רכון על גמרתו ושקוע בסוגיא ניגש ר' איצ"ל"ה לחתנו ואמר לו מן הראוי שתלך מקודם לטעום משהו אחרי הצום השיב החתן כבר טעמתי פנה ר' איצ"ל"ה אל קרוביו ואמר עתה יודעים אתם מדוע בחרתי בו הקהל כולו עזב אך זה עתה את ביהמ"ד ר ואילו הוא הספיק בינתיים לטעום וכבר יושב הוא ולומד לימים נעשה אותו חתן לראש הישיבה הלא הוא הנצי"ב זצ"ל

סיים רבינו את סיפורו ופנה לאורחו הצעיר בשאלה רואה אתה מה צריכים לעשות במוצאי יום הכפורים לא לבוא אל הרב כדי לשאול בשלומו גם שעה זו צריך לנצלה ללימוד. (מובא בס' לקח טוב פ' ואתחנן עמ' נ"ב)

לימוד בערב יוה"כ

הגה"צ ר' זאב איידלמן מעיד נכסתי אליו פעם בערב יום כיפור אחר הצהריים מספר שעות קודם התקדש היום הוא היה שוכב על מטתו וכתב חידושי תורה.

ערב יום כיפור לפני כל נדרי מספר הג"ר מנחם כהן שליט"א ערב יום כפור אחד לפני כל נדרי הלכנו כמה בחורים להתברך מפיו של מרן החזו"א חשבתי לעצמי כי בוודאי בזמן כזה יושב החזו"א ולומד קבלה עם שרפי מעלה והופתעתי למצוא אותו יושב ולומד עם בחור גמרא רש"י ותוספות לאחר שזכינו להתברך מפיו הלך להתפלל בכולל אברכים כולל חזו"א דהיום כשהוא מוריד מנעליו בבית והולך עם גרביים כשעברנו ליד הקיוסק בככר ברטנורא הלך מסביב ולא עבר דרך הככר עצמו ותוך כדי ריצה עבר את המקום.

זכירת מעשה העגל בדרשת יום כיפור

כששהה רבינו במינסק כפליט בימי מלחמת העולם הראשונה גר כשנתיים ומחצה בדירת הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל הבית כנסת במינסק שבו התפללו יחדיו רבינו והג"ר זלמן היה נקרא ר' איסרק"ס חדר בחדר' הזה היה מנהג קבוע כל יום ששי אחר קבלת שבת היה קם ראש הקהל ומכריז על דרשן מבין הקהל מבלי להודיע לדרשן קודם שהוא ידבר פעם אחת בליל כל נדרי הזמן הג"ר זלמן לדבר באופן פתאומי הגר"ז מעודו השתדל לא לדרוש ביום הכפורים אך הפעם לא היתה לו ברירה ורעיון בקשר למעשה העגל נצנץ במוחו פנה הגר"ז לשכנו לתפלה החזון איש בשאלה האם הגון לדרוש ביוה"כ פ בנושא זה החזו"א השיב בחיוב הוא עלה לבמה ודרש במשך שעה ארוכה בנושא וירד משה מן ההר הודפס בהדעה והדיבור מועדים כשכל הקהל מתייפח עמו בבכי ומתעוררים לתשובה ברדתו

ראש השנה בקובנה בבנינה ובחורבנה ובמחנות בגרמניה כפי שסיפר הרב יצחק אלחנן גיברלטר שליט"א בספריו 'יסור יסרני ג"ח

ר"ה בסלבודקה

בזמנו של אבא, היו שתי ישיבות גדולות בסלבודקה, אחת בראשותו של גאון הדור, ר' ברוך בער לייבוויץ, והיא נקראה "כנסת בית יצחק", על שם רבה של קובנה, ר' יצחק אלחנן ספקטור, וישיבה נוספת בשם "כנסת ישראל", שאותה ייסד הרב הגאון והצדיק הסבא מסלבודקה, ר' נתן צבי פינקל, על שם ר' ישראל סלנטר. בתחילה למד אבא כמה שנים אצל הגאון ר' ברוך בער והיה אוכל אצלו בשבתות ובחגים. כאשר עזב הגאון את סלבודקה, אבא המשיך ללמוד ב"כנסת ישראל".

למעשה, לא היה הבדל גדול בין תלמידי הישיבות השונות. גדולי התלמידים ב"כנסת ישראל" היו באים לשמוע את שיעורי העמוקים של הגאון ר' ברוך בער, וגדולי תלמידיו של הגאון ר' ברוך בער היו באים לשמוע שיחות המוסר מהגאון והצדיק ר' נתן צבי פינקל, הסבא מסלבודקה, והשיעורים של ראשי הישיבה. של גאון עולם ר' משה מרדכי אפשטיין זצ"ל

אבא סיפר לי, שבשתי הישיבות למדו בזמנו כאלף בחורים. בראש השנה היו הולכים ל"יתשליך" ליד נהר הוילי, שעבר סמוך לסלבודקה. הבחורים עמדו במרחק רב בקילומטר ואמרו את ה"יתשליך". ואלה שגמרו הלכו ועדיין המשיכו בחורי הישיבה לבא להגיד תשליך

שהחיינו על אבטיח

הרוסים הקומוניסטים, שהרמאות והשקר היו כל מהותם, הביאו לליטא אבטיחים גדולים מאוקראינה, כדי להוכיח שברוסיה יש שפע של מזון. בליטא לא גדלו אבטיחים, ואכן הייתה זו התרגשות שסנוורה את עיני כולם. אנחנו שמרנו את האבטיח ליום השני של ראש השנה, כדי שנוכל לברך עליו "שהחיינו". בתחילה הסתפקנו אם לברך עליו, מכיון שצבעו היה אדום - סימן של דם. מאחר שלא היה לנו פרי אחר, בירכנו עליו. משלוח האבטיחים היה חד פעמי, וכפי הנראה היה זה השגחה עליונה, כדי שביום השני של ראש השנה נוכל לברך "שהחיינו" על פרי חדש, מאז לא הביאו אבטיחים לליטא.

ראש השנה הראשון בגטו בשנת תש"ב 1941

כפי שכתבתי, גרנו בגטו הקטן באותו בניין שבו גר דודי הצדיק והקדוש, הרב צבי זוסמן הי"ד. בראש השנה התפללנו במנין מצומצם אצלו בבית. רצינו שבן דודי, החזן העולמי, הקדוש ר' אהרן יוסף זוסמן, יהיה שליח הציבור בכל תפילות החג, אולם התעוררה בעיה הלכתית בנידון: הוא היה אבל על אמו שנהרגה בתחילת המלחמה מהפצצות הגרמנים. לבסוף, מאחר שלא היה לנו בעל תפילה אחר, הוחלט שמותר לו להתפלל לפני העמוד.

צד אחד של הבניין פנה לגדר של הגטו שלידה עברו משמרות הגרמנים. הצד השני של הבניין, המקום בו דודי היה גר, פנה לצד החצר. אף על פי כן התפללנו בלחש, כדי שחש ושלום לא ישמעו השומרים הרוצחים את התפילה, כי הלא התענוג הגדול שלהם היה לרצוח יהודי בעת תפילתו. בן דודי התפלל בקול דק וצלול שאפילו חזן גדול מצליח להפיקו רק לעיתים רחוקות. קולו הצלול והנעים ושברון לבו חברו יחדיו לתפילה מעומק הלב. הוא לא ידע מה עלה בגורל משפחתו, אשתו וילדיו התאומים בני השלוש שנשארו בעיר אליטה. שמענו אז, שרוצחים את כל יהודי העירות בליטא.

במשך כל התפילה בכינו מפחד העתיד האפל לאחר האקציה בגטו הקטן. אפשר לומר שהייתה זו אחת מהתפילות שחזקה אותי כל ימי חיי. זו הייתה תפילה מעומק הלב, הרגשנו שבה תלוי גזר דיננו, התחננו לפני בורא עולם כבן הזועק אל אביו שרק בידו הישועה.

חלום בליל ראש השנה

כפי שספרתי, הרב משה יקר זצ"ל, חותנו של דודי ר' מרדכי כגן אח אימי, היה צריך לעזוב תוך שעתים את דירתו ביום סגירת הגטו. אנו רצנו במהירות ועזרנו לו ולאשתו לעבור למרתף שלנו. הוא גר אצלנו כחודש בפחד איום. הוא לא יצא מפתח הבית ורעד מפחד. כיבדנו אותו ככל שיכולנו גם במצב הקשה שבו היינו. בליל ראש השנה אבא כיבד אותו לקדש על היין. כשהוא ברח את ברכת "שהחיינו" הוא פרץ בבכי נורא. הרגשנו שזה ראש השנה האחרון בחיינו ואולי גם בחיינו. עד היום, כשאני נזכר בברכת "שהחיינו" של הרב יקר בראש השנה, הולם ליבי וצמרמורת עוברת בגופי.

בליל ראש השנה חלם הרב משה יקר חלום. הוא סיפר לנו שחלם שסכנה עצומה להישאר בגטו הקטן, והוא רוצה לעבור לגטו הגדול. הוא אמר שהגטו הקטן הוא מקום סכנה וירצחו בו את כולם, ולכן ייעץ גם לנו לעזוב את הגטו הקטן ולעבור לגטו הגדול.

שאלנו אותו: "לאן תלכו? אתם אנשים זקנים ויש לכם מקום אצלנו". אך הוא בשלו, סכנה עצומה להישאר בגטו והוא בורח מיד לאחר ראש השנה. בתחילה לא רצינו לעזור לו להעביר את חפציו, כדי שייאלץ להישאר אצלנו ונוכל להשגיח עליו. לבסוף, כשראינו שהוא מתעקש כל כך לעבור, עזרנו לו להעביר את חפציו לבית כלתו האלמנה שגרה בגטו הגדול. מספר ימים לאחר יום כיפור נערכה אקציה בגטו הקטן, ומעל שבעת אלפים איש נרצחו בפורט התשיעי.

נשארו בחיים מאות יהודים בודדים בניסים נוראיים. ראינו בחוש שמשמים גילו לו והצילו אותו מאקציה זו. לאחר כחודש הוא הלך לבית עולמו. מספר ימים לאחר פטירתו נערכה אקציה גדולה בגטו הגדול ונרצחו מעל שלושה עשר אלף יהודים. גם אשתו כלתו ונכדיו נרצחו באקציה הגדולה בפורט התשיעי.

העובדה שהרב יקר זצ"ל הלך לבית עולמו בעודו על מיטתו וזכה להגיע לקבר ישראל הייתה זכות גדולה, שהרי רבבות רבבות לא זכו לכך. בגטו "קינאו" באנשים שזכו למות בידי שמים ולא בידי הרוצחים הגרמנים במיתות משונות ואכזריות. ראינו שתורה מגינה ומצילה על אדם חשוב ויקר. מן השמים גילו לו, ועל כן ברח וזכה לקבורה. הוא נקבר בכבוד בבית הקברות החדש של הגטו.

יום כיפור תש"ב

גם ביום כיפור שחל ביום חמישי תש"ב התפללנו במנין מצומצם של אנשים בגטו הקטן אצל דודי הצדיק הרב זוסמן. אף בפעם הזו היה בנו של הרב זוסמן, בן דודי הקדוש ר' אהרן יוסף, חזן בכל התפילות. היתה זו תפילה שמימית, מרוממת. תפילה שכולה בקשה ותחינה, ספוגה ועטופה ברגש עמוק, בשברון לב, בבכי ובקולו הנדיר והמתוק של ר' אהרן יוסף שהרטיט את נשמותינו. הוא התפלל בקול נמוך כל התפילה. היתה זו אחת מהתפילות היקרות ביותר שזכיתי להתפלל בחיי. תפילה שנובעת מעמקי לב, תפילה שעולה עד שערי השמים. כדלים ורשים דפקנו דלתך רחום וחנון. תפילה שכולה קודש לדי. באותו זמן עדיין לא עלה בידו של בן דודי לברר מה עלה בגורל משפחתו. הוא חשש שאשתו וילדיו נרצחו בעיר אליטה. חששו נבע מכך שאלה היו צריכים להגיע לגטו קובנה, כפי שנדברו, ולא הגיעו. יום זה היה יום כיפור האחרון ליהודים רבים. חיל ורעדה תוקפים אותי בזכרי את אותו יום כיפורים האחרון בגטו הקטן שבסלבודקה. במוצאי יום כיפור אחר הסעודה עלינו מהמרתף למעלה, לדודי, ערכנו סעודה ושתינו יחד כוסות תה עם סוכר קשה. רצינו להרגיש מעט סעודת יום טוב, כפי שכתוב: "לך אכול בשמחה לחמך כי רצה ד' את עוונך".

כמה פעמים בשנה היה בא מזכיר היודען-ראט לגאון רבה של קובנה. בימי החגים ובפרט בראש השנה וביום הכיפורים האנשים השתמטו ולא יצאו לעבודה כדי שיוכלו פעם בשנה להתפלל ולהתחנן על נפשם בימים הנוראים. הגרמנים הרוצחים אנשי ח.ס. ראשי הגטו באו להנהלת הגטו ואיימו שאם לא יצאו כולם לעבודה - הם יחסלו את כל הגטו. מיד יצא שליח של היודען-ראט לגאון רבה של קובנה כדי לקבל היתר לצאת לעבודה משום סכנת נפשות של כל הגטו. כמובן שהגאון נתן מיד היתר ואמר שמחויבים לצאת לעבודה, וכן נתן ברכה שתהיה לכולם שנה טובה, שנת גאולה וישועה. שליח היודען-ראט עבר בין כל בתי הכנסת והמניינים בגטו והודיע שהגאון רבה של קובנה פסק שכולם מחויבים מחמת פיקוח נפש של עצמם ושל כל הגטו לצאת לעבודה בעיצומו של יום ראש השנה. מיד עזבו כולם את מקום תפילתם ויצאו לעבודה הקשה בשדה התעופה, שהרי לשמוע לפסק ההלכה של הגאון רבה של קובנה זה כמו לשמוע לקול השופר, וה' בשמים שמע תפילתם.

תפילה בציבור בראש השנה השני בגטו

אבא חשש ללכת להתפלל בבית הכנסת הראשי בגטו מפני הסכנה. הוא טען שהרוצחים הגרמנים אנשי ח"ס מסתובבים כל היום בגטו ואם יראו את ציבור המתפללים בבית הכנסת הם עלולים להוציא את כולם להורג, כפי שכבר קרה בתחילת המלחמה בקובנה. אבא רצה לארגן מנין קטן בבית פרטי באופן שהגרמנים לא ירגישו בנו. אבא הצליח לארגן מנין מצומצם, אבל אז התעוררה בעיה: הבית היה קרוב מאוד לגדר התיל של הגטו ופחדנו שמא הגרמנים הנאצים ישמעו את קול התפילה. סגרנו את החלונות והתריסים והתפללנו בלחש כדי שלא ישמע קול התפילה בחוץ. זה הזכיר לי את חיי האנוסים בספרד. הבעל-תפילה היה הרב מלר, אברך צעיר מבני ישיבת סלבודקה כנסת ישראל. הרב מלר התפלל את כל התפילות במתיקות גדולה, היה לו קול נפלא ונוסח ליטאי אמיתי. הוא היה גם בעל קורא נפלא ובעל תוקע. סגרנו את החלונות והתריסים והתפללנו בשקט ובדמעות.

הבעיה הקשה היתה התקיעות - שלא יגיע קולן חלילה לאוזני השומרים הנאצים שהסתובבו כל הזמן ליד גדר התיל. חשבנו אולי לרדת למרתף הבית ולתקוע שם. בכל בית היה מרתף קטן לשמירת אוכל בימי הקיץ. טענו שאמנם הדין הוא שהתוקע לתוך הבור לא יצא - אם אדם נמצא מחוץ לבור ושמע את הד התקיעה, אך כאן כולנו נמצאים בתוך הבור ושומעים ממש את קול השופר ולא הד. בכל זאת חששנו משום שרצינו לסגור גם את פתח המרתף מטעם הסכנה, ואולי כשהכל סגור יש חשש שנשמע את קול ההד של השופר. לכן החליטו לעלות בחזרה למעלה, לסגור את החלונות והתריסים ולנסות בשקט תקיעה של שופר. יצאנו החוצה לבדוק אם שומעים את הקול, וכשווידאנו שלא שומעים נרגענו. הרב מלר תקע בשקט את התקיעות ושמחנו לשמוע את קול השופר בהידור גדול. הרב מלר זכה להינצל מהגטו. הוא היה איתנו במחנות העבודה והשתחררנו ביחד.

האיש שאפשר לנו להתפלל בביתו פגש את אחי רפאל לאחר המלחמה וסיפר לו שהוא יליד וילנא. בפרוץ המלחמה הוא היה בקובנה, עבר את הגטו ולאחמ"כ נשלח לאסטוניה, משם רק יחידים נותרו בחיים. מאסטוניה שלחו אותם למחנות העבודה בגרמניה והוא זכה בחסדי שמים לעבור את כל הגיהנום הנורא ולהנצל. כיום הוא גר בפתח תקוה. רואים בחוש את שכרו של אדם שייחד מקום תפילה לעם ישראל וזכה בחסדי שמים להנצל, הכל בגלל מסירות נפש לכבוד שמים והקפדה על תפילה במנין למרות הסכנה הגדולה. כפי שכתבתי, הגאון בעל ה'דבר אברהם' רבה של קובנה חזר ואמר: אם רוצים לזכות לחיים בגטו צריך לקיים את המצוות במסירות נפש ואז נפתחים שערי רחמים.

תפילת תש"ד בראש השנה בגטו

כמעט ברוב חצרות הבתים בגטו היתה באר מים, ושם אמרו תפילת תש"ד. בסמוך אלינו התגורר אדם פשוט ועם הארץ שהיתה לו באר מים בחצר ביתו והשכנים נכנסו לומר שם תפילת תש"ד. אותו אדם פשוט חשב שהאנשים מרוקנים את הכיסים עם כל העבירות לתוך באר המים, ואח"כ הוא יצטרך לשתות את המים עם כל העבירות. הוא לקח מקל בידו ואמר: עבריינים שכמותכם, מה אתם חושבים - שאתם תזרקו כל העבירות שלכם לבאר ואני אשתה את העבירות אח"כ?! אתם שעשיתם עבירות - אתם תאכלו ותשתו אותן ולא אני! כולם כמובן ברחו משם. רצייתי רק לתאר את תמימותם של האנשים הפשוטים בלי השקפת תורה.

תפילת ראש השנה תש"ד בגטו קובנה

הייתי כבן ארבע עשרה. הגטו קצת נרגע וכבר לא היו אקציות למוות. הגרמנים רצחו כל הזמן, אבל לא המונים. לנערי תפארת בחורים היה מנין ישיבתי בנפרד. המגיד שיעור שלנו, מורי ורבי הגאון הקדוש הרב ר' שמואל מארוק הי"ד, היה השייץ במוסף של ראש השנה. התפילה נאמרה מתוך שברון לב וכל כולה תחנונים ובקשת רחמים להצלת החיים. הוא התפלל בקול נעים, מלא רגש ובעיקר דמעות. לתפילה שכזו לא זכיתי בחיי. הוא תמיד לימד אותנו שאנו חיים בהסתר פנים נורא, הורגים ורוצחים אותנו כל הזמן והשמים סגורים כברזל וכנחושת למול תפילותינו, אבל שערי דמעות לא ננעלו ואיתן אפשר לפתוח פתח לרחמים. אנו, הילדים והנערים, ידענו את מצבנו, בפרט כששמענו על אקציות הילדים שנערכו בגטו וילנא ושאוול. הבנו שחש ושלוש המוות עומד לפנינו ורק רחמי שמים משמי קדם יכולים להציל אותנו. תפילתנו היתה כולה תחנונים, דמעות ובקשת רחמים מאבינו שבשמים.

ספר תורה היה לנו לקריאה, אבל לא נביא בקלף. דיברנו עם הגבאי והשמש של בית הכנסת היחיד בגטו, הגאון הרב שוב זצוק"ל שלפני המלחמה היה רב באחת מערי בליטא ובעת כיבוש הרוסים ברח לקובנה מפחד המשלוח לסיביר, שישאל לנו את הנביא שלהם לאחר שהם יגמרו לקרוא בו. ראש השנה באותה שנה לא חל בשבת. בגטו לא היה עירוב משום שהגרמנים לא הרשו לעשות עירוב אפילו בחצר בית באומרם שזה חוט אלחוטי שאפשר להעביר באמצעותו ידיעות לרוסים. הלכתי להביא את הנביא ובינתיים ציבור המתפללים חיכה עד שאשוב.

בדיוק כאשר נכנסתי עלה לבימה הגאון והקדוש הרב משה סקארוטי, רבה של סלבודקה היחיד שנשאר בגטו אחרי הרצחו של רבי זלמן אוסבסקי זצ"ל, חתנו הגדול של הגאון הגדול ראש ישיבת "כנסת ישראל" רבי משה מרדכי אפשטיין זצ"ל. הוא החל לדרוש ושטף דמעות נשפכו כמים על פניו הטוריים. נכנסתי לקחת את הנביא. כולם הסתכלו עלי, ופחדתי שאם אגש לבקש את הנביא - אגרום לרעש ואפריע בדרשה. החלטתי לחכות מעט, הציבור של המנין שלנו יחכה גם הוא, ובינתיים אשמע את דבריו הקדושים. הרב הגאון ר' משה סקארוטי היה דרשן גדול ובעל הדרת פנים. שנים רבות הוא זכה לשמש בתור תלמיד את גאון הדור רבי מאיר שמחה בעל ה"אור שמח".

הגאון הרב סקארוטי שאל איך עלינו להתפלל בגטו ולבקש רחמים בשעה שכל הזמן אנו עומדים לפני סכנת מות. ידוע שהגמרא אומרת שאדם שמתפלל אסור להתאמץ בתפילתו, צריך לבקש רחמים אבל אסור לצפות שתפילתו תתקבל. זה מה שנקרא בגמרא "עיון תפילה" - אסור לצפות שתשמע תפילתו משום שאז חס ושלוש מעיינים במעשיו בדין, ומי יעמוד בדין. וכאן שאל: האם אדם שעומד לפני המוות ומתחנן בכל ליבו ונפשו לפני בורא עולם לזכות לרחמים ולחיים - אסור לו לצפות שישמע ה' יתברך תפילתו? אלא נראה שבשעה זאת אין איסור של עיון תפילה משום שאנחנו כבר בדין. הוא הביא את הגמרא במסכת תענית האומרת שבעת עצירת הגשמים גזר

בפורט התשיעי, אין גטו, אין רעב ואין מלחמה. יש רק בורא עולם שיושב ומצפה לתפילתם של עם ישראל ולהמלכת עול מלכות שמים. היתה זו תפילת ראש השנה השלישית שלי בגטו קובנה, ולמדתי שעל חיים בעצם אין הדין של עיון תפילה ומצווה להתאמץ בכל כוחנו. על שאר הצרכים צריך תמיד לבקש רחמים, אבל אסור לשבת ולצפות שתתקבל תפילתו משום שזה הדין של עיון תפילה.

חלקם הגדול של הנערים בתפארת בחורים היו כבר יתומים וכל אחד חי עם הנס שלו. אולם בית המדרש היה מלא בנערים וקולות של תפילה, בכי, תחנונים ושברון לב נשמעו. אני חושב שעל כזה מעמד אני מחוייב לכתוב, ויתכן שכל כתיבת ספרי כדאית רק בשביל לספר על המעמד הנורא שראיתי.

תפילת ראש השנה תש"ה במחנה

במחנה היה יהודי צדיק גדול מגטו שאוול, שאיני זוכר את שמו. היה לו סידור קטן שנחשב לאוצר במחנה, וכל אימת שהיה יכול - התפלל ואמר תהילים.

בליל ראש השנה הוא אירגן מנין אצלו בצריף. היתה בעיה הלכתית קשה להתפלל בתוך הצריף, משום שכמעט לכל אחד בצריף היתה קופסת פח ששמשה לעשיית הצרכים בלילה. השירותים היו באמצע המחנה, והיה קשה מאד לצאת לשם בקור הגדול בלילה. השומרים הגרמנים הסתובבו כל הזמן סביב המחנה סמוך לצריפים, ומי שהיה יוצא בלילה מהצריף ונתפס - היה נענש קשות. בבוקר, כשהיו קמים, היו שופכים את תכולת הקופסאות לבור השירותים של המחנה.

לקופסאות היה דין של עביט מי רגליים, ואסור היה להתפלל נגדן ובמחיצתן. בקשנו מאנשי הצריף שבו התפללנו לשטוף את הפחיות ולכסות אותן כדי שלא יהיו מהן ריחות ואנו נוכל להתפלל. כולם כמובן הסכימו לכסות אותם.

התעוררה בעיה נוספת: לאף אחד לא היה סידור מלבד אותו יהודי, ולא ידענו להתפלל בע"פ את תפילת ראש השנה. החל דיון הלכתי: מאחר ואין לנו סידורים, אולי אפשר לערוך גם בלילה חזרת השי"ץ, ורק החזן יתפלל מתוך הסידור וכולם יכוונו לצאת באמירת אמן. ידענו שלא יוצאים בחזרת השי"ץ בתפילת מעריב אלא רק בתפילת שחרית, מוסף ומנחה, אך אז היינו כולנו בעבודה ולא יכולנו להתאסף למנין. הוחלט שיהודי אחד יתפלל את התפילה מתוך הסידור בקול רם, וכולם יגידו אחריו מילה במילה בלחש. התפללנו בשקט, כמו בימי האינקוויזיציה, כדי שהגרמנים המפטרלים סביב המחנה לא ישמעו ולא ירגישו בתפילתנו. נהרות של דמעות כיסו את פני כולם. רוב האסירים במחנה היו שרידים בודדים ממשפחותיהם, ללא ילדים, אישה והורים.

לכזו תפילה לא זכיתי במשך כל ימי חיי. הייתי עדיין נער, אבל חשתי אושר עצום מכך שזכיתי להתפלל בתוך גיא הצלמוות תפילה אחת של ליל ראש השנה בציבור.

מי יכול לתאר את נחת הרוח בכל העולמות שנגרמה מתפילה כזאת? אף אחד מאיתנו לא ידע מה יהיה איתנו מחר, אם יזכה לחיות עוד יום אחד אם לאו. התפללנו בבכי ובתחנונים והמלכנו את בורא העולם עלינו. תפילה נוראה כזו מתוך גיא ההריגה לא חוזרת ריקם, ובשמים לא נשארים חייבים. תפילה כזאת היא זכות לדורות לעם ישראל.

היתה זו סכנה גדולה להתאסף למנין במחנה. למרות שהתפללנו בלחש ובדממה, בכל זאת גניחת הלב והבכי פרצו מפעם לפעם בלי שליטה. על אף הסיכון רצינו פעם אחת לזכות לשפוך שיח לפני בורא עולם בליל התקדש החג. כך עברו עלינו ימי ראש השנה בהתעוררות נוראה ובתחנונים לזכות לרחמים גדולים.

יום הכיפורים תש"ה

כולנו היינו צריכים לצאת לעבודה ביום הכיפורים. לא היתה שום אפשרות להשתמש בתואנה של חולי ולהישאר בבית החולים של המחנה. הלאגר פירר הנאצי היה בודק כל יום את החולים בבית החולים, ומי שחומו היה פחות מארבעים מעלות לא קיבל רשות

ר' אליעזר שלוש עשרה תעניות כפי ההלכה עם כל הדינים, אך לא נתקבלה תפילתם וגשם אין. לאחר גמר שלוש עשרה התעניות יצאו כולם בניזיפה, ואז קרא להם רבי אליעזר חזרה ושאל את הציבור: לאן אתם הולכים? ענו לו: עשינו כל מה שחכמינו תיקנו, שלוש עשרה תעניות עם כל ההלכות של תענית, כעת אם לא ירד גשם - רק יחידים ממשיכים להתענות. יותר אסור להתפלל מפני שחס ושלום יעיינו במעשינו, ומי יעמוד בדין לפי בורא עולם.

אמר להם ר' אליעזר: יש לי עצה בשבילכם. במקום לחזור לביתכם ולמות, שהרי אם אין מים זה מוות, לכו לבית הקברות ותחפרו קברים לעצמכם משום שלא יהיה מי שיקבור אתכם כי חס ושלום כולם ימותו. כולם חזרו להתפלל וגעו בבכי וירדו גשמים. לומדים מכאן שכאשר עומדים לפני המוות מחוייבים להתאמץ בכל כוחנו בתפילה ולבקש רחמים וחיים, אפילו כבר תמו שלוש עשרה תעניות. אין כאן דין של עיון תפילה וצריך להמשיך להתפלל ולבקש רחמים. כך, אמר הגאון רבה של סלבודקה, גם אנחנו עומדים לפני המוות, כמו שהודיע המפקד האשמדאי החדש גיקי ימ"ש שבדעתו לחסל את הגטו. החיוב הוא להתאמץ בכל כוחנו בתפילה לרחמים, אין מי שיכול להציל אותנו מהרוצחים הנאצים חוץ מבורא עולם. להיפך, זו תכלית האמונה השלימה בבורא עולם, לבקש רחמים בכל כוחנו ולהרבות בדמעות שהרי שערי דמעות לא ננעלו.

אין לנו אף אחד בעולם שיכול להציל אותנו מלבד בורא עולם. אם לא נפנה אליו - נוכל חס ושלום לחפור קברים לעצמנו כמו שאמר רבי אליעזר לציבור. הבכי של כל ציבור המתפללים היה נורא ואיום, כולם ידעו שזה היום שבו אפשר לזכות לרחמים בתפילה. הגאון המשיך והביא את המעשה עם חוני המעגל שעשה עיגול בתפילתו ואמר שלא יצא מהעיגול עד שבורא עולם ישמע תפילתו. התרעם עליו ר' שמעון בן שטח ואמר: לולי אתה חוני המעגל היה גוזר עליך נידוי וכו'. ולכאורה, האם כעס על זה שעשה עיגול בתפילתו ולא יצא עד ששמע תפילתו שזה לכאורה עיון תפילה ואסור לו לעשות כן - הרי זה היה בזמן עצירת גשמים וחס ושלום בלי גשם זה מוות, היה מותר לו לעשות עיגול ולהתאמץ בתפילתו! זה מותר וזו מצווה, זו האמונה האמיתית והי מצפה לתפילתם של עם ישראל בכל מצב שבו נמצאים. אלא מה, הכעס היה על העובדה שלאחר תפילתו ירדו הרבה גשמים וכבר הרוו את האדמה - והוא נשאר עדיין בעיגול ולא יצא עד שהי ישמע תפילתו, באומרו: לא זאת בקשתי אלא גשמי ברכה. אמר הגאון: טענתו של רבי שמעון היתה שיש כבר מים, אין חשש של מוות, רוצה אתה גשמי ברכה? צא מהעיגול ובקש רחמים בתפילה, אך אסור כבר להתאמץ בתפילה! חוני המעגל נשאר בעיגול ולא יצא עד שהי ישמע תפילתו ויוריד גשמי ברכה, וזה אסור. אם אין מדובר בסכנת מוות אלא בשאר צרכי האדם - צריך יהודי להתפלל ולהתחנן ולבקש כל היום, אך אסור לצפות שתשמע תפילתו, על זה נאמר איסור עיון תפילה שאז בודקים מעשיו ומי יודע אם יעמוד בדין.

המשיך הגאון ואמר: על הצלת החיים מהנאצים - מצווה וחובה לקרוע שחקים בתפילתנו, מצווה להתאמץ בכל כוחנו עד שישמע תפילתנו וזוהי האמונה האמיתית. מי יכול להציל אותנו ממוות - רק בורא עולם, ומוטלת עלינו מצוות תפילה לבורא עולם שיושב ומצפה לתפילתם של ישראל. אבל על שאר הצרכים של החיים - יותר שובע, פחות מכות והקלה בעבודת הפרך - על כך מותר לבקש רחמים בתפילה אבל אסור לצפות שתשמע התפילה שאז שייך הענין של עיון תפילה.

וכך המשיך הגאון ואמר: צריך לעשות מעגל ולהתפלל ולא לצאת מהמעגל עד שהי ישמע תפילתנו. זו המצווה האמיתית של תפילת אמונה, ואפילו חרב חדה מונחת על צווארו של אדם - אל יתיאש מן הרחמים. רק בורא עולם יכול להציל אותנו.

הבכי היה נורא. בכל ימי חיי לא זכיתי לזכה מעמד של בקשת רחמים של אחד מגדולי ישראל. וכמו שאמר, השמים פתוחים וצריך לדעת שמצבנו בגטו הוא מצב של רגע לפני המוות. יש להתפלל בכל הכח ולצפות שישמע השם תפילתנו וזו האמונה האמיתית. השמים פתוחים ואין הסתר פנים לתפילה של דמעות, אין גרמנים, אין מוות

צדקו, אך בכל זאת היו כמאה איש שרצו למסור את נפשם ולזכות פעם אחת, במוצאי יום הכיפורים, לאכול אוכל כשר. אבא בישל תיכף במוצאי החג תה ממותק כדי שנשבור את הצום. הדוודים במטבח היו כמו סיר לחץ ותוך שעה קלה רתחו המים. הוא נתן לכולם פחית תה ושתינו אותה עם מנת הלחם מהבוקר. לאחר כשלוש שעות היה מרק תפוחי האדמה מוכן, וכל אחד מאיתנו קיבל ליטר מרק של תפוחי אדמה. הסיפוק הנפשי מכך שעמדנו בניסיון הגדול וצמנו ביום הקדוש היה עצום. רבים מאנשי המחנה שלנו זכו לרחמי שמים גדולים וניצלו כפי שאכתוב בהמשך.

ברית ראשונים

בגמר ספרי רצוני לכתוב את מחשבותי. פעמים רבות תהיתי - מדוע זכינו להינצל מהתופת האיומה?! בודדים בלבד התעלו במדרגות גבוהות ביותר של אמונה עד מסירות נפש, הודו על כל נשימה ונשימה, ראו בכל מעשי ד' עונשי שמים וציפו כל העת לרחמים משמי שמי קדם. אולם, לצערנו, לרבים היו טענות ותהיות - למה ומדוע הגיע להם עונש כה נורא ואיום. אם כן, איך זכינו לרחמים העצומים, בפרט בסוף המלחמה - כאשר הצורך ימ"ש הורה להפציץ את כל מחנות היהודים בגרמניה?! במדינת בווריה לבדה היו מאתיים מחנות ובהם כמאתיים אלף יהודים. מאחר והנאצים לא הספיקו להפציץ את כל המחנות, ציווה היטלר ימ"ש להביא את כולם לדכאו ולהרעיל אותם. עוזריו הרוצחים הנאצים לא קיימו את פקודתו, והיטלר ימ"ש איים עליהם במשפט מוות. כולנו היינו במצב של חי שעה, ברגעים האחרונים לפני המוות, ואז זכינו לפתע לישועה הגדולה ולתחיית המתים ממש.

המתפללים בנוסח אשכנז אומרים כל יום בפרשת העקידה: "וקיים לנו ד' אלוקינו את הדבר שהבטחתנו בתורתך על ידי משה עבדך, וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור והארץ אזכור". לעומת זאת, במוסף של ראש השנה בתפילת 'זכרונות' אומרים: "וזכרתי את בריתי יעקב", אך אין אומרים את: "וקיים לנו" אלא מתפללים: "וקיים לנו אשר הבטחתנו וזכרתי לכם ברית ראשונים של יוצאי מצרים".

תמיד חשבתי - האם זכות ברית ראשונים של יוצאי מצרים יותר גדולה מזכות ברית אבותינו הקדושים? הרי א"א נתנסה בעשרה ניסיונות! אלא, כדי לממש את ההבטחה של זכות ברית אבות ביום דין צריכים אנו לעמוד במעמד אבות, ולכן בר"ה אי אפשר לומר "וקיים לנו", אולם ההבטחה של התוכחה "וזכרתי לכם ברית ראשונים" היתה הבטחה אחרת לחלוטין.

הרמב"ן בפירושו מתייחס להבטחה בסוף התוכחה במילים "אני ד'", ומבאר שמה רבינו אמר לקב"ה לאחר חטא המרגלים שהגויים יאמרו: 'באין יכולת ד' להביא את עמו לארץ הרג אותם במדבר, ולא מחמת חטאם של ישראל במדבר במעשה העגל'. לכן התחנן משה שאע"פ שעם ישראל אינו במדרגה של תשובה שלמה, שד' ירחם עליהם כדי ששמו הגדול והנורא לא יתחלל בגויים כאילו חס ושלום אין לו היכולת. מוסיף הרמב"ן ואומר שבסוף התוכחה לא מובטחת הצלה אלא "אני ד'", כלומר - משה רבינו ביקש בתפילתו שהנהגת הבריאה תהיה שאם חס ושלום עם ישראל יעמוד בסכנה נוראה של כיליון והגויים יאמרו 'איה אלוקים, אנו יכולים להרוג את כולכם' - כפי שהצורך ימ"ש אכן אמר - אזי למען שמו הגדול והנורא ומטעם חילול שם שמים, בורא עולם ירחם על שרידי עם ישראל.

אם כן, זוהי הסיבה לכך שבראש השנה מזכירים את ההבטחה של ברית ראשונים של יוצאי מצרים, כדי שגם אם עם ישראל לא יהיה במצב של תשובה שלמה, בכ"ז ד' ירחם עליהם למען שמו הגדול והנורא. אנו עמו של ד' ובני בריתו. ד' הבטיח לעם ישראל שלא יחליף אומתנו באומה אחרת, ואין ד' מפר בריתו.

בזכות תפילתו של משה רבינו זכינו ברגעים האחרונים לרחמי שמים אדירים. כפי שכתבתי, במצעד המוות היו כמאה אלף איש מכל אומות העולם, ובסופו שרדו רק כשלושת אלפים איש. מלאכים אחוזו בשרידים שלא יפלו, והכל בזכות שמו הגדול והנורא #אני ד' #

להישאר בבית החולים. אף אחד לא רצה לסכן את חייו. הבעיה העיקרית היתה הצום. כולם היו חלשים מעבודה קשה ומחוסר תזונה מספקת. הבעיה העיקרית היתה שלא יכולנו לאכול את המרק היומי כסעודה המפסקת משום שעד שהגענו מהעבודה וספירת האפל הסתיימה - כבר החשיך היום. פירושו של דבר היה שהיינו צריכים לצום כמעט יומיים. אנשים הציעו לשמור את מנת הלחם מהבוקר לסעודה המפסקת, ובבוקר שתו רק תה. בצהריים אכלו מרק מקליפות תפוחי אדמה, ובסעודה המפסקת אכלו את מנת הלחם היומית. למעשה יצא שצמו כמעט יומיים.

אנשים צדיקים באו לאבא ובקשו ממנו שיבשל להם במוצאי יום כיפור מרק כשר בדוד שבו מבשלים מים לתה. היו כמה דוודים של מאה ליטר שנועדו לבישול תה, ואחד מהם יוחד לבישול כשר בלבד. מהדוד הזה הוציאו את המים הרותחים לעירבוב תמצית התה בעזרת דלי מיוחד שבו השתמשו רק לדוד הזה על מנת שישאר כשר. בשאר הדליים השתמשו לשאר הדוודים. לצדיקים והיראים במחנה היתה פחית נוספת ובה הם שתו את התה שהיה כשר. הם נגשו לאבא ובקשו ממנו שתי בקשות, הכל בידיעתו וברשותו של ראש המחנה אדון בורגר. ראשית, הם בקשו שיבשל להם במוצאי יום כיפור באוכל אדמה במים בדוד הכשר. הם רצו לחוג את מוצאי יום כיפור באוכל כשר בלבד. הם ידעו שישארו רעבים, אך בכל זאת חשקה נפשם לקבל את מוצאי יום כיפור באוכל כשר. בנוסף, הם בקשו שאבא יבשל להם את מרק תפוחי האדמה רק במוצאי יום כיפור, כדי שלא יהיה להם אוכל שבושל ביום הקדוש. אבא מילא את בקשותיהם ואנו חיכינו לאוכל כשלוש שעות לאחר צאת הכוכבים. אכלנו את המרק הכשר עם מנת הלחם היומית שקבלנו בבוקר. היתה זו מסירות נפש של עם ישראל. לא ידענו אם מחר עוד נחיה, ובכל זאת כל יום וכל שעה רצינו לקיים את התורה במסירות נפש.

התעורר דיון הלכתי לגבי הכלי שבו אכלנו: הפחית שהיתה לנו לצורך שתיית התה לא יכלה להכיל ליטר מרק. חלק מהאנשים לא יכלו לעמוד ברעב וטענו שמאחר ולא השתמשו כבר יותר מיום ולילה בצלחת המיוחדת של המחנה, הרי זה כבר טעם לפגם ואין בו איסור תורה אלא רק איסור דרבנן. הם התירו לעצמם לאכול את ליטר המרק בתוך הצלחת של המחנה. היו שרצו לאכול את המרק עם כל ההידורים, ואכלו מתוך הפחית הכשרה הקטנה פחות מהמנה היומית.

בימים אלו שלפני יום כיפור התחלתי לעבוד עם הנערים במטבח המחנה בקילוף תפוחי אדמה. כמובן שהצטרפתי לאנשים הצדיקים ואכלתי איתם מאוחר בלילה את מעט תפוחי אדמה הכשרים. מצב בריאותי היה ירוד מאד. עבדתי כחודשיים בעבודות הקשות במפעל היציקה שלא התאימו לגילי, אך הגרמנים לא התחשבו בכך וראו אותי ככשיר לכל העבודות הקשות. ביום הכיפורים, בעת שצמתי ועבדתי במטבח, הרגשתי שאני עומד לפני התמוטטות והתעלפות. אבא הבחין בכך ובקש ממני לשבת בזמן קילוף תפוחי האדמה. במשך היום תקפה אותי חולשה איומה ולא היה לי כוח אפילו לקלף. ישבתי על הספסל במטבח מבלי לעשות דבר, וחששתי מאד פן יבוא הלאגר-פירר איש הס"ס לביקורת. כך עבר עלי היום הקדוש בחולשה איומה ובאפיסת כוחות, אך בחסדי שמים הגדולים זכיתי לצום את הצום עד תומו.

התפללנו את תפילת ליל יום כיפור במנין המצומצם - כפי שעשינו בליל ר"ה - בבכיות נוראות. הרגשנו ככלואים למוות בביתן קטן במחנה וסביבתו שמירה חזקה של אנשי הס"ס. לא העלינו בדעתנו לברוח מהמחנה, משום שלא היה לאן - לא היו יערות שורצי פרטיזנים כמו ליד גטו קובנה ווילנה, ולא היו בונקרים ומרתפים להתחבא בהם. בכל הסיבה היו רק גרמנים ולא ידענו מי מביניהם הוא איש ס"ס. חשנו בתוך מלכודת, סגורים ומסוגרים. רק דרך אחת היתה לנו: להתחנן לבורא עולם שיתמלא עלינו רחמים. התפילה פוצה מעומק הלב. קרענו שמים בתפילתנו ביום הקדוש והנורא.

שאר האנשים במחנה צמו ביום הכיפורים אך לא יכלו לוותר במוצאי היום הקדוש על מנת המרק של המחנה. למעשה, המרק היה המזון המשביע היחיד שניתן לנו. הם הרגישו שמדובר בפיקוח נפש והם אכן

תשובה למעשה

מאמר זה נערך על פי קונטרס 'סדר קיום מצות עשה דתשובה' בשפה ברורה ושווה לכל נפש על ידי קבוצת בעלי ניסיון שעבדו בדרך זו במשך תקופה ארוכה וראו כי טוב.

בכל שנה, בבוא אלול והימים הנוראים, אנו ניגשים לעשות תשובה. ובשנה לאחר מכן-שוב נגשים לעשות תשובה, על אותם עניינים בדיוק... איך קורה הדבר? מדוע למרות הרצון האמיתי וההשתדלות הכנה איננו מצליחים במשימה?

מצוות התשובה אמורה הייתה להיות קלה ופשוטה לביצוע, כמו שכתב הרמב"ן בפ' ניצבים על הפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו"- כי אותו דבר קרוב היינו מצוות התשובה. ומבואר במדרש רבה על מקרא זה שמצווה זו הינה קלה שבקלות כהוצאת דיבור מפיו של אדם.

ואם כך מדוע מצווה זו הינה בלתי אפשרית עבורנו? מדוע למרות שאנו רוצים כל כך להשתנות ולהיות טובים יותר – אנו מגלים בכל שנה ששוב נפלנו באותם בורות מוכרים? טעינו באותם טעויות וביצענו את אותן שגיאות כמו בשנה שעברה?!

מצוות התשובה, בדיוק כמו אתרוג בסוכות ומצה בפסח, הינה חובה גמורה שנתן לנו בורא עולם, וכיוון שברור ומובן לכל בר דעת שלא ייתכן שבורא עולם העניק לנו מצווה שאי אפשר לקיימה, אולי הבעיה היא שפשוט איננו מבינים נכון כיצד עלינו לקיים מצוות התשובה?

ונראה שאכן אנו נוהגים בתמימות מסוימת כשאנו חושבים שהצער שאנו חשים כשאנו מתבוננים על מעשינו בימים הנוראים נקרא בשם 'תשובה'. וכך מובא בלקט רשימות-אלול, ממך המשגיח דליקוד זצוק"ל (עמ' קד): "אנשים טועים טעות גדולה בעניין התשובה, וסוברים שהעיקר הוא חלק הסור מרע, ועומדים ומתוודים, ודופקים על חטא, ולצערנו נשארים עם דפיקה בלבד, ולא יודעים שהעיקר הוא חלק העשה טוב, שעל ידו ניתן להתרומם ולהתקדם".

מובן מדבריו אלו של המשגיח ר' נתן מאיר ווכטפויגל כי חלק אינטגרלי מן התשובה הינו עשיית הטוב! צער וחרטה הינם שלב התשובה הראשון רק כאשר מדובר על חטא חד פעמי ויוצא דופן, כאשר מדובר על חטא שמתרחש לעיתים קרובות הצעד הראשון אינו צער וגם לא חרטה, אלא יצירת שינוי כמו שמביא הרבינו יונה (שער א' אות א'): "... אבל הרוצה לשוב בחטא שאינו דרך מקרה, ראשית תשובת האיש הזה היא לעזוב דרכיו" – דהיינו לשנות את הרגליו.

המשגיח מליקוד אף הביא שם (בעמוד קט) יסוד מרבנו ירוחם ליבוביץ ממיר שכל השנה אפי' שהאדם נכשל, צריך לחשוב הלאה על העתיד ולהתקדם, ולא לחשוב על העבר. רק יום אחד בשנה, מותר לאדם לחשוב על העבר, ביום הכיפורים, וביום זה מותר, רק מחמת החידוש של התשובה, אבל המהלך כל השנה הוא, להמשיך הלאה ולהתקדם.

וכאן שואל הבן: איך ניתן לשנות הרגלים? והרי זה בדיוק מה שאני מנסה לעשות מזה שמונה עשרה, עשרים ושמונה, שלושים ושמונה או שישים ושמונה שנים-ולא מצליח! ובכן, מסתבר שאפשר לשנות הרגלים ולתקן מידות קשות, וזנכור – שינוי זה לא אמור להיות קשה, שהרי למדנו וידענו שעל פי דברי חז"ל מצוות התשובה הינה מצווה קלה ופשוטה לביצוע! ואם כך חייבת להיות דרך פשוטה וקלה שתאפשר לנו ליצור בחיינו שינוי ולשמר אותו לאורך השנה כולה.

דפים אלו באו לפרוס לפניכם בס"ד תוכנית מסודרת, פשוטה וברורה ליצירת השינוי המיוחל. דרך זו מיושמת בשנים האחרונות אצל קבוצות רבות הן אצל אברכים והן אצל נשים שמבצעים ביחידים, חברותות או קבוצות, את התוכנית התשובה הזאת, בכל השנה כולה, ורואים בס"ד תוצאות נפלאות, בהתקדמות מתמדת בכל חלקי עבודת ה'. אין זו דרך חדשה, אלא רק צורת הגשה חדשה ויצירת סדר המאפשר לשלוט על תהליך התשובה ולשמור עליו במשך השנה כולה.

אם כן- איך משנים הרגלים? איך חוזרים בתשובה?

ראשית כל נשאל: "הרהורי תשובה" מה הם? האם מחשבה כמו "מהיום יותר לא אדבר לשוה"ר" או "מהיום כל התפילות יהיו בכוונה" נחשבת תשובה? אם אנו מבינים שלא ייתכן שהחלטה שאין לה כל סיכוי להתממש נקראת בשם תשובה, מה כן נקרא 'תשובה'?

עד היום ניסינו לעשות תשובה, בשתי דרכים:

דרך א. להתחזק ביראת שמים ובתפילות בימים נוראים- זוהי אכן אחת העצות להינצל ביום הדין, אולם זו אינה תשובה! בימים אלו הקב"ה קרוב אלינו, ומוכן ברחמיו לשפוט אותנו על פי מדרגתנו בשעת הדין. ולכן, יעצו חז"ל לאדם להתחזק ואפילו באופן זמני בעניינים הדורשים תיקון. כך לדוגמא נפסק בשו"ע שאפילו אדם אוכל בכל השנה "פת פלטר" בימים אלו לא יאכל לחם זה.

בנוסף ההתחזקות הזמנית, מנערת אותנו, ומבהירה לנו שאנו יכולים להשתנות מהמצב הירוד של כל השנה. בעצם השינוי אנו מצהירים שמצב זה אינו חלק בלתי נפרד מאתנו, אנחנו מסוגלים ליותר! אבל, כמו שאמרנו בראשית דברינו, זו אינה תשובה. זו אינה הדרך שבסיומה יוכל יודע תעלומות להעיד עלינו שלא נשוב לעולם לעונותינו הראשונים... האם רק כאלה שלא זכו להיוולד בעולם התורה והקדושה יכולים לשנות את חייהם באופן ברור וחד משמעי ועלינו נגזר להתקדם בצעדי צב, להאבק שנים על עניינים פעוטים ולא להצליח לבצע בחיינו מהפך של ממש? השאלה הנשאלת היא: איך מגיעים למצב בו נזכה לתשובה שלמה ולא רק לחלקיק תשובה?

דרך ב. מקבלים קבלה- עצה נוספת שננתנה לנו הינה לקבל עלינו קבלה קטנה אחת שתיתן לנו 'אחיזה' כלשהי בעולם השווה. על ידי שינוי קטן זה נצאיה כי אנו רוצים לשוב בתשובה שלמה, ובזכות כך נזכה א"ה לגמר חתימה טובה.

(1) ע"פ אגרות הגר"ס מעובד למציאות ימינו-מאמר זה היה לעיני הגר"צ רבי משה אהרון ברורמן שליט"א מחבר ביאור תשובת ישראל על אגרות הגר"ס והאיר בו את הארוחיו.

לע"נ א"מ רבי **אברהם בן ר' שלמה זצ"ל** – נלב"ע י"ג אדר תשס"ו. ולע"נ ר' יצחק אלתר אלעזר בן בנימין יחזקאל ז"ל – נלב"ע י"ז חשוון תשע"ז

כתבה נרחבת אודות סדר קיום מצוות התשובה וסקירת פעילות הקבוצות הפועלות בנושא חשוב זה ממוסף שבת קודש "יתד נאמן" ערב ר"ה תשע"א. ניתן להשיג בדוא"ל: amudeyor@enativ.com בכל עיני המאמר או המעוניינים בעותקים וכן המעוניינים לקבלו בפקס ניתן לפנות לטל: 05276-73472/3 (להשאיר הודעה) או בדוא"ל הנ"ל.

המעוניינים להצטרף לקבוצה או לחברותא, וכן המעוניינים בהכוונה והדרכה בהקמת קבוצה ישאירו שם וטל' במסר: 0527673413.

המעוניינים לתרום להפצת עלונים נוספים יפנו לטל הנ"ל. עלות כל גיליון 200 א"ג צא וחשוב כמה זיכוי הרבים ניתן לזכות בתרומה קטנה, ועי"ז להיות בכלל מזכה הרבים שאין חטא בא על ידו.

ביוה"כ, ובכל בחינה קטנה שבקטנות, אשר יכין האדם את עצמו, להגדיל בחינת יום הכיפורים שלו, אין ערוך ואין די באר הצלחת נפשו להינצל מצרות רבות ונצורות ואין לנו רווח גדול מזה"

אף שכדברי הגרי"ס אין לזלזל בקבלה אחת זה דבר מאוד טוב, ונצרך ליוה"כ, אך הרי קבלה אחת אינה משנה אותנו! האם אפשר בכלל להתקדם בקצב של קבלה אחת לכל שנה?!

התוכנית הייתה למראה עיניהם של מחנכים רבים ושמענו מהרה"צ ר' משה אהרון ברוורמן שליט"א – מחבר ספר "תשובות ישראל" על אגרות הגרי"ס – שתוכנית חשובה זו היא ממש כוונת ר' ישראל סלנטר באיגרותיו (איגרת ו' ואיגרת ח') לעשיית תשובה בבחינת הקלות.

וכך כותב הגרי"ס באגרת ח': "מה מאוד עתיקין הדברים בעשי"ת, למצוא בהם דרך מעט ויסוד ראשי ואבן פינה לתשובה, לעזיבת החטא בעיקר בדברים שבני אדם רגילים להכשל בהם, ועזיבתם קשה מאוד. כי אחר שיתבונן האדם בכישלונות מעשיו, וימצא כי רובם הגדול המה קלות ביותר לקיימם, א"כ נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותו בגדר הקלות לפניו, אשר למין בפ"ע יחשב ובוה יינזר כמעט מרוב עוונותיו בנקל, כי מידת העונש ואיכות העונש גודלת בהיותן מהקלות, עכ"ד בשינוי לשון קצת.

ולאחר שרבים רבים ניסו ליישם את התהליך בשטח וזכו לחולל שינוי של ממש בחייהם, היא מוגשת לכם, בצורה מסודרת, המאפשרת ליהודי הרוצה בשינוי הצליח לבצעו בקלות בס"ד.

מה עושים – סדר התוכנית המעשית.

תכנית זו מורכבת מארבעה שלבים עיקריים. (הערה: ניתן גם להתחיל מהשלב השלישי, שם עיקר התועלת למעשה, שלבים א' וב' הם לתוספת בקיום המצווה)

השלב הראשון – מתבצע בימי אלול/עש"ת, או בעת התעוררות אחרת.

זהו הזמן להתבונן במעשינו- כשאנו מתבוננים על מעשינו (ובלשון חכמים: עורכים חשבון נפש) אנו מוצאים עניינים רבים שברצוננו לתקן ולשפר, ואם נעבור על סדר היום (והשבוע) שלנו בצורה מסודרת, ודאי תתפח הרשימה עוד יותר (ניתן להיעזר בווידיאו השלם).

אולם, ישנה בעיה מסוימת: גם לאחר שעברנו על מעשינו וגילינו כמה רבים הנושאים שברצוננו לתקן, שבוע או שבועיים לאחר מכן כבר קשה לנו להיזכר בכל העניינים שגרמו לנו לנקיפות מצפון בעשרת ימי תשובה... כיוון שכך, אדם חכם מקדים רפואה למכה! ומתהליך חשבון הנפש והתבוננות הפנימית, אנו פונים לשלב נוסף:

השלב השני – הכנת רשימה כתובה

ברשימה זו נכתוב את כל העניינים שרצינו לתקן, ונציין ליד העניין שברצוננו לתקן (לדוגמא: הימנעות מלשון הרע) גם את הצעד המעשי הראשון בו נתחיל את מלאכת התיקון. (למשל לא להתקשר לפלוני בזמן שאני כועס ונרגז כדי שלא להשמיע באוזניו מי הרגז אותי ומי הכעיס אותי)

אין טעם לכתוב ברשימה משימות גדולות מידי, שסביר להניח שאכשל בהם מיד לאחר שתפוג התעוררות הראשונית (למשל: לעולם לא אשוחח עם פלוני) וגם לא משימות שכבר הוכח שהן אינן יוצרות אצלי את השינוי המיוחל. זהו המקום הנכון לזכור את דברי רבי ישראל סלנטר האומר באגרת ו':

" יובא לבחינת בעל תשובה ביום הכיפורים לכל הפחות בקבלת עזיבת החטא בבחינת הקלות ובוה הבא לטהר יסיעהו הקב"ה לילך מדרגה לדרגה גם בבחינת הכבדות".

מבואר בדבריו כי התשובה היא כסולם, היא הסולם שעל ידו ניתן לשוב מן החטא כולו, וכמו בסולם – גם בתהליך התשובה לא ניתן לדלג על שלבים. כשאי אפשר לשוב מהחטא כולו בבת אחת, ובמצבים שכאלה הדרישה מן האדם אינה לבחור את הדברים הקשים ולשנות אותם באופן מידי. משמים מצפים ממנו להשתנות דווקא בדברים הקלים ודווקא עליהם על הפרטים אותם יכול האדם לשנות ללא מאמץ מיוחד- גדולה יותר התביעה, היות והיה לו קל לעשותם.

הכנת רשימה זו דורשת עבודה רבה, אבל בסיום המלאכה יהיה בידכם אוצר, רשימת העניינים שברצונכם לשפר במשך השנה הקרובה, כולל הדרכים המעשיות לשינוי!

מובן מאליו שאין שום תועלת ברשימה שאיש אינו מסתכל בה, ולכן כבר עכשיו, מיד לאחר סיום הכנת הרשימה מומלץ לבצע שני דברים:

- א. להכין לה העתק שיישמר במקום בטוח.
- ב. להחליט לעיין בה בכל תקופת זמן (מומלץ ערב ראש חודש, שגם הוא זמן מסוגל ומיוחד לתשובה) מומלץ מאוד ליצור לעצמנו סימן (כמו רישום בלוח השנה) שיזכיר לנו לעיין ברשימה ביום המתאים.

וכאן הגענו לשלב השלישי: התמקדות מעשית

כאמור לעיל ניתן לדלג על שלבים א' וב'. ולכן, מי שלא עשה את שלב א' וב' ואין לו רשימת משימות בידו יבחר לו משימה מתוך סדר יומו מומלץ בדברים עיקריים (בתורה, תפילה, בין אדם לחברו) או בדברים שמרגיש רצון עז להתקדם בהם ולשפרם.

בכל ערב ראש חודש, שהוא כאמור זמן המיועד לתשובה, נמצא לעצמנו פרק זמן לפתוח את הרשימה, לעבור עליה ולבחור מתוכה מספר תחומים ומשימות שאנו רוצים לתקן ולשנות. (מומלץ לבחור בכל פעם מספר מצומצם של משימות, ורק לאחר שמימות אלו יוטמעו אצלנו והעמידה בהן תהפוך לנו לטבע, נוכל להגדיל את תחומי ההתמקדות).

כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות שלנו, כדאי להשים לב לכך שהעבודה המעשית שנדרשת מאתנו מתחלקים לשלושה סוגים: (שלוש טבלאות המצ"ב)

- א. ישנם תחומים שמספיק בהם קריאה יום יומית שתזכיר לנו לבצעם. (בטבלת: "תזכירים לקריאה בלבד")
- ב. ישנם עניינים שנדרשת בהם גם סימון יומי, (בטבלת: "תזכירים לסימון יומי") כך שאם נקרא אותם בכל יום ונסמן סימון קטן של ✓ או ✕ בצד המשימה - נוכל להתקדם גם מבלי לבצע שום מאמץ נוסף.
- ג. ישנם תחומים שבהם אנו נדרשים לבצע בהם מעקב מעמיק מורכב מכמה שלבי עבודה (טבלת: "העבודה החודשית") להלן נבאר את שלבי העבודה

כשאנו בוחרים את תחומי ההתמקדות החודשיים שלנו כדאי לבחור משימות משלושת הקבוצות גם יחד. וכדי לא לשכוח במהלך החודש במה אני רוצה להתמקד ועל מה תכננתי לעבוד- אנו עוברים לשלב הרביעי שבלעדיו כל התוכנית כולה נידונה לכישלון.

השלב הרביעי: תזכירים ומעקבים יומיים

כמו שכבר ציינו קודם-ישנם תחומים בחיינו שבהם אם רק נזכור שברצוננו להשתנות, גדלים מאוד הסיכויים שגם נצליח בס"ד. וכיוון שאנו הרי רוצים להשתנות, לחזור בתשובה, ולזכות לשנה טובה, וכיוון שכבר הכנו רשימה של עניינים הדורשים שיפור, והחלטנו לבחור בכל ראש חודש כמה סעיפים בהם נתמקד במשך החודש כולו – נותר לנו רק משימה קטנה אחת: להקפיד לקרוא בכל יום את רשימת התזכירים הפרטית שלנו, וכן את רשימת ה"תזכירים לסימון יומי" ולסמן בצידה את קצב ההתקדמות ב ✓ או * או ציון.

זה לא לוקח זמן רב, וכל אחד יכול למצוא את הרגע המתאים לכך. אפשר לאחסן את הרשימה בכיס, בתוך הסידור, לצד הבגדים בארון ובכל מקום זמין אחר. לא נדרשת כאן התעמקות, לא השקעת זמן וגם לא מאמץ. בלי שום טרחה מיוחדת, עצם הרפרוף היומי הזה על רשימת השאיפות שלי והסימון שבצדו מחולל פלאים! עצה זו בעצם מבוארת בשערי תשובה פרק א' אות ה' "וכן ראוי לכל בעל תשובה לקרוא בספר זיכרונותיו בכל יום"

אבל, ישנם גם תחומים בהם נדרש ממני שינוי הדורש ממני מאמץ גדול יותר. עניינים שעלי לאבק כדי הצליח לשנות ולשפר. לתחומים אלו ישנה עצה אחרת שמקורה בדברי מסילת ישרים בפרק ג' במידת הזהירות: מעקב יומי מפורט. (טבלת העבודה החודשית)

טבלת "העבודה החודשית"

המעקב היומי הוא תהליך של בדיקה עצמית הכולל שלוש שאלות:

1. כיצד עמדתי היום בתחום שבו אני רוצה לחזק? איזה ציון מגיע לי?
2. במה הצלחתי היום במיוחד ולמה?
3. במה נכשלתי היום? למה?

נשים לב לנקודה חשובה: כשאנו שואלים את עצמנו במה הצלחתי או נכשלתי היום – לא נתמקד במחשבה על הכישלונות או ההצלחות, אלא ננסה להבין מה גרם לנו להצליח או להיכשל בביצוע משימה מסוימת. הניסיון הוכיח שאם אנו מבררים עם עצמנו את סיבת ההצלחה או הכישלון, אנו יכולים להתמודד עם בעיות שקודם נראו בלתי עבירות.

העבודה החודשית מתפרסת על פני כמה שלבים:

השלב הראשון-אבחון:

בשלב זה אנו עושים בירור מקיף על המתרחש לדוגמא: במעקב אחר ניצול הזמן בלימוד התורה נרשום: כמה זמן למדתי בפועל? מה היו הגורמים המפריעים? וכן להפך מה היו גורמי ההצלחה. בירור מקיף זה יגלה בפנינו תוך מספר ימים את נקודות התורפה שבלימודינו, ואת נקודות ההצלחה שאנו יכולים להגיע. את מסקנות האבחון נרשום במשבצת ה"מסקנה" ואז נתקדם לשלב נוסף: שלב ה"התמקדות"

השלב השני- "התמקדות"

בשלב ה"התמקדות" נמקד את המעקב כללי למעקב פרטני: האם מיגרתי את נקודות התורפה, ולמה? או, האם עודדתי את נקודות ההצלחה, ולמה? ומה עוד ניתן לעשות בכדי להגיע לתוצאה טובה יותר וכו'. כעבור מספר ימי מעקב ממוקדים, נגלה שע"י המעקב ותשומת לב נפתרו בעיות רבות שבאו אך ורק מתוך הרגל וחוסר שימת לב, אך עדין יתגלו מחסומים שיש בהם קשיים של ממש להתגבר עליהם ולתקנם נציין אותם במשבצת המסקנה ונעבור לשלב הבא- שלב ה"חיזוקים".

השלב שלישי – שלב ה"חיזוקים"

בשלב זה נצטרך למצוא תחבולות ועצות, לפעמים יעזרו קנסות או תמריצים, וכמובן לימוד המוסר יוכל לתת כח להתגברות ולהצלחה. בשלב זה שאנו בסיומה של העבודה נוכל להבחין שגילנו כמעט את כל ה"בחינות הקלות" שהיו לנו בתחום העבודה החודשית שעליה עבדנו. מה שנותר לנו זה רק עוד כמה ימי התרגלות והדרך סלולה כבר לעבור לתחומי עבודה חדשים.

עצה: בכדי שלא נאבד כעבור זמן את ההישגים שהישגנו נכתוב משפט מסכם על הישגינו בטבלת "תזכירים לקריאה".

סיכום התכנית בקצרה והוראות למילוי הטבלאות

1. כדי להצליח לעשות תשובה אמיתית – עלינו לעסוק בשינוי הרגלים.
2. שינוי ההרגלים מתחיל מעבודה על תחומיים מעשיים ואפשריים, אותם מכנה ר' ישראל סלנטר 'בחינות הקלות'.
3. על ידי הכנת רשימה כללית של עניינים עליהם אני רוצה לעבוד בשנה הקרובה בצירוף פירוט מעשי נפתח לפני פתח לשינוי אמתי.
4. בכל ערב ראש חודש בוחרים מן הרשימה מספר תחומים עליהם רוצים לעבוד, ומכינים רשימה קטנה שתהווה את 'רשימת העבודה שלי' לחודש זה. (טבלת עקרי הרשימה השנתית ורעיונות חדשים)
5. בכל ערב קוראים ומסמנים את רשימת התזכורות שהכנתי לעצמי, וכן מבצעים מעקב יומי מפורט אחר ההצלחות והכישלונות בתחומים שבחרתי ובודקים מדוע הצלחתי או נכשלתי.
6. לאחר שמצליחים לזהות ולמצוא את הגורמים המעודדים הצלחות- מחפשים ומוציאים בס"ד דרך להגביר את התדירות בה יופיעו בחיינו אותם גורמים חיוביים.
7. לאחר מכן יש להתחיל מעקב חדש וממוקד יותר.
8. חשוב מאוד! בכדי שנצליח למגר מהשורש נקודות שליליות וכן כדי לחזק את הרצון בנקודות ההצלחה יש למקד את לימוד המוסר בנושא שבו אנו עוסקים או בחיזוק כללי ביראת שמיים ולמקדו על חיזוקים אלו. לימוד המוסר ומאמרי חז"ל משנים את צורת העבודה מעבודה חיצונית לעבודה פנימית ושורשית בנפש האדם.
9. חיזוק לתוכנית זו ע"י קבוצה תומכת או חברותא שיבררו זה אצל זה האם עמדו במילוי היומי ויתנו דברי חיזוק ועצות זה לזה, הניסיון מוכיח שללא תמיכה חברתית קשה להחזיק מעמד זמן רב.
10. נקבל על עצמנו ביוה"כ קבלה לעתיד כמו שפסק הרמב"ם: "שלא נשוב בדרך הזה עוד" וזאת ע"י שנקדיש 5 דקות ביום לצורך מלוי דף המעקב ו15 ד' בשבוע לצורך התכנסות השבועית ובה כל ההצלחה שתהיה לנו במהלך השנה יהיה בכלל קבלה על העתיד שנעשתה ביוה"כ.

כתיבה וחתמה טובה

עיקרי הרשימה השנתית

ורעיונות חדשים

תזכירים לקריאה יומית

.1 _____

.2 _____

.3 _____

.4 _____

.5 _____

.6 _____

.7 _____

תזכירים לסימון יומי	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח	ט	י	יא	יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח	כט	ל	
1																															
2																															
3																															
4																															
5																															
6																															

העבודה החודשית:

אבחון, התמקדות וחזוקים.

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א': _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א': _____			
הסיבה/הרקע	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	הסיבה/הרקע	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	הסיבה/הרקע	ציון		
				א					א				
				ב					ב				
				ג					ג				
				ד					ד				
				ה					ה				
				ו					ו				
				ז					ז				
				מסקנה					מסקנה				

שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א': _____		שבוע פרשת: _____		אתגר ב' _____		אתגר א': _____			
הסיבה/הרקע	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	הסיבה/הרקע	ציון	הסיבה/הרקע	ציון	יום	הסיבה/הרקע	ציון		
				א					א				
				ב					ב				
				ג					ג				
				ד					ד				
				ה					ה				
				ו					ו				
				ז					ז				
				מסקנה					מסקנה				

קובץ גליונות

ממרבץ ורבץ גדולי ומאורי הדור

מערכת
"קובץ גליונות"
מאחלת לכל
המפיצים והקוראים

כתיבה
והתימה
טובה

שנה טובה

הצטרף למאות המפיצים בארץ
ותרבה זכויות ליום הדין!

053-3145900

בעמדם לבקש רחמים על בניך

הם התחננו בעדי

מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטיינמן זיע"א
ומרן הגר"י אדלשטיין זיע"א

הם הם שהקימו ודאגו למען 'קרן ההסעות' להצלת ילדי החינוך העצמאי
כדי שיגיעו לחינוך תורני ולא לחינוך חילוני ח"ו **אמצו ילד בקרן ההסעות**

וקחו לכם מליצי יושר ליום הדין!

שמות ניתן למסור בטלפון שלכם לנחת מהילדים!

1700-50-66-22

ת.ד. 257 בני ברק או בהעברה לבנק הפועלים סניף 655 מס' ת.י: 339991 קוץ הסעה וסיוע לולמידי הויכח הממסאי כיר 5-004-659-95
התרחמות מוכרות לצרכי מס לפי סעיף 46
כמו"כ ניתן לתרום בקלות ובמהירות בכל עמדות "נדרים פלוס" ברחבי הארץ

**אמץ
ילד!**

נענים לזריאת גדולי ישראל
ומאמצים ילד לכל השנה
100x12